תנ״ך · דרשות ודרושים

אמרי בינה דרושים

רבי מאיר אוירבך

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אמרי בינה דרושים

רבי מאיר אוירבך

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אמרי-בינה-דרושים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
דרוש מהדברי משפט לראש השנה 5
דרוש מהדברי משפט לפרשת נח 7
דרוש א לשבת הגדול 9
דרוש ב לשבת בגדול 18
דרוש א לשבת שובה 29
דרוש ב לשבת שובה 41
דרוש ג לשבת שובה 49
דרוש ד לראש השנה 58
דרוש ה לראש השנה 67
דרוש ו לר"ה 73
דרוש ז לר"ה 78
דרוש ח לר"ה 82
דרוש לז' אדר 89
דרוש לפרשת החודש 106
דרוש לפרשת ויחי 117
דברי שלמה דרוש לשבת תשובה 124
דברי שלמה דרוש לשבת תשובה 130
דברי שלמה דרוש לפרשת תרומה 143
דברי שלמה לפרשת עקב 147
דברי שלמה דרוש בענין בנין בית המקדש 149
דברי שלמה דרוש לשבת שמברכין אלול 154
דברי שלמה דרוש לימי סליחות 155
ליקוטים 163
ליקוטי ש"ס 171

הקדמה

יתברך היוצר וישתבח הבורא ואודה לו בכל לב בסוד ישרים ועדה שזכני להשתדל ולהוציא לאור את הדרושים מא"ז הרב הגאון האמיתי מהור"ר ר' מאיר אוירבאך זצללה"ה. שכבר נודע בשערים גודל בקיאותו וחריפותו בהלכה מספריו שכבר נדפסו בשם אמרי בינה על שדע או"ח ויו"ד וגם חלק ראשון על חו"מ. והן נשארו מא"ז זצללה"ה עוד הרבה כתבים שעדיין לא באו בדפוס ובתוכם חלק שני על חו"מ ואה"ע, אך בחרתי להדפיס מקודם את הדרושים וחדושי אגדות המושכים את לבם של ישראל לאביהם שבשמים, מפני צוק העתים ועול הפרנסה שנתמעטה ר"ל עד דכדוכה של נפש, וכמאמר התנא ר' יצחק במדרש שיר השירים לשעבר היו כולם מבקשים לשמוע דברי משנה ותלמוד ועכשיו מבקשים לשמוע דברי מקרא ואגדה, ואמר ר' לוי לשעבר היתה פרוטה מצוי' הי' אדם מתאוה לשמוע דברי משנה הלכה ותלמוד, ועכשיו שאין הפרוטה מצוי' וביותר שעול והשעבוד נתגבר אין מבקשים לשמוע אלא דברי ברכות ונחמות. גם מצאנו בתלמוד ירושלמי בר' יוחנן דאבד ליך כסותיך ובעון מיניך אורייתא ולא ידע. אמרין ליה וכי מפני דאבדית כסותך אבדת דעתך. אמר להן דעתא בלבא תליא ולבא בכיסא תליא: ומעתה, אם בארזים נפלה שלהבת, אשר הראשונים היו כמלאכים בחכמה ובינה, מה יענו אזובי קיר בעת הזאת, שאנו כבני אדם ונתמעטה הדעת, ועול הפרנסה קשה כקריעת ים סוף וצרות שונות תכופות זו אחר זו סובבות את כל אחד מאד קשה להבין דברי עמקי הלכות ותלמוד בסוגיות חמורות, כי שמעתתא בעי צלותא. לכן מבקשים יותר לשמוע דברי אגדה, ויתעוררו לבם לשמים לקיים מצות ד' ולעבוד עבודת אמונה, ובעת אשר ינפשו מתעמל ויגיעת בשר אשר ישתרגו ויעלו על צוארם ישתעשעו מעט בדברי אגדה להתנחם בנחמת ציון וירושלים: ולמען חבת הקודש וכבוד תורת אמת אבי הגאון המנוח ר' שלמה אוירבאך זצללה"ה בן הגאון המחבר זצללה"ה, הנני בורר סולת נקיה מתוך סולת נקיה, מעט מהרבה דרושי אגדה של אבא זצ"ל אשר דרש בפה קהלת לונטשיץ אשר מלא בה מקום אבותיו, והנני קובעם פה בדפוס בסוף הספר בשם דברי שלמה, והן אמת שנשארו מאבא מארי זצללה"ה הרבה חדושים ודרושים על כל מקצועות שבתורה, פנינים יקרים ממולאים בפז, אבל לגודל הלחץ זו הדחק וסבת חסרון כסף הוכרחתי כעת להסתפק במועט ולהדפיס רק מקצת מן המקצת, ואי"ה עוד חזון למועד: וגופא בתר רישא גריר. גם אני קבעתי לי יד ושם בסוף הספר במעט מחדושי אשר חנני ד'. והדפסתי מחדושי רק מכל הבא בידי בעת ההדפסה בלי ברור ובלי סדור כלל, כי אץ אנכי להוציא לאור את הספר היקר הזה: ואחרון אחרון חביב. לגודל החשיבות ויקר הערך של כתבי

אא"ז הגאון ר' חיים אוירבאך בעמח"ס דברי משפט אבי הגאון ר' יצחק בעמח"ס דברי חיים אבי זקני הגאון המחבר זצ"ל, הנני מדפיס פה בראש הספר איזה דרושים מאתו אשר ברוב עמל ותלאה עלה לי העתקתם וסדורם, יען כי הכתב ישן נושן הוא ובהרבה מקומות כבר בלה מחמת זוקנו. והשתדלתי להעתיקו אות באות ככתב יד קדשו ממש: ואקוה כי הרבה מאחב"י ימצאו מרגוע לנפשם בקוראם בספר זה אשר הוא כלול ברוב הודו והדרו מהני תלתא צנתרי דדהבא הלא הם, אא"ז הגאון ד חיים אוירבאך בעמח"ס דברי משפט, ונכדו בן בנו, זקני הגאון ר' מאיר אוירבאך. ונכדו, בן המחבר זצללה"ה, הוא אבא מארי הגאון האמיתי זצ"ל, אשר ספריהם נודעו לשם ולתהלה בכל תפוצות ישראל. ווכותם יעמוד לנו ולכל ישראל ונזכה לראות בנחמת ציון וירושלים אמן:

אליעזר אוירבאך אבד"ק לונטשיץ:

בן הגאון ר' שלמה אוירבאך אבד"ק לונטשיץ זצללה"ה:

בן המחבר הגאון ר' מאיר אוירבאך אבד"ק קאליש זצללה"ה:

דרוש מהדברי משפט לראש השנה

דרושים אחדים מהגאון הנודע ר' חיים אוירבאך זצללה"ה אבד"ק לונטשיץ, בעל דברי משפט בעזה"י:

נעתקו אות באות מכתי"ק):

אמרינן מס' ר"ה ל"ב ע"ב אמרו מ"ה לפני קב"ה מפני מה אין אומרין ישראל שירה [ר"ל הלל] בר"ה ויו"כ אמר קב"ה אפשר מלך היושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל יאמרו שירה. ואינו מובן. אולם הכונה כי כבר פירשנו מאמר כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כ"ח ותחתוך קצבה לכל ברי' והיינו כמו שבזמן המקדש הי' קרבן מכפר כשנחרב הצדיק מכפר ואמרו דדומה להקזה שבאדם דעולה רפואה כך מיתת הצדיק הוי רפואה. וזה כי מנהג קב"ה כמנהג הרועה הבא לבקר צאנו להציל מיד הבא לטרף טרף שרועה בעצמו מעביר מובחר שבצאן תחת שבטו ומכתו כדי להציל שארית הצאן כן תעביר קב"ה הצדיק ותספור ותמנה כו' כשקב"ה מונה הצדיקי' ורשעי' ובדעתו להוריד שפע וחשש למקטרג נוטל קב"ה הצדיק וזה ותפקוד נפש כ"ח היינו שקב"ה מחסר הצדיק שנק' נפש כל חי ואז ותחתוך קצבה לכל ברי' וכמובן. אולם כ"ז אם ישראל עושין תשובה. אבל אם ח"ו אינם עושין תשובה אזי חלילה מפני רעה נאסף הצדיק. וכאשר כתבו על פסוק

מיכה ה' והי' שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כארי' בבהמות יער ובכפיר בעדרי צאן אשר אם עבר ורמס וטרף ואין מציל. משל הידוע:
ועתה. אחי. הלא גם בנו הי' כן בזה השנה. הצדיקים אבדנו וגם הבנים קטנים אבדנו. וגם הרעה שנשמע ח"ו:
וכבר אמרנו לפרש באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חק ומשפט וצדקנו במשפט המלך המשפט האוחז ביד מדת המשפט. דלפעמים בפועל הוציא קב"ה קול לפסוק רעה כדי שישובו ישראל והוא לטובת ישראל הי' צרה. אולם ה' האוחז ביד מדת משפט אם עושין ישראל תשובה יוכל להפוך לטובה:
ועתה על מה אנו סומכים. הלא הצדיקים אבדנו. וכבר פרשנו פסוק הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם מדוע לא עלתה ארוכה בת עמי עפ"י משל שמלך שהי' לו בנו על שאכל מאכלים רעים נחלה תמיד ואמר רופא ליקח המאכלים ממנו שלא יהי' לו סמיכה. כן נחנו בפועל נוטל ממנו הצדיקים שלא יהי' לנו סמיכה. ועתה ידידי. ביום זה נתחיל לפתוח בתשובה. וכבר נודע מהצער השכינה אשר נודע הפי' מאמר ירמיהו ל"ח קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בני' מאנה להנחם על בני' כי איננו כי הצדיק נקרא בן של קב"ה. וכבר נודע שאין לקב"ה אלא ד"א של הלכה. ובזה מתנחם הקב"ה על ביהמ"ק כי בכל יום בת קול מכרזת אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי ובתורת הצדיקים קב"ה מתנחם. אולם אם ע"י ישראל מתו הצדיקים אז אם ישראל עושין תשובה בזה הוא הנחמה אולם אם אין עושין תשובה אז מאן ה' לנחם ולשון מאן הוא עכוב הי' נחמה אם הי' עושין תשובה. וזה קול ברמה נשמע כו' היינו ברמה וכל עולם הקול נשמע על מיתת הצדיקים מאנה להנחם על בני' דהיינו שהצדיקים אינם בעולם: ועתה כמה צדיקים אבדנו בשנה שעברה. לכן חוסו נא על כבוד ד' להשיב בתשובה. ועיקר התשובה אחדות. כש"ה מלך יושב על כסא דין מזורה בעיניו כל רעה מעשיו הוא פזורה כנודע. וזה פי' שהשיב ד' יען כי ספרי חיים פתוחים לפניו והמתים הצדיקים מתו לכפר החיים והם לא, עשו תשובה ואיך יאמרו שירה לכן חוסו נא על כבוד ד' כאשר נכתב בהג"ה בעת"ק דע לפני מי אתה תוקע. וכבר פי' הפסוק הראני את מראך והשמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה. וכמו כן בעל מוסף. הבעת"ק צריך לכוון לצאת העם. והעם יכוונו לצאת מהבעת"ק. ויכוונו התקיעה. הוא פשוט. שבשעה שנולד הי' פשוט. שברים. כי נשמתו היא חולה כנ"ל. תרועה ח"ו הנשמה נשברה לגמרי והוה כמיתה ח"ו. ולזאת חוזר לתקוע תקיעה לשוב בתשובה כבראשונה ולהיות פשוט שלא להפסיק בין תקיעות ברכות לסדר תקיעות דמיושב:

דרוש מהדברי משפט לפרשת נח

נח איש צדיק תמים. ופ' א' כתיב ויאמר ד' אל נח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. עי' רש"י מכאן מקצת שבחו בפניו ולא כל שבחו. והקשו הא אמרי' אל יספר אדם בשבחו שמתוך שבחו בא לידי גנותו ואמרתי עפ"מ שפירשו דברי דוד ע"ה עד מה כבודי לכלימה דהיינו שדרך עולם שבאם רוצה לגנות חבירו אצל חבירו וחבירו הוא אהובו יספר קודם שבחו ואח"כ מלשין עליו. וע"י כבוד בא כלימה. ואמר דוד עד מה כבודי שאומרים כבודי לכלימה ירצה כדי לומר אח"כ כלימה. וא"כ אם כוונתו לשבח ממש רשאי לספר כ"ש בפניו. רק אל יספר שבחו שמתוך שבחו. ירצה אל יספר בשבחו בכוונה כדי לומר מתוך השבח הגנות. וזה מאמר ירמי' ט'. אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ד' עושה משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ד'. ולהנ"ל הפי' הוא דבאם תרצה להתהלל שום איש באיזה שבח את תאמר שבח למשל שהוא עשיר או גבור או חכם יראה משבחו שאין בו עוד שבח ויבוא מתוכו גנותו אבל באם אומר שבת שהוא ירא שמים אז רשאי להתהלל דזה עיקר ראשית חכמה יראת ד' והיינו כי בזאת יתהלל בו באלה חפצתי נאם ד'. דהיינו ד' אמר לנח כי אותך ראיתי לצדיק מכלל דזה רשאי. וגם אמר שלא בפניו צדיק תמים. לכן אחי. אבקש מבלי לומר שום שבח עלי או על הרב מה שהי' פה:

דוד ע"ה פתח לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא ד' אתה ידעת. ירמי' אמר אל יתהלל חכם בחכמתו כו' ועי' באלשיך ופי' אל יתהלל בשום דבר כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כמבואר (נדה דף ח'). וזה שאמר כי אם בזאת יתהלל השכל וידוע אות כי אני עושה משפט וצדקה כי באלה. ירצה כי בשאר דברים חפצתי נאם ד' דהיינו שאני אמרתי להיות עושר או חכם וגבור. וא"כ מהראוי לבל לדרוש ברבים דברי חריפות ופשטים הרבה ובתוך החריפות חלילה נוכל לבוא לגאוה ואם להראות שהוא חכם הלא מד' הוא וכמאמר שלמה ע"ה סוף דבר הכל נשמע את א' ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל אדם. ירצה שכבר כתבו שכל אדם יש לו חלקו בתורה וקיבל בהר סיני כל תורה שיחדש רק צריך ליגע א"ע למצוא מה שקיבלו וזה סוף דבר הכל נשמע שלא תוכל להתהלל בשום חידוש בתורה כי הכל נשמע על הר סיני. רק את ד' ירא ואת מצותיו שמור כי זה כ"א. דהיינו מה שהוא נקרא אדם אמר שהוא ירא ד'. ועי' במפורשים דלכן לא כתוב אצל בריאת אדם כי כי טוב. דבשאר בריאות תיכף כשבראם ד' הי' הדבר כאשר חפץ ד' משא"כ באדם עדיין

אינו אדם בשעת בריאה דלא נקרא: אדם עד שהוא ירא שמים. ואז כשנעשה ירא שמים ונעשה רצון בוראו נקרא אדם. ועי' מפורשים שפי' ויקרא את שמם אדם ביום הבראם. ירצה ביום שהם בעצמם בראם ועובדים ד'. אז הם אדם ולא קודם. וזה כל אדם. שעיקר. מה שנקרא אדם באם הוא ירא ד'. וא"כ מהראוי לבל יגיד פשוטים הרבה רק מוסר. רק איזה פעם עושה הדבר רושם ובא מכח זה קנאת סופרים תרבה חכמה. ואם בא מכח זה מצוה רשאי להגיד אף שנראה כגאוה ח"ו וכמו שפי' דברי שאול שמואל א' קפיטל כ"ד ויהי ככלות דוד לדבר דברים האלה אל שאול ויאמר שאול הקולך בני דוד וישא שאול קולו ויבך ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני כי גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה ואתה הגדת היום את אשר עשית אתי טובה את אשר סגרני ד' בידך ולא הרגתני וכי ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה וד' יגמלך טובה תחת היום הזה אשר עשית לי. ופי' אחר הדקדוק דלא יקשה על דוד למה הגיד בפני עולם אשר עשה וכי נאה לדוד להתהלל בצדקתו. ולזה אמר שאול ואתה הגדת היום את אשר עשית אתי טובה אשר סגרני ד' בידך ולא הרגתני ומכח זה ילמדו שאר אנשים ממך. וכי ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך הטובה וד' יגמלך טובה תחת היום הזה. וירצה שאנשים אחרים ילמדו ממך ולא ינקמו באויביהם שלהם. וכדי ללמוד ממנו רשאי להגיד צדקתו כן אחי. למען חביבות התורה ללמוד ולהיות קנאת סופרים רשאי להגיד ברבים חדושים. וזה אמר דוד ע"ה לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי. ירצה מבלי להגיד ברבים החדושים רק בשרתי צדק בקהל רב. הנה שפתי לא אכלא. ירצה אחר שבשרתי בקהל רב ואולי יבוא מזה קנאת סופרים הגדתי הפשטים מה שחנני ד'. ד' אתה ידעת כי לא לגאוה אמרתי רק כדי שיבוא מתוכו קנאת סופרים ולכן גם אני באתי לומר דברי חריפות אולי יהי' קנאת סופרים:

מס' סנהדרין (י"ד ע"א). ר"ז הוי מיטמיר. למיסמכי' דאר"א לעולם הי' קיבל וקיים כיון דשמעה הא דאמר ר"א אין אדם עולה לגדולה אא"כ מוחלין כל עונותיו אמצי' לי' אנפשי' עפ"י דאמרי' ערכין ט"ז ע"ב אמר ר"ט תמה אני יש בדור הזה שמקבל תוכחה משום דא"ל טול קורה מבין עיניך. ולפי"ז מתחילה הוי ר"א קיבל וקיים משום דעל הנשיא מוטל להוכיח וירא שיאמרו טול קורה מבין עיניך אבל כיון ששמע לאידך דר"א דמוחלין לו עונותיו א"כ אין יכולין להשיבו טול קורה. ואז יקבלו תוכחותיו ואמצי' לי' אנפשי'. ועיקר לדרוש ברבים דברי מוסר אך אנכי איש זר ואינני יודע מהות העם. רק אמשול לכם משל. פעם א' הי' רופא ונסע לעיירות שימצא איזה חולה כתב רעצעפט ושלם לו החולה ובא לאיזה עיר ולא מצא שום חולה. אמר לבני עיר הלא אכתוב לכם רעצעפטען

אותן מאכלות שהוא לבריאות הגוף וגם אכתוב ראצעפטען באם יזדמן ח"ו איזה חולאת מה יעשה בו. כן אנכי לא אדע לומר בפועל דברי מוסר על עבירה זו כי לא אדע רק הנני אומר דברי מוסר ומתוכו יודע לילך בדרכי יושר מבלי לבוא לידי עבירה ואם ח"ו ישנו בכם דבר עון יועיל התשובה. ובזה יש לפרש דברי שלמה ע"ה (משלי י"ג) תורת חכם מקור חיים לסור ממוקשי מות. ירצה שתורת חכם שמורה לעם הדרך לסור ממוקשי מות וכמו הרופא שמגיד דברים לבריאות הגוף וכנ"ל:
(ע"כ מצאנו אחר החיפוש בכתי"ק):

דרוש א לשבת הגדול

דרוש לשבת הגדול שדרשתי בעזה"י פה קויל שנת תר"י:
במדרש נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים. אמר הקב"ה ליעקב אתה אמרת והי' ד' לי לאלקים חייך כל ברכות וטובות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה שנאמר והי' ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. והי' ביום ההוא יוסיף ד' שנית לקנות את שאר עמו והי' ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ע"כ. ואינו מובן מה שתלה עצם הנחמות במה שנפתחו בלשון והי' עד שנאמר שהן בתורת שכר שאמר יעקב והי' ד' לי לאלקים הרי אם נאמרו חוץ מלשון הזה אלא ביום ההוא יצא וכו' וכן כולם הי' ג"כ ענין הנחמה מבואר במעלתה ומה יוסיף לנו מאמר והי':
הבל"ע חלק השתעבדות וגלות ישראל לד' סיגים. כי יש מי שמשתעבד לחבירו בגופו שעובד עמו ומשרתו לכל אשר יצוה עליו. הב' בממונו. שמושל בכל קניניו. הג' בכבודו כי שפל הוא ומשפיל כבודו. הד' בנפשו ונשמתו. וכל הד' סיגים ישראל נכנעים בגלותם אם בגופם יסורי הגוף כמ"ש כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה. כמ"ש בתוכחה תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לב מרב כל ועבדת את אויבך. ובממון כמ"ש למה תשקלו כסף בלא לחם. למה תשקלו כסף לאה"ע בלא לחם בלא לחמו של תורה אמר ישעי' מי נתן למשיסה יעקב. וישראל לבוזזים הלא ד' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו. ולהבין הכפל. ובין ההבדל בין משיסה לביזה: והענין כי הגוזל מחבירו דבר כוונתו על א' משתי דרכים. אם שיכוין בזה תועלת עצמו והנאתו. או שיכוין למחר חבירו ולהדאיבו כמו שקונסין לא' בממון לצערו והוא אינו נהנה מאותו קנס. משיסה ענין קילקול ודריכה לחסר. ולא לתועלת וביזה שתהי' לפני הבוזז למלאות חפצו כמ"ש בזזו איש לו כן הגוי הזה מימות החורבן נתיסרו בב' סיגים

הללו. אם למשיסה מה שאה"ע אינם נהנים רק לזלזל וצער ישראל כשנאת הדת ואם להלאותינו במסים וארנונות וכ"ז בא מדה כנגד מדה לנו כי גם אנחנו חטאנו לד' בב' מדות הללו. כי החוטא כדי להרויח למלאות תאותו ענשו מידה במידה שגם האויב מתאוה למלאות תאותו ושולל ממנו ממונו. והחוטא מבלי תאוה רק למרות עיני ד' עונשו ג"כ כזה ביסורים רק לצערו ולהדאיבו ושני החטאים נמצאו בישראל בעת חרבן הבית וזה שאמר מי נתן למשיסה יעקב שהיא המדריגה הקטנה נתננם למשיסה ורדיפה להדאיבם וישראל לבוזזים להלאותם במסים שהשונאים חומסים ובזזו להם עשרם וע"ז הושב ואמר הלא ד' שהוא בעל הרחמים שמעניש מידה כנגד מידה זו מה שנתננם לבוזזים חטאנו לו בגדר חטא מחמת תאוה ע"כ מתאוים המה ג"כ לממונם ולא אבו בדרכיו הלוך שנגד מה שעשו להמרות עיני ד' נתננם גם המה למשיסה במה שלא נהנה מהם לא המזיק והניזק. מהעדר הכבוד אמר הנביא וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים נגד כל העם. העדר קנין השלימות מובן מאליו וכמ"ש עד אנה אשית עצות בנפשי. ונפשי נבהלה מאד. הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש וכ"ש ועבדת אלקים אחרים עץ ואבן כי ע"י יסורי הגלות ועול המדהבה צריך השתדלות להביא פרנסתו ואינו ניכר אצלו מתת אלקים ומו"מ הוא אדון לו ועובד עץ ואבן:

והנה בגלות מצרים הי' כ"כ ד' סיגי יסורים הללו עבודת הגוף שיגעו אותנו בחומר ולבנים. כמ"ש וישימו עליו שרי מסים לפרעה והי' למען ענותם בסבלותם ושפלת שהשוטרים הי' מישראל והנוגשים מצרים וגלות הנפש שהיינו משוקעים בטומאת: מצרים כמ"ש ולא יכלו להתמהמה שם אף רגע א' יותר רק ד' עשה זאת למען שמו הגדול. וכמ"ש בתחילת התגלות ד' למשה בעת שראה שהסנה בוער באש והסנה איננו אוכל והתפלא משה בזה. והמליצה כי בית יעקב אש קודש ישראל לד' כל אוכליו יאשמו ואש מכלה הכל ומפריד כל דבר ואה"ע נמשלו לסנה כמ"ש על ישראל כשושנה בין החוחים כי כמו הסנה לא יצלח לשום דבר רק להדאיב כן האה"ע עיקר תכליתם רק להדאיב ישראל. והי' מהראוי שבמה שיסרו מצרים והדאבו לישראל ישרפו ע"ד העל אלה לא אפקוד אם בגוי אשר כזה לא תנקום נפשי. הפוך הטבע שהסנה פועל באש והסנה איננו אוכל ואמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה הבן לחקור כעת ע"ז. ואמר לו הש"י ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים וכו' ואינו מובן מה חידש הש"י אח"כ במה שאמר ועתה הנה צעקת בני ישראל בא אלי: והענין כי עיקר גלות מצרים הי' לייסר ולזכך ישראל לקבל אח"כ שלשה מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל תורה ארץ ישראל עוה"ב וכולן לא זכו אלא ע"י יסורין כי להיות דבוק בהש"י צריך להסיר

המסך המבדיל גוף העכור. וכ"ש הש"י לאברהם בברית בין הבתרים ששאל במה אדע כי אירשנה כי ידע אם בניו יזכו לתורה וא"י אשר עיני ד' אלי' מראשית השנה וצריך להיות מיוסרין מקודם להיותם מקורבים לד' שאין באיזה מין יסורים אמר לו הש"י ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ארץ טמאה ערות הארץ כו' ואח"כ יצאו ברכוש גדול ובמדרש זה קבלת התורה ואמר ידוע שאני מפזרן תדע שאני מכנסן ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלן ידוע שאני ממשכנן תדע שאני פורקן היינו כי מאת ד' לא תצא הרעות. וע"כ יהי' לטובה במה שעי"ז יצאו אח"כ ברכוש גדול זה קבלת התורה. וסיבב ד' בזה שיכירו כח גבורתו ויאמינו בהשגחות ד' וידע ישראל כי רק לד' התשועה וישמע לקול התורה. ממש כמו החולי שנוטה למות ובא רופא וריפא אותו ומסדר לו סדר הנהגתו בלי ספק לא ימרה פיו כי יודע שהוא שוקד לטובתו ומובן מה שנגד מזגו הוא אשר פקד עליו שלא יאכל כן כיון שד' גאל אותנו ויודע תהליכותינו מהטוב לנו ג"כ ההכרח לשמוע לכל אשר יצוה כמו שמצאנו כמה פעמים אני ד' אשר הוצאתיך מא"מ והש"י הביט אחרית דבר מראשית כי באם לא ירד שכינתו ואני בתוך הגולה ח"ו לא יהי' קיום לישראל במצרים ערות הארץ לכך שיתף שכינתו שמה והבטיח ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה שירד שכינתו עמו מאהבתו לאבותינו לתת אותנו לכור הברזל אשר ע"י גלות מצרים יסיר הבדיל והפסולת הזוהמה ויטו ישראל אזנם לשמוע בלימודים והש"י ידע מראשית אחרית כי ע"י יסורי הגלות ישימו ישראל על לבם לקרוא בשם ד' אלקי אבותם מעומק הלב כמ"ש ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו שזעקו חמס איך נפלו וירד עשר מעלות אחורנית. ועל זה הי' הש"י שוקד למען יכירו כי אך לד' הישועה ואין להם עצה אחרת כמ"ש יונתי בחגוי הסלע בסתר המדריגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה את הכל ידע ד' אחרית דבר מראשית כי ד' יודע מחשבות אדם. וזה שאמר למשה ראה ראיתי מה שיש כעת לראות ראיתי מכבר את עני עמי אשר במצרי' וגם צעקתה מפני נוגשיו וארד להצילו שכבר ירדתי ע"ז עם יעקב למצרים להיות עמו בצרה כדי לגאלו. אך בעוד שלא היו ראוים ומוכנים לקבל שפע טובה. לכך אמר ועתה הנה צעקת בני ישראל בא אלי וגם ראיתי אח הלחץ וכו' לכן ועתה אשלחך אל פרעה ויזכו עי"ז לג' דברים לתורה וא"י ועוה"ב: ובמדרש ראה ראיתי אמר הקב"ה למשה אתה רואה ראיה, אחת ואני רואה שתי ראיות אתה רואה שיקבלו:

את התורה ואני רואה שיעשו את העגל. והענין עפ"י מה שכתבתי בפ' בלק לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו ולהבין הכפל נקדים מה

שאמר המגיד ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ לעשות כמ"ש לאברהם בברית בין הבתרים שנאמר ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואח"כ יצאו ברכוש גדול. ולהבין איך מביא ראי' ממה שהבטיח הש"י לאאע"ה על קיום הבטחה. ב' מה רבותא שקיים הש"י מאמרו הלא לא איש אל ויכזב בן אדם ויתנחם שהש"י הוא הבעל יכולת וגם לא יתחרט ח"ו מצד הנולד כמובן:

והענין כי נודע ברכת שבירך יצחק שעיקר הגלות מצרים הי' לזכך בכור הברזל להכניע אותם לקבל התורה שעי"ז יזכו לג' מתנות הנ"ל והודיע הקב"ה לאברהם שבניו יתנסו בג' נסיונותי ואלו המה עיקרי הבחינות לשמירת התורה והוא כמו שמצינו בפסוק אם יעמוד נח איוב דניאל. ומה שתפס אלו השלשה צדיקים כי נח הי' לו התחברות עם רשעים דור המבול ואעפ"כ נשאר צדיק. איוב נתיסר בעוני ויסורין שלא חטא גם בזה. דניאל הי' לו נסיון עושר ולא געל נפשו בפת בג המלך ובג' אלה רצה הש"י לנסות זרע אברהם אוהביו א' נסיון התחברות ברשעים ולא ילמדו ממעשיהם. השני נסיון עוני ולא יהרהרו אחרי ד'. השלישי נסיון עושר ועכ"ז לא ירמו לבבם לאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה רק יכירו ד' ונסיון זה הוא הכי נכבד. וכאשר ביאר האלשיך כל המקיי' את התו' מעוני סופו לקיי' מעושר כנודע. ובזה מובן מאמרם ז"ל אמר ר' יוסי בעוה"ז כל זמן שרוח צפונית מנשבות אין רוח דרומית מנשבות בזמן שרוח דרומית מנשבות אין רוח צפונית מנשבות אבל לע"ל אמר הקב"ה אני מביא בעולם שמשמשות בו שתי רוחות שנאמר אומר לצפון תכי ולמימן אל תכלאי: והענין עפ"י מה שאמרו ז"ל הרוצה שיחכים ידרים הרוצה שיעשיר יצפין וסימנך שולחן בצפון מנורה בדרום ובזה פירשו הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח. כי עיקר תכלית הבריאה להשלים נפשו בתורה ומעש"ט ולשלימת הנפש צריך שלימת הגוף וממון ג"כ כי ממנו ניקח לעבוד אלקינו אולם עיקר התכלית הי' צריך לעשות מעניני הנפשיי והטפל היא שלימת הגוף והממון ואנחנו בעוה"ר מהפכים הסדר כמו"ש משה רבינו ע"ה כי דור תהפוכות המה עיקר תכלית המו"מ אכילה ושתיה הלבשה ושלימת הנפש הוא רק הטפל וע"ז אמר שהע"ה עורי צפון וצאי תימן עם התשוקה שאנו עושין לעשירות צאו בחשקת הלזה לתימן החכמה ואך יראת ד' היא חכמה. והש"י מגלגל הנשמה פעמים ושלוש עד שיתקן הנפש וזה ביאר הולך אל דרום עיקר המטרה צריך להיות לחכמה ויראת ד' וסובב דרך אגב אגב על צפון לעשירות וצורכי הגופני סובב סובב הולך הרוח אנחנו מבלים ימינו בזה עד שהולך הרוח החיוני על סביבותיו שב הרוח, אח"כ עוד

הפעם. וזה שאמר באם רות צפונית מנשבות היינו במי שרודף אחר ההון ועושר וממלא ביתו בכסף וזהב בזה אין רוח דרומית מנשבות היינו החכמה אבל לע"ל יהי' שניהם יחד כמובן. ואמר הש"י לאברהם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם היינו שיתגרשו למקום רשעים ואעפ"כ יהי' כגרים לא יתחברו להם להיות כחושבים לקבל נמוסם והתנהגותם רק יהי' כגרים. כמו שאמר יעקב עם לבן גרתי כמובן, וכן אמרו בני יעקב אל פרעה לגור בארץ באנו שרצוננו להיות כגרים. ועתה בעוה"ר הוא חסדי ד' שאה"ע מחזיקים אותנו לגרים. הנסיון השני העוני אמר ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה והם יעמדו בנסיונם ולא יבעטו נגד מידת הדין רק יקבלו באהבה ואח"כ יצאו ברכוש גדול הוא נסיון השלישי,:

שעי"ז יזכו לנסיון עושר. ובזה מובן מאמר ז"ל ע"פ דבר נא באזני העם וישאלו מאתם כלי כסף וכלי זהב אמרו דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר ליה הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו אותם קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. אמרו לו ולואי שנצא בעצמינו משל לאדם שהי' חבוש בבית האסורים והי' אומרים לו בני אדם מוציאין אותך ונותנין לך ממון הרבה ואמר להם בבקשה מכם הוציאני היום ואיני מבקש כלום. והענין כי קשה למה לא רצו לקבל וכמ"ש וישאלום מלמד שהשאילום בע"כ של ישראל משום משוי ואינו מובן הלא כמה חיובים הי' להם וגם מה שאמר הקב"ה שלא יאמר אותו צדיק הכי משום זה דוקא יקיים הש"י הבטחתו שלא יקרא אברהם תגר ובלא"ה לא יקיים הלא לא איש אל ויכזב:

אולם הענין כי באמת ישראל לא עמדו בנסיון עוני והתחברת רשעים והי' מפאת קושי העול המדהבה אשר המצרים עבדו בהם בפרך וכמ"ש בילקוט והמים להם חומה שירד סמאל ואמר לפניו רבש"ע לא עבדו ישראל ע"ז במצרים ואתה עושה להם נסים והי' משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חימה מיד השיב לו הקב"ה שוטה שבעולם וכי לדעתם עבדוהו הלא לא עבדוהו אלא מתוך שעבוד ומתוך טירוף הדעת מיד אותו החימה שנתמלא על ישראל החזיר על מצרים והיינו כי פרעה ומצרים הי' בעוכרם כמ"ש וימררו את חייהם בעבודה קשה. אולם זה הי' תירץ להצלתם אבל מ"מ לא עמדו בנסיון עוני א"כ יראים ישראל לקחת כסף וזהב פן לא יעמדו בנסיון עושר. כאשר באמת הי' שזהב עשו לבעל אח"כ ועשו עגל אבל הש"י לאהבת אבותינו רצה למהר ודילג על ההרים לקיים הבטחתו אף שהי' על תנאי וע"ז נאמר ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל כאילו לא הי' נכשלים והי' עומדים בנסיון עושר וזה שאמר לבקש מהם שישאלו

כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם שלא הזדככו כ"כ להיותם מוכנים לקבל נסיון עושר והש"י השאילם בע"כ. שמפני משוי לעמוד בנסיון לא רצו השלמים לקבל כסף וזהב. וע"ז נאמר ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות היינו לקיים מצות הש"י וד' נתן את חן העם בעיני מצרים היינו ההמוני וישאלום וינצלו את מצרים כי חמדו לתאות כסף וזהב. וע"ז משביח הבעל הגדה ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהשפע הי' מהקב"ה בלבד בלי הכנות המקבלים שהקב"ה חישב את הקץ לעשות כמ"ש לא"א ע"ה לנסות ואף שלא עמדו בנסיון וגלוי וידוע לפניו שיחטאו עוד בעגל בכ"ז קיים הבטחתו אף שלא נתקיימו התנאים שיעמדו בנסיונם. וזה שאמר לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל כי הבטה נאמר על דבר המובט בהוה והוא לפניו וראי' נאמר גם על ראיה שכליות כמו לבי ראה הרבה חכמה. והנה קודם מ"ת נקראים יעקב ואחר מ"ת נקראים ישראל ואמר שאהבת הש"י לישראל כל כך הי' שלא הביט און ביעקב מה שראה ד' אצלם בהוה בהיותם בבחינת יעקב קודם מ"ת שלא עמדו בנסיונם ומתחילה הי' לגור בארץ באנו ואח"כ התערבו עם מצרים ועבדו ע"ז בכל זאת לא הביט און בהם ולא ראה עמל בישראל. מה שיעשו אח"כ העגל ע"י רב זהב ולא יעמדו בנסיון עושר. והטעם ד' אלקיו עמו. ע"ד עמו אנכי בצרה שהקב"ה שיתף שכינתו עמהם. ועוד ותרועת מלך בו שיהי' נתברר וניכר לעולם ע"י יציאת מצרים כי אך לד' המלוכה. וכמו כן בכל דור ודור הש"י שומר ישראל עמו אף שלא עמדו בנסיונם לכך אמר אח"כ והוא שעמדה לאבותינו ולנו אהבה זו שיש להש"י אף באין ישראל מושלמים במעשיהם בכ"ז הקב"ה מצילינו מידם. וזה שהראה הש"י למשה ואמר לו אתה: רואה ראי' אחת שעי"ז במה שהזדככו בכור הברזל שעבוד מצרים יקבלו התורה. יען הכירו כח מלכותו ואני רואה שיעשו את העגל ובכ"ז אינו מכבה האהבה וע"ז נאמר כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה בכ"ז מים רבים המון העבירות לא יוכלו לכבות את אהבה. אולם יען לא הושלמו ישראל אז נשאר החוב להיותם נתונים בגלות ואצרוף אותך כצרף כסף שלא ישאר שום סוג למען אח"כ כאשר יהי' במהרה גאולה שלימה יצאו קב ונקי מבלי שום סוג למען כולם מקטנים וגדולים יכיר השגחת הש"י אמונה שלי מה:

וזה רמז לנו הש"י בקרבן פסח וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לד'. ירצה כי באמת לא הי' גאולה שלימה רק לא יכלו להתמהמה שמה כמ"ש ד' למשה אהי' אשר אהי' עמהם בשעבוד מלכות זה ואהי' עמהם בשיעבוד מלכות אחרת יען לא עמדו בנסיונם רק הש"י

למענו אעשה למטן יתקדש שמו וישראל יקבלו התורה ואח"כ יהי' להם תקומה ויזדככו בגלות אחרים. וידוע כי הנעל ברגלים מכונה הגשמיות ההגברת החומר כמו שמצינו שאמר הש"י למשה של נעלך מעל רגלך. לכך אמר מתניכם חגורים שעודנו לא הותר הקשר כמו מי שהולך בדרך באם עומד לפוש עדיין אינו מתיר חגורו יען מזורז הוא ליילך עוד לא כן מי שבא לגבולו מתיר חגורו כן רמז הש"י שעוד מתניכם חגורים ליילך בגלות יען נעלכם ברגליכם עודנו לא סר זוהמה של הנחש מכל וכל. ועתה עשה הש"י למענו וגאולה עתידה יהי' אחרי הזדככות ישראל מכל וכל ויתוקן הכל:

והנה אמרתי על מאמרם ז"ל ששאל מין לר"ג מי תופס המלכות אחרינו הראה לו וידו אוחזת בעקב עשו כי יעקב מחזיק תמיד לעשיו בעקיבו ובידו להפילו כל שעה ומרמז להם ג"כ הש"י ומקלכם בידכם שאח"כ תלוי בנו להכות לאה"ע על קדקדם ואכלתם אותו בחפזון להראות כי נחוץ הי' לפדות למען יתקדש שמו אבל לא הי' ראוי לכך רק פסח הוא לד' שפסח על בתינו והציל אותנו. ולע"ל כאשר יזדככו ישראל ויצאו מתוקנים נאמר כי לא בחפזון תצאו יען לא הוצרך הש"י למהר ולהחיש:

והנה כי אף כי בפועל בעוה"ר נתבטל מאתנו שמחתינו להקריב ק"פ אשר עי"ז מקונן הנביא דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד שהיינו עולים ומקריבים ק"פ וחגיגה ושלמי שמחה ומה נאה הי' ומה יפה פעמיך בנעלים בא נדיב ברתא של אאע"ה אולם הכל הי'. הכונה מזה להאמין אמונה שלימה כי ד' הוא המשגיח וזה הי' נסיון הקרבת ק"פ שנאמר הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוני וישראל כאשר שמעו משכו וקחו לכם היינו שימשכו מע"ז וקחו לכם שעי"ז שיאמינו בד' יתחברו באחדות. וכבר אמרו ז"ל בא חבקוק והעמידו על אחת צדיק באמונתו יחי' כי מי אשר הוא חז' באמונ' אוהב לכל ואינו בא לידי קנאה ושנאה רק יחי' חיי שלום עם כל איש ואיש יען יודע ומאמין כי אין אדם נוקב באצבע מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה והכל בא בהשגחה וציוה הש"י לקחת ק"פ לזבוח תועבת מצרים לעיניהם למען יתברר אמונתם בד' והשגחת ד' עליהם. וישראל קבלו אז בשמחה כמ"ש בסוף פרשה זו ויקדו העם וישתחוו היינו כמ"ש בנסיון אע"ה שעיקר הי' השמחה שלא חמל על בנו כן ישראל מסרו נפשם אז על מצות ד' וקבלו בשמח' ועי"ז ויקדו לתת תורה כי קירב הש"י לעבודתו וישתחוו בפישוט ידים ורגלים להראות כי הכל בהשגח' ד'. והנה זה נשאר לנו כמו כן עתה הבחינה ממצוה זו וזה עיקר סיפורי יציאת מצרים לדעת ולהכיר השגחת הש"י ואנחנו בעוה"ר מכינים כל צורכי יו"ט אבל העיקר חסר ובעוה"ר מתגבר הש"ח והגאוה והפירוד לבבות:

אחי כמה פעמים אמרתי בנידן בנין בית הכנסת מאד ירא אני ממאמרם ז"ל המתחיל במצוה ואינו גומרו ר"ל מה שאמרו ז"ל:
הנראה והנשמע כזאת מקהילת ישראל וכ"א אומר שחבירו יתן ואינו מקיים ואהבת לרעך כמוך יש מקיים שהוא לא יתן ואחרים יתנו ג"כ ומקיים מה דעלך סני לחברך לא תעביד. ויש רוצה שחבירו יתן. איך לא נבוש ולא נכלם באומרינו שני פעמים בכל יום ואהבת את ד' אלקיך בכל מאודך לאהוב ד' בממון זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות ואתם חסתם על הוצאות קטנים על כל קהל ישראל פה דבר קטן הוא למה לא תבאו יחד להתאסף באגודה אחת להמתיק סוד ותשועה ברב יועץ כדת מה לעשות למען נגמור המצוה הזו. מצה מורה על ענוה ופסח מורה על שררות אכילת צלי כאכילת שרים והזהירה התורה לאכול עם פסח מצה למען נדע כי עיקר תלוי בענוה ולבל ישתרר כ"א על חבירו. וכבר אמרנו וישא העם אה בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם. והיינו כי מצה מורה על דביקת הש"י ובזוהר נקרא לחמי דהימנותא והשאור שבעיסה היא נגד יצה"ר. ומצינו ביעקב שאמר לבניו הסירו את אלקי הנכר אשר בתוככם והטהרו והחליפו שמלותיכם. היינו שיסירו הכעס והגאוה שזה אלקי הנכר ככת זרים אשר בתוך האדם והחליפו שמלותיכם היא כינוי למידות האדם שמקשט האדם כמו מלבושים וכבר כתב הבע"ק איזה ת"ח שיודע להפוך חלוקו היינו המידות לכלכל במשפט כ"א בעתו ובזמנו. ורמז התורה כי ההמוני אוכלים מצות ולא חמץ להראות כי נעקר הע"ז היצה"ר מלבנו בזכרינו נסי יציאת מצרים אבל באמת משארותם צרורות בשמלותם החמץ ניכר במידת על שכמם כי עולה עד למעלה ראש. והיצה"ר מתגבר כ"כ אין שום אחד שישים על לבו לתכלית הנרצה מה יהי' בסופו הלזה בא לעולם לאכול ולשתות ולהרבות הון ולמה לא תשימו על לבכם לכה"פ לקנות שם בארץ להשאיר ברכה לזכר עולם לעמוד בנין מקוה על מכונה ולהיות צרכי רבים אשר הוא מצוה גדולה. בכל דור ודור חייב אדה לראות א"ע כאלו הוא יצא ממצרים ומי שניצל מצרה ונעשה לו נס מחויב לשבח ולהודות לד' להקריב קרבן תודה יהי' זה תודתינו. והיא מוטל עלינו להציל ר"ל מאיסור כריתות. וכ"א אמר שאין תלוי בו. ובאמת אמרו גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר והי' מעשה הצדקה שלום. והיינו כי המוכח לחבירו מושנא הוא כי כ"א דן לפנוי' אחרת. אבל מי שעושה הטוב ומשתדל אצל אחרים ג"כ שילמדו ממנו תוכחה זו מביא שלום כי אין לומר עליו שום פנוי'. אבל בעוה"ר כ"א אינו משים על הלב ואין גם אחד שיעיז על עצמו עבודה זו להיות מזכה הרבים ומציל את נפשו כי הקולר תלוי על צואר כ"א מי שיש בידו למחות. והנני מחלה הפעם נא תאספו יחד בחה"מ

להמתיק סוד מאין נקח לכסף מוצא יען בימי הקיץ יהרס המקוה הישנה נראה לכה"פ להשתדל שיהי' נכון חדשה אי"ה לימות החורף.: ובעה"ר איך טחו עינכם מראות הלא זו מצוה שכלית ונקיות ואיננו תואר והדר לשום איש הגון להיות מקוה כזו פה ובכל זאת אין איש שם על לב וכך הוא דרכו של יצה"ר לסמות עינים היום אומר עשה כך ולמחר עשה כך. וזה שאמר אם בחקותי תמאסו אח"כ. את משפטי לא תעשו. ומצד השכל והמשפט הי' ראוי לעשות ולגמור ואנחנו לא נבוש ולא נכלם מקהילות אחרות אשר לא נמצא די כסף כאשר פה בעזה"י יוסף ד' לכם אלף פעמים ככה ובשאר קהילות הכל נעשה ופה אין איש שם על לב. והאבי אבות הטומאה היא הגאוה אשר ע"ז יש פירוד לבבות וחמדת הממון. זכרו והתאוששו ותנו כבוד לד' אלקיכם להתנאות במצות, ולהשליך הגאוה וכבר אמרו במדרש גלתה יהודה מעוני שאכלו חמץ בפסח. והיינו שדרש מעוני לחם עוני שלא אכלו מצה הא המקדש הראשון חרב בשביל ע"ז ג"ע וש"ד ושני בשביל ש"ח. אולם עוד מבואר במדרש:

לא חרבה ירושלים אלא בשביל גסי הרוח שהי' בהם והיינו כי הש"ח בא מפאת רמות רוח והגאוה וזה מרומז שלא אכלו לחם עוני והי' אוכלים חמץ בפסח היינו שלא למדו מוסר תוכן צווית איסור לאכול חמץ ולאכול מצה להראות על הכנעה. וכבר אמרו ז"ל כל המעלים עין מן הצדקה כאלו עובד ע"ז ויש להבין למה לא אמר כל שאינו נותן צדקה כאלו עובד ע"ז: אולם הענין שאדם צריך לחשוב שהכל הוא צדקה מאת ד' שנתן לו עושר למען יעבוד לד' בו במצות וצדקה לפני עניים ובאם אמר שכוחו ועוצם ידו עשה לו מעלים עין מן הצדקה שנתן לו הש"י הוא כאלו עובד ע"ז ר"ל. ומי שמאמין בהשגחת ד' אינו חס על ממונו לצורך עבדת ד' והנה כ' ושמרתם את המצות שצריך שיהי' משומר. ורע המעשה שהבע"ב בעצמם אינם משגיחים על עשיות המצות שיהי' נעשים בהכשר כי הרבה זריזות צריך כי שהיות מצטרפות ובפרט אצל האש בקל יכול ח"ו לבוא לידי חמץ ונודע מהאר"י ז"ל כי מי ששמר חודש האביב ונזהר מחמץ לא יכשל כל השנה בעבירות גם מהמצות יקחו למצת מצוה וצריך שגדול יעשה לשם מצה ב'. המים צריך שיהי' עכ"פ רוב ממים שלנו ג' בדיקה לאור הנר ולא באבוקה לבדוק כל החדרים והאלץ קאמער ומרתף. ביום שמבטל החמץ הפירוש היא שמפקיר לכל כל חמצו וטוב שיהי' במחשבתו על כל מה שמדינא הוא שלו יען פן לא מהני המכירה שטר מכירה יכתוב למדן. טבילת כלים וגלייזערטע בלא ברכה. אח"כ צריך לטבול הכלים שמכר עם חמצו. אסור לבשל בקדירה חדשה ביו"ט. נעגליך קליפת מראנצין זאפערען אסור להסתפק מהם בפסח החיוב לאכול כזית מצה בלילה ובהסיבה ע"צ שמאל כן שתיית כוסות א'

אנשים וא' נשים ולשתות רוב הכוס. לבלוע כזית מצה בב"א. וכן מרור צריך כזית דאל"כ הוי ברכה לבטלה:

מצות סיפור יציאת מצרים בלשון שמבין מוטל על כ"א. אכילת אפיקומן ב' זתים א' נגד פסח ואחד נגד חגיגה אין יו"ט מכין לחבירו לבשל על לילה אסור רק אם יאכל ממנו וכן סמיך לבה"ש אסור לשאוב מים. פירות יבשים טוב יותר לבשל ערב יו"ט. ספירה למנות הוא מ"ע דרבנן על כ"א תפילין כל יום שמניח אסור להסיח דעתו והוא כנושא חותם המלך. וצריך להניח על הראש במקום שמוחו של תינוק רופס. לא בין עינים ואל"כ הוי ברכה לבטלה. שלא להפסיק בין ישתבח ליוצר אור להיות זהיר בפת נכרי וחלבם. בע"פ אסור לאכול מצה ובלא"ה קודם הפרשת חלה:

(כאן חסר באמצע המאמר ולא נשלם):

דרוש ב לשבת בגדול

דרוש ב שדרשתי פה קול שבת הגדול בש' תדי"ר לפ"ק:

ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו. אמרו ז"ל בסוטה אמר ר' יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר. ותתצב דכתיב ויבוא ד' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם. אחותו. אמור לחכמה אחותי את. מרחוק מרחוק ד' נראה לי. לדעה כי כי אל דעות ד'. מה. מה ד' אלקיך שוא' מעמך עשה יעשה ד' לאדוני בית נאמן. לו:

ויקרא לו ד' שלום המאמר הזה אומר דרשוני ובעצמותו אין לו הבנה כלל.: תהלים (ק"ל) קויתי ד' קותה נפשי ולדברו הוחלתי. נפשי לאדני משומרים לבוקר שומרים לבוקר. יחל ישראל אל ד' כי עם ד' החסד והרבה עמו פדות. והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו. מלבד הכפל בענין התקוה שאינו מובן עוד למה התחיל וסיים בשם הקב"ה בה' ובאמצע בשם אדני:

אמרו ז"ל שלש מתנות טובות נתן הקב"ה אמרו לישראל וכולן לא זכו אלא ע"י יסורין תורה וא"י ועוה"ב. וכן ראינו כל הטובות ונחמות שראו ישראל הי' הכל מקודם ע"י יסורין וטורח גדול ומעשה אבות סימן לבנים. יעקב בחיר שבאבות הי' ראשיתו מצער וחי חיי צער כמ"ש לא נחתי ולא שלותי ולא שקטתי ובא רוגז ודרשו ז"ל הפ' הזה על יעקב אבינו ובאה"ע לא כן היא רק כל הטובות וישועות שיש להם בעוה"ז הכל היא בלי עמל ויגיעה. אולם ההבדל בין טובת ישראל לטובת אה"ע כי טובתם היא במקרה וע"ד ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידם. וכמ"ש בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד. לא כן טובת ישראל אשר המה בעצם והמה נצחים. ורעתם הוא

מקרה לסבב להטובה. ויסוד הטובות להתלונן תחת צל הקב"ה ולהשיג האושר הנצחי. ולהיותם מושגחים מד' בכל מעשיהם ובכל תהליכותיהם ויכירו וידעו כי הכל מעשי ד' בכל מקריהם. ובמה מדובקים ישראל להקב"ה ע"י התורה ע"ד קב"ה ואורייתא וישראל חד כי התורה היא המחברת ישראל להקב"ה ע"ד אמרת אלקי צרופה לא נתן הקב"ה המצות לישראל אלא לצרך בהם את הבריות. והיא הסגולה אלקית. המקרבת לבם של ישראל לשמים והצלחתם של ישראל לכן הי' בלתי באפשרות לזכות לזה כי אם ע"י התשות כוחות החומרי וע"י יסורי גלות מצרים כפי חכמת הש"י ואח"כ ע"י הנסים אשר ראו בעיניהם הזדככו לבותם לבוא לאמונת השגחה ויכולת ד' ולקבלת התורה.:

והנה כאשר נתבשר אברהם אבינו שיזכה בירושה את א"י שאל במה אדע כי אירשנה. ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואח"כ יצאו ברכוש גדול ובמדרש זה קבלת התורה והיינו כי א"א ידע שא"י מסוגל רק לישראל כשהם מעמיסים עליהם עול התורה ועבדת ד' כי שם הוא פלטן המלך. ובהיפך נאמר ולא קאה הארץ אתכם כאשר קאה כל הגוים וייראו א"א ע"ה פן ח"ו בניו כאשר יקבלו רוב טובה מד' ויכניסם לארץ הקדושה ולא יעמדו בנסיונם יופסק הירושה והברית יופר לכך שאל במה אדע כי אירשנה שיהי' לו לירושה בעצם מדור דור כי הש"י אמר לו לתת את הארץ הזאת לרשתה שיהי' ירושה בעצם מדור דור והעד לזה כמ"ש הנ"י שזה מופת חותך שמעולם לא נתישבו ישראל ביחד בארץ אחד מיום שזכו ישראל לרשת א"י כי אחרי שגלו משם שה פזורה ישראל בארבע כנפות ארץ כי כל דבר שוכן במקומו הראוי לו אבל כשנלקח ממקום הראוי לא נמצא מקום מיוחד כן א"י היא מדרגתם ומקומם המיוחד להם וכיון שנעקרו ממקומם להראות שבעצם זה מקומם רק במקרה נגרשו שם לא מצא מקום מיוחד והי' זה שאלת אברהם כי הבחירה חפשיות א"כ במה אדע כי אירשנה שלא תופסק מזרעו ואמר לו הקב"ה כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם זה לאות כ"ז שיהי' בארץ לא להם לא יהי' זה להם ישיבה כאזרחי ארץ רק גרים שבניו ירדו למצרים וישתעבדו שם, ואח"כ יצאו ברכוש גדול שיהי' מוכנים לקבלת התורה. וע"י קה"ת נגמר הקשר שבין ישראל להקב"ה:

והנה להבין ענין הברכות שיצחק חשב לברך עשו בנו הגדול. ורבקה: השתדלה שיעקב יקבל את הברכות. וכפי הנראה הי' יעקב מסבב לזה כמ"ש במדרש וילך ויקח ויבא הי' הלך וכפף ובכה. וגם מה שאמר אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. ונודע ההבדל שבין פן לאולי. פן הוא מה שירא מזה ואינו חפץ המתבקש ואולי הוא חפץ המתבקש

כמ"ש רש"י אולי לא תאבה האשה ללכת אלי אלי כתיב חסר יוד. ולמה אמר יעקב אולי ימושני אבי כיון שירא שיבוא אליו קללה ולא ברכה:

אולם הענין עפ"י מחלוקת רשב"י ור' ישמעאל כ' לא ימיש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהם מנהג ד"א דברי ר' ישמעאל רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהי' עלה אלא בזמן שישראל עושין רש"מ מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו. צאנכם ובזמן שאין ישראל עושין רש"מ מלאכתן נעשת ע"י עצמן. והכריע אבי הרבה עשו כר"י ועלתה בידן כרשב"י ולא עלתה בידן. וכוונת ר"י הנהג בהם מנהג ד"א ע"ד טוב תורה עם ד"א שהמו"מ יהי' באמונה וכעושה בזה רצון הש"י שישתדל לצורך פרנסתו ע"ד וברכך בכל אשר תעשה ולא יאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה רק יאמין באמונה שלימה כי מזונותיו של אדם קצובין מר"ה עד ר"ה רק חפץ ד' הוא שישתדל בפועל הדמיון ומידת בו"ד אין כלי ריקם מחזיק ברכה. ועד"ז בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך:

וכבר כ' הראשונים ע"פ ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לד' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ. והקשו כיון שעיקר הציווי הי' על שביתת המלאכה ביום השבת למה הי' הציווי ששת ימים תעבוד ופירשו כי עיקר חפץ ד' הי' שישראל יאמינו בהשגחת ד'. ולא יאמרו אלקינו למעשי ידינו ויאמינו ח"ו בהשתדלות ויהי' נכנעים לזה להשתדלותם שזה בחינת ע"ז כמ"ש על מ"ש אברהם אבינו לאורחים יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם ואמרו ז"ל קסבר ערביים הם שהשתחוו לאבק שברגליהם היינו שנכנעו להשתדלתם. וזה הי' חפץ אברהם אבינו לקרב כולם להאמין בהשגחת ד' ועד"ז ביאר הנ"י מאמר שהע"ה ואץ ברגלים חוטא המאמין בסיבות ומקרים שזה מגודר בשם רגל המעמיד הדבר זה חוטא לכך ציוה הש"י שבכל ימות השבוע יאמין הישראלי שהכל בא בהשגחה מאת ד' רק רצון הבורא הוא שהאדם יכניע א"ע ויעבוד עבודתו איש איש במלאכתו אשר הוא עושה במו"מ שעי"ז יבוא טרף ביתו כמ"ש טוב תורה עם ד"א שיגיעת שניהם משכחת עון, כי מני העת אשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת נתקלקל האדם שנתערב טוב ברע ואמר הש"י ארורה האדמה בעבוריך כנודע שכל מעשי ד' כח היוצר בהם וחפץ להוציא טובו ושפעו להשפיע לאחרים כמו שהקב"ה הוא טוב ומיטב. כל הארץ קודם הקילקל הי' מוציא פירות טובות כאשר יהי' לע"ל בעולם התיקון אמרו ז"ל עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת רק עתה מעורב הטוב ברע נתקלקלה האדמה שלא להוציא לחם

רק אחרי השתדלות והתאמצות בזעת אפו של אדם. ואם אדם מאמין בזה בהשגחת ד' שעבודתו איני מעשיר אותו רק ד' ציוה שישתדל ואין מעצור לד' להושיע ברב השתדלות או במעט אז אינו עושה עול לחבירו ואינו מבטל תפילה בציבור ע"י טרדתו ומו"מ שלו רק הכל יפה בעתו אז גם המו"מ והמלאכה אשר הוא עושה יחשב כעושה מצוה כמ"ש עושי צדקה בכל עת זה הזן וכו' ועד"ז ביארו רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך כי הכל הולך אחרי כוונת הלב וזה ששת ימים תעבוד תהי' עבד ד' במה ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לד' אלקיך תשבות ממלאכת זו ולא תאמר הואיל שבמלאכה ג"כ יוכל:

להיות עובד ד' א"כ לא יניח מעבודה אמר הש"י שיום השביעי יהי' שבת לד' ואמר הטעם שמורה על חידוש העולם ע"כ ברך ד' את יום השבת ויקדשהו. והנה זה מידת חסד שינהג בתורה מנהג ד"א ויהי' עובד ד' ע"י עוה"ז. ומדת יצחק הי' פחד יצחק שיהי' כדעת רשב"י שיעקב יהי' איש תם יושב אוהלים אוהל התורה לבד ולא יעסוק כלל בדרך ארץ ובאם יעזוב דרך זה יהי' נשאר ערום ועריה מעוני ומדוכה מכל וכל. וגם יעקב ירא לקבל נסיון עושר ע"ד שבארתי מדרש תנחומא פ' ויצא והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו אמר ר' שמואל בר' נחמן מלמד שהראה הקב"ה לאבינו יעקב שר של בבל עולה שבעים עוקים ויורד ושל מדי חמישים ושנים ושל יון עולה ויורד אמר הקב"ה ליעקב יעקב למה אין אתה עולה באותו שעה נתירא יעקב אבינו ואמר כשם שיש לאלו ירידה כך אני יש לי ירידה.. א"ל הקב"ה אם אתה עולה אין לך ירידה לעולם אלא הואיל ולא האמנת הרי בניך משתעבדין בהללו אבל אותך לא אעשה כלה אלא מיסרך ביסורין בעוה"ז. ואינו מובן הכי נענש יעקב ח"ו עבור חטא זה ובחיר שבאבות לא יאמין בד' כי מעשי אבות סימן לבנים:

והנה כל חטאת ישראל הי' כמו"ש וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל וישמן ישורון ויבעט ולא הי' תכונת ישראל לקבל רב טובה ולכך אמרו ז"ל יאה עניותא לישראל ויעקב ראה שרי אה"ע עולים בגרם המעלות ועי"ז יש להם ירידה שהם מבעטים בד' מרב טובה אשר משפיע להם ד' לכך ירא יעקב לעלות פן ע"י רב טובה שיקבלו בניו בעוה"ז יתקלקלו ויבעטו ולא האמין שלא הי' בטוח בעצמו בזה אמר לו הקב"ה אולי עלית והאמנת ל"ה לך ירידה עכשיו שלא האמנת הרי בניך משתעבדין בהללו ההכרח ליסרם ולנקות אותם שיהי' נכנעים ביד אה"ע וזה מאמרם ז"ל ע"פ עורי צפון ובאי תימן לא כעוה"ז עוה"ב בעוה"ז בזמן שרוח צפונית מנשבות אין רוח דרומית מנשבות אבל בעוה"ב האומר לצפון תני ולתימן אל תכלאו. כי הרוצה שיחכים ידרים והרוצה שיעשיר יצפין וסימנך שלחן

בצפון ובעוה"ז הקנינים המדומים העושר מבלבל השכל ומעמל כחת הנפש. כי אין אדם זוכה לשתי שלחנות אבל בעוה"ב יהי' עולם התיקון ושניהם יחד לא יראו ולא ישחיתו העושר לאושר:

ועד"ז כבר אמרנו הבנת דבריהם ז"ל וכעת בתוס' ביאר שישראל שאלו שלא כהוגן אמרו ויבוא כגשם לנו אמר הקב"ה בני אתם שאלתם דבר פעמים מבקש ופעמים אינו מתבקש אני אהי' כדבר המתבקש לעולם. והוא עפ"י דבריהם ז"ל עירובין אמר רב לרב המנונא בנו יש לך היטב לך וא"ת אניח לבני ובנותי חוק בשאול מי יודיע לך בני אדם דומין לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלים וכוונתו כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו לרעת נפשו ע"ד וישמן ישורון וכמאמר שהע"ה רש ועושר אל תתן לי כי ע"י עשירות הולך אחרי הדמיון ומבלה ימיו בהשתדלות והולך אחרי תאות הכוזבת הדמיון למראה עיניו הטוב ויש לטובתו כמו שאמרו ז"ל בצל החכמה בצל הכסף עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי המצות אצל בעלי תורה. אולם בני עלי' המה מעטים שלא יקלקלו אותם העשירות ועד"ז ביאר אחד על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא שהש"י ימציא לו הכל ככל צרכיו רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו שיהי' נשמר מעושר רב כמו שביקש הטריפני לחם חקי. והשפע היא בבחינת גשם שהגשם הוא לעולם ברכה לפי בחינת הנותן רק לפי הכנת המקבל תלי' לפעמים מרוה הארץ והולידה והצמיחה ולפעמים כשגשם שוטף. על העשבים ברב מקלקל כל השפע. כן העשירות מאתו לא תצא הרעות רק לפי הכנת המקבל תולה הדבר יש אשר מרוה אותם ומצמיח העשירות מע"ט להוציא כחת נפשי מכח אל הפועל:

ויש אשר משחית נפשו עי"ז וזה שאמר בני יש לך היטב לך תראה שיהי' העשירות טובה לך ותרבה בצדקה ובמע"ט וא"ת אניח לבני ובנותי שישתדל להניח עושר עבור הבנים חוק בשאול מי יודיע לך חוקם. והנה גאם ע"י העשירות כי בני אדם דומים לעשבי השדה ע"י שפע העושר הללו נוצצין עי"ז הללו נובלים שהעשירות שמור להם לרעתם. ושאלת ישראל הי' שהשפעתם יבא ברב והקב"ה השיב שגשם פעמים מתבקש ופעמים אין מתבקש אני אהי' כדבר המתבקש לעולם שנאמר אהי' כטל לישראל שטל אינו יורד ברב ואינו מעציר ולכך הי' מדת יצחק שיעקב יהי' איש תם יושב אוהלים באהל תורה בלבד. ורבקה ראתה בנבואתה שישראל לפעמים לא יהי' במדרגה גבוה כרשב"י שיהי' מלאכתן נעשת ע"י אחרים. וצריכין ישראל להתנהג בה מנהג דרך ארץ ע"ד בכל דרכיך דעהו להשתדל לצורך פרנסתו ויעקב ירא מזה פן ח"ו יתקלקלו בניו עי"ז לכך הלך ובכה אולי לא יכול לעמוד בנסיון זה. ואמר אולי ימושני אבי שיהי' אצלו חפץ המתבקש שלא

יקבל ברכת עשורך והיתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה. וקבל יעקב ברכת עוה"ב כמ"ש בהע"ק ויברכהו ויתן לך אלקים מטל השמים שהשפע לא יהי' ברב רק כמו טל שלא יקלקלו אותו אח"כ בהדרגה ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש ושלא יהי' העושר שמור לו לרעתו יעבדוך עמים וכו' היא במד' הגבוה שמלאכתו יהי' נעשת ע"י אחרי':

וכבר אמרתי על מדרשם ז"ל ע"פ ותשקני בדמעות שליש שלוש דמעות הטיל עשו שתים ירדו מבין ריסי עיניו ושלישית נשתיירו. ואלמלא ירדה שלישית ל"ה נשתייר וכו' שקאי על ג' בחינות בברכה זו עוה"ב ועושר וכבוד. וע"ז הי' מצטער על ב' שבעוה"ז ועל הג' לא הי' כל כך צערו. ואח"כ כאשר ציוה יצחק על יעקב לברוח מפני עשיו כ' ויתן לך את ברכת אברהם וכו' ובמדרש בירך אותו ברכה של גלות:

והענין עפ"י מאמרם ז"ל אמר ר"י משום ר"ש בן יוחי מיום שברא הקב"ה את העולם ל"ה אדם שקראו לקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר אדני אלקים במה אדע כי אירשנה והענין. כי כתיב מי העיר ממזרח צדק שעד אברהם לא הכירו את הבורא והיו כל התנהגות העולם רק בחסד בלבד ואברהם הכיר הבורא ב"ה והעיר העולם כולו, וחקר ובחן כי מהראוי לעבוד ולשמור מצותיו ואברהם קיים כל התורה כולה אף שלא הי' ציוה מהבורא ית"ש כי נעשה שתי כליותיו חכמה ויועצות אותו ומיום שהכיר אברהם את בוראו וקבל עול מלכותו ומני אז מתואר הקב"ה בשם אדון ומאז כרת אתו הברית נעשה מדה"ד בעולם שיתנהג העולם כפי שורת הדין עפ"י מעשי בני אדם אם טוב ואם רע ולא עפ"י חסד חיים וכמ"ש במדרש וישיבו אל עין משפט עין שעשתה מדה"ד בעולם הזה זה אברהם ולכן בירך יצחק ליעקב בברכת אברהם שיתנהג עפ"י מעשיו אף בגלות וזה ברכה של גלות:

והנה שאלת אברהם במה אדע כי ידע שלא יתנהג עוד הש"י עפ"י חסד בלבד רק בבחינת. אדון וכבר אמרו ז"ל מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו שטבע המולד מוטבע בנולד לכך אזי נגזר הגלות כיון שהרגיש אברהם שיתקלקלו בניו לא ע"צ עונש על חטאו רק ע"צ רפואה, כמ"ש אני ד' רופאך. וכיון שירדו ישראל למצרים נתקלקלו אח"כ בג' אבות הטומאה כמו שאמר התנא הקנאה ותאוה וכבוד מוציאין את האדם מן העולם. וכמ"ש בתורה וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא ובני ישראל ל"ה להם שום מעלת עצמותם רק שהם בני ישראל פרו וישרצו ובמדרש כשרצים שהי' רודפים אחר תאות הדמיונות ונלכדו במצודת התאות הגופניות לרדוף אחריהם. וירבו שהי' רודפים אחרי הגדולות ונפלאות:

וקנאת איש מרעהו הי' בהם. ויעצמו במאד מאד שרדפו אחר הממון להרבות הון ואמר כחנו ועוצם ידינו והאמינו בכזב בהשתדלות וזריזת ונכלל בזה הג' אבות הטומאה הקנאה ותאוה וכבוד שמוציאין את האדם מן העולם ותמלא הארץ אותם שמילא אותם וכסו כחת נפשם בארציות ומיד יסר ד' אותם ויקם מלך חדש. ונגד שרדפו אחרי ההון ענשם ד' מידה כנגד מידה וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם שיכנעו ולא יקצו איש באחיו ולא יתאוה לרדוף אחרי הכבוד. וימררו את חייהם בעבודה קשה. ולתקן הג' אבות הטומאה הקנאה ותאוה וכבוד צוה הש"י על ג' מצות פסח. מצה. מרור. מצה על שפלתם שהי' עבדים לפרעה ומצה היא מאכל עבדים ויבטל קנאת איש מרעהו מרור לזכור שמררו את חייהם ועי"ז יתבטל התאות. וק"פ מורה על אחדות כמ"ש כל הספרים שישראל נמשלו לשה בכמה בחינות:

והנה נודע שכל התנהגותינו של ישראל המה רק עפ"י התורה ולמעלה מטבע המוטבע כי אברהם ניצל מכבשן אש בנס לכן זה התנהגות בניו זרעיו והכל בבחינת אדין כחו שקראו אברהם אבינו עין שעשתה משפט בעולם. ופי שנים בהתנהגותם של ישראל אם בגלוי כמ"ש וראו כל עמי ארץ כי שם ד' נקרא עליך. או בהסתר פנים שאין בעל הנס מכיר בנסו וכמ"ש אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה כנודע הפירוש מבעל מעשי ד'. ועל ב' השגחות הללו רומז הפ' משמים הבט ד' וראה את כל בני אדם זה השגחה המוסתרת ממכון שבתו השגיח על כל יושבי ארץ הידוע היא ארץ ישראל למקיימים המצות התליות בארץ לכן הק"פ המורה על שידד המערכה ועל גדולות ישראל ושיש בכחם לבטל כן המערכות רק בהתחברותם אל ד' שמן הדם הי' נזרק לד' והלחם הי' מקטירין והבשר הי' נאכל הכל להראות התחברותם אל ד' המשגיח עליהם בפרט, וזה לא נצטוו רק בזמן שהי' המקדש קיים שאז הי' התגלות אלקים על ישראל והיינו סמוכים על שלחן אבינו. ולכן אסור לשחוט בזמן שהחמץ קיים כי החמץ המורה על התנשאת וגאוה זה חוצץ בינו לד' שלא יכול לחול השגחת ד' בפרט רק על מצה המורה ג"כ על השגחה שלא נפעל בו הזמן. וזהו ענין חפזון שיצאו ישראל ממצרים שכל ענינים נפעלים בזמן והזמן שולט בו להיות מתפעל. ונודע כי השגחת הטבעית מתפעל במשך הזמן אבל הפרטית תחול בכל עת ואינה נכנעת לזמן: ובזה מובן המדרש גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה מעוני בשביל שאכלו חמץ בפסח והקשו כולם הא במקדש הראשון הי' ע"ז ולמ"ש אתי שפיר שהמצה מורה הדביקות בהשגחת ד' וחמץ מורה ההכנעה והשתעבדות לזמן, והם האמינו בהשתדלות ועבודתם וזה בחינת ע"ז ממש יען אז הי' משכנם בארץ ישראל ושמה הי' חל עליהם השגחה הפרטיות הנסיות שאינו משועבד

לזמן וזה שאמר ומרב עבודה. לכן האוכל חמץ בפסח הוא בכרת שבזה ממשיך בנפשו הכח הרע שנכנע תחת המערכה ואין לו חלק בעם ישראל:

ומה מאד ראוי להזהר ממשהו חמץ ובעוה"ר טח עיני בע"ב מראות אחרי כל עוצם הוצאת אשר הוציא על צרכי החג אינם משתדלים כמה בע"ב להשגיח בעצמם על המצות וקנו מן הבעקערס אשר כו"כ אינם יודעים מאומה ממלאכה זו הצריכה השגחה יתירה בפרט אצל האש שיכול להתחמץ כרגע ולהשגיח על מצה נפוחה. ונודע אזהרת האר"י ז"ל הנזהר ממשהו חמץ בטוח שלא יחטא כל השנה כי הוא לחמא דמהימנותא וביארו בזה המדרש גלתה יהודה מעוני שאכלו חמץ בפסח היינו שעי"ז באו לידי עבירות ע"ז וכדומה. וזה נרמז ג"כ בפ' החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה שהוא התחלה ותרופה לכל חדשי השנה והיצה"ר ירא מאד ע"ז לכך מה עושה נעשה סירסר בעסק מצוה זו בעצמו ומטיל ארסו שלא יערב ויבושם:

לאדם הרפואה זו להתקלקל באמונתן. ובפרט אצל האש יש כו"כ חששות מחומץ שאין לו שיעור וצריך זהירות לקלקל המצה כפולה וראוי לכל בע"ב להשגיח ע"ז בעצמו כי בקל יוכל ח"ו לבוא לידי אכילת חמץ. כאן הדינים כסדר עיקר שמחת יו"ט להיות חדות ד' מעוזינו:

וכבר אמרנו ע"פ אלה מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי. כי העיקר אתערותא דלעלא תליא באתערותא דלתתא ואמר אלה הם מועדי ד' שבכ"מ הם מועדי ד' להשפיע רב טוב לבית ישראל רק באופן אשר תקראו אותם מקראי קודש שתלי' בהכנת אדם אז אלה הם מועדי. ומה מאד ראו ונכון לכ"א לפזר צדקה כפי יכולתו להיות בעזר לסעד עניי עירנו אשר בעוה"ר צוק העתים והיוקר כמעט הוא פקוח נפש. גדולה צדקה שמקרבת הגאולה. וכבר נודע המליצה ממה שמותר לנסות במעשר כמ"ש בחנני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. וכמה נמאס מאד מאלה הבע"ב אשר אינם נותנים בטוב הסכום לקמחא דפיסחא וכל א' חושב שעול נעשה לו בזה וכמה אות בזה על חולשת אמונתו. ורע ומר מאד הפירוד לבבות בזה הלא החיוב מוטל על כל א' שיהי' הכל מוכן עבור עניים וההוצאה מרובה ואסור לפרוש מן הציבור. וכבר אמרו ז"ל אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהן צדקה ק"ו כשהן מרובים כי ממנ"פ מוטל עליו לעשות צדקה או כדי שירויח זו בשביל שהרויח: שהע"ה אמר מה שהי' הוא שיהי' ומה שנעשה הוא שיעשה וכו' כי אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שיהי' לא יהי' להם זכרון עם שיהי'. וביארו כי כבר כ' שגלות מצרים הי' סיבה שיזכו ישראל בשלשה מתנות קבלות התורה וא"י ועוה"ב ועינינו רואות וכלות כי

כמעט קט אבדנו הכל ומפני חטאינו גלינו מארצינו עתידה תורה שנשתכח מישראל וגם זכינו לבית הבחירה חרב בעונינו. עוד זאת התפלאו מה זאת עשה ד' בעת ששבו ישראל מגלות בבל לא היתה גאולה שלמה כי חסר אז לנו ארון כפורת וכרובים והלוחות וגם הנבואה פסקה מהם:

אולם כ' הכל הי' ע"ל ערבון שנתן הקב"ה בהוציאם ממצרים גם אז ל"ה גאולה שלמה. וכבר כ' בהבנת דברי המדרש על מאמר הפ' שאמר הש"י למשה ואזכור את בריתי לכן אמור לבנ"י אני ד' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ובמדרש לכן אין לכן אלא שבועה שנאמר ולכן נשבעתי לבית עלי נשבע הקב"ה שיגאלם שלא ירא משה שמא מדה"ד יעכב גאולתן והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כנגדן תקנו חכמים ארבע כוסות לקיים מה שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ד' אקרא ומה ענין השבוע' כי גדר השבוע' שמוכרח הנשבע לקיים ולאמת הדברים כן הי' ענין גאולת ישראל ממצרים כי נודע שדבר שלא נגמר במלואו וטובו לא חל עליו שם הכלל רק שם הפרט כנודע מענין בנין בית כ"ז שלא נגמר בכלו לא נקרא על שם הכולל רק יש לו שמות פרטים ולכך כששמעו ישראל שמות ארבע בלשונות הגאולה יבינו שלא נשלם עודנו הגאולה בכלל. וישאלו מה זאת אמר הקב"ה לכן בשבוע' שהכל הוא רק ע"ל ערבון עד שיבוא הזמן עפ"י סוד ד' שיה' גאולה שלימה. רק להכן לגאולה עתידה צריך מקודם ניסי יצ"מ שלא יהי' דבר חדש. וכן קבלת התורה אמרו במדרש תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב אל תקרא מורשה אלא מאורסה כארוסה. ואמרו ז"ל בימים ההם תקראו לי אישי ולא תקראו בעלי ככלה בבית חמיה הייני שעד זמן העתיד התורה לנו רק בבחינת ארוסה עד לע"ל אז ונגלה כבוד ד' וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר והי' רק הכונה וכן בנין בהוק"ד:

הנה מצינו בחלום יעקב ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי ודרשו ז"ל אכן השכינה שרוי' במקום הזה ואינו מובן מה הוסיף המדרש וירא ויאמר מה נורא אין זה כי אם בית:

אלקים ואנכי לא ידעתי כו' והכוונה כי מצינו שלשה שמות לבית המקדש בית אל בית אלקים. בית ד'. והיינו כי, אמרו בית ראשון הי' בזכות אברהם. ועל שיצא ממנו ישמעאל נחרב בית שני ונבנה בזכותו של יצחק ועל שיצא ממנו עשו נחרב. וע"י השלישי יהי' אי"ה בזכותו של יעקב שהי' מטתו שלימה לא ישלטו בה ידי זרים. ומדת אברהם הוא חסד כמ"ש חסד לאברהם והוא דבק במידת אל חסד אל כל היום לכן אמרה אסתר אלי אלי למה עזבתני אלי בים אלי בסיני. שבים הי' חסד שעבר בים צרה פסל מיכה ובסיני הי' חסד לקבל תורה בלי הכנה ומדת יצחק הוא פחד יצחק ומתייחסת מידתו לשם

אלקים. ויעקב מדתו רחמים והאמת תתן אמת ליעקב לכן הוא דבק בשם הוי' מקור כל המדות כי כל השמות מתיחסים עפ"י המדות ובכל הכנויים יש לשרי מעלה אחיזה לבד משם ד' לכן לע"ל כתיב ביום ההוא יהי' ד' אחד ושמו אחד כי אחר שיהי' ד' אחד הנהגתו לבדו בלא שום שר לכן יהי' שמו אחד. לכן מדתו אמת שקיים לעד. ויעקב כשקץ משנתו כנראה שתמה אכן יש ד' במקום הזה וקשה מה זה תימא הלא לית אתר פנוי מיניה ועיניו משוטטות בכל לכך הפכו ז"ל התמיה שתמה על מה יש אור אלקים במקום הזה לבד כי מקדש הראשון מכונה בשם בית אל מדתו של אברהם ומקדש שני הי' מצד דין בית אלקים אף שלא הי' ראוים לגאולה מ"מ יען שכמעט שכחו כל התורה ונשאו נשים נכריות ולא יכלו לדבר לשון הקודש ושכחו משבת ואלו התמהמו עוד כמעט הי' נשכח כל הטוב אשר נתן ד' לנו. לכן שקד הש"י עליהם והוציאם משם והכניסם לארץ ובנה להם בהמ"ק ושלח להם עזרו שראוי הי' להיות כמשה ואנשי כנה"ג עשו כמה סיגים לתורה עד כי נקנה התור' אצלם בקנין גמור שיהי' לישראל כח לעמוד בכל הגזירות ושמדות עד שראה אל דעות ד' שעכ"פ שם ד' לא ישכח עוד מפינו ד' אמר לשכון בערפל לשלם החוב מכבר מה שחטאו אבותיהם לכן בשני בתי המקדש הללו לא הי' מאיר אור אלוקי בכל מקומות העולם רק שם בלבד. ומשם יצא שפע לעולם. אבל לע"ל אז נאמר ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמו הגדול רק שם יהי' אור המאיר לכל עולם כי יבולע הרע מכל וכל:

וזה שתמה יעקב אכן יש ד' במקום הזה שלא נגלה לו במקום אחר. מזה הבין שעדיין לא ראה אור אשר יהי' מאיר לכל עולם ונפלה עליו חרדה ופלצות והשיג כי חרוב יחרב ונגלה לו הנבואה ואמר אין זה כי אם בית אלקים שעכשיו יהי' נקרא בית אלקים. אבל על לע"ל נאמר נכון יהי' הר בית ד' כיון שיהי' נקרא בית ד' לא ישלטו בו ידי זרים ויהי' נכון ומשוכלל: וזה מאמר שמחתי באומרים לי בית ד' נלך שיקרא בשם בית ד' עומדת הי' רגלינו שאז יהי' התייצבת בשעריך ירושלים. ואמרו אז ירושלים הבנויה כעת בבית שני (כי על בני הגולה דיבר) שנבנה כעיר שחוברה לה יחדיו שנתחברו לה כנס"י שיחדיו יהי' תמים. ואמר ששם עלו שבטי יה בעת שעדיין אין ד' שלם עדות לישראל שבמה שיבנה בעוד שלא נטהרו מכל היא עדות לישראל שיבוא עוד חזון למועד להודות לשם ד' שיקבלו הטובה ממקור ומדות האמת אשר בשמחתם לא יתערב עוד זר. ועל לע"ל נאמר (ישעי') קומי אורי כי בא אורך וכבוד ד' עליך זרח כי השכינה כביכול נפלה כמה פעמים בעת גליותינו ואף כי עמדה בארצה בבית ראשון ושני חזרה בעוה"ר ללכת בחשכת הגלות להגן עלינו כי בכ"מ שגלו ישראל נגלו השכינה עמהם השגחת אלקי

המוסתרת אכן אתה אל מסתתר ובעת הפדות צוחה השכינה קומי אורי תהי' מצב אור השכינה שלא תרד עוד כי בא אורך ששבת מדרכך וכבוד ד' עליך זרח שיהי' הגאולה בשם ד' שיהי' שמו שלם. וזה שאמר החכם מכל אדם מה שהי' כל הנסים שהי' ביצ"מ הכל הי' לתכלית שיהי' כמ"ש כימי צאתך מארץ:

מצרים אראנו נפלאות ומה שנעשה בקבלת התורה ובבנין בהמק"ד הוא שיעשה אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שיהי' לא יהי' להם זכרון שכמעט ח"ו נשכח כל הטובות מבית ראשון ושני עם שיהי' לאחרונה רק הכל הי' הכנה מה שיהי' לע"ל באחרונה. כמ"ש הנה ימים באים נאום ד' לא יאמר עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל וכו':

והנה אמרו ז"ל במדרש פ' נשא אמר ר"ש בר נחמן בשעה שברא הקב"ה את העולם עיקר שכינה נתאוה שיהי' לו דירה בתחתונים כמו בעליונים ברא אדם וצוהו מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת לא תאכל ועבר על ציווי סלק הקב"ה שכינתו לרקיע הראשון עמד קין והרג להבל סלק הקב"ה שכינתו לרקיע השני עמד דורו של אנוש והי' עובדי ע"ז שנאמר אז הוחל סלק לרקיע השלישי עמד דור המבול ומלאו הארץ חמס סלק שכינתו לרביעי עמד דור הפלגה ואמר הבה נבנה לנו עיר סלק לחמישי. עמדו הסדומים סלק הקב"ה שכינתו לרקיע הששי. עמד אמרפל וחבריו והכעיסוהו סלק לרקיע השביעי ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מה עשה הקב"ה קיפל את כל הדורות הראשונים והעמיד את אברהם וסיגל מעשים וירד משביעי לששי. עמד יצחק ופשט את צוארו על המזבח ירד לחמישי. עמד יעקב ירד השכינה מן החמישי לרביעי. לוי לשלישי קהת לשני עמרם לראשון. ומה הי' אז השכינה מתאוה לירד לתחתונים עד שבא משה והורידה לארץ שנאמר וירד ד' על הר סיני הד"ד באתי לגני אחותי כלה. ע"כ מזה ראינו כי נתבשם כ"כ העולם עד מאברהם שהאיר ממזרח צדק. אך לא הי' בנין עולם בשלימת עד שבא משה ונשמתו הי' כלולה מס"ר ישראל והי' בכחו להוריד השכינה לארץ וע"י גלות מצרים הי' ישראל מוכנים, לקבל תורה הנהגה אלוקית בשלימות ויבא לא"י ולבנות בית נכון ונשא ולאט לאט ישכון ד': וזה רמז ר' יצחק שמשבא משה לעולם ותתצב על שם שכינה נאמר ויבא ד' ויתיצב שממנו אז הי' התיצבות לשכינה בתחתונים ויקרא כפעם בפעם והרצון כמו שמואל שלא רגיל בנבואה ע"כ ראה וד' כמה פעמים עד שהכינו לנבואה כן העם הזה לא הי' להם התיצבות ומקום מנוח לרגלי השכינה להציג על הארץ כי לא נמצא עד כה שיוכלו לשמוע בלמודים לקבל חמדה גנוזה עד העת הנבחר שנולד משה. לכן או אז ויבא ד' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם לא בפעם אחד רק לאט לאט עד שעלו אל השלימות שיוכלו לדבק בתורתו אחותו אמור לחכמה אחותי

את שיהי' הם והתורה ממקור אחד ובאהבתה ישגו תמיד מרחוק מרחוק ד' נראה לי אמרה כנס"י אהבת הקב"ה מתחלפת לי שבגאולת מצרים בא בכבודו ובעצמו והראה לנו אהבה שלימה באו"ת וכפורת וכרובים וארון ולוחות והי' קרוב אצלי בכל צורכי. ובגלות בבל אף כשהי' הגאולה לא בא בגבולנו לשכון כבוד בארצינו וחסר לנו ככל הנזכר וככל הטוב אשר הי' בראשונה כ"א מרחוק ד' נראה לי. כן הי' שאלת כנס"י ומשיב הש"י אל תדמה כי היתה אז גאולה שלימה כי לא הי' ראוים ולבנות בית נאמן מפני חטאתם אשר גברו מני אז כי אם ואהבת עולם אהבתיך שתהי' אהבתו לך לעולם ולא יופסק חבל אהבה וע"כ משכתיך חסד מה שמשכתיך מבור הגלות הי' ע"צ החסד וזה לדעה כי אל דעות ד' שכל תכלית בנינו הי' כדי שידעו אותי עמי ולכן נבנה הבית במדות אל להתגלות אור ד' וע"כ הי' לזרים אחוז ונחרבו מה ד' אלקיך שואל מעמך מתמה מה נשתנה גאולה זו מכל גאולות שהי' מכבר שלא שאל ד' מאתנו וכעת שואל ד' וממתין עלינו ועיקר הגאולה תלוי בנו כמאמרם ז"ל כלו כל הקיצון ואין הדבר תלוי' אלא בתשובה. משיב יעשה ד' בית נאמן לאדוני שהבית הזה שיבנה ב"ב יהי' נאמן ולא ישלטו בו ידי זרים עוד להחריבו כאשר שלטו ידי זרים כהם בראשונה ואמר ויקרא לו ד' שלם:

כיון שיקרא לו על הבית שם ד' שיכונה בשם בית ד' אז שלם יהי'. נבנה לו שם שם שלם שיושלם הכל ויהי' דירתו בתחתונים יה"ר שיבנה במהרה בימינו אמן:

דרוש א לשבת שובה

אמר הקב"ה אני אמרתי מי יתן והי' לבבם זה ליראה אותי כל הימים. אתם להיות מתאוים ואומרים מי יתן מציון ישועת ישראל. דהמע"ה אחר בשם כנסת ישראל ואל תבוא במשפט את עבדיך כי לא יצדק לפניך כל חי כי רדף אויב נפשי דכא לארץ חיותי הושיבני במחשכים כמתי עולם ותתעטף עלי רוחי בתוכי ישתומם לבי זכרתי ימים מקדם הגיתי בכל פעליך במעשי ידיך אשוחח פרשתיידי אליך נפשי כארץ עיפה לך סלה:

הנה מרע"ה בקש בכל עת שנהי' בצער ואין מי שיבקש רחמים עלינו יענה אותנו הקב"ה והן אל כביר לא ימאס ושערי תפילה לעולם פתוחין אולם חכז"ל אמרו משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקה אנשי אמונה. כי הקול קול יעקב הנחיל לנו יצחק שנחי' ע"י קול תפילתינו וכ"ש הנביא אל תירא תולעת יעקב הנה שמתיך למורג חרוץ כי בכח התולעת להכרית אף הארז אשר בלבנון אולם מיום שגלינו מארצינו מחיצה של

ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים והנה זה עומד אחר כתלינו המסכים המבדילם ביניינו ע"י חטאתינו ואין בכח התולעת להכרית ברזל כ"כ אין בכח תפילתינו לחתוך הכותל מן העבירות לא כן עם שבנו על אדמתינו לא לן אדם כירושלים בחטא והי' מתעורר תיכף האדם לשוב מצד קדושת ירושלים. לא כן בגלות המר. לב אבן לנו ואין אנו מרגישים אף בעבירות הקשים:

וע"ז אמר המקונן. ע"ז הי' דוה לבנו אף על חטא קל שבקלים הי' לבנו לב בשר והרגשנו מיד על אלה חשכה עינינו ובגלות המר אנו ממשמשין כאשר ימשש העור באפילה ואף עבירות חמורות אשר אנו מבלים בהם כל השנה אין אנו מרגישים בהם והטעם יען על הר ציון ששמם שועלים הלכו בה ואין אתנו מקדושת ציון לעורר אותנו, עוד סיבה שנית הי' לעורר אותנו בעת אשר ישבנו בארצינו לשוב אל ד' יען לחמינו הי' משולחן ד', וכמה מצות עשינו טרם בא הלחם אל פינו ונתקדש הלחם. אולם בגלות המר אמר הנביא ככה יאכלו בני ישראל לחמם לחם טמא כי עול הפרנסה קשה על איש הישראלי, ובעוה"ר כמה עבירות נעשת בהלחם טרם בא אל פיו ואין אנו ניזונים מלחם הקודש רק לחם טמא יקרא הטמא ומטמא הלב ועי"ז כמה מדות רעות אשר הישראלי מרגיל א"ע כל השנה ואינו מרגיש וטח עיניו מראות לכן עת בא הצרה ותפילתינו חובה לנו לזעוק אל המלך נתקיים בנו מאמר אקרא יומם ולא תענה לילה ולא דומי' לי ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. שהקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו אליך זעקו כאשר הצרה הי' קרובה נמלטו. ואנכי תולעת ולא איש:

שאין לי מעלה מן התולעת למעליותא רק חרפת אדם ובזוי עם ואין בנו כח מן התולעת להכרית המחיצה של ברזל המפסקת ביניינו לבין אבינו שבשמים. וכן ג"כ עי"ז כי קשה עול הפרנסה וכל השנה יומם לא ינוח ולילה לא ישקוט. התגשמנו ואין אנו מרגישין שום טעם מתוק במצות ד' ואין אתנו יודע עד מה. אף כי ידענו נאמנה כי מתוקים מדבש ונופת צופים. וע"י הלחם הטמא המגשים אותנו הורגלנו לעשות עול ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם וזה שאמרו חז"ל משחרב בהמ"ק בטל השמיר הבחינה מן התולעת יעקב שהי' חותך תמיד תפילתן של ישראל המחיצת ונופת צופים ופסקה אנשי אמנה:

אמנם בהגיע תקופת השנים ראשית השנה הקב"ה הקדש זמן הזה לשלוח רשפי התעוררות לאיש הישראלי וסגולת מצות שופר לעורר ולהחריד לבבות הנרדמים ואם מלאכים יחפזון אנן מה נענה אבתרי' אז מתלבשים אנחנו עת הקול שופר עולה ומחתך המחיצה ועולה עמו תפילתן של ישראל לובשים אנחנו מעיל התשובה והחרטה ואנו שופכים שיח לפני אבינו לרחם עלינו וכמ"ש דהע"ה ד' בוקר תשמע קולי בראשית השנה

שהוא בוקרו של השנה הבע"ל בוקר אערוך לך ואצפה כאשר נערוך לבנו בתשובה אז נצפה על שנה טובה. והנה אחר כלות שנה העברה ידענו כי לא עשינו המוטל עלינו ואמרו ז"ל כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה ועד אחרית סופה שיש לה אחרית:

ונחזי אנן בעוה"ר שכפי הנראה לא הרבינו בתפילה ותחנונים כרש בשנה העברה. כי כמה הפרתקאות עבר עלינו שנה זו כמה נפשות יקרות אזלו מאתנו. כמה תפילות חסר לנו מאשר נחסרו מאתנו אנשים מסוימים בשנה זו וכמה עוללים ויונקים. ואין לנו יום אשר אין, קללתו מרובה מחברתה אמר ר"ש משם אבא כהו ברדלי אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. בלעם חכם של עכו"ם הי' ולא יכול לעמוד בתוכחתו של אתינו ההסכן הסכנתי לעשות כה. ויאמר לא. אנו כשיבא קב"ה לידון כ"א לפי מה שהוא עאכו"כ: והענין כי הקב"ה מעורר תמיד אותנו לתשובה ומראה לנו כי העוינו וקלקלנו מעשינו כאשר בעוה"ר ספו שנה על שנה דבר וחרב ורעב חנפה ארז תחת יושבי' וידל ישראל מאד וכאשר אין אדם משים אל לבו כי אשמנו מכל עם שנראה בעוה"ר דורנו דור היתום ע"כ חטאו יותר מכל עם קודש יען העד נאמן ע"ז בושנו מכל דור גלה ממנו משוש כמעט ח"ו ערבה כל שמחה מישראל מצד עוצם התלאות דוה לבנו בחטאינו ע"ד זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך הוחבל אווינו ונפרע פארנו זבול בית מקדשינו חרב בעונינו כי כל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו כאלו נחרב בימיו יופי אדמתינו לזרים ניטל השפע מישראל ומתדלדלים כחנו לנכרים אוי לבנים שגלו משולחן אביהם מי ינוח ומי ינוע ואחרי עבר עלינו כל זאת ועדיין לא שבנו מטעותינו לכן מתרבה בעוה"ר הצרות ובא בנים עד משבר וכח אין לילד:

הנה דבר היוצא מגדר הטבע צריך התבוננת ואם הוא כמה פעמים ע"כ לאו מקרה הוא רק בהשגחה וזה הי' טענת האתון מדוע הכיתנו זה שלש רגלים ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ולא יכול לעמוד אף שהוא גוי בתוכחתו של אתונו כי תוכחתה הי' בטענה נמרצת מדוע לא התבונן מצד שהי' שלש פעמים כי לאו מקרה היא אנו כשיבוא קב"ה. אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה כי ביום הזה יכפר וכו'. עכשיו שלא זכיתם אתם קוראים חטא חטאה ירושלים ע"כ לנדה היתה אמר ר"ע אשריכם ישראל בזמן שאתם מטהרין א"ע: הענין דהע"ה אמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד מה שאדם חטא וזוכר ויודע ומתודה ע"ז בחרטה ועזיבת החטא וקבלה הקב"ה מרחם ודן באשר:

הוא שם. אולם יש חטאים בעוה"ר אשר נשכח מאתנו במשך השנה מהם החוטאים בלא דעת ההמוני לא ידעו במה חטאו והיודעים לעוצם ההרגל בעוה"ר נשכח ובזמן הבית הי'

לנו ע"ז שעיר המשתלח שמכפר בין על היודעים בין על לא יודעים ועכשיו בעוה"ר מה נעשה אולם אם מתחרט בכלל על מה שיודע ומקבל עליו לשמור א"ע מחטא הקב"ה מוחל גם ע"ז כמו"ש לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ד' מה שאינך יודע רק לפני ד' לא נשכח ובתנאי תטהרו עכ"פ במה שיודע. וכמו מקוה המטהר הטמא אף שלא יודע שנטמא וזה מה מקוה מטהר טמאים ובעוה"ר עכשיו אינו מתוודין רק על היודעים אבל לא יודעים אין לנו כפרה רק עול גלות יהי' לנו לכפרה אחת נשאר לנו כתוב בזאת יבוא אהרן אל הקודש בזאת בזכות מילה שנאמר זאת בריתי בזכות שבת אשרי אנוש יעשה זאת בזכות תורה שנ' זאת התורה אולם אוי לנו מי יוכל להתפאר שמשמר ברית קודש מי יוכל להתפאר שמשמר שבת. בנעילה אנו צועקים ואין לנו שיור רק התורה הזאת. באמת זאת נחמתינו שהתוה"ק עמנו בגלות וקב"ה ואורייתא וישראל חד ומי שיפדה אותה יפדה אותנו. וע"ז ידוה כל הדוים שלא קיימנו עכ"פ לשעשע בברת' דמלכא מה שבידינו לעשות. המשל עם עשיר גדול שירד מנכסיו נשאר לו מעט רכוש על משכנות ובכל שנה ושנה עשה לו יו"ט כי פרנס א"ע. כן אנו מברכים שהחיינו לפדות המשכנות הנה ברכו כל עבדי ד' העומדים בבית ד' בלילות שאו ידיכם קדש להפריש מגזל וברכו אח"כ לד' ומה יהי' תפילתכם יברכך ד' מציון עושה שמים וארץ. ותכלית זה הי' התגלות השכינה ע"י ציון ותפילתנו יהי' שיבנה יום כפורים הוא אך בעשור לחדש השביעי הזה ועניתם את נפשותיכם. אך מיעוט שלא נשאר לנו רק היום ואבדנו המקדש, והמזבח והכהן. המעיל הי' מכפר על לה"ר מכנסיים על שפיכת דמים. ע"ז יהי לנו צער כי אבדנו כ"ז: מאמר שבת פ"ט אמר ר"י בן לוי בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא השטן ואמר לפניו רבש"ע תורה היכן הוא וכו' כל המאמר. ואינו מובן והענין נודע כי עיקר תקות ישראל שיגאלו ע"י קיום התורה כמ"ש כי יתנם בגוים עתה אקבצם אם ע"י לימוד התורה או ע"י החזקת לומדי תורה. שהע"ה אמר תוחלת ממשכה מחלה לב ועץ חיים תקוה בא. וביארנו ע"פ שביאר הנה"ח והלוחות מעשי אלקים המה והמכתב מכתב אלקים חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה עפ"י מאמרם ז"ל בראתי יצה"ר בראתי תבלין כנודע א"כ מחלה לב שהיצה"ר מתגבר ע"י התוחלה שמיחלים כל ישראל ממשכה ועץ חיים עי"ז תקוה באה וכן מציאת התורה ויקרת ערכו אשר מכובד הגלות ואורך הזמן ובכל דור ודור מהדרים ומיפים כתר התורה זה עד נאמן על אמיתתה ומן השמים בא לנו ע"י משה כמ"ש תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב שבירושה מדור דור הוא לנו ואינו פוסקת ואמר ויהי בישורון מלך בהתאסף

ראשי עם יחד כי ע"י לימוד התורה ורבים העושים מצוה מביא אחדות ומקשר הלבבות יחד ואימתי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד כשיש אחדות:

והנה מצאנו ממדבר מתנה אין התורה מתקיימת אלא מי שמשים עצמו כמדבר והחכמה מאין תמצא ואין התורה מתקיימת אלא מי שמשים עצמו כאין. וכן לא תמצא בארץ החיים דרשו ז"ל במי שחלקו בחיי העה"ז זנות יין ושכר יקח לב עוד אמרו לא מעבר לים הוא לא מי שעוסק במו"מ בעבר לים. והנה ראשית האמונה היא להאמין בהשארות הנפש ואין עיקר התכלית עוה"ז להרבות קנינים המדומים רק לקבוץ בור ליישר נפשו חלק אלוקי ממעל וישוב למקורו לאור בארץ החיים ומי שמאמין בזה מאמין במציאת תורה מן השמים כי במה יוכל ליישר נפשו אם לא על שכל התורה אור:

נאצל מקב"ה הוא המיישר דעת כל בני אדם ולהאמין בהשארות הנפש זה מצד השכל דאל"כ ח"ו הוי פעולת בריאת העולם והאדם פעולה רקניות א"ו שיש תכלית הנרצה בעוה"ב ובמאי ע"צ החורה מיישר ומאמץ בהנפש. והנה טרם שקבלו ישראל תורה מן השמים הי' השטן מתגרה ביותר בישראל כאשר כבר אמרנו מה שנאמר ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן היא היצר הטבעי אבל השטן היורד ומסית עולה ומקטרג הוגדל לעשות רק בישראל ביותר והתורה היא סם החיים כנ"ל בראתי יצה"ר בראתי תבלין והמלאכה כבידה לנצח ישראל העוסקים בתורה ורצה לדעת מקום התורה אצל מי נקשרה התורה בקשר אמיץ ולא ינוחה היצה"ר לפתוח אותו וכאשר ידע סיבות המונעים מלעסוק בתורה ידע לנצוח ולפחות לעברה לכך שאל תורה היכן הוא אצל מי מתאכסן התורה למען ידע לפתות שלא יתאכסן התורה אצלו אמר לו הקב"ה נתתיה לארץ למי שמשפיל א"ע והוא עניו ושפל כעפר ארץ וכמ"ש והי' זרעך כעפר ארץ ופרצת ימה וקדמה א"כ יועיל לו להשליך אש הגאוה ובו לא יתאכסן התורה והשטן היכן כפשטן לעמי הארץ לאילו שעוסקים רק בעניני ארציים לאסוף הון והלך אצלם ואמר תורה היכן הוא הלא אצליכם לא יתקיים התורה וא' אלקים הבין דרכה אישי אלקים הדבקים בד' המה מבינים יקרת ערכו ואנו מאמינים והלך אל הים אל הבעלי גאות שנמשלו לגלי הים כמ"ש משביח שאון גלים ושאל אותם תורה היכן הוא אמרו אין עמדי שלא נחשב אצלנו יקרת התורה תהום אמר לא בי הוא ע"ה מאמינים עכ"פ: אמר ב"ב אמר ר' אבהו אמר משה לפני הקב"ה במה תרום קרן ישראל אמר לו בכי תשא וצריך ביאור איך שייך זה דוקא להרים קרן ישראל אף אחר שהושפל כדדייק תרום. מאמר מגילה ר' אליעזר פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית בשביל עצלות שהי' להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין

מך אלא עני שנאמר ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר המקרה במים עליותיו ע"כ מאמר הלזה אינו ע"פ שטחיות הפשטות גם סיפא דקרא בשפלות ידים אין ענין לפי ביאור ר"א ישעי' הנביא אמר קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה כו' עד וקום לעשות ואין מהצורך לפרט הדקדוקים בפסוקים האלה אשר אין להם הבנה:

הנה תהלוכות והנהגות אשר העולם נתקיים ע"י. היינו חברת האדם הן ג' חסד, דין. רחמים. וענין החסד הוא יסוד כאשר אמר הושע הנביא חסד ומשפט שמור וקוה אל אלקיך תמיד. ומיכה אמר ומהד' כו' עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת כו' והיינו כי משפט ההכרח של הכל לעשות כמשפט וכראוי עפ"י דת הישראלי והטבעי לבל לעשוק ולעשות הישר אולם חסד להשפיע לאחרים ע"צ החסד אין ביד כ"א לעשות הזהר הנביא ע"פ אהבת חסד לאהוב החסד. והחסד הוא עיקר ממידות יוצרנו כי עולם חסד יבנה והוראת חסד בל"ק על הטוב הבא למיטב בלי קבלות שום גמול וזכות להמוטב והיא רק מציאת חן בלבד וכאשר אמר המשורר תהלים ק"ג וחסד ד' מעולם ועד עולם על יריאיו כי העה"ז נברא רק ע"צ החסד ואל תאמר כי העה"ב הוא מצד הדין לעושי רצונו עד הגמול לזה אמר וחסד ד' הוא מעולם ועד עולם מעוה"ז עד עוה"ב הכל על צד החסד גם על יריאיו וכמ"ש החו"ה כי כל עבודתינו וצדקותינו לא נערך בעד קצה טובתיו של הש"י מזמן העבר ומצד הדין אינו מגיע שכר וכמ"ש מי הקדימני ואשלם רק הכל הוא ע"צ החסד כמוש"כ ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ירמי' אמר (ל"א) כה אמר ד' מצא חן במדבר עם והדיקדוקים רבו. והענין כי חסד הוא רק מציאת חן בלבד והעולם בכלל כל הכולל נברא רק ע"צ החסד ואיה הוא אשר מצא: חן קודם נבראים. אולם אמרו בראשית ברא בשביל ישראל כי סוף מעשה במחשבה תחילה והיא התכלית המעורר לפועל לפעול פעולתו ותכלית כל הנבראים הי' ישראל וכאשר אמר נשמת ישראל עלו במחשבה קודם הבריאה והם אשר מצאו חן אשר על ידם יברא הכל ויצאו אל המציאת אחר ב' אלפים שנה במדבר כאשר הוציאם ויצילם מחרב פרעה. והפועל כ"ז שלא מצא התכלית פעולתו ונאבד ממנו התכלית אין לו מרגוע ולא ינוח ולא ישקוט עד אשר ימצא המבוקש וכאשר ימצא מעט ירגיע מעט וכל עוד אשר ילך התכלית הלוך ילך וישקט ורגע וכאשר ישלים התכלית יגמר ההשקט. והבורא ב"ה גזר לתכלית הנרצה אומ' הישראלי בכלל ויצר הל הנבראים דומם חי צומח והכל בשביל ישראל שיקבלו התורה כאשר אמרו על פסוק יום הששי וכל ב' אלפים כביכול

לא נח ולא שקט באשר לא נראה אפס קצה התקיים התכלית עד אשר בא אברהם מקור אומתינו ונחשב למציאת אבידה:

וזה שאמר ג' מציאות מצא הקב"ה אברהם שנאמר ומצאת את לבבו נאמן. ישראל שנאמר כענבים במדבר מצאתי. דוד שנאמר מצאתי את דוד עבדי. כי הפועל העוסק במלאכתו מבקש מחשבתו ותכליתו הנאבד אשר הי' מסבב פעולתו ומיום בריאת העולם ב' אלפים שנה לא נראה אפס קצה תכליתו והי' נאבד מחשבת ותכליתו של הש"י והי' מבקש בכל דור ולא מצא עד שהאיר ממזרח צדק הוא אברהם וממנו נשתלשל יעקב ובניו והי' קצת מרגוע להש"י כי התחיל להתנוצץ תכליתו של העולם ומצא אבידתו וכאשר מתו כל דור אשר ירדו מצרימה והי' שקועים בטומאת מצרים לא נראה מחשבת הבורא והי' הש"י יושב ומצפה מתי יגיע קץ הגאולה לגאול אותם וימצא אבידתו עד אשר הוציאם ונתן להם התורה אז נמצא תכליתו ביתר שאת לעין כל וכאשר גרם חטאתינו להשתקע בין האומות הגם שלא נאבד התכלית בשלימות ולא ימושו מפיך וכו' אמנם. לא נראה כל התכלית ואין מנוחה ומרגוע להש"י בשלימות ויושב ומצפה לדורו של משיח הוא דוד אז ימצא אבידתו וזה מציאת דוד. וזה שאמר מצא חן במדב' עם שרידי חרב כי הם הי' המציאת חן טרם שנברא העול' כי יקבלו התור' ע"י משה מובחר היצורים ומאז והלאה הלוך והיא מקור הולך בהתמדה להרגיעו היינו להש"י. ומי המרגוע. ישראל. כי יכונה אז בשם ישראל בקבלות התורה. ואמר מרחוק היינו קודם הויתו ד' נראה לי לכן אמר בשם הש"י ואהבת עולם מה שאנו אוהב לעולם בכללו כאשר נראה לעין כל יצירת כל מין ומין והספקות די צורכיהם והכל היא ואהבתך בשביל אהבתך כי לפעמים אוהב אחד דבר בשביל שאוהב לדבר אחר למשל מלמד בעה"ב אוהב אותו ומאכילו ומשקהו בשביל אהבת בנו כן כל אהבת שנראה שהש"י אוהב העולם בכללי היא בשביל אהבתינו:

וזה שאנו אומרים בכל יום אהבת עולם עמך בית ישראל אהבת. כי אם הי' אהבתינו בשביל העולם והי' אהבת עולם בעצם אז כאשר יחרב העולם יוסר גם אהבתינו. אולם אשר בהיפך הוא ואהבת עולם היא חלק מאהבתינו על כן משכתיך חסד לזאת תהי' בטח עוד אבנך בתולת ישראל וכן בשביל לאהוב הנשמה ולהמציא תכליתו אשר נברא נשמתו והיא יושבת בארץ אחרת בהגוף הנגוף לבקש תכליתו צריך לאהוב חסד והיא עיקר לעבודת ד'. ודין הוא לבל ירע לשום נברא ולשלם המגיע מצד הדין והיא עצת השכל הישר והאוהב תכסת העולם. ולולא זאת הי' העולם תהו ובהו. והאופן הג' רחמים היא מורכב משניהם מוטבע בטבע אדם לא יוכל לראות בעמל אדם ועניו יותר מכפי השיעור ויתפלל ויהמו מעיו להתעורר לעמוד לעזרו וזה נקרא רחמים כי אינו מתואר

בחסד יען לולא נתפעל וקבל צערו מהמות מעיו לא נתעורר להטיבו ועד"ז טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו ומשפט לא נוכל לכנות כי אינו מגיע הישועה מצד הדין הקדם אבל הוא מורכב מדין לענוש לעושה הרעה שלא כשורת הדין:

התעורר המשפט לענוש אותו וימשך טוב להנפעל ומגדיל חסדו להצילו ולפעמים אם יכה איש רעהו על לא דבר אף כי הכאה אינו חזקה יהי' עיקר התעוררת לעשות דין המכה רעהו בחנם וממילא יולד מזה חסד להמוכה ויהי' זה רחמים גוברת על החסד ולפעמים יכה ויענוש למחויב על חטא קדם אולם ירבה להכותו יותר על עונשו יצמיח עונש עליו וזה רחמים אשר החסד גובר על הדין זה תהלוכת העולם:

ועסקינו עם אלקינו יבואר עתה אשר היא באילו הג' פנים. מצד החסד כמו שבארנו. כי הכל על צד החסד ולא יתכן ליליד אשה לבקש שכר מעשיו הטובים. אף אם הוא צדיק גמור והצדיקים אינם מבקשים רק חסד ומתנת חנם כאשר בקש משה ודרשו ז"ל על פסוק ואתחנן אעפ"י שיכולין הצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים רק מתנת חנם וכאשר אמר איוב אם צדקתי מה תתן לי או מה מידך יקח. והכפל יובן אף שאמר מי הקדימני ואשלם בכל זאת אמרו ז"ל תנו עוז לאלקים ודרשו בזמן שישראל עושים רצונו של מקום כו' באלקים נעשה חיל ומה אמר מה תתן לי אולם הוספת כח היא להשפיע טובות הש"י עלינו ומה שאומר מה מידך יקח עכ"פ לדעת כל התנהגות עולם היא רק חסד ועל צד הדין אין לנו תקוה ח"ו לקות לגמול כפי מעשי ידינו:

אולם יתכן על צד הדין ע"ד שביארו הפסוק תתן אמת ליעקב חסד לאברהם עפ"י משל כנודע וזה כלל לכל מקום שנאמר אמת אצל חסד והוא שט"ח וזה שאמר יעקב ליוסף נבקש שישבע ויהי' מוכרח. לכך אמר ועשית עמדי חסר ואמת. ומיכה תאר את השי"ת ורב חסד ואמת כי בשר ודם כי ירבה להתחסד עם בני אדם יותר מכפי השיעור ויבטיח טובתם יהי' סיבה שלא יוכל לאמת דבריו לא כן ד' רב חסד ואמת. ודוד אמר כל הראות ד' חסד לפעמים ואמת והיינו לנוצרי בריתו ועדותיו. וזה שאנו מבקשים לא לנו. כי על חסדך אשר כל עת עשית עמנו ועל אמיתיך לאמת דבריך כנ"ל חסד לאברהם ואמת ליעקב. וזה שאמר דוד צדק ומשפט מכון כסאך בעת אשר תכון כסאך לשפוט אותנו חסד שהבטחת לאברהם ואמת ליעקב יקדמו פניך הרי אופן אשר יקוה לד' אם על צד חסד אם על צד דין:

אולם ב' אלו תלוי במעשנו אם יש בנו אנשי חסד אוהבי אמת אשר זה תכלית הבריאה יעוררו חסדיו יתברך עלינו וימהירו ישועתינו לקיים שבועת האבות וכמו שאמר הנביא למעלה חסד ומשפט שמור. ואז וקוה אל אלקיך לא בלעדי זאת נקוה על ישועה והובא

הושע (ד) אמר שמעו דבר ד' בני ישראל כי ריב לד' עם יושבי ארץ. כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלקים בארץ. והיא הפך השלש שזכר מיכה עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת הכוללים עיקר התורה. לכן כשאין כל אלה תאבל הארץ ואף כי אלקים אמת ולא ישנה להרם קרן ודגל ישראל. אמנם לא יתכן עד אשר ימצא בינינו מדות האלה וזה יוכל להיות ח"ו אך ורק לעתות רחוקות כי טרם יעורר מידותיו מדות העליונים העליונות שוקטות ונחים. אולם נשאר לנו בחינה השלישית והיא רחמים המורכב מחסד ומשפט כנ"ל כי יכמרו רחמי המוכה על הריונה וקם לעזרו כן כביכול יהמו רחמיו עלינו כמו שאמר ישעי' עד הנה המו מעי ורחמיך אלי התאפקו והיא על ב' פנים אם על המוכים ומעונים וסובלים גלות ויסורים על לא חמס בכפיהם דהיינו גלות ויסורי הצדיקים ויתעורר רחמי הש"י וינקום נקם מה שהביט אל עמל לא יוכל. ואז יקים ד' לשפוט הארץ וימשך רחמיו על הצדיקים או באופן הב'. כי ירא ד' בעני עמו בכלל הסובלים צרות ומציקות וכבר רצו עונם יפקדם ד' לטובה על הכבדות עולם מיד לוחציהם כפלים בכל חטאותם ויהמו רחמיו על הנאנחים והנאנקים וימשך:

מזה נקמת רשעים להשיב להם גמולם, וזה תקותינו כי ירחם ד' עלינו מצד כי ירא ויביט בעינינו ולחצינו כי ע"י דין וחסד אבדו חקותינו רק ע"י רחמיו המרובים. וזה שאנו מבקשים אתה ד' לא תכלה רחמיך ממנו להתנהג עמנו ברחמי' כי חסדך ואמיתך מידות האלה תמיד יצרונו. המה מקוים ונחים עד אשר אנחנו נעורר את המידות האלה והמה נוצרים אותנו אם יש בנו אנשי חסד ואמת:

ועיקר החסד של אמת הוא שעושים עם המתים כמש"כ רש"י ואם אמנם היא רק כפי הנראה היא חסד. ואמת במה שאינו מקוה לתשלום גמול היא רק ממי שנעשה עמו החסד אבל באמת התשלום גמול היא אשר אין למעלה ממנו. והש"י החפץ חסד כי ע"י זה יתעורר חסדו של הש"י להיטיב עלינו. וזה היא חפץ הש"י:

לזאת אחי נשים נא אל לבינו הזה היא חסד במה שקובר המת. החסד לפקח על עניני בית העלמין למען יהי' לו גדר סביב כי בלעדי זאת היא בושה להמתים השוכנים שמה והיא ח"ו עון גדול ר"ל לזאת מה טוב הי' לראות שיהי' גדר חזק להב"ע ומי יודע מה יוכל ח"ו לצמוח מזה ואספר אחי מה שראיתי בעצמי בעיר דאברי שפעם א' הי' ר"ל דבר גדול בין הילדים ולבסוף נתודע החטא המסבב הדבר. וזה מוטל על כל א' וא' ואל יאמר א' אם אין לי שם קרוב הקבור שמה מה לי עלי הלא כולנו בני אב א' נחנו וע"י הרחמים אשר אנו נעשה בזה יתעורר רחמי הש"י כי לא כלו לרחם עלינו ועל זרעינו. במדרש איתא אברהם נתברך בכוכבים שנאמר הבט נא וספור הכוכבים. יצחק נתברך בחול. והי'

זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב יעקב נתברך בעפר. והי' זרעך כעפר הארץ. ברכת אברהם נתקיימו בימי משה והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. ברכת יצחק התקיימה בימי יהושע והי' מספר בני ישראל כחול הים. ברכת יעקב נתקיימה בימי בלעם מי מנה עפר יעקב. וצריך להתבונן בבחינת הברכות האלה:

אולם הענין כל הנבראים צריכים לשפע הש"י ובלתי זאת אי אפשר להתקיים שום נברא אף רגע א'. והי' כל העולם תוהו ובוהו. אולם הכל היא ע"י השתלשלות השפע הקב"ה נותן שפעתו לכוכבים ומשם להתגלגל מדרגות מדרגות בהילוך עד שמגיע למטה הכל כסדר השתלשלות מעולם לעולם עד עולם התחתון ולפעמים הצדיק מוריד השפע אולם כל זה הוא לאומות העולם השוכנים בעולם השפל המה חלק ונחלה אין להם עם הש"י ונשפע שפעתם להם ע"י השתלשלות ע"י השר מכל אומה ואומה היושב ראשון במלכות הסובב פני כסא הכבוד מע' השרים הסובבים אותו לא כן בני אברהם אשר המה בעצמם מקבלים שפעם בסיבה הראשונה מיד הש"י בעצמו ע"י התורה ותפילות וע"י עבודת הכהנים אשר הקריבו קרבן היום בעת אשר הי' ישראל שוכנים בארצם והמה בעצמם נדמה בזו אל הכוכבים אשר כל כוכב וכוכב מקבל כחו והשפע למטה על עצם אשר נתמנה עליו כמו כן הישראל' מקבלים שפעם בעצמם כל א' כפי כחו ובחינתו וזה שבירך הש"י לאברהם בברכת הכוכבים וזה נתקיימה בימי משה אשר אז הי' כל העדה קדושים וכל א' וא' הי' מדרגתו גדולה עד מאוד ומקבל שפעתו מסיבה הראשונה:

ובמה שדימה אותנו הש"ת לחול מצאתי בילקוט ישעי' ע"פ הוי עמים רבים כהמות ים יהמיון. וז"ל. נמשלו ישראל לחול והאומות לים שנאמר כהמות ימים יהמיון והם מתיעצים על ישראל והקב"ה מתיש גבורתם ואמר ישעי' והרשעים כים נגרש מה הים גל ראשון אומר לחבירו עכשיו אני עולה ומציף את כל העולם כולו. וכיון שבא לחול הוא כורע ומשתבר ואין הגל השני למד מן הראשון כך פרעה נתגאה והקב"ה הפילו ואחריו עמלק סיחון ועוג ובלעם ובלק והמן ואין אחד מהם למד מחבירו. וזה הי' הברכה:

אשר בירך הקב"ה ליצחק כחול הים שהוא מפלאות הש"י אשר החול הוא גבול לים. כי החול הוא כנד אמיץ וחזק למען לא יצא הים ויצוף העולם והיא חוץ לטבע. כן היא נפלאות הש"י אשר האומות רוצים לכלות הישראל וישראל נמשלו לחול המציב נד. והיא האחדות אשר יש ביניהם ומתדבקים יחד שוכנים זה בזה בעצה אמיץ וחזק זה היא החומה נשגבה אשר משברם הגלי הים היא האומות ואינם יכולים לכלות אותם. ובחינת עפר אשר נתברך יעקב היא בחינה אחרת גדולה מזו אשר בעת הישראל יהי' בתכלית השפלות אח"כ יתעצמו ויעלה מעלה מעלה הצלחתו ובמדרש יהי' זרעך כעפר

הארץ מה עפר דיש לכל ומכלה הכל כך ישראל הן נדושין למלכות וסופן לכלות הכל. והיינו כי טבע העפר היא הזן ומפרנס לכל כי הכל בא מן העפר ובכ"ז היא בשפלות מכל אשר בעולם כי נידש מהכל ועד"ז בארנו מה שאמר אאע"ה ואנכי עפר ואפר בחסרונתן ובכל זאת היא מכסה הכל כמו שכתוב כי עפר אתה וכו' היינו כי החלק נמשך אל הכל. כמו כן הישראלי הם החכלית העולם ובשביל ישראל נברא העולם. ע"ד שנאמר בראשית ברא בשביל ישראל שנקראים ראשית והמה המורידים שפע בעולם בכח תפילתם ותורתם ועבודתם. וכל העולם נהנים בזכות ישראל. ובכל זאת המה עתה בעו"ה בדיוטא התחתונה בתכלית השפלות. אולם תקותינו כי אנחנו מבלה הכל והחלק ימשך אל הכל כמ"ש ואליו ינהרו כל הגוים לעתיד לבוא. והיא בחינת עפר שמכלה הכל וזה נתקיימה ג"כ בימי בלעם שגברו מעלות ישראל על הס"א בחינת בלעם. וזה שנאמר מי מנה עפר יעקב היינו השפלות שלהם הוא מעלה והמה בחינת עפר במה שכל שפע השי"ת בא על ידו. העולה מזה כי עיקר מעלת ישראל במה שאין האומות מכלה אותם היא האחדות אשר יש ביניהם ובפרט בני העיר יכולים לכוף עפ"י הדין לסייע לכל צרכיהעיר. ומה טוב הי' באם היינו יכולין לתקן מכס קטן ויתקבץ ע"י מעות על גדר ב"ע ועל בנין מקוה הנצרך מאוד. ואדע כי ימצא בתוך עירנו אשר יהי' מענה בפיהם כי גם בלעדי זאת ישנו עליו הרבה והרבה הצטרכות אשר צריכים לסבול עליהם. אולם התשובה הוא אשר אמר ישעי' הנביא (מ"ו) נשאתיכם עמוסות משא לעיפה וביאר בעל עקידה עפ"י משל לבעלי עגלה הנוסע עם משא כבידה לדרך רחוק אשר לא ימצא בקל מזון הסוסים עלי דרך מעמס יותר. ובאם נעשה מכס יהי' המצוה נחשב לכ"א כאשר ביארנו ענין מחצית השקל שנאמר זה יתנו בו' מחצית השקל בשקל הקודש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לד' כל העובר על הפקודים כו' יתן תרומת ד' העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ד' וכו' והדקדוקים רבו א' אמר זה יתנו מחצית השקל ושוב אמר מחצית השקל תרומה לד' לתת את תרומת ד' הי' לכתוב מתת את תרומת. עוד בא' אמר תרומה ובפעם הב' והג' אמר תרומת ד"נ:

והענין כבר אמרו. בצדקה הכל לפי רוב המעשה ואינו דומה הנותן סלע בפעם אחת למי שמפרישו ונותנו. פעמים כי עושה קנין בנפשו נתינת הצדקה ומקבל שכר על כל פעם ופעם שנותן הן מעט והן הרבה עושה מצוה וגם שכרו מכל הסלע לא הפסיד. ועוד נודע כי הגומר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עושהו כולה כ"ש אינו המצוה נקראת אלא על שם הגומרה. וכן אמרו הבא עשירי לבהכ"נ נוטל שכר כנגד כולם עוד אמרו לחושבי שמו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עושהו,

ובמחצית השקל כל א' הי' יכול לתת אותו בכמה פעמים מאחר שנחלק לעשרה גרה והי' מקיים עשר בעמים המצוה ואם עתה נותנו עפ"י ציות הקב"ה בפעם אחת הוא אנוס עפ"י הדיבור ולמה יגרע זכותו עוד יאמר כ"א אני רוצה להיות מגומרי המצוה אבל מה אעשה כל ישראל רוצים כך. ואם כ"א ימתין לא יתן שום א' וא"כ אף כי כוונתם רצוים להיות כ"א רוצה:

להיות מגומרי המצוה היא אנוס ואי אפשר לו. ע"ז בא תוה"ק לדבר על לב המתנדבים. באם אשר לבבם שלם כי לא יחסר להם שום שכר כאלו עשאוה בכל צדדי הזכות ואמר זה יתנו כל העובר וכו' מחצית השקל זה לגוף המצוה וחזר ופירש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לד' ורצה שני הזכיות יהי' לך חשוב בערך הפרט דהוי כנותן גרה גרה פעם אחר פעם וגם כאלו נותן בפעם אחת מתנה מרובה שיש לו שכר הרבה כ"ש איש כמתנת ידו ובזה יש לו תרתי. ואמר כל העובר על הפקודים. שנחשב לכל א' כאלו הי' באחרונה וגומר המצוה. וזה יתן תרומת ד'. כאלו נתן כל תרומת ד' הנתקבץ. העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. והוא הי' להורות כי כ"א מקושר בחבירו וכל ישראל כגוף אחד וצריך כ"א לסייע במה שחבירו צריך לזאת. מה טוב הי' לתקן כנ"ל מכס קטן ולמנות גבאי עליו וכ"א יהי' גומר המצוה ויקרא על שם כל א' וא' ועי"ז יעורר חסדי ורחמי השי"ת עליו שהוא מציאת חן כאשר ביארנו לעיל שהכל הוא בחסד. כאשר אמר דהע"ה זכר עשה לנפלאותיו והוא להראות כי חנון. לפעמים הוא חנון זה הוא שעשה חסד לישראל ע"י מציאת חן בלבד. ולפעמים הוא רחום ד' היינו שיתעורר רחמנות ע"י עצם הצער אשר נסבול. וישעי' אמר לכן יחכה ד' לחוננכם. היינו השי"ת מחכה לגאול אותנו כי נהי' בגדר אשר נוכל למצוא חן ממעשינו ויהי' נרצה ולכן ירחם לרחמים כי אלקי משפט ד' והוא יתרומם עכ"פ לרחם מצד רחמנות כי אלקי משפט הוא והבט אל עמל לא יוכל: ואמר עוד הנביא הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך איה גדלך וגבורותיך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו היינו כ"ז שאנו מבקשים מהשם יתברך שיחוס וירחם עלינו ויחון אותנו למען שמו הגדול המחולל במו"ה בין האומות ע"י שפלות ישראל ואמר המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו. כי הש"י ימתין עלינו שנהי' ראוים למצא חן ע"י מעשינו ולעשות עמנו חסד אבל אנו מבקשים על רחמיו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו. היינו מידות אברהם שהוא חסד וכן ישראל לא יכירנו מידות יעקב שהוא אמת לא יכירנו דווקא. כי יכול להתקיים בדור אחר ולא נשאר לנו תקוה כ"א מצד שאתה ד' היא רחמים גאלנו. בזה המידה כבר גאלת אותנו.:

אולם אם אין הרחמים ח"ו גוברת רק להמתין על חסד ואמת צריך למצוא בנו מידת החסד לעורר מידת העליונים כנ"ל ובמה ע"י לימוד התורה נוכל להדריך עצמנו בדרכי ד' כאשר אמרנו בפתיחה וזה שדרש ר"א על ימי המן בעצלתים ימך המקרה בשביל עצלות שהי' לישראל שבאותו הדור שלא עסקו בתורה נעשה שונאי של הקב"ה מך נראה ח"ו כאילו קצר קצרה יד ד' מלהושיע ובשפלות ידים שהושפלו ידיהם מלתת צדקה ולגמול חסר ידלוף הבית ההכרח הי' להרבות צרות לישראל למען יכמרו רחמיו וזה ידלוף הבית בית ישראל כי כל אומתינו נכלל בשם בית ישראל כנודע.:

אולם אם נטיב דרכנו וניישר אורחותינו במידת טובות לגמול חסד ואמת נוכל לבוא למעלה שהש"י יעזור אותנו במדת חסד ואמת כנ"ל ונודע כי הנעזר ע"י שהעוזר מרחם על צער הנעזר מפאת יסורי אשר המיסר עושה יותר מכפי השיעור אין להנעזר מעלה. אולם אם נעזר ע"י מעלותיו ומדותיו הטובים אשר הסב לזה כשהמעזיר יצא לישע לו יש לזה הנעזר מעלה יתירה וזה שאמר משה במה תרום קרן ישראל שיהי' תפארת הישועה מכיון להם בכי תשא כנ"ל שיתנו כ"א כופר נפשו ובזכות זה יטיב ד' לערות חסדו וטובו עלינו לקבץ נידחנו בימינו אמן:

דרוש ב לשבת שובה

בעזהי"ת:

נדרים דף ל"ב. אמר רב שימי בר אבא מאי דכתיב עיר קטנה ואנשים בה מעט. ובא אלי' מלך גדול וסבב אותה ובנה עלי' מצדים כו'. עיר קטנה זה הגוף. ואנשים בה מעט אלו אבריו של אדם. ובא אלי' מלך גדול וסבב אותה זה היצה"ר ובנה עלי' מצדים גדולים אלו עונות. ומצא בה איש מסכן וחכם זה היצ"ט. ומלט הוא את העיר בחכמתו אלו תשובה ומעשים טובים. והאדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דבשעת יצה"ר ליכא דמדכר לי' ליצה"ט. והחכמה תעוז לחכם אלו תשובה ומעשים טובים יותר מעשרה שליטים אשר בעיר. שני עינים ושני אזנים. ושני ידים. ושני רגלים. וראש הגוי' והפה ע"כ:

נודע לנו מחכמנו ז"ל. כי היות גוף האדם בכל חלקיו כמו דפוס לתורה. כי רמ"ח מצות עשה כנגד רמ"ח אבריו ושס"ה ל"ת כנגד שס"ה גידיו. ככה התורה דפוס כל העולם כולה. שמן הסבה הראשונה יתברך ויתעלה ולמטה שהעולם הזה נחלק לרמ"ח חלקים כי העולם כלו ממש כתפארת אדם ותמונתו. ולזה מגידים הכתובים שיש לארץ ראש ראש עפרות תבל. עין הארץ רחבת ידים ירכתי ארץ ערות ארץ. וכמו שהרמ"ח מצות משלימות האברים כל מצוה ומצוה נותנת שלימות להאבר המיוחד אלי'. ככה תשלם המצוה ההוא

חלק העולם התלוי במצוה ההיא. וכן ג"כ הדרך במצות ל"ת ישלימו ויקימו חלקי העולם התלוים בהם. וכמו שחלקנו העולם ככה מתחלקים הנבראים שבו הן הבהמות חיות ועופות. וכל המינים נתחלקו קצתם תחת חלק מהעולם. ובאותו המקום יהי' לאותו המין תגבורת שם יותר. עד שאמרו הראשונים כי העקרב מסור תחת החלק של ממשלת מצות מילה והמופת שאם ישוך עקרב את איש ישים עליו אות ברית קודש ישקוט הכאב ותסלק הסכנה. אך בזאת שיהי' האות ברית קודש טהור שלא נטמא בעבירה ומילת התינוק שלא טעם עדיין הרהור עון הוא מסוגל באמת. ועד"ז בכל המצות. שדרכי' דרכי נועם בכל חלקי העולם וכל נתיבותי' שלום בנמצאים רק שבעונותינו נעלמו סגולותי' ותועלותי' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ממש גם בחיים הגופני ע"ד סגולות:

ועד"ז נבין המאמר קדושין. ת"ר לעולם יראה אדם עצמו וכל העולם כלו כחצי' חצי' זכאי וחצי' חייב. עבר עבירה אחת הכריע א"ע ואת כל העולם כלו לכף חוב. דצריך להבין. כיון שאדם נמנע מעבירה הכריע כל העולם כלו לכף זכות. ואם תיכף באה עבירה לידו איך הכריע שוב לכף חוב. ובפשוט י"ל דברגע זו שוב הכריע אחר לכף חוב. אולם ע"ד שאמרנו כי האדם שעובר עבירה אחת הרי הוא כאלו המית את האבר שבו רמז בגופו ועבר ובטל מן העולם ולזה קראם בר"ה על החוטאים בנפשותם פושעי ישראל בגופם. כי פשעם ממית אותו האבר התלוי באותו דבר. נמצא החטאות חקוקים על גופם ועצמותיהם ממש. ולכן אמר איוב (טו) כל ימי רשע הוא מתחולל מת וחלל כי ממיתים כל אבריהם. ולכן רשעים בחייהם קרוים מתים. והנה כמו שהאדם ממית חלק שבו באותה עבירה ככה אם יהי' רוב כל העולם עוברים עבירה אחת עם שיהיו רובם צדיקים במצות אחרות עכ"ז יגרמו מיתה וביטול לאותו חלק שבעולם שבו תלוי' המצוה. וכן אם ח"ו יכשלו בעבירה אחרת ימית חלק שני שבעולם:

ועד"ז וירא ד' כי רבה רעת האדם בארץ. שלא הבין שום אחד זה רק הש"י ר"ל שבארץ עצמה ובתשוקתה רבה רעת הנבראים עד שגרמו ביטול רוב: חלקי העולם. ע"ד הרשע בחייו ממש שהוא כמת ככה כל העולם כלו נעשה מתחולל עד שהביא המבול. וזה לעולם יראה עצמו וכל העולם חצי'. היינו על חלק המיוחד להתמוטט באותה העבירה שאם הוא חוטא מכריע העולם באותו חלק לכף חוב וכאלו רבה רעתו בארץ באותו חלק האחוז באותה מצוה. ואם לא עבר עלי' אשריו שהכריע העולם לכף זכות באותו החלק הפרטי: וז"ש דהע"ה כל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו. ירצה שנברא אדם ברמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצות כדי שכל עצמותיו תאמרנה ד' מי כמוך. ובזאת הטענה מציל עני מחזק ממנו מציל היצה"ט שהוא עני כדכתיב ומצא בה איש

מסכן מציל העני בטענה זו מהיצה"ר שחזק ממנו כשאומר היצה"ר שרוצה להתענג בזה העולם. אומר היצה"ט לא נבראו אברי האדם להתענג רק לעבוד הש"י. והראי' שהם מוכנים כנגד המצות. ועני ואביון מגוזלו שרוצה לגזול ממנו המעשה המצוה שאומר שדי במחשבה. וזה שאמר כי סבובני כלבים עדת מריעים כו' אספר כל עצמותי המה יביטו יראו בי. היינו המעשים הרעים ותועבות עה"ז שמעשה עבירה מכונה בשם כלב ע"ד כל העובר עבירה קשורה בו ככלב. כארי ידי ורגלי שהוא מתגבר עלי שרוצה להטעות אותי לחטוא ברגל וביד. אבל אני אספר כל עצמותי ואני רואה אותם רמ"ח עצמות כנגד רמ"ח מצות שהוא הוראה שנבראו האברים לקיים הרמ"ח מצות. והמה יביטו יראו ראו שלזה נבראת לקיים המצות כשעצמותי כמספר רמ"ח מצות. ועד"ז אמר לעולם לא אשכח פקודך כי בם חייתני. ירצה איך אשכח דבריך וחיי תלוים בם כי כל אבר ואבר צריך לחיי המצוה התלוי בו. כי גדר מצות ד' לא כגזירות אדון. המצוה לעבדו שיעבוד לו למלאות חפץ אדונו ועבור זה נותן לו שכרו ובעברו מענישו את זה לא ד' צוה כי אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח כאשר פרשנו. אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב לקבל פרס כו' מלת פרס הוא ארמי לשון חולף שלא ידמה כי הוא מחליף עם הש"י במה שעושה מצוה, ועד"ז ויצונו ד' לעשות את כל החקים האלה לטובתנו ולהחיותנו כהיום הזה. היינו שהמצוה נותנת חיות להאבר המכוון נגד זה. וכן אמרו ז"ל ע"פ כל אמרות אלקי צרופה לא נתן הקב"ה המצות לישראל רק לצרף בהם. וכי איכפת לי' להש"י אם שוחט מן הצואר כו' רק הקב"ה סיקל המסילה לאדם במה יוכל לתקן נפשו שישוב למקור מחצבתה להנות מזיו עליון לעוה"ב. וכמו שביאר ה' יוסף המאמר הוא הי' אומר. יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ויפה שעה אחת קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז. וקשה מאי ענין דמיון תו"מ לעוה"ב שזה הוא הכנה ועוה"ב הוא תכלית. ולזה ביאר שקאי על לעיל שאמר עוה"ז דומה לפרוזדור התקן עצמך כו'. וקשה למה באה הנשמה באמת לעוה"ז למקום סכנה. אבל ע"ד אני בצדק אחזה פניך כמאן דאכיל דלאו דלי' בהיל לאסתכלי לכן באה לעוה"ז כדי שיגרום מעשיו להניח עי"ז בעוה"ב למען דלא להוי נהמא דכסופא. ולזה אמר יפה שעה אחת של תענוג הנקנה ע"י תשובה ומע"ט העושין בעוה"ז מכל חיי עוה"ב שהי' להנשמה קודם בואה לזה העולם. אבל לענין החיים מצד עצמם אין דמיון להנאות עוה"ב לעוה"ז. ולזה אמר יפה שעה אחת קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז:

וזה הוא הענין הסולם שהראה הקב"ה ליעקב אשר מלאכי אלקים עולים ויורדים היינו הנשמות באים לעוה"ז וחוזרים. והבין אשר אין זה המראה רק להראות לו שאין עוה"ז רק כי אם בית:

אלקים שעיקר הבית הוא שמה וכאן הוא זה השער השמים שזה כמו פרוזדור להתקן עצמו להיות אח"כ בבית. וזה ע"כ רק ע"י המעשים הנעשים בעוה"ז. ולכן השיגו האבות התורה בשכלם לבד. ולנו נתן הקב"ה התורה שע"י מעשה המצוה גורם להמשיך עליו החיות לעוה"ב. ושלמה המלך ע"ה אמר בז לדבר יחבל לו. וירא מצוה ישולם שמי שמבזה המצוה עושה חבילות בנפשו. וע"י שמירת המצוה ישולם. היינו שמשלים נפשו למשוך עליו קדושת ד'. וזה שכר גופא הוא החסד מהש"י שנברא בכח זה שימשוך עליו במעשה המצוה חיות נצחי תענוג לעוה"ב. ע"ד שביאר הדובנער. ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. כי שכר מצוה מצוה. והנה שכרו אתו ופעולתו לפניו כמו מי שרואה עני ערום והוא חייט ונותן לו סחורה לעשות מלבוש ומשלם לו ג"כ דמי תפירתו היש חסד גדול מזה שמשלם לו פעולת עצמו. כן האדם ע"י המצות הוא עושה לו לבוש לבא אל מקורו ושלם לו הש"י עוד שכר עבור המעשה המצוה ג"כ. ועד"ז מבואר דדהע"ה ואהי תמים לו ואשתמרה מעוני וישב ד' לי כצדקתי כבורי לנגד עיניו. היינו מה שאני תמים לו אשתמרה מעוני שלא אקלקל נפשי. וד' ישיב לו כצדקתי כאלו הי' בורי לנגד עיניו כהי' אילו פעלתי. נמצא מי שעובר עבירה מושך עליו שני מיני עונשים אחד עונש הסגולי אשר ע"י מעשה הזה גורם להמשיך עליו העונש. ועונש הגמולי אשר לא שמר מצות השי"ת. והנה עונש גמולי זה חסדי הש"י שמוחל ע"ד אם עונות תשמור יה אדוני מי יעמוד שלא הי' קיום העולם בלא מחילת עונות. אולם איך יוכל להתקרב להש"י לתקן ולרפאות פגמיו ושברי הנשמה כי כ"כ בנשמה יש רמ"ח כחות נגד המצות והאברים וכאשר מקלקל בעבירה פוגם באבר הנשמה. והוא תחת ממשלת ס"א וכמעט מוכרח לעשות. וזה כונת כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר. ואיך מועיל שיוכל להמשיך עליו הקדושה ולסלק הס"א. ובזמן המקדש היו לנו קרבנות וביוהכ"פ שני שעירים. אשר זה הי' מועיל לתקן להמשיך עליו שפע קדושה ע"י עשיות עבודת הכה"ג. אולם עכשיו במקום קרבן הוא לב הנשבר והכנעה. ע"ד זבחי ד' רוח נשברה. והשפלות הוא רפואה. כי כל העבירות הוא עיקר גרם הגאוה שיש באדם אשר שוכח סופו. ועי"ז שמשפיל עצמו ומרחיק מעבירות יכול לבוא לזכך את הנשמה במעשה המצוה ג"כ וע"ז אמר הנביא רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני לזכך הנשמה למען יוכל לחול עליו השגחת ושפעת ד'. כי מה יועיל עזיבת החטא והחרטה באם נפשו דבק בה הארס

ונטמאה. ומה יועיל חרטה לבד באם הוא עשה הפעולה אשר מזיק לו. והעיקר להתרחק מהדברים אשר גורמים לעבירה ועי"ז ממילא לא יעשה עבירה, והנה אמר דוד המלך ע"ה. אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד. היינו שלא הלך בדרך הזה שיבוא לעבירה. כי דרך היצה"ר הוא להרגיל את האדם מעט מעט עד שיבוא לעבירות חמורות כיון שהומשך עליו כחות הטומאה ואח"כ מוכרח לחטוא. והוא בעיניו כהיתר. ועי"ז עבירה גוררת עבירה ובא מקלות לחמורות:

הנביא אמר (ישעי' ו') ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע. פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו. ומתחלה אמר לב אזן עין ובסוף אמר עין אוזן ולב. הנה הנביא מזהיר אותנו כמה פעמים אשר אין לשמוע לעצת היצה"ר מאומה כי דרכו הוא להטות אנשים מעט מעט. וכדרך שביאר הבע"ק קהלת ט'. לך אכול בשמחה לחמך כו' ואח"כ בכל עת: יהיו בגדיך לבנים. היינו להתהדר עצמו ואח"כ כל אשר תמצא בכוחך עשה כי לית דין ולית דינא. ומביא לו ראי' כי לא קלים המרוץ ולא לחכמים לחם כי עת ופגע יקרה את כלם והיינו שמקלקל אותו בענין צדיק ורע לו. ובאמת יש ע"ז תירוצים הרבה ע"ד תהלים מ"ט אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו. ובשביל זה לא ירד אחריו כבודו היינו התפשרות שצריך לו להיות בעוה"ב כי כמה פעמים כשעושה הרשע מעשי טוב והש"י משלם לו מיד. והביאור על כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים וכשעושה צדקות אז יוכל להיות שהעשירות הוא מחמת רחמנות ע"ד ויציצו כל פועלי און להשמדם ע"ע. אבל כאשר יתפתה ממנו יבוא גם לכפור בעיקר וע"ד שביאר הרב הג' מליסא זצ"ל ירמי' ב'. איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי וכו' שקשה מה ראי' מדור המדבר שעובדי עו"ז עליהם אבל הענין גם בדור המדבר שעו"ז הי' לא הי' בפעם אחת רק דרך היצה"ר בהדרגה ע"ד שביארתי הפסוק סוף בלק. לכן הוכיחם ירמי' על שם סוף. איך תאמרי עדיין לא נטמאתי. אבל ראי דרכך בגי האיך באתם לעבוד ע"ז. דעי מה עשית בסוף בכרה קלה. ראשית דרכו והזכרה של היצר הוא קלה מאד ע"ד הוי מושכי העין בחבלי שוא וכעבותת העגלה חטאה. ואח"כ משרכת דרכיה הוא מסכך ומסכסך הדרכים הבאים אחריו למען ישמעו לו. לכן תדע כי גם היום תאחזי דרכם ע"כ הנני מצעק לכם כמו שתעבדו היום ע"ז. והנה התורה נחלקת לשלשה מחלקות ושלשה דמות מתוארת ושלשה כלם מתחלפים באדם לקנותם תורה שבכתב תורה שבע"פ ואמונה שלימה בלב הוא עיקר יסוד הכל. ולקנות בשלשה כלים עין אוזן ולב תורה שבכתב נקנת בעין שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן ע"פ רק האותיות

מחכימות. ותושבע"פ נקנה באוון לשמוע דברי חכמים ודברות הראשונים. הי' הדין שתורה שבע"פ אסור לכותבה רק כעת הותר. אבל עיקר לשמוע באוזן והאמונה האמתית עיקרי התורה להאמין בבורא יחיד המשגיח. ושכר ועונש ותורה מן השמים. וזה צריך לקנות בלב. ועיקר יסוד האמונה דא מלימוד תוה"ק. ודרך הלומד מתחלה תורה שבכתב אח"כ בע"פ ומזה בא לידי אמונה שלימה אמתית בלב. והנה דרך היצה"ר כמו שאמרנו מהדרגה להדרגה לקלקל נגד עבירות בפועל הלא יש תורה שבכתב ולא יוכל לסמא עיניו תיכף. ונגד עבירות שבתורה שבכתב אשר הוא גלוי לכל שהוא עבירה לא יוכל לסמא עיניו בזה. ויש דרכים אשר הוא ג"כ כעבירה דאורייתא. רק שאינו בעלי תורה שבכתב והוא מכונה בשם אוזן שצריך לשמוע זה מחכמים וזה תורה שבע"פ. ובזה לא יוכל ג"כ לסמא תיכף למי שלומד תורה שבע"פ. כל הכועס כאלו עובד ע"ז כל המעלים כו' וכאשר אינו יכול לקלקל אותו בענינים הללו מקלקל אותו בדעות חיצוניות להחליש האמונה. וממילא בועט במצות התורה וע"ז אנו מתפללים בלב קדשנו במצותיך היינו העשה ול"ת שבתורה שבכתב. ותן חלקנו בתורתיך היינו לדקדק בתורה שבע"פ. וטהר לבנו לעבדך באמת להיות לנו לב טהור לעבדו בלב ונפש בלי שום פני'. והיצה"ר מקודם מחליש הלב היינו כח האמונה. אח"כ מטיל ארס שלא להשגיח על תורה שבע"פ עד שאח"כ כופר בתורה שבכתב ח"ו. וזה שאמר שיאמר לישראל שמעו שמוע ואל תבינו. מאין באתם למדרגה זו ששמעתם התורה שבע"פ. ואל תבינו אין לכם לב להתבונן לקיים. ואח"כ ראו תראו גם תורה שבכתב ואל תדעו. ולזה אמר כי דרך יצה"ר מדריך אתכם ממדרגה למדרגה. השמן לב העם הזה. מתחלה מגשם הלב שלא להאמין בכל ענינים כ"כ אהבת ד' יראת ד' אשר הכל תלוי בלב וזה מגשם. ואח"כ אזניו הכבד שמקשה עליו תורה: שבע"פ שאומר אשר קשה לקיים בדורות הללו כל התורה שבע"פ. ואח"כ עיניו השע סר ממנו גם התורה שבכתב ולמה יעשה זאת היצה"ר למאוס גם בתורה שבכתב הלא הוא גם שכל נימוסי. רק כי ירא פן יראה בעיניו כאשר יביט בתורה שבכתב מזה יתודע לו אשר צריך להיות שומע ג"כ בתורה שבע"פ ובלבבו יבין היינו שיתבונן מתורה שבכתב שצריך לקיים תורה שבע"פ. ולהאמין כל עניני האמונה התולה בלב ושוב עי"ז ירפא לו שיהי' לו רפואה לכן מסמא עיניו גם מתורה שבכתב. והנה התשובה היא צריך להיות כמו על דרך שהיצה"ר מקלקל מעט מעט כמו כן דרך התשובה צריך להיות בהדרגה לא בפעם אחת רק מקודם לתקן החמורות ואח"כ הקלות:

ולזה אמר דהע"ה נגד בעלי תשובה. אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים. כי דרך רשע יש ג' מדרגות זה למעלה מזו. אחת היא הלץ שאינו פועל רע רק מתלוצץ על דרך

האדם. והשני החוטא בשגגה שאינו זהיר וירא חטא השלישית היא הרשע העושה רשע בפועל ולזה אמר מקודם להרגיל עצמו שלא ילך בעצת רשעים היינו לעשות רשע בפועל. ואח"כ ובדרך חטאים לא עמד שלא ילך כדרך הרשע. היינו אפי' שלא היא עברה אבל שיוכל לבוא מדרך זה לעבירה. ואח"כ ובמושב לצים לא ישב. ואח"כ יבוא למדרגה אשר כי אם בתורת ד' יהי' חפצו ובתורתו יהגה. ועי"ז הוא כעץ שתול על פלגי מים היינו שיהי' קיום לתשובתו. אבל לא כן הרשעים אף שמתחרטים כיון שאינו בהדרגה ע"כ לא יקימו אף במשפט אף שרוצים לעשות משפט אין להם קיום כי יודע ד' דרך צדיקים היינו שהקב"ה מחבב דרך הצדיק השב בהדרגה ודרך רשעים תאבד מהם כיון שאיננו בהדרגה:

והנה עיקר התשובה ווידו דברים שמודה חטאיו ומתחרט ומקבל על עצמו לעתיד שלא לעשות. הש"י מוחל כבודו וחלק זה מהחטא נמחל לו מיד ולזה לא צריך סיגופים. אולם להסיר הארס הזה לזה הי' צריך עבודה רבה לזכך טומאתו ולהמית המשחיתים אשר ברא ע"י חטאיו כמו שמבואר בזוה"ק. וירא ד' וינאץ מכעס בניו ובנותיו מה וירא הא דקיימא קמי בר נש דעבר על פקודא דאורייתא האי עבירה. וגם לחזק אברי הנפש להסיר הטומאה הי' צריך סיגופים כל ימיו ואולם חנן ד' אותנו ביוהכ"פ המכפר כמו שכ' כי ביום כו' וכמ"ש התדב"א ימים יוצרו ולא אחד בהם זה יוהכ"פ. כי הזמן נברא וניצר. אבל אחד מהימים אינו נופל תחת פגישת הטבע וקרי וכתיב והכל אחת שהיום הזה הוא מופרש ומובדל מימות השנה וביום זה יצא השפעה קדושה מן הש"י המטהר חטאת ומבריא הנפש ע"י תשובתו והווידוים והחרטה. וזה מאמר המדרש ויהי ערב זה מעשה של רשעים. ויהי בוקר מעשיהם של צדיקים יום אחד זה יוהכ"פ שביום זה נוכל לחבר צדיקים עם רשעים. אולם נודע שכמה עבירות אין יוהכ"פ מכפר. הראשון עבירות שבין אדם לחבירו. רובן בגזל כל מי שעושה עול לחבירו ובפרט במשקולת שוא אשר ע"ז כמה לאוין. איתא במדרש אם שקרתם במדות ובמשקלות בא עמלק ומתגרה בכם. וכתבו הטעם שיעקב ועשו חלקו העולמות יעקב לקח עוה"ב ועשו עוה"ז. רק יעקב לקח גם מעט מחלק עוה"ז אשר צריך לשלימות הנפש. ע"ד אם אין קמח כו' וזה באם נוטל עפ"י דין. אבל מה שנוטל עפ"י גזל לזה אין לו חלק ולכן בא עמלק שהוא מעשו ונוטל ממנו גזילה א' דוחה מאה ברכות. וכולן בלה"ר בעוה"ר. הוי מרבה ללא לו. כי מבואר מי שמספר על חבירו לה"ר נוטל חלק חבירו מעבירות. וחבירו נוטל ממנו כל מצותיו. ולזה אמרו סיפר אין לו תקנה כי אין יודע מה לתקן. וזה יש מתעשר ואין כל בשביל שדבר לה"ר. ויש:

מתרושש והון רב שדברו עליו לה"ר. וזה המרבה ללא לו בשביל שמספר לה"ר שבועת שקר אחד דוחה ק' זכיות והוא בכל לשון ומזכיר שם שמים לבטלה וזה מורגל בעוה"ר. נבול פה אחד דוחה ק' הבטחות. כל המנבל פיו מעמיקים לו גיהנם. המסתכל בעריות כאלו בא עלי' ח"ו. לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. עיניו ולבו של אדם הם תרי סרסורי דעבירה. בזיון אחד של תורה דוחה ק' שמחות. ה"ד דבר ד' בזה. מי שיש בידו ללמוד ואינו לומד. ומי יכול להתפאר שנזהר בזה. אוי לנו מיום הדין. אוי לנו מיום התוכחה. ומה שאמר מיום התוכחה הוא עפ"י שאמר הנביא לכו נא ונוכחה יאמר ד' אם יהי' חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו. ואיזה תוכחה הוא זה יוהכ"פ, הבע"ק או' לא היו ישראל ראוין לאותה מעשה לעשות עגל רק להורות תשובה לרבים ולא הי' ראוי דוד לאותה מעשה רק להורות תשובה ליחיד וכו'. כי באמת אין אדם שלא יחטא. וע"ז נ' אשר הרעתי שיצה"ר מתגבר על האדם בכל יום וזה נלמד שמועיל תשובה על כל עבירות. ולכן הוא העונש על אשר לא שב. ע"ד אם עונות תשמור יה אדוני מי יעמוד כי עמך הסליחה למען תורא. ואז צריך שירא כיון שיש מקום פליטה ע"י תשובה. וזה התוכחות אם יהיו חטאיכם כשנים. הלא תוכלו להלבינם ולתקן הדרכים. וזה אוי לנו מיום התוכחה כמו שאמרנו בתחבולות תעשה מלחמה. ויוכל אדם לתקן והעיקר נחפשה דרכנו אך שבעניני גופני אדם זהיר ונזהר בכל התחבולות ולא למצוה: ועד"ז אמר דוד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. כדרך הגופני כן הייתי בעניני נפש. וזה מאמר הגמ' בכל היום הייתי מחשב כנודע: ובענין משא ומתן לעסוק באמונה איתא בשבת. אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו נשאת ונתת באמונה. קבעת עתים לתורה. והקשה בתוס' דבפ"ק דקדושין אמרי' אין תחלת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנ' פוטר מים ראשית מדון וכתבו תוס' דלענין שאלה שואלין תחלה על מו"מ באמונה אבל לענין דין נפרעין תחלה על ד"ת. ומה חילוק אם הענין דשואלין הוא לכל אדם היינו מי שעשה תשובה וידוע דתשובה אינו מועיל בין אדם לחבירו עד שיתקן לכן שואלין ע"ז אף שעשה תשובה אבל בלא עשה תשובה ולענין דין וודאי תורה חמור יותר. וזה אמר אין תחלת דינו אלא על ד"ת באם לא עשה תשובה. דרש ר' עוירא שבע שמות יש לו ליצה"ר. הקב"ה קראו רע. שנ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל שנ' ומלתם את ערלת לבבכם. ודוד קראו טמא. שנ' לב טהור ברא לי אלקים מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא. שנ' אם רעב שונאך האכילהו לחם. ישעי' קראו מכשול. שנ' הרימו מכשול מדרך עמי. יחזקאל קראו אבן שנ' והסירותי את לב האבן מבשרכם. יואל קראו צפוני שנ' ואת הצפוני ארחיק מעליכם. והבע"ק ביאר שקאי על

שנות האדם בכל יו"ד שנים נשתנה ליצה"ר אחר. מתחלה רע לבד בלי שום מעורב טוב. ואח"כ ערל שכבר יש לו שכל רק שהוא מטומטם. ואח"כ טמא שמטמא את הגוף בתאות המשגל ואח"כ. (כאן חסר בכתי"ק):

נחזור להחחלת המאמר כי היוצא מזה שהתשובה הוא ענין גדול אשר מועיל לכל ענינים ומשתמש בענינים האלה שעשה פעולת העבירה עשה מצוה. וגם גדולה תשובה שזדונות נעשו כזכיות. כיון שע"י העבירות מוכרח להטות לצד אחר ולעשות מצות יתירות ובא עי"ז למצות. אולם אחטא ואשוב אין יוהכ"פ מכפר. ולזה אמר דבשעת יצה"ר לא אידכר ליצה"ט שעבר בשוגג ולא זכר כלל שיועיל תשובה אז מועיל תשובה. אבל לא אחטא באשוב אז מועיל החכמה יותר מעשרה שליטין אשר פועלים בגוף. כאשר יעשה בזה בחכמה ומציל את העני אז טוב לו. יהי רצון שנזכה לתשובה שלימה ולגאולה במהרה בימינו אמן:

דרוש ג לשבת שובה

מה שדרשתי שבת שובה פה קוואהל חר"ת לפ"ק:

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ד' כו' הכפל קויתי ד' קותה נפשי גם להבין הכפל משומרים לבוקר שומרים לבוקר. גם אם עונות תשמור יה למה נקט דווקא שם זה:

מדרש שה"ש שחורה אני ונאוה שחורה אני מבחוץ ונאוה אני מבפנים שחורה אני כל ימות השנה ונאוה אני ביהכ"פ כאהלי קדר מה אהלי קדר מתלכלכות ומתכבסות כך ישראל חוטאים כל השנה ויהכ"פ מכפר:

נודע לנו והיא מעיקרי אמונה להאמין כי הש"י סולח ומוחל לשבים אליו והעד נאמן לזה כי לולי זאת לא היה לנו קיום ע"י עונותינו. ואנו ראינו ע"כ כי יוכ"פ מכפר וד' חנן אותנו בזה. ועוד יותר כי הש"י מוחל כל שנה ושנה אף כי יודע שעתיד לחטוא ביותר בשנה השנית ושוב יתחרט. ע"ד מי אל כמוך נושא עון ובזה מובן וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם כאשר אמרתי מכבר. והשכל הישר מחויב שלא יועיל תשובת החוטא כמו שכ' בעל העקרים אחר שנעשה העבירה בפועל כמו מחלל שבת וחזר בתשובה בלבבו ובפיו הישיב השבת שלא נשמר. בבחינת מי שעוברים על מצותו כיון שהש"י הוא גבוה מעל גבוה ומיטב לברואיו מן הראוי הי' שמי שחטא נגדו ימחה שמו ח"ו. וכמו שאמרו על שאלה חכמה חוטא מה ענשו אמרה חטאים תרדף רעה. כמו שחוטא לבלתי ב"ת כן ראו, שענשו יהי' בלתי ב"ת ויהי' נעדר לגמרי. ועוד שאם יאמרו שיקובל לד' תשובה נאמר ח"ו שיש שינוי ברצון הש"י כשעומד אדם במרדו הקב"ה מיסרו וכשעושה

תשובה מרחמו להשיב חמתו ונמצא פעולות הפכיות. ואנחנו מאמינים כי אין שינוי לפניו ית"ש. ואין רע יורד, מלמעלה רק טוב. כמ"ש מפי העליון לא תצא הרעות והנבואה אמרה הנפש החטאת היא תמות יען ראוי לערך העונש לנגד מי שחטא. אולם אין ראוי להעניש נפש המשכלת. כי היא חושקת וכוספת תמיד לעשות רצון הש"י. וכמו שאמרו ז"ל גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה. והיא הנפש החיונית והבהמיות. לכן נפש החוטאת היא תמות בלבד ולא הנשמה. למען יזדככה אח"כ מחלאת הטומאה אשר נסבך בה. וע"י ישיבתה בהגוף העכור יתלבנו בגיהנם. והתורה אמרה יען הקב"ה חס על ישראל ויודע כי אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ועשה מעשה בהמה לכן יבוא קרבן בהמה כדמותו ויסמוך ידיו עליו ותאכל ע"ג מזבח להורות שראוי ג"כ להיות עונש בלתי ב"ת כמו שגזרה החכמה. והקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר הה"ד טוב וישר ד' ע"כ יורה חטאים בדרך. ירצה כי הקב"ה הוא טוב החלטי וזה סיבה שהמציא הקב"ה כל הנמצאים מההעדר. אולם הוא ישר ואינו מותר. לכן גזר אומר יעשה תשובה. וסיבת הדבר שיועיל תשובה הוא בהכרח. יען אין אדם צדיק בארץ ולא יחטא. וכל פועל כוסף תמיד שיגיע מפעולתו תכלית המכוון. והתכלית המכוון ביצירת אדם היות הנפש נשארת אחר מות הגוף. ולפי שיצרו מסיתו כמו שאמרו ז"ל ע"פ כי יצר לב האדם רע מנעוריו עלובה עיסה שהנחתום מעיד עלי'. ולכך רצה הקב"ה לעשות חסד עם אדם לפתוח לו שערי תשובה כדי שעי"ז ינצל האדם ממיתת הנפש. וטעם יש עוד שיועיל תשובה. ע"פ שבארתי הפסוק בחסד ואמת יכופר העון. והפשט הוא ע"י שעוסק בתורה שהוא אמת ועושה חסד ליוצרו ועוסק בג"ח בזה יכופר עון:

אולם לדרכנו אמרנו ע"פ דברי בעהע"ק למה נקרא הש"י מלך הכבוד. כי מלך בו"ד הוא מולך באשר בוחרו בני המדינה וחלקו לו כבוד המלך. ומי מולך עליו הכבוד שמקבל. אבל הקב"ה הי' הוה:

ויהי'. וטרם כל הי' מלך. כמו שאנו אומרים אדון העולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא. אבל גם קודם לכן הי' בבחינת מלך בכח על הכל והוא מולך על הכבוד ג"כ לכך נקרא מלך הכבוד. כ"כ נקרא הש"י מלך המשפט כי מלך בו"ד נכנע למשפט וצריך להתנהג כפי נימס המדינה. ע"ד משפטיך למלך תן. וע"ד ועוז מלך משפט אהב ואינו יכול לוותר כ"כ וכשלא יתנהג ע"פ משפט לא יכון מלכותו אבל בהקב"ה אם נ' כי יתנהג רק כפי חק המשפט א"כ את' מגביל יכולתו. והכלל היא כי הוא כל יכולת בלתי מוגבל לכך נקרא הקב"ה מלך המשפט. כי הוא מלך המשפט

והכל תלוי ברצונו הטוב לזאת אמר ישעי' ע"ה לכן יחכה ד' לחנך וירים אותך כי אלקי משפט ד' מצד שמושל על המשפט ג"כ. וזה שאנו אומרים האוחז ביד מידת המשפט שאוחז בידו להטות המשפט כחפצו ורצונו הפשוט. ואין המשפט מושל עליו לא כמו מלך בו"ד. וזה בחסד ואמת יכופר עון. אף כי הוא חסד מ"מ הוא אמת. כשכבר ברא ד' העולם נצרך הרחמים יען כל פועל כוסף שיגיע מפעולתו תכלית. וגם להראות כי הוא בלתי מוגבל כמ"ש:

וזה הי' טענת קין גדול עוני מנשוא היינו וכי ח"ו יש דבר גדול לפניך ויהי' מוגבל לכך נתקבל תשובתו. וכשיצא מבואר במדרש ע"פ ויצא קין מלפני ד' פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך אמר עשיתי תשובה ונתפשרתי. אמר כך הוא כחו של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לד' והיינו כי קין טען גדול עוני וכי יש גדלות לפניך וגם טען והי' כל מוצאי יהרגני יעורר להש"י שירחם עליו יען הוא המציא אותו וכל פועל כוסף לפעולתו כנ"ל ועי"כ נתקבל א"כ העיד מזה כי הש"י משגיח בעולמו ורוצה בתקנות החוטא לכך פתח מזמור שיר ליום השבת כי שבת מורה על חידש העולם שהש"י ברא הכל יש מאין המוחלט וגם שהוא משגיח לעולמו להנהיגה ואמר יען תשובה יועיל טוב תמיד להודות לד' כי זה הוא עד נאמן שהש"י מנהיג עולמו ברחמים. לכך גבר רחמיו ית"ש עלינו וחנן אותנו יום א' יוהכ"פ אשר בזה מכפר ד' עונות עמו. אולם רק לשבים באמת וחשובה באמת הוא להראות כי מתחרט על דרכיו הראשונים ופעל בלא שכל רק מפאת תאות היצר ומקבל עליו עכשיו שלא ישיב לדרכו הרע וע"ז אמר הנביא שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך בזה תועיל תשובה יען כשלת בלא דעת ובלא חשק בעונך. קחו עמכם דברים ושובו אל ד' כי אנחנו מתודים אשמנו בד'. בגדנו גזלנו דברנו דופי כי עכשיו ע"י ודברת בם ולא בדברים בטלים, וכ"כ כל וודיות דברים אנו מספרים לד'. וד' יודע בלעדי זה רק עיקר ספירת דברים הוא ע"ד שאמרו ז"ל עבר אדם עבירה ומתבייש בו מוחלין לו. והעולה יען מתבייש מראה כי לא עשה פעולת השכל. כי פעולת השכל לא יקבל חרטה וכשמבייש מקבל עליו שלא ישוב עוד לעשות כזאת וא"כ עיקר ספירת דברים היא לעצמו להעלות על לבו גודל זדונו נגד ד' ולבייש א"ע. ועי"ז יקבל ע"ע לבל ישוב עוד בדרך הזה וזה שאמר קחו עמהם דברים שתזכור בזה תמיד. ואח"כ ושובו אל ד' עי"ז תלך בדרכי ד' אמרו אליו כל תשא עון שהקב"ה ימחול העון יען הוא כל ולא חלק וכי כל עולמות תלוים בו והוא כליל מכולם לכך תשא עון. תמחול. יען כל פועל חושק לפעולתו לתכלית הנרצה. יקח טוב. תקבל ע"ע הטוב שהוא התורה אשר הוא

טוב אמיתי שתלך בדרכיה דרכי נועם ואמר שיקבל עליו לתקן מעשיו. ואמר אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ירצה לא נתלה הכל בפועל ידינו. יען כל העבירות בין אדם לחבירו תלוי הכל כי האמונה בד' תלושה בלבבו כי אם הי' מאמין כי הש"י זן ומפרנס לכל העולם ומזונותיו של אדם קצובים מר"ה עד ר"ה: וכל השתדלותו וחריצותו היא על מגן. רק כל השתדלותו לא ישיג רק אשר ד' קצב לו. וע"ד ביאור הדובנער שאמר לא הוו ידעי רבנן מה השלך על ד' יהבך עד דחזו להאי טעיא דאמר שקול טעונך והב על חמרא. וביאר עפ"י משל לא' שנסע על הדרך ופגע בא' שטען משא כנודע ואם יבין וישכיל בזה לא ישנא את אחיו בלבבו ולא יריב עם חבירו ולא יקנא ולא ירדוף אחרי הכבוד. לכך אמר שהבע"ת צריך שיקבל עליו לא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו. ירצה כי הכח תלוי במעשה ידינו. כי כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. רק אשר בך ירוחם יתום. כי הש"י זן ומפרנס לכל ומצליח למי שבוחר בו. וכאשר יתבונן בזה יבין וישכיל כי הכל הוא מיד ד' וברכת ד' הוא תעשיר ולא יבלה זמנו וימי חייו רק בהבלי עוה"ז:

וכבר בארנו המסורה ט' פעמים הולך מלא בתורה. הנה אנכי הולך למות. ואנכי הולך ערירי. ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך. ועתה הנני הולך לעמי. הולך מהרה. הולך וחזק. הולך על כפו. הולך על גחון. ויחר אף ד' כי הולך הוא:

נודע מאמר ריב"ז שבכה קודם מותו ואמר קודם מותו אולי לפני מלך בו"ד מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר ואם כועס עלי אינו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו עולם ואם ימותני אין מיתתו מיתת עולם. ויכול אני לפייסו בדברים ולשחדו בממון אעפי"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכין אותי לפני ממה"מ הקב"ה שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואסורו אסור עולם ומיתתו מיתת עולם ואין אני יכול לפייסו בממון ולשחדו בדברים יען כי אז אחרי מותי לא יועיל הון ביום עברה ועוה"ב דומה לשבת ומי שטרח בע"ש יאכל בשבת. אבל בעוה"ז צדק' תציל ממות. ולא עוד אלא שיש לפני ב' דרכים א' של גן עדן וא' של גהינם ואיני יודע באיזה מוליכין אותי. ובאמת כל צדיק כדי לזכך נשמתו מחולאת הגוף צריך שיעבור בגיהנם וזה יום הדין א' ואם יזכה ע"י מצותיו וצדקה ומע"ט מציל אותו מצותיו ומוליכין אותו לג"ע ובאם לאו ח"ו נשאר שם זמן רב. ונודע כי עיקר נצחון לנצח היצר להזכיר ביום המיתה שאז נהפוך לו לשונא כי יורד ומסית ועולה ומקטרג יורד ונוטל נשמתו. וגם ע"י שזוכר ביום המיתה נכנע גופו ורוחו ולא ירדוף אחר הממון וידע כי הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. ונודע כי העוה"ז נקרא דרך כי הוא מביא לעוה"ב וזה הנה אנכי הולך למות כזוכר בזה בכל יום ויום מתקרב מיתתו. ואנכי הולך ערירי. שהכל ישאר בביתו ולא יקח רק לבושי וקשיטין דנפשי דאינון תורה

ומעש"ט ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך. משמרו הש"י מיצר הרע ע"ד צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו. יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ולולי הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו ועתה הנני הולך לעמי. כשיבוא זמנו המוגבל לשוב לעולמו הולך מהרה. דרך גיהנם. ואח"כ הולך וחזק. מתחזק נפשו ע"ד שאמרו ז"ל צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנ' ילכו מחיל אל חיל. הולך על כפיו שכל תהלוכותיו בעוה"ז היא רק לפועל ידיו לעסוק במו"מ ובמסחר ובריבוי קניניו. הולך על גחון ומתרגומו על מעיו שכל פעולותיו רק למלאות תאותו ולרדוף אחר תענוגי העוה"ז. ויחר אף ד' כי הולך הוא. כשיבוא זמנו שילך מעולמו והקב"ה דן אותו כפי מעשיו ח"ו. אולם אנחנו אין משימים על לבינו כל זאת אין תשותינו שלימה רק ביהכ"פ בלבד, ואחר עבור ימים האלה אנו הולכים בדרכנו כמקדם. ע"ד ביאור ב"ע צרור עון אפרים חבלי יולדה יבואו לו. רק מפאת הירא מעונש העוה"ז:

הנביא אומר קול אמר קרא ואמר מה אקרא. ע"ד שראיתי משם המוסקאטי ע"פ פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ והי' הנס מקול הפחד יפול בפחת והעולה מהפחת יפול בפח. כי יש שני מיני יראה:

אחת יראת הטבע כמו שהולך להתפלל מפאת בושה או מפאת מצות אנשים מלומדה או שנותן צדקה עבור שם טוב וכדומה להנאתו ולטובתו. ויראה כזו איננו פועל דבר בעצם נפשו להבריקה ולהצילה מעוצם רעתו המין הב' יראת ד' יתעלה האמתית שעושה למען קדושת שמו הגדול. והבחינה לדעת מאיזה יראה עובד ד' כשאירע דבר המתנגד להיראה או נבחין באיזה יראה עובד ד' למשל כשיש לו עסק בשעת התפילה אם עוסק בעסקיו יש ראי' כי יראתו אינו אמתית וזה חשקה ורצונו רק כשיש לו עת מה איכפת לו כי הולך לבהכ"נ אבל אם שישליך עסקיו בהגיע זמן התפילה ובוחר להתפלל בבהכ"נ בציבור ושוקד ע"ז זה ראי' כי יראתו אמיתית:

והנה אמרו ז"ל ופחדת לילה ויומם זה הקונה פת מן הפלתר. הרי שפחד קרוי קושי הפרנסה. וזה שצעק הנביא כי נודע שג' עונשים נתונים לאדם הא' בזה העולם אשר כל ימיו מכאובים וכל שעותיו ורגעיו מלא דאגה ודאבון נפש ואין אדם ניצל מיסורין ובנפשו יביא לחמו ומפחד תמיד שלא יהי' לו פרנסה והצטרכותו. הדין הב' הוא הפחת יום אשר ישוב האדם לבור שחת ויסבול צער חיבוט הקבר רימה ותולעה. הדין הג' כאשר תעלה נשמתו למעלה אז הוא הדין הנורא משפט רשעים בגיהנם. והנביא מזרז העם כי קושי הפרנסה לא תעצרנו רק לבטוח בד' ולעבדו ולקבוע עיתים לעבודת ד' אמר פחד הוא קושי הפרנסה ופחת הוא הקבר ופח היא הגיהנם עליך יושב הארץ שלושה אלה יש על

כל יושבי ארץ והי' הנס מיראת ד' ומצותיו ואינו מתעצם ביראת ד' ותורה ומצות מקול הפחד לבלתי הולך בדרכי ד' מפאת סיבת דוחק הזמן ועול הפרנסה סופו ליפול בפחת. ישום על לבו כי סופו ליפול בפחת הקבר והעולה מתוך הפחת ילכד בפח היא הגיהנם להבריק נפשו. ומי שאינו נם מקול הפחד ומחזיק בתומתו הוא מצוה שלימה ומצוה מגינה ומצלת וביהכ"פ אנחנו צועקים לד' ואנחנו שבים ונראה כי היא באמת יראת ד' אמיתית כי אנו משליכים הכל מנגד ובמסירת הנפש אנחנו עובדים לד': לזאת אמר הנביא קול אומר קרא לישראל להשבים לארצם ולנפשותם יען כי קולם עולה לשמים ואמר מה אקרא כל בשר חציר כי טבע העשבים בחורף אינו ניכר אולם השרש הוא ירוק וכאשר בא ימות הקיץ נתהפך הכל לירק כ"ז שהשורש יש וכשבא ימות החורף נתיבש וכ"כ צוץ יציץ מעלה למעלה ופתאם יעלה עליה הכורת כן יראתנו הוא בטבע כאשר ב' ימי הרצון הטבע מעורר לצעוק אל ד' יען נודע לנו כי בנפשינו הוא וזה כל בשר חציר כמו חציר בטבע יפריח וירוק וכשבא ימות החורף יתייבש וכל חסדו שעושה בימים האלה היא כציץ השדה אשר יעלה למעלה ופתאום יעלה הכורת כי חסדינו היא רק בימים האלה ע"י הטבע וכשבא ימות החורף כל אחד שוב הולך שובב בדרכו הרע, ע"ד שביאר ר"י הצדיק זצ"ל אך אם יום או יומים יוקם לא יעמוד כי כספו הוא יען כל תפילתינו עבור הצלחות הגופניות ואח"כ יבש חציר נבל ציץ ע"י רוח ד' נשבה בו עתה מתעורר ע"י התעוררת למעלה אכן חציר העם יען שכל פעולתינו היא כטבע החציר ובטבע אנחנו אינם מחפשים היראה לכך יבש חציר נבל ציץ ודבר אלוקינו יקום לעולם מי שירא יראת ד' אמיתית זאת היראה ממין הב' זאת יקום לעולם ויתאמץ. ואף כי באמת יש לכ"א טרדת ודאגת פרנסה. אולם הכל בא מפאת התרשלות התורה וקבלות עול מלכות שמים. ע"ד שאמרו אם אין תורה אין קמח אם אין קמח אין תורה. וזה תלוי בזה:

והענין כי מצאנו בברכת יצחק ליעקב כ' ויברכהו ויתן לך ונודע ביאר הב"ע כי עיקר ברכתו הי' לעוה"ב לכך לא כתוב בתורה כמו שלא כתוב שכר רוחני יען אין אנחנו משיגים ע"ד משל למלמד עם נער קטן כנודע מאמר ויתן לך זה נצרך רק לתכלית יען באם איננו שלימות הגוף לא יכול לבוא לשלימות הנפש וברכת עשו הי' עיקר לעוה"ז וא"כ כ"ז שאנחנו שוקדים על דלתי תורה ויראה נצרך לנו עניני הגופני לשלימות הנפש אבל כשאנו מתרשלים אין לנו חלק בזה והוא גזל בידינו מחלק עשו רק לרשעי ישראל ד' משפיע ומשלם להם טובה בעוה"ז כי אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרימון לכך אמר אם אין קמח אין תורה כל הפרנסה נתונה לנו רק לתכלית שלימות הנפש לכך אם אין תורה אין קמח וקושי הזמן היא רק לעורר אותנו מתרדמתינו והצלחת הזמן דומה

לגשם ע"ד שביאר הא"י מאמרם ז"ל ששאלו כנס"י שלא כהוגן שאמרו ויבוא כגשם לנו השיב להם הש"י בתי את מבקשת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אין מתבקש אני אהי' כדבר המתבקש תמיד שנאמר אהי' כטל לישראל ורש"י פי' דבקין אין הגשם מתבקש: והענין ע"פ מאמרם ז"ל בני אדם לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלין והענין כי הצלחות העושר לאדם הוא כמו גשם ומטר לעשבי השדה אשר יש מהם אשר המטר פועל טובתם להצמיחם ולהגדילם אמנם יש אשר נובלם לרוב הגשם הסוחף עליהם כן העושר למי אשר מצליח ד' אותו בברכת עושר ופרנסה ומשים על לבו כי מחויב לברך ד' ולהיות דאנקבאר על רוב טובו מביא העושר הצלחתו ונותן צדקה ע"ד שביארנו מאמרם ז"ל ע"פ מה דקתני במתניתין אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש וקאמ' בגמ' דנפ"ל ממה דקאמ' דוד העה"ש ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתי אל היכל קדשך ביראתך ופריך ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא וקשה איך מוכרח להתפלל מתוך כ"ר דווקא ב' מאי פריך ודילמא דוד שאני. וי"ל דבקרא מיותר לכאורה תיבת ואני. ויש לפרש בב' אופנים א' ע"ד שאמרנו המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה שמביא הכנעה. וזה ואני כשמתבונן על צרכו ואח"כ ברוב חסדך חסדי ד' אל גדול ונורא עלי אז מביא אותי לידי הכנעה אזי אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ולפי"ז שפיר מוכח שצריך הכנעה לתפילה:

ועוד יש לפרש בפסוק ע"ד שאמר יעקב קטונתי מכל החסדים אשר עשית את עבדך שירא אנכי מזכיותי ע"י רוב טוב' שקיבל וכן דרך ירא ד' שירא לנפשו בהיטיב לו ד' אולי ינכה זכיותיו וישאר ערום ועריה בעוה"ב ע"ד שאמר דהע"ה ואני אמרתי בשלוי כשהי' לי שלוה אמרתי בל אמוט לעולם עי"ז וכן אמר ואני ברב חסדך כשאתה מתנהג עמי בחסד אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך כי ירא אני ממך על עוה"ר ליום הדין כי ישאר ערום ועריה וזה שאמרו דלמא דוד שאני דהוי מצער נפשיה טובא ברחמי שהי' מצער עצמו כשהש"י מתנהג עמו בעוה"ז ברחמים וכאשר משים האדם המצליח זאת על לבו אז עשרו לטובתו הוא לו כי עי"ז לבו פנוי לעבוד ד' ומפזר מהונו לצדקה. אבל יש שעושר שמור לבעליו לרעתו כאשר אינו מפזר ממונו לצדקה ואינו נכנע לד' ואינו מבטל מטרדותיו לקבוע לו עת לתת חשבון לפני קונו דומה עשרו כמו גשם הסוחף ונובל העשבי השדה לכך שאלתם ויבא כגשם לנו בהשפעתו הוא שלא כהוגן כי לפעמים עושר שמור לבעליו לרעתו לזה השיב ד' למען אהבת ישראל אני אהי' לך דבר המתבקש לעולם אהי' כטל. כי טל אינו מקלקל לעולם ואינו מצמיח כ"כ כן השפעתו יהי' אתכם לא כדבר המתקלקל רק השי"ת זן ומפרנס לישראל רק בקושי למען

עי"ז יחזרו בדגל התורה והמוסר ויהי' נכנעים ושפלים ואין תירוץ מקושי הזמן כי כבר אמרו ז"ל הילל מחייב עניים:

אולם בעוה"ר ישנו בני אדם אשר עוברים עבירה אשר העניות אדרבא הוא בעוכרם ואין תירץ מעניות כמו גאוה ורודף אחר כבוד וכמו שישנו בני אדם הגולחים זקנם בתער אוי להם ואוי לנפשם ע"ז יש חמשה לאוין ובשלמא עושר גדול:

כשעושה זאת ח"ו יוכל לומר תירץ כי איסטניס הוא ואינו יכול לסבול השערות המגולחים שלא ע"י תער אבל בני אדם עניים אשר עובדים עבודת הפרך על הפרנסה ואוכלים אכילה גסה והמה בלחץ ודחק מה להם בזה לגלוח זקנם ע"י תער אוי להם הכי יה"כ מכפר ע"ז זה צריך לקבל עליו להתחרט על אשר פעל עד כה ולקבל עליו שלא יעשה עוד כזאת ואז יוה"כ מכפר לשבים באמת ובלב שלם. ועיקר הווידוי הוא לבייש בו כאשר אמרנו לעיל מצות ווידוי הוא מ"ע מה"ת ונמנה בתרי"ג מצות לכך צריך כונה להתודות כי לרוב הפוסקים מצות צריכה כונה:

אחי כמה עבירות ישנו אשר אין יוה"כ מכפר כמו חילול השם. ומי נקי מעון זה מי שמיקר שם אלילים והולך בדיניהם מחלל השם וכמרים יד בתורת מרע"ה אולם תקנה יש לזה ע"י צדקה לעורר מידת רחמים מד' למעלה כי הכל תלי' באיתערותא דלתתא ע"ד ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים וע"י צדקה מתקן לבושו בעוה"ב. אחר שיתטהר הנשמה בגיהנם נשארה ערום ועריה מלבישים אותה בלבוש הצדקה וגם היא כשריון לבל יבוא לו צרה ח"ו כי מתן בסתר יכפה אף ועד"ז וילבש צדקה כשריון ועד"ז צדק לבשתי וילבשני וזה שאנו אומרים בפיוט לאל עורך דין לכובש כעסו ביום דין ללובש צדקות ביום דין כי הנשמה כשנידן לובשים אותה לבושי הצדקה וזה למי כובש כעסו למי שלובש צדקה לכך המנהג בכל ישראל להרבות גם בימים האלה בצדקה וע"י הצדקה נפתח שערי התפילה כמו שנאמר פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה. ע"י צדקה נפתח השערים: וכבר בארנו מאמרם אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה פתוח תפתח את ידיך עכשיו שלא זכיתם אתם קוראים פרשא ציון בידיה כי ע"י מיעוט הצדקה נתמעט השפע כי כל המידות העליונים מתעוררים ע"י מידותינו ע"ד שנאמר במדרש ע"פ אהי' אשר אהי' כשם שאתה עמי כך אני עמך וכן אמר דוד ד' צלך על יד ימיניך מה ד' צלך כצלך מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך אף הקב"ה ד' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך ומעת נפסק מאתנו הרחמנות נפסק רחמי הקב"ה ועיקר רחמנות מאת ד' הוא ע"י קיום מצות ורחם הוא ע"י רמ"ח מצות כמנין זה כן מנין זה ושקולה צדקה ככל התורה

כולה עי"ז מתעורר רחמי מעלה ומשפיע שפע פרנסה וכשמתאכזר על עניים מתעורר ח"ו אכזריות מלמעלה, ונגד חילול ד' מצאנו ג"כ תרופה אף כי כתיב חי ד' אם יכופר לכם עון זה. עד תמותון בכל זאת יש תקנה לקבל עליו לעבוד ד' במסירת הנפש שלא עפ"י טבע אף כי טרוד בעסקיו ילך להתפלל אף כי קשה העת. ויפזר לצדקה אף כי הפרנסה מצומצמת בכ"ז עי"ז יפתח לו שערי הפרנסה לקבל עליו עול תורה ויראת שמים מכאן ואילך ואין לך דבר שעומד בפני תשובה יען כבר כתבנו טעמים שיועיל תשובה כי הש"י עושה זאת להתחסד למען יהי' קיום לעולם וזה שאמר דהע"ה ממעמקים שהגוף והנפש בעמקי הצרות ע"ד כי שחה לעפר נפשנו דבק' לארץ בטנינו. קומה עזרתה לנו. וע"ד ביאר המדרש אני אמרתי מי יתן והי' לבבם זה ליראה אותי כל הימים עתידים אתם לומר מי יתן מציון ישועת ישראל ע"ד משל לב' בני אדם הנוסעים למרחקים מלמד עם אחד שעוסק במסחר המלמד רוצה לנסוע לביתו וחבירו מעכבו ומבקש שלא יהי' לו להוצאות אכילה ויסעו שניהם לביתם כן הנשמה מבקשת לנסוע תמיד לבית אבי' להתעצם בתורה ויראה והגוף מושך אליו בתענוגיו והנשמה מבקשת שיחסר להגוף ואז יסבו שניהם אל ד' וזה מי יתן מציון ישועת ישראל כי כעת אנו מבינים כי אין לנו תרופה אחרת רק ע"י שובינו לציון אז יהי' ישועת ישראל וזה שחה לעפר נפשינו וזה ממעמקים כשהגוף והנפש בצרה: קראתיך ד' לרחם עלינו אדוני שמעה בקולי רק תהי' אזנך קשובות לקול תחנוני כי חנון הוא בשעת צרה ורחם שלא יבוא הצרה ואנו מבקשים שלא יתגבר עלינו ת"ו הצרות אם עונות תשמור יה ד' מי יעמוד כי ביה צור עולמים. כי בזה נברא העולם וכשברא העולם כל פועל חושק לפעולתו שיהי' לו קיום. וכשישמור עונות ולא ימחול לא יהי' קיום העולם ח"ו. כי עמך הסליחה למען תורא. שיהי' יראה. ואמר קויתי ד'. והסיבה יען קותה נפשי. ע"כ שיש לי לקות כי אין אדם חומד לדבר אשר אין בגדר להשיג. ויען נפש האדם מקוה לד' ע"כ שיש מקום להשיג. ע"ד שביארנו כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. שכ"א רוצה להיות צדיק וישר. א"כ חזינן שיש תקוה לזה והוא במציאות ואמר כאן ע"כ לדברו הוחלתי. נפשי לד' יקר הוא משומרים לבקר. ממלאכים שצריכים לשמור הבוקר לומר שירה. נפשי יותר יקר מהם. וראי' שומרים לבוקר עד אשר ישראל יאמרו שירה. כמאמרם ז"ל ע"פ ברן יחד כוכבי בוקר ויראו בני אלקים ע"כ יען נפשות ישראל יקר בעיני ד' והתכלית הוא השארות הנפש ע"כ יחל ישראל אל ד' כי ע"כ עם ד' החסד יען שוקד לטובת הנפש. והרבה עמו פדות גם עם הגוף חבר לשרת הנפש והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו. כי ע"י יסורי הגלות והתשובה יתכפרו כל עונותינו. ויקוים בנו ובא לציון גואל אמן:

דרוש ד לראש השנה

איתקן ר' אבהו בקסרי תקיעה שלש שברים תרועה ותקיעה ממנ"פ. אי ילולי יליל לעביד תקיעה תרועה תקיעה ואי גנוחי גנח לעביד תקיעה שלש שברים ותקיעה. מספקא לי' אי גנוחי גנח אי ילולי יליל מתקיף לה ר' עוירא ודלמא ילולי הוי והא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה. הדר עביד תר"ת מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוי והא מפסיק תרועה בין שברים לתקיעה הדר עביד תש"ת. אלא ר' אבהו מה איתקן אי גנוחי גנח הא עבדי. אי ילולי יליל הא עבדי. מספקא לי' דלמא גנח ויליל, אי הכי לעביד נמי איפכא תקיעה תרועה שלש שברים ותקיעה דלמא יליל וגנח סתמא דמלתא כי מתרע באינשי מלתא ברישא גנח והדר יליל:

וראוי להבין הא מבואר במשנה סדר תקיעות שלש של שלש שלש היינו למלכיות זכרונות שופרות של שלש שלש תקיעה ותרועה ותקיעה. א"כ למה הי' להם ספק בתרועה וכי לא הי' להם בקבלה מה תרועה. ואם לא הי' להם קבלה גם בתקיעה יכול להיות ספקות. והרמב"ם כ' דתרועה האמור בתורה נשתכח לפי אורך הגלות אין אנו יודעין מה הוא אם הוא היללה שמיללין הנשים כו' או האנחה כדרך שאדם נאנח פעם אחר פעם כשידאג לבו לדבר גדול או שניהם כא' אך לכאורה באם אין כונה אחרת רק שנשתכח מה כונת התורה בשם תרועה. מאין להם שם שברים הלא שם שברים לא נמצא כלל בתורה. והי' לו לר"א לומר תקיעה שלש גנוחי ושלש ילולי ותקיעה ויהי' הפשט מצד ספק שם תרועה אלא ודאי שם כונה טמונה ג"כ בתקנת ר' אבהו בענין איכות התקיעה:

ונקדים מאמר חז"ל בר"ה אמר כרוספדאי אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחים בר"ה. א' של צדיקים גמורים וא' של רשעים גמורים וא' של בינונים. של צדיקים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. של רשעים גמורים לאלתר למיתה. ובינונים תלוים ועומדים מר"ה עד יוהכ"פ. זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבים למיתה. והתעוררו כל המפרשים דאנו רואים כמה פעמים להיפך. ותרצו שהכונה לחיי עוה"ב ולכאורה קשה לפי פשט רש"י דצדיקים אשר רובם זכיות והרשעים רובם עונות אם בשוגג למה נקרא רשע גמור ואם במזיד למה נקרא צדיק גמור וכי מיעוט עונות במזיד איננו רשע והחילוק הוא רק בכמות מי הוא רשע יותר. והמרש"א מפרש שצדיקים היינו קילקולם הוא רק ע"ד אין אדם כו' שמיעוט עונות הם בשוגג ורשעים שרוב עונות הם במרד יודעים את רבונם ומכוונין כו'. ובינונים שקילקולם במזיד אך לא במרד. וענין לחיים ולמות פירוש ע"ד צדיקים במיתתם קרוים חיים ורשעים בחייהם קרוים מתים. שיש חי עצמו וחי מקרי ומית עצמו ומית

מקרי. וצדיקים נכתבים לחיי עצמי הגם שימות זה רק מיתה מקרי רק סילק מזה העולם ורשעים למיתה עצמית אבל יוכל להיות שיחיו לחיי מקרי בעוה"ז. אולם קשה שבר"ה יהי' נידון מה יהי' לעוה"ב וגם דברי מהרש"א קשה הלא כפי פי' צדיקים רובם זכיות ומיעוט עונות ורשעים רובם עונות ומיעוט זכיות ובינונים מחצה זכיות כו' הלא יתכן שהמה במספר אחד רק שהצדיק עונותיו בשוגג ורשע במרד והחילוק הוא רק באיכות. אולם עוד יש להעיר במאמר הזה. מה מליצת לאלתר. וגם מה זה ספרים. וכי שייך אצל הש"י ספרים כמו אצל בו"ד הלא אין שכחה לפניו והוא העד והוא הדיין. גם למה צריך ספר שלישי לבינונים אם זכו יכתבו בצדיקים ואם לא וכו' גם שאמר באם יזכו שיעשו תשובה נכתבים בספרן של צדיקים וכי הרשע לא יועיל לו תשובה ח"ו עד יוהכ"פ הלא אין לך שום דבר העומד בפני תשובה. גם יש להבין מליצת זכו וה"ל למימר באם עשו: תשובה ולמה צריך לומר לשון זכו ויצטרך פי' תשובה גם צריך להבין הלא ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנ' ותפקדנו לבקרים. ר' נתן אומר בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו הגם ששם אמרו בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. ואמרו שם מתני' דלא כר' יוסי ודלא כר' נתן וגם הברייתא לא כר"י ולא כר"נ. והלא גם המה מביאים ראי' מכתובים ומהראוי לפשר פשר שלא תחלוק הברייתא על ר"י ור' נתן:

ונקדים דבר ידוע אשר הרכבת האנושי הפכי הוא גוף ונפש ושוים בהויותיהם. ומבשרי אחזה אלוקי מעניני תהלוכות כוחות גופני נוכל להתבונן בכחות נפשים. והרב בע"ק כ' כמו שלוחות פועלים במדות כן המדות פועלים בלוחות וחוזר חלילה שהלוחות מתגברים מן המדות ונותנים שוב כח יותר במדות אשר הפעולה נעשתה בנקל כי הפעולה בעת שהמדות מעוררים הלוחות אזי הפעולה בהכרח בהתגברות נגד הטבע וכאשר הלוחות שלמו מן המדות אזי מעוררים המדות שיעשו בשמחה ובזריזות. היינו הלוחות המה (הלעבן שעפטען) הרכבה מד' יסודות אש עפר רוח מים. ומהם הד' מרות והמה מעוררים המדות. היינו המרה הלבנה מיסוד מים מעוררת שמחה באדם. ומרה השחורה הוא יסוד עפר מעוררת עצלות ועצבות. ומרה אדומה מיסוד האש מעוררת כעס. מרה ירוקה מיסוד הרוח מעוררת גאוה וקנאה. ודבורים רעים. אולם כל המדות נצרכים לעבודת הבורא וכאשר הלוחות ממזגים אזי המדות ממזגים. וכאשר המרה מתגברת אזי מעוררת את המדה להפריד. וזאת נקרא הלוחות נותנים כח במדות. והנה הלוחות המה המזג שע"פ טבע ההולדה מהמולידם ובזמן ההולדה. ורצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שהתורה מלמדת את האדם והמאור שבה מחזירו למוטב. הגם שהמרה מעוררת לפעולה במדה רעה אזי מתגבר על הטבע כמו

אם מתגברת מרה האדומה מיסוד האש ומעוררת לכעס ומרה הירוקה מיסוד הרוח לגאוה. אזי מתעורר עצמו ומתגבר וכובש את כעסו כדרך החכם. וכעס בחיק כסילים ינוח. וחז"ל אמרו כל הכועס כאילו עובד ע"ז. והנזהר מן הגאות ככתוב תועבת ד' כל גבה לב ואמרו כל המתגאה כאילו דוחק. וכן כל המדות רעות המתעוררים מהתגברות המרות ובוחר במדות טובות ענוה ושפלות. אולם קשה עליו לילך נגד טבע ובהרגל במדות הטובות היינו בענוה אזי מעורר בלוחות שנחלש המרה ממילא וכאשר המרה מתמזגת אזי המדה הטובה באה בטבע ותעש הפעולה בשמחה. וזה כוונת חכז"ל לעולם יעסוק בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה. שמתוך שלא לש לשמה בא לשמה. ולכאורה הרגל נעשה טבע. אולם הכוונה דלשמה היא שעיקר העבודה יהי' רק בשביל אהבת הי"ת בלי שום פני' אפילו בשביל יראת עונש. ואמרו חז"ל באם אדם מרגיש בעצמו שהלוחות מעוררים אותו למדות רעות ומוכרח להתגבר על הטבע ואין בכחו להתגבר מחמת אהבת הבורא רק בהתעוררות יראת העונש וזה העצה לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר אם אזיל מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה. וא"כ הרשו לנו חכז"ל לזכור בעונש כדי להתגבר על הטבע ובאמת אין עבודה שלימה וזה שלא לשמה. אולם ע"י ההרגל עבודה מזדככים הלוחות ומתמזגים המרות אזי אח"כ ממילא יעשה הפעולות בשמחה והתלהבות שהטבע יעזור לו ולא תעמוד נגדו. וזאת אמר שמתוך שלא לשמה מהרגל המדות טובות יחלק כח בלוחות אזי ממילא יבוא לשמה:

והנה ככה יש בדעות לוחות לעבען שעפטע הוא הנקרא מושכלות ראשונות. והמושכלות הראשונות המה הלוחות הנשרשים בנפש. נותנים, כח בדעות האדם.:

וכמו שלוחות הנפש נותנים כח בדעות היינו כח האמונה הנטוי' בנפש נותנת כח בדעות האדם ככה הדעות נותנים כח בלוחות היינו במושכלות הראשונות ומתחזקת כח האמונה מדעות הטובות והמלומדות. והנה כמו הלוחות השרשים אשר בגוף לצורך שלימות הגוף וכל מה שמתגברים ומתמזגים במזג יפה מתגברת כח גדר החי. וכאשר מתבטלים אזי מתבטל החיות ונקרא מת כן המושכלות הראשונות אם ממוזגים המה באמונה לעורר דעות ישרות נקרא האדם חי. ע"ד וחיי עולם נטע בתוכנו. ואם ח"ו המושכלות ראשונות נחלשו באמונה ומעוררות דעות מזויפות אזי נקרא מת מחיות נפשי. וזאת אמרו רשעים בחייהם קרוים מתים:

והנה אדם בעל בחירה. באם ע"י תורה מישר דעתו אזי נותן כח במושכלות הראשונות והמושכלות חוזרות ונותנות כח בדעות. וזאת הבחינה וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים שבכל יום יתחלפו כח בבחינת הולך ממדרגה למדרגה שע"י דעותיו מוסיף

כח במושכלות מוספים בדעות וגלגל חוזר. אולם אם ח"ו להיפך אשר מוטעה בדעות מזויפות אזי הדעות מעוררים רושם במושכלות בעיקר חיות הנפשי באמונה והמושכלות מחלשם ומעוררים דעות מזויפות אזי יורד ממדרגה למדרגה עשר מעלות אחורנית עד אשר נחלש כח החיות ונעשה מת מחיות הנפשי. והנה תכלית עבודת הישראלי לעבוד בב' חושים בגוף ונפש. לבי ובשרי ירננו אל אל חי. נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים וכמו שאמרה התורה. ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. היינו שיהי' החוק החיות נפשי במעשינו שהפעולה תהי' בדעה ישרה אך שיהי' נקי בלי שום סוג זאת אי אפשר מצד התגברות החומר. וזה כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. כי אם שיבוא למדרגת דהע"ה שאמר לבי חלל בקרבי שהרג אח היצה"ר. אבל כ"ז שיש מציאות ליצה"ר קשה הדבר להיות הפעולה נקי'. ובזה נמצאים בכל השנה ג' כתות א' הכובשים את יצרם ועושים כל דבר לש"ש. הגם שלא יתכן שלא יתערב שום סוג. אולם הכל הולך אחר הרוב באיכות כל פעולה רובה בדעה ישרה בלבבות ונקראים צדיקים שרובן זכיות. הכת השני' ההיפך אשר מעשיהם ערומים בלי שום מחשבה רק בעושה פעולה הוא מצד הנימוס. ואינו מאמין בקדושת המצות ומלעיגים בדברי חכז"ל. וכמו שהצדיקים הולכים למעלה יום יום במדרגתם. כך המה יורדים למטה. הדעות מחלישות המושכלות והמושכלות מחלישות הדעות, הגם שלא ימלט שמעט כוונה טובה מעורב במעשיהם אך רובם עונות היינו הרוב באיכות המה עון דעה מזויפת ונקראים רשעים. כת השלישית המה אשר עושים כעגלה מלומדת בלי שום רעיון לא טוב ולא רע רק מעשה אבותיהם בידיהם המה נקראים בינונים. היינו החצי מצד הגוף מקיימים ומצד הנפש נעדר מהם. וזאת כוונת רש"י ותוס' בביאורם צדיקים רובם זכיות באיכות ורשעים רובם עונות ג"כ באיכות. ובינונים מחצה על מחצה באיכות. והנה בר"ה דן הקב"ה את כל האדם ובוחן לבבות ומחפש כל חדרי בטן. ע"ד קהלת. סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור היינו ששמירת המצות יהי' ביראת שמים ולא בנימוס כי זה כל האדם. היינו באופן זה הוא כל האדם שני חלקים גוף ונפש כי את כל מעשה. היינו הפעולה טובה הנעשית האלקים יבוא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע הגם שפועלה מצד חמרה הוא ישרה אולם מצד צורתה הנעלם שבה אם טוב ואם רע. והנה אחר כלות השנה מעמד אלו הג' הצדיקים המה בריאים וחזקים בחלק מושכלות הראשונות שלהם וזה חלק החי: שבנפש. כת הרשעים בטל מהם חלק החי ברובו והמיעוט בטל ברוב. והבינונים בר"ה על עמדם לא החזיקו את המושכלות ולא החלישוהו שלא הי' בפעולתם לא כוונה טובה ולא רע. והנה

ענין הספרים. שהספרים המה כמו שאמרה התורה בראשית הבריאה. זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלקים אדם על הארץ. נמצא מציאת האדם ביום ברוא אותו בכחותיו נקרא ספר. ובר"ה שמצא ג' כתות בכחותיהם המחולפים. ור"ה הוא חידוש העולם כמו בראשית הבריאה. ע"ד ועם נברא יהלל יה. דרשי' במדרש שישראל ביום הדין המה כמו שנברא מחדש כתינוק שנולד דמי. אזי כל כתה יש לה ספר תולדות אדם מיוחד. וכל כתה מחפש ורוצה רפואה ביוה"ד לחולי הנפש. והנה דרך חולי הגוף יש שפיטאל אשר כל חולים מונחים שמה ויש ג' מיני רופאים א' אשר הוא תמיד אצלם. ועבודתו לבקר בכל שעה את החולאים ונותן בכל שעה הצורך. והשני שעבודתו לבקר בכל יום. שלישי הוא אשר בכל שנה מבקר ועושה ראפארט בכל שנה איכות השפיטאל. למשל שיש אלף חולאים ועושה חשבון. שני מאות אשר החולי הלכה מהם לגמרי ואזי עושה פנקס מהם ונקרא פנקס חי. ושני מאות אשר חולשתם התגבר מהם אותו פנקס מת. ששה מאות אשר צריכים רפואה ויכולים לקבל רפואה. ועכ"ז השני מאות לא נחלט שלא ימות אחד מהם רק לע"ע המה בגדר שאין בהם החולי עכ"ז צריכים שמירה והשגחה ליתן להם אכילה ושתי' לחזקם כראוי להם וצריך לזה שמירה מהדאקטער שלא יבוא איזה צופאל ממותרות אכילה והאויר. וכן בפנקס המת אין נחלט שימותו כלם רק לע"ע אין רפואה שולטת בהם. אבל יתכן שהטבע יחזק על החולי והדאקטורים מחויבים לבקר אולי יתגבר הטבע ויקבלו רפואה. וכש"כ אותם שיכולים לקבל הרפואה. וזה מליצת ר' כרוספדאי, שלשה ספרים. היינו כמו זה ספר תולדות אדם נפתחים בראש השנה. שהוא חידוש עולם שצ"ג ורש"ג וכל בינונים והצדיקים המה שרוב כל מעשיהם זכים וברורים הפעולו' רשעים שרובם כל מעשיהם בדעות מזויפות. בינונים בלי כוונה. צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים היינו לפי שעה זאת לפי מעמדם ליחות החיות שבנפשם חזק א"כ יתנו כח בדעות והמה בגדר חיים חיי נפש. רשעים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה היינו בזה המעמד שהמה כעת למות שאין בהם כח חיות עכ"ז הצדיקים צריכים שמירה שלא יהי' צופא"ל ח"ו שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ויתכן ח"ו שיתקלקלו מאיזה מחשבה או ראי' רשעים כעת המה מתים בלא חיות נפשי עכ"ז צריכים שמירה אולי יבואו למדרגה שיקנו עולמם בשעה אחת שיתעוררו בתשובה אזי ישיגו החיות. בינונים בספר תולדות האדם שלהם המה במעמד תלוים ועומדים לא יתכן לקראם חי שכח ליחות נפשם אינו מעורר לדעות. ולא יתכן מתים כי לא בטלו את כחם. לזה אמרו בלשונם זכו היינו אם יתעוררו בעי"ת מאימת יוה"ד לזכות מעשיהם במחשבה טובה ודעות ישרות אזי יתנו כח למושכלות הראשונות והראשונות לדעות

אזי יצטרפו ביוהכ"פ בספר תולדות אדם שהמה בגדר חיים לא זכו היינו שלא יתעוררו מאימת יוה"ד אזי הסימן שאין בהם אמונה יצטרפו בתולדות ספר רשעים. וזה כוונת חיי עוה"ב. אין הכוונה שיהי' להם חלק לעוה"ב רק הכוונה שיש באדם ב' מיני חיות גופני לאכול ולשתות. וזאת נקרא חיי עוה"ז. וחיי נפשי בשכל ובינה בצרכי נפש וזאת נקרא חיי עוה"ב. ע"ד גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה בעוה"ז ועוה"ב היינו העושים בשני חלקים בגוף ונפש. וזה שנקרא שעושה בשני עולמות. א"כ ר' יוסי ור' נחמן לא פליגי על הברייתא שבוודאי דין היומי והשעה לא בטל כי הרשע אולי יתעורר בתשובה.: והצדיק ח"ו פן נתקלקל. רק בחינת הצדיק שהוא במדרגת שאין צריך רפואה כי התוה"ק יש בה ב' סגולות. כי חיים הם למוצאהם ולכל בשרו מרפא אזי לע"ע כפי שהוא במעמד החיות אינו צריך לסגולת הרפואה מן התורה אולם סגולת החיות מזוני דנפשי צריך אל התורה ואז צריך שמירה יתירה בעניני לימוד התורה פן ח"ו נכשל בשל"ש או במגלה פנים בתורה שלא כהלכה ועל זאת הבחינה דיני יומי ושעיים. ורשעים אין להם סגולת התורה לרפואה כי אין מאמינים בקה"ת עכ"ז צריכים השגחה מדין היומי ושעיו אולי יתעוררו בעצמם לתשובה. אזי יהי' להם התורה לרפואה. והבינונים צריכים רפואה שיתפעלו מלימוד התורה בהתעוררות הכוונה הטובה למעשיהם והפעולה לזה הדין שבר"ה חידוש העולם ונתחדש הבריאה כמו בראשית הבראו ויפח באפיו נשמת חיים ונכתבים בשלשה ספרים ספר תולדות אדם הצדיקים הנקראים חיים. אזי כח החיים שבהם מעורר אל הדעות. נמצא יש לו אתערותא מלמעלה ב"ע הבורא. והרשעים שנכתבים בשם מתים אין להם אתרעותא מלמעלה כי אין בו חלק נפשי רק נפש הבהמיות. אם לא שיתעוררו מעצמם להתבונן מה בינו לבין הבהמה וישוב בתשובה אזי אין לך דבר כו' והבינונים ספר תולדתם בדרך תורה אם רוצים המה חיים כי יש להם חלק החיות רק אין מתעוררים וזאת גופה סדר תולדותם וזהו זכו אם יתעוררו עד יוהכ"פ אשר מעשיהם יהיו בכוונה אזי יעוררו החלק החי שבקרבם אשר יעורר לדעות ישרות ויהי' ספר תולדתם ג"כ ספר החיים. ואם לא נראה שאין בהם אמונה. אזי מפסידין את החלק החי שבהם ויחשבו בספרי מתים עד שיתעוררו מעצמם בתשובה. ותשב אנוש עד דכא. ועל אלו ג' ספרים מרמזים לנו מצות התקיעות שהוא לעורר מדות עליונות. כי מדות עליונות מתעוררים ממעשה התחתונים אם בעוה"ז מתקנים מעשיהם אזי מעוררים למעלה חדוה ושמחה ע"ד יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו. ואם ח"ו למטה מקלקלים מעשיהם אזי מעוררים עצב למעלה ועד"ז ויתעצב אל לבו. ויקרא ד' צבאות לבכי ומספד. וזאת דרך כלל וגם בפרטי האנשים זה שמצדיק מעשיו מעורר עליו נגדו שמחה. ואם ח"ו

מקלקל מעורר נגדו עצבות. כמו שאמר הנביא. ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. שחכמת אדם תאיר פניו וכמו שמראה אדם מלמטה כן נגדו עליו מלמעלה:
והנה המדה של מעלה מעורר לאדם למטה הצדיקים שיכתבו בס' החיים אזי השמחה והחדוה שנעורר למעלה מעוררים לאדם בכחות הנפש למדות טובות ודעות טובות בעבודת הבורא. והרשע שנכתב בספר המתים שנתעורר למעלה לנגדו עצבות ורוגז אזי אין להם אתערותא מלמטה לעבודת הבורא אם לא שיתעורר בעצמו. ולזה אמרו במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. שהצדיקים יש להם סיוע מלמעלה. והרשעים אין להם, רק מעצמם מתעוררים וכובשים את יצרם ומתגברים על הטבע. ולפום צערא אגרא. ולע"ע בר"ה שהוא חידוש העולם כמו בראשית הבריאה אזי כל אחד על מדרגתו. הצדיקים תחת קו החסד ורחמים והרשעים תחת רוגז ודין. והתורה אמרה אלו שני לשונות תקיעה ותרועה. והתקיעה היא מורה על שמחה ורחמים פשוטים וכמו שאמרה התורה. וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות. ותרועה מורה על דין ועצבות כי התרועה סימן חרדה. ע"ד וכי תבואו מלחמה בארצכם והריעותם. והנה הצער יחלק לשני חלקים צער רחמני וצער רוגזי. אכזרי באם האדון על עבדו בכעס על מרידתו ומענישו אזי אדון בכעס אשר:
מוכרח להשתמש במדות מגונות כעס נקמה אזי ענין צער אצלו אולם הצער רוגזי ואכזרי. אולם אם האב כועס על בנו ומענישו על הלוך בדרך לא טוב. אזי הצער גדול לאביו אשר מוכרח להתאכזר על בנו. אולם כרחם אב על בנים אזי הצער רחמני. ואמרו ז"ל בשעה שישראל עושים רצונו של מקום נקראים בנים ובשעה שא"ע נקראים עבדים. והנה הרשעים שמעוררים צער למעלה הצער רוגזי. והבינונים שתלוים ועומדים עד יוהכ"פ. אם יזכו יהיו בגדר בנים. ואם לא יזכו ח"ו יהיו בגדר עבדים. א"כ התעוררות מלמטה נגד הצדיקים בשמחה ונגד רשעים בצער רוגזי ונגד הבינונים הוא ספק איך לעורר נגדם אם בצער רוגזי אם בצער רחמני. והנה מליצת תרועה שאמרה התורה הוא שם דבר מורה על הצער וחרדה ומשמעות הן צער רוגזי והן צער רחמני. אולם לשון חכמים הבדלו תואר רחמני במליצת שברים וצער רוגזי במליצת תרועה על שם תרועם בשבט ברזל שהוא נקימי. ומליצת שברים על שם לב נשבר ונדכה אלוקים אל תבזה. אזי מליצת שברים אינו מורה על אכזרי ורוגזי. ובאמת הוא בכל שם תרועה בלשון תורה. וזה גנוחי גנח כמו שאדם מצער ומתאנח על בנו. וצער רוגזי שנשאר בשם תרועה ילולי יליל שזה מורה רוגז ועצבות וחקרו חכז"ל כוונת התורה בסדר התקיעות נגד הצדיקים המדה העליונה אשר אנחנו מחויבים לעורר מלמטה. אזי בוודאי תקיעה פשוטה שהיא

מורה שמחה וחדוה ונגד רשעים בודאי בצער רוגזי ילולי יליל. אולם הבינונים שהמה תלוים ועומדים הספק איך לעורר מלמטה מד"ה העליוני לנגדם. ואין הספק איך כונת התורה כי בודאי הי' להם רק בקבלה כל הסדר תקיעות וכל עניני המצוה. שזולת הקבלה לא היו יודעים איך לעשותם כן הס' ע"ד שאמרו במדרש, בשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם נעשו מלאכי השרת כתות כתות. חבורות חבורות הללו אומרים יברא והלל אומרים אל יברא ועד שהם מדינים ברא הקב"ה את האדם. והכונה שהוא לתועלת הבחירה. שמלאכי השרת המה כחות כל המידות שבאדם. הללו אומרים יברא שיעשה טוב. והללו אומרים אל יברא שיעשה רע. ובשעה שהם מדיינים שלא נחלט בוויכוחם טוב או רע נברא האדם. וזאת היא עיקר בחירתן שיש בו כחות מורכבים לעשות טוב או רע. ומכוין זה ג"כ בהתעוררות המדה נגד הבינונים. כי הבינונים תלוים ועומדים. אם יזכו שיתעוררו עד יוהכ"פ יהיו בגדר בנים. ולע"ע מהעדר שלימותם גרמו צער למעלה. אזי לפי מדרגתם שיזכו. אזי המדה כעת צער רחמני כאב המצער על צרות בנו. אזי ההכרח לעשות המשמעות צער רחמני בשברים תרועה היינו מה שבלשון חכמים שברים שלמעלה מתאנחים על הבינונים בר"ה. ואם ח"ו לא יזכו ויצטרפו לספרי מתים ביוהכ"פ אזי המה בגדר עבדים. א"כ המדה נגדם בצער רוגזי אז צריך לעשות הוראת צער רוגזי ילולי יליל שנרמז בשם תרועה. ואמרנו מה שמעוררים המדות מלמעלה פועלים למטה באדם. והצדיקים והרשעים המה במדרגתם מחולשת. אזי יתכן שהמדה יהי' נגדם בהחלט. אולם הבינונים אשר מדרגתם איננו בהחלט עומדים על המשקל והמה על עצם הבחירה. ור"ה הוא חידוש עולם כמו בראשית הבריאה בעת הוכח שישאר מציאות האדם על בחירתו ואם המדה מלמעלה יהי' נגדם בצער רוגזי. אזי יהי' קילקול בבחירתם בלי שום סיוע מלמעלה בגדר הרשעים ואם יהי' המדה למעלה בצער רחמי כאב על בנו אז יתעורר זאת המדה עלינו הרחמנות בקרבן אשר יסולק מהם בחירת הרע בלי להתעורר בתשובה. אי לזה מצד הבחירה החפשית שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. א"כ זה הענין ס' גם למעלה.:

אזי המדה העליונה המתעורר בר"ה על הבינונים הוא בויכוח כמו בראשית הבריאה אם המה יהיו בגדר בנים אזי ראוי להתאנח. ואם המה בגדר עבדים אזי ראוי ליליל בכדי שישארו על בחירתם. א"כ כשאנחנו רוצים לעורר זאת המדה אשר נגדם אזי מחויבים אנחנו לעורר ג"כ בזה האופן שברים ותרועה. וכפי דעת הפוסקים שיהי' בלי הפסק בנשימה אחת כי כן המדה למעלה בלי הפסק שלא תתקלקל הבחירה אצל הבינונים. ואח"כ תקיעה להורות שכל המדות למעלה אפי' הרוגז והנקימה הכל רחמים. וזאת

תיקון קדום. היום הרת עולם ולתרץ על מה שאנו תוקעים שברים תרועה. ח"ו אין ס' בתורה רק כי היום הריון כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבלי' שהיא מעותדת לב' דברים לשמחה שתלד. ותחיל על חבלי'. אזי רעיונותי' אינן בהחלט. וזה, כי אנחנו כולנו בינונים אזי הספק ביוהכ"פ אם נהי' כבנים שנתעורר בתשובה בעשי"ת. אז מהראוי לעורר מדת צער רחמני אם ח"ו נשאר בגדר עבדים אזי מהראוי הי' לעורר צער רוגזי ואחר תשר"ת שהוא בחינת רחמני ורוגזי ביחד לצורך הבינונים אזי עושים סדר תש"ת מצד שצריך לעורר מדות הרחמים בעצמו ביחוד. שברשעים יש ב' בחינות שהוא יש בוחן לבבות ביום הדין ורואה אשר אין סבת רשעתו סבה פנימיות רק סבה חיצוניות מצד התערובת בין הקילקולים והוא מאונס מצד פרנסה. ולולא זאת היה עובד ד'. אזי נגד בחינה זאת המדה מלמעלה בצער רחמני לבד כמו שאמרו חז"ל בברכות במעשה דר' יוסי. שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין האומות. והבחינה לזה אולי שעושים מצד סבה חיצוניות שיצרו אונסו. אם אין בו דעות רעות. והתורה ולומדי' אינם נמאסים בעיניו רק הוא מקושר אל תאוה ולולי הסבות. החצוניות הי' ישר כמו שאמרו חכז"ל רשעים מלאים חרטה רק אין כחו להתגבר על יצרו. על אלו מעורר צער מלמעלה רחמני שהמדה הזאת מעורר אותו שיש בידו לעשות תשובה בעת שיפסק ממנו הסבה החיצונית. ע"ד תשב אנוש עד דכה. עד דכדוכו של נפש. אולם זה שרשעתו באופן שפוער פיו על התורה ולומדי' על התעוררות בכעס רוגזי. אין מספיקין בידן לעשות תשובה עד שהם בעצמם יתעוררו ויעשו תשובה בלי שום אתערותא דלעילא. ועל אלו אנו תוקעים תר"ת ותש"ת. תרועה נגד הרשעים בצער רוגזי ונגד האנוסים מסבות בצער רחמני. וזה הכוונת התפילה לאל עורך דין שהקב"ה מאריך היינו שרוצה לזכות החייב כענין עורכי הדינים. ובמה בזה שהוא בוחן לבבות היינו מה הי' בלבו בעשות המצוה או העבירה כל השנה. לגולה עמוקות. ועי"ז דובר משרים כשהוגה הדעות שיש תירוץ על קילקול החומר ולא על קילקול הנפש. והחילוק בין קילקול החומר לנפש. כשנפשו שלימה בבוא ימים הקדושים מתעורר מיום הדין ושב בתשובה אך כאשר הקילקול בדעות שהכל אצלו שחוק. הימים הקדושים ג"כ אינם מעוררים אותו. א"כ פעולות ימים הקדושים הוא רק לאותם שקילקולם מצד החומר ונפשם שלימה עם ד'. ע"ד רצונינו לעשות כו' היינו הרצון הנפש. רק שאור שבעיסה החומר מעכבתו. ע"ד תהלים מ"ד. תשימני משל כו'. ע"ד לא נסוג אחור לבני. הגם ותט אשרינו מני ארחיק. והסבה לזה כי דכתני במקום תנים ותכס עלינו בצלמות. הגם אם שכחנו ונפרוש כפנו. היינו במעשה לאל זר עכ"ז לא

שכחתני שם אלוקינו באמונה שלימה הלא אלוקים יחקור זאת. ומזאת הבחינה נוכל לשפוט שהוא הכל מצד החומר ולא מצד הנפש כי יש לנו אימה ופחד מיום הדין. ויש לנו בושה לעמוד לפני הקב"ה כמו שאנו אומרים לך:

ד' הצדקה ולנו בושת הפנים. לא בחסד ולא במעשים כו' וזה שאמר שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו היינו שבאנו לעשות תשובה מה שקלקלנו מצד החומר היינו בשר וצדק ומשפט מכון כסאך. זה הוא צדק שהוכן הכסא. כדי שחסד ואמת יקדמו פניך. שיכולים לקדם פניך בחסד ואמת. ואשר יחדיו היינו בחומר ונפש. נמתיק סוד. ע"ד לבי ובשרי ירננו. וע"ד כל עצמותי. והבתי' לזה כי בבית ד' נהלך ברגש. היינו באימה. והסבה אשר החומר מעורר כל השנה לקלקולים הוא כי החומר מורכב מד' יסודות אשר המה מעוררים כל אחד למדה. מים לתאוה. עפר לעצלות. אש לכעס. רוח לגאוה. וזאת התנצלות. אשר לו הים והוא עשהו זה יסוד מים. ויבשת ידיו יצרו זה יסוד עפר. אשר בידו נפש כל חי. נפש הטבעית. כי הנפש הוא הדם ומותרות מרה אדומה הבאה מיסוד אש הוא הדם. ורוח כל בשר איש זה מרה הירוקה באה מיסוד רוח. ההרכבה הזאת גורמת לנו קלקולים. ואומרים רבש"ע הנשמה לך הלא היא טהורה. והגוף אף שקילקל הלא הוא פעלך. חוסה על עמלך. וכאשר תמשוך עלינו חוט של חסד ותתעורר עלינו. ראה אזי יהי' הנשמה לך והגוף שלך. ואם אין אנו כדאים לזה. מבקשים אנחנו ד' עשה למען שמך. אתאנו על שמך. ד' עשה למען שמך. כי למען שמך ד' וסלחת לעונינו אף כי רב הוא. יעזרנו ד' להוציא לאור צדקנו:

דרוש ה לראש השנה

קוואהל ר"ה תר"ט:

ותקעתם בחצוצרות והי' לכם לזכרון לפני ד' אני ד' אלקיכם. ר' נתן אומר ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות והי' לכם לזכרון הרי זכרונות. אני ד' אלקיכם הרי מלכות. א"כ מה ראו חכמים לומר מלכות תחילה ואח"כ זכרונות ושופרות. אלא המליכהו תחילה ואח"כ בקש מלפניו שיזכור לך ובמה בשופר ואין שופר אלא חירות שנאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול:

חכז"ל אמרו שלשה ספרים נפתחין בר"ה של צדיקים ושל בינונים ושל רשעים. של צדיקים נכתבין לאלתר לחיים ושל רשעים לאלתר למיתה ר"ל. בינונים תלוין ועומדין עד יוהכ"פ עשו תשובה נכתבין לחיים ויוה"כ מכפר. נגד ג' כיתות הללו תוקעין ג' קולות בשופר תקיעה תרועה שברים. ואמרינן בגמרא איתקן ר' אבהו בקסרין תקיעה תרועה

תקיעה תש"ת תשת"ק מספקא ליה תרועה האמורה בתורה או גנוחי גנוח או יליליי יליל או תרוויי' ופריך ולעביד אפכא. יליליי יליל ברישא ומשני סתמא דמילתא כי מתרע אינש ברישא גנוחי גנוח והדר ילולי יליל:

והענין התקיעה הוא קול פשוט ויוצא מלב ומעורר זכות קבלות התורה לישראל אשר כל אומה ולשון לא קבלו וישראל קבלו התורה אשר נאמר בו ובשופר גדול יתקע להראות סימן חירות אין לך ב"ח אלא מי שעוסק בתורה ומעורר לצדיק זכות ששמר ולמד התורה בכל לבבו. שברים הוא גנוחי גנוח נגד הבינונים. אשר התקיעה בלבד להראות שלבו הי' טוב לד' ולב רוב ישראל רוצים לעבוד את ד' רק כמאמר ר' אלכסאנדרי גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך רק השאור שבעיסה מעכב וכאשר בא סוף השנה ומתחיל שנה חדשה ויודע כי בנפשו הוא כאשר נאמר מי יחי' ומי ימות מי בקצו מי לא בקצו משים על לבו במה עסק כל השנה והי תורה והי מצות דיגן. ונבהל מאד וגנוחי גנוח כדרך החולי המוטל על ערש דוי שגונח בצער ויבקש ומחפש לו כל צדדי הרפואות ומשבר לבו הזונה לשוב לפני ד' לבקש רחמיו. ע"ד שאמר הכ' זבחי אלקים רוח נשברה. ונגד הבינונים אין די לזכור זכות קבלות התורה כי לא קיימו. רק נגדם זכרונות להזכיר זכות אבות לעורר עקידת יצחק:

אולם הרשעים אשר כל השנה הולכים שולל אחרי שרירות לבם הרע לא די בזכות אבות כמו שכ' על מסורה זכרון תרועה. אין זכרון לראשונים אין זכרון לחכם עם הכסיל עפ"י שכ' תמה זכות אבות והלא אנו אומרין תמיד זכור לנו ברית ראשונים וכ' דלרשעים תמה כי אדרבה בני צדיקים צריכין להיות צדיקים ג"כ אבל לצדיקים ולבינונים יזכור כי לבבם הוא טוב לפני ד'. אבל מי שלבו פונה ח"ו לילך אחרי ההבל בלבד לא יועיל זכות אבות כאשר כ' משל למלך עם בן שר צבא שמביא דגל אביו שחקק עליו גבורת אביו בכל המלחמות שמסר נפשו לאהבת המלך. וא"כ צריך להיות תוהה על הראשונות ולקבל עליו עול מלכות שמים מהיום והש"י דן באשר הוא שם ונגד זה הוא יליליי יליל כחולי אשר כמעט אין תרופה ח"ו למכתו רק לבקש ולחנן לישועת ד' וזה שאמר זכרון תרועה כי בכל שנה ושנה זכרון תרועה לעורר רחמים לפדות אותנו. ואעפ"כ אין זכרון לראשונים זכות אבות והצרות מתגברת ומשיב אין זכרון לחכם על הכסיל אם איני עושה תשובה: והנה המסורה אמר ד"פ הן אני. א' הן אני נשארתי לבדי. ב' הן אני עץ יבש. ג' הן אני ערל שפתים. ד' הן אני כפיך לאל. עפ"י מדרש קחו עמכם דברים בזה שאמר הכ' ארחץ בנקיון כפי ואסובבה מזבחך וכו' לפי שישראל אומרים רבש"ע הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם אנו אין לנו במה להתכפר:

א"ל אף אתם תביאו קרבן ואכפר לכם שנ' ואם כל עדת ישראל ישגו אמרו ישראל רבש"ע עניים אנו ואין לנו להביא קרבן אמר להם דברים אני מבקש מכם שנ' קחו עמכם דברים ואין דברים אלא דברי תורה שנא' אלה הדברים אשר דיבר משה. אמרו ישראל רבש"ע אין אנו יודעין ללמוד א"ל בכו לפני והתפללו לפני ואני אשמע ואקבל אתכם. אבותיכם כשנשתעבדו במצרים לא בתפלה ובכי' פדיתי אותם שנ' ויאנחו ב"י מן העבוד'. ותעל שועתם אל אלקים בימי יהושע לא בתפלה עשיתי להם נסים. בימי השופטים בבכי' שמעתי צעקתם בימי שמואל לא בתפל' שמעתי צעקתם הוי אני מבקש מכם לא זבחים ולא קרבנות. אמר דוד ארחץ בנקיון כפי וחשיב כקרבן. חזינן שיש לנו ג' רפואות לרפאות חלינו קרבן ותורה ותפל' ובכי' וענין הבכי' ע"ד שאמר דהע"ה אשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכון:

וביארנו עפ"י משל לבן מלך שהלך שובב ונתגרש מאביו ומבית המלך ונתגרש לחוץ למדי' המלך ונתן לו על הוצאות הדרך אח"כ נתדלדל יום יום ביותר ובעד אגורת כסף נשכר למלאכו' בזויות וכל מלאכ' נמבזה עשה להשיג לו די סיפוק בלחם צר ומים לחץ. ונכחש בשרו והשחרו פניו עד שלא ניכר צורתו כי בן מלך הוא לימים הזדמן כי עבר אביו המלך דרך מקומו אשר התגורר שם ושמע בן המלך כי אביו יעבור דרך עירו שם על לבו כי לא טוב עשה עד כה לשכוח מכל טוב אביו ואהבת אביו אליו ועכשיו יש לאביו צער בצערו וקבל עליו בכל לבו שיתנהג א"ע כפי חפץ אביו. ויעץ בנפשו לבקש ולחנן לפני אביו על נפשו ולרחם עליו כרחם אב על בנים. וגם ידע במדות טובו של אביו כי יכמרו רחמיו על המתחוננים לפניו וכאשר רץ לבית אביו שעבר שם פגע בו אוהבו שאל לו על מה רץ והגיד לפניו את אשר עם לבבו. השיבו שוטה הכי יתנו לך מקום שומרי הפתח לבוא חדריו גם אין לבוא לפני המלך במלבושי סחבות כאחד הריקים ובפנים מלוכלך וכל הדורך מפתן המלך במלבושים כאלה ובפנים כמותך אחת דתו להמית אך אם אתה לו שמעני כה תעשה טרם ראות פני אביך המלך האדיר תרחוץ אותך בחמין ליפות גופך ותקח רפואות לרפאות החבלים אשר בפניך וזרוק הלאה לבושי הסחבות והלבש אותך מחלצות. אח"כ לך והפיל תחינתך לפני אביך ועורר רחמיו לרחם עליך כרחם אב על בנים וגם משרתי המלך יתנו לך כבוד להרשות לך לבוא החדרה ואז תוציא מחשבתך לפועל וכאשר בא לפני המלך הכירו אביו בהקול כי בנו הוא והמלך ראה פניו אם כי רחץ בשרו בכל זאת הי' פניו מגושם ככפרי וידיו נתעבו מפאת עבודתו כא' הפחותים ואבריו התרפקו וצוארו ושאר איבריו נשתנו ומהם נשתברו. אז א"ל אביו ובכה עמו וא"ל בני ראה מה עלתה לך ונכתם עונך לפניך ופניך יענה כחשך. השיבו בנו אבי אבי

יכמרו רחמיך עלי קח אותי תחת צילך לבל ישלטו בי זרים ופרנס אותי מפת בגך ואח"כ ישוב גופי לאיתנו הראשון. ומני אז והלאה אשמע לכל אשר תצוה עלי אז ריחם אביו עליו ולקחו תחת צילו:

הנמשל. אנו בנים למלך הגדול והנורא ד' צבאות כמאמ' בנים אתם לד' אלקיכם והיינו מיושבי ראשונים במלכות עת ישבנו בארצינו איש תחת תאנו איש תחת גפנו וכאשר חטאנו לד' ומפני חטאינו גלינו מארצינו ונתרחקנו מעל אדמתינו וכמאמר ד' ע"י הנביא שלח מעל פני ויצאו ועל הוצאת הדרך לקחנו זכות אבות. אולם הלכנו מגולה אל גולה ובאנו במדינה רחוקה זה כמו ח"י מאות שנה וזכות אבות תמה ואנחנו משכירים א"ע בעד לחם חקינו כל השנה למלאכה נמבזה ונמאסה בנפשינו נביא לחמינו וע"י עול הגלות וטרדות ופגעי הזמן נתדלדלו כחות נפשינו ואנחנו מגושמים ולא ניכר תארינו הצלם אלקים אשר יצטרך לבן מלך איש הישראלי ובר"ה עובר המלך ד' צבאות דרך מדינתנו כי ע"י ז"פ למנצח יורד ד' שכינתו למטה ואנחנו נשים נפשנו בכפינו לרוץ לפני ד' לבקש על עצמינו ונשותינו וטפינו לרחם:

עלינו להוציא ממסגר נפשותינו ולקחת אותנו תחת צלו להסיר מאתנו יסורי הגלות המר לשכון כבוד בארצינו אולם אין אנו משימים על הלב כי אין לבוא בשער המלך במלבושי סבחות בעונותינו אשר הלבישנו נפשותינו בלבושי הטומאה ובפנים מאוסים כי עונותינו נרשמו במצחינו כמבואר בזוהר. לזאת עצה היעוצה לרחוץ פנינו במים חמין בבכי אשר מעביר העונות ע"ד רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם ולהסיר מאתנו הבגדים הצואים ולהלביש אותנו מחלצות ולקבל עול התורה ולהתחרט בלב שלם על אשר מרדנו בד' ולקבל עול מלכות ד' מחדש וכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות כי ע"י עונותינו נעשה מנעל לשערי רחמים רק ע"י דמעות נמחקו העונות ופתוחין כל השערים כמבואר בזוהר א"ר יהודא כל מילא דעלמא תלין בתשובה ובצלותא דצלי בר נש להקב"ה וכ"ש מאן דאושיד דמעין בצלותא דלית לך תרעין דלא עאלין אינון דמעין מה כתיב ותפתח ותראהו את הילד ותפתח דא שכינתא דקימא עלי' דישראל כאמא על בנין והיא פתחה תדיר בזכויותיהן דישראל כיון שפתחה ותראהו את הילד ילד שעשועין דאימנו ישראל דמתחטאין קמי מלכיהון ומיד הדרין בתשובה ובכאן קמי' כברא דבכי קמי אביו מה כתיב והנה הנער בוכה כיון דבכי אתעדי כל גזירין בישין דעלמא. מה כתיב ותחמול עליו איתער עלה ברחמי ומרחים לי' ותאמר מילדי העברים זה ותקרא את אם הילד שהי"ת בוכה הדה"ד קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה הוא בוכה ואם הילד בוכה אר"י לזימנא דאתי מה כתיב בבכי יבואו ובתחנונים

אובילם ואמר ר"י פורקנא אלא בבכי'. הרי כי עיקר תקותינו אשר יש לנו לקוות הוא ע"י הבכי' ואז נקרא ילד שעשועין באשר אנו רוחצין פנינו אשר הושחר והשאר לתקן כל איברינו ופינו אשר נתגשם ואין אנו יכולין להתפלל תפלה נאותה כאשר יאות לפני ממה"מ הקב"ה וגם הצלם אלקים אשר נחסר מאתנו וכל איברינו נתגשמו ומהם נחבל ע"ד שביאר הגאון רא"י ז"ל בז לדבר יחבל לו נבקש מהש"י כי יקח אותנו תחת צלו לשכון כבוד בארצינו ויסיר מאתנו פגעי הזמן ונרפא ממה שנחבל נפשותינו וזה אשרי העם יודעי תרועה שאנחנו יודעין כי היום ממליכים הקב"ה והיום גנוסיא של הקב"ה ועובר דרך מדינתנו לכך ד' באור פניך יהלכון מבקשים ומקבלים ע"ע לילך באור התורה כאשר יאיר לנו אור התורה:

והנה כ' בזוהר ווי להו לבני נשי דלא משתדלין באורייתא דאתקריא עצים יבשין דאינון עתידין לאיתוקדא בנורא דגיהנ' ולאו למגנא אמרו מארי דמתניתין דאינון עמלין וירתין גיהנם והיינו כי מי שמסבב לו מי התור' ויש לו לחלוחית ויניק' מהקדוש' מריח מי התורה יפריח ע"ד והי' כעץ שתול על פלגי מים אין אש של גהינם שולט בו ומי התורה מכבה אש הגיהנם אבל מי שפורק ממנו עול התורה ואש זרה מייבש אש לחלוחית התורה אשר הי' בו. אש של גיהנם שולט בו:

וזה שמיללת הכ"י הן אני נשארתי לבדי כי גדולי הצדיקים אבדנו ואין לנו לא כהן ולא מזבח שיכפרו בעדינו והי' תורה דיגן עלינו הן אני עץ יבש כי לא עסקנו בתורה ואין בנו לחלוחית מי התורה ומים הקדושים אדרבה אש היצה"ר אש זרה יבש את ליחת השרשי' אשר הי' בנו דת היהדות. ותפילה צריך להיות לו פה נקי ויודע לסדר תפילתו כמסדר בקשתו לפני מלך בו"ד שצריך לדבר בלשון צח ונקי. עאכו"כ לבקש סליחה מלפני ממה"מ הקב"ה צריך להיות לו פה נקי והן אני ערל שפתים כי פה נשמותינו המה כאילם לא יפתח פיו ומשיב הש"י הן אני מבקש כפיך שאתה מכיר ערכך וחסרונך באיזה מדרגה אתה כה תהי' לאל ותלך בשברון לב וזבחי אלקי' רוח נשברה ובזה תכניע היצה"ר והמקטריגי' ועיקר עצתינו לקבל עול מ"ש מחדש ולקבל ע"ע עול התורה וכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות שהוא דין. ומתנהג הש"י ברחמים ואז יזכור לנו ד':

זכות אבות וירחם עלינו ועל ביתינו וטפינו ועוללינו וזה שאמר ר' נתן ולמה התקינו לומר מלכות תחילה המליכהו תחילה ואח"כ בקש מלפניו שיזכור לך כי קודם לכן לא יועיל זכרון זכות אבות אם מעשינו לא טוב הוא רק לקבל עול מ"ש ואח"כ יוכל הש"י לזכור לנו עקידת יצחק למען לא יתגברו ח"ו המקטריגי' עלינו ובמה היינו במה תקבל

עליך מלכות שמים בשופר ואין שופר אלא חירו' שנהי' חירו' מיצה"ר ונזכו' קבה"ת בקו' שופר:

לכלכל דבריו במשפט להטעים דברי. מוסר במלינת דברים למען יכנס ללב איש ויעשו פרי. ואינו ביד איש אף איש דברים הוא שיהי' לאל ידו להטעים דבריו רק שפע אלקי הוא וכאשר אמר ישעי' אלקים נתן לי לשון למודים. לכן אם גלוי לפני הש"י שיקבלו ממני העם משפיע לו שכל ודעת לכלכל דבריו במשפט ולהנעים דבריו להכניסם ללב השומע אבל אם גלוי לפני הש"י שלא יקבלו למה ישפיע להמוכח שיטעם דבריו ויהי' העון ביותר חמור לעם השומעים מוסר השכל ואינם מקבלים. לכך מחסדי הש"י שלא ישפיע להמוכח והמוכח צריך רק לצאת חובתו המוטל עליו אבל למה ישפיע לו אדרבה יהי' דבריו מגומגמים ונהי' פתחון סה להשומע ואינו מקבל כי דבריו אינם נעימים. וזה שאמר שהע"ה לאדם מערכי לב ומד' מענה לשון כאשר העם יערכו לבם לקבל המוסר אז מד' מענה לשון להשפיע להמוכח שפע אלקי להטעים דבריו כן ביאר הנ"ב זצל"ה:

לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון. מצות עשה של תשובה כ' בתורה הוכיח וכו' אפילו מאה פעמים ואם מקבל התוכחה יאהב המוכח ובאם לא יקבל יהי' המוכח נשנא ממנו ובאמת יש לו טעם לשנוא כי היסב אליו רעה יותר מעד עתה אולם יש להוכיח אף שיש ס' וקרוב לוודאי שלא יקבלו ממנו כאשר מבואר בש"ס א"ר זירא לר' סימן לוכיחינהו מר להני דבי ריש גלותא א"ל לא מקבלי מינאי א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכיחינהו מר דאמר ר' אחא בר חנינא מעולם לא יצאה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב ויאמר ד' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשית בתוכה א"ל הקב"ה לגבריאל לך ותשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בם מלאכי חבלה ועל מצחם של רשעים חיו של דם כדי שישלטו כו' אמרה מה"ד לפני הקב"ה מ"ש אלו מאלו א"ל הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לפניו רבש"ע הי' בידם למחות ולא מיחו א"ל גלוי וידוע לפני שאם מחו בהם לא יקבלו מהם אמרו לפני רבש"ע אם לפניך הוא גלוי לפניהם מי גלוי והיינו דכ' זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית וכו' וממקדשי תחלו כו' ובזה ביארו הפ' בשרתי צדק בפני קהל רב והטעם אף דיש ס' אם יקבלו ד' אתה ידעת. אולם באמת להוכיח ציבור צריך מתן רב ושפע אלקי:

דרוש ו לר"ה

אתם נצבים היום וכו' בילקוט זה שאמר הכ' הפוך רשעים ואינם כל זמן שהקב"ה מתהפך במעשיהם של רשעים אין להם תקומה היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיענו. במדרש גנים זה בתי כנסיות חברים זה מלאכים ולמה נקראו:

חבירים שאין ביניהם קנאה ושנאה ותחרות. וצריך להבין הדברים: מצאנו אחר שקבלו ישראל את התורה אמר הש"י למשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך כו' השמר מפניו כי שמי בקרבו. ומובן מזה כי הש"י הזהיר את ישראל שלא יחטאו כאשר עד עתה כי המלאך אין בכחו למחול. ואח"כ כשעשו ישראל את העגל אמר הש"י למשה ושלחתי לפניך מלאך וגרשתיו פן אכלך בדרך ומובן דהמלאך הי' לתועלת ישראל וכבר עמד ע"ז הר"ן. הצדיקים העובדים ד' בכל לב מקיימים בכל עת מצות השם בכח והש"י יודע מתשבות עד היכן מגיע כי ממתין ומצפה לעשות ציות הש"י ומחשבה טובה הש"י מצטרף למעשה ע"ד שביארו חלקי ד' אמרתי לשמור דבריך. ועד"ז אשרי איש ירא ד' במצותיו חפץ מאוד היינו בתשוקת הנפש גבור בארץ יהי' זרעו שיכולים, לכבוש היצה"ר הון ועושר בביתו ואעפ"כ. צדקתו עומדת לעד כי אף שלא יזדמן לו צדקה יכול לקיים מצות צדקה ע"ד שביא' הי"ד מאמרם שהראו לרחב"ד שכל הצדיקים ישבו על כסא של ג' רגלים והוא רק של ב' רגלים היינו נגד עמוד ג"ח ע"ד ביאר המדרש טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו. יכול לכל ת"ל ורחמיו על כל מעשיו כיוצא בו טוב ד' לקויו יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו. ועד"ז אומר משה שימו לבבכם לשמור כו' כי לא דבר ריק הוא ממך. וזה הוא מושגח מהש"י בעצמו היודע טוב לבבו ולא ע"י מלאכים שלוחי השגחתו כי לא ידעו מחשבותינו הטובה. והבינונים אשר אינם מדקדקים במצות וכאשר בא לידם לקיים המצות הוא כמצות אנשים מלומדה ותפילתם אינם זכה במחשבה טהורה ובמצות יש פנוי' אחרת שלא לש"ש בלבד באלו יש עיני ד' מלאכיו. המקבלי' תפילת' כי המה אינם יודעין תוכן לבו:

אולם אם האיש הוא בעל חוטא אדרבא אף אם מתפלל במחשבה אינו נשמע למלאכים לקבל תפילה, כזו. כמו. באם א' מביא דורן למלך בכלי מטונפת היעלה ע"ד שהשליח יקבל לכך נאמר ובפרישכם. כפיכם אעלים עיני מכם. גם. כי תרבו תפילה במחשבה טובה והי' ראו שאני אשמע אעפ"כ אינני שומע הואל וידיכם דמים מלאו רחצו הזכו וכו' והענין כי הקדמונים תקנו לנו להשכים ולומר סליחות קודם ר"ה והטעם כי באמת תיכף בבוא ר"ח אלול מהיושר שכ"א ישים אל לבו את אשר פעל ועשה ותיקן כל השנה תיכף כשמוע קול השופר הכריז יוצא להגביל יום הדין ר"ה אשר מלאכים יחפזון כי מי

יצדק לפניך ביום הדין ושב מדרכו בראותו כי זכות ומעש אין להגין עליו ומליצי יושר להגיד ישרו מעטים ה כי המצות המה דלים ורזים וכבר אמרו ז"ל כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט א' עבירה אחת כו' ונברא משחיתים לחבל נפשו עד שאמר בזוהר ע"פ וירא ד' וינאץ מכעס בניו ובנותיו במאי דקיימא קיימי תא חזי בר נש דעבר על פקודא דאורייתא כו' ויודע כי ביום הדין יהי' המלחמה כי הקיטרוג על ישראל מאד והעבירות המה בשלימות גוף ונשמה והמצות המה דלות וחלושות וכנאלמים המה. ע"ד שביארו יפשפש במעשיו וי"א ימשמש במעשיו היינו המעשים טובים וכאשר ביאר הנ"ב המאמר ויבא גם השטן בתוכם. ומשים על הלב. להתחרט ולבקש מד' רחמים ועושה גדר לו לבל יעבור עוד על מצות ד' ומיטב מעשיו ומרבה בפדיון נפשו א"כ יכול אח"כ לבוא לפני ד' לבקש על נפשו שיוצא לאור משפטו לא כן ההמון אשר גם בחודש הזה לא עזבו דרכם הרע ואיש אחר בצעו הלך שובב מביא דורין בכלי מכוער היתקבל וזה גם כי תרבו תפילה כו' ידיכם דמים מלאו היינו עבירת שבין אדם לחבירו כמו שאמרו על רובן בגזל. וקודם צריך אתה לרחוץ אותן היינו כי בחודש אלול הוא רחיצה ראשונה להעביר הכתמים עכ"פ ואח"כ בימי ר"ה ועשי"ת הוא זכוך ובזה יסיר רוע מעלליו ואז יעלה לרצון לפני ד' תפילותיו אך אם:

עכ"פ אינו מלוכלך בחטאים אף כי התפילה איננו זכה בלי שום פנוי' ומחשבה זרה ומי יאמרו זכיתי לבי וכמה הרהורים יעלה על לב אנוש עכ"ז רחמי השם לקבל תפילתו ע"ד שביארו פ' אהבתי כי ישמע ד' את קול תחנוני ומאמרם ז"ל אימתי אני אהובה כשאתה שומע קול תחנוני ע"ד שמעו ואספר' אליו פי קראתי ורומ' תחת לשוני כו'. אולם מי שחטנף פיו כל השנה ובא בפיו הזאת ביחים האלה היעלה ע"ד שיקובל התפילה לפני ד'. באשר ביארו מה שאמר דהע"ה האזינה ד' תפילתי בלא שפתי מרמה בי כל מי שמסנף פיו בדברי וכלה ולה"ר ורכילת בעת שפותח פיו בתפילה מתעורר כנגדו המקטריגים אשר ברא בפה הזאת לכך ביקש דהע"ה שלא ישמע לשפתי מרמה. ובימים הראשונים כאשר הי' צדיקים בדור אף באם תפילת ישראל בפרטות לא הי' נתקבל ח"ו יען הביא וורין בכליו החסונפים בכל זאת כשעלה עם תפילת צדיקי הדור אשר הי' מתפללין עלינו הי' הקב"ה מקבל בחברתם. לא כן עתה אשר נשארנו דלים ורקים הי תורה והי מצות דיגן עלינו. לכן צריך כ"א לתקן נפשו ופגימותיו למען יוכל לבא להני הולך ולייישב בנפשו במה בילה כל השנה:

הנביא אמר לכו ונשובה אל ד' כי הוא טרף וכו' ובמדרש יחיינו מיומים זה ר"ה וביום השלישי יקימינו ונחי' לפניו זה יוהכ"פ. והענין גבי אאע"ה כתיב ויה' השמש לבוא

והרדמה נפלה על אברם ובו'. והענין דכ' טל מאמרה מיום שחרב הה"מ הסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים. ולמה דוקא ברזל שלפעמים ידי פריום שולטות ולמה לא מחיצה של אש וכ' ובאמת הקב"ה הבטיח אותנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם ובמאמרם ז"ל ר"ל ושם ר"י אמל דין הקב"ה שחו בישראל משל למלך שהי' נו מפתח קטן של פלטרין אמר אם אני מיחו פחות שהיא הרי היא אבווה אלא הרי אני קובע בה שלשלת שאם אבדה תהי' שלשלת מונחת עלי' כך אמר הקב"ה אם אני מנית את ישראל כמות שהן הן ובלפין בין אוה"ע הרי אני משתף את שאי האדול בהם. והיינו שקרא ליעקב אחרי התאבקו עם שרו של עשיו והי' נגע בכף יריעו ותן הקב"ה שחו ישראל ומידת אל היא שיהי' כוחותיו חוץ למכע מנין אלקות וזה בשביל שישראל יקבלו את התורה אשר היא למעלה מטבע אנושי וקב"ה ואוריתא חד לכך יש לישראל פח זו מהפלטרין הוא העולם בכללו. ואנחנו המפתח מכל העולחות בראשית ברא בשביל ישראל שנקראו ראשית. לכך צירף הקב"ה שמו הגדול ועי"ז לא יוכל לאבוד. ועד"ז אמרו הן הן גבורותיו שה אחת בין ע' זאבים ומזה יש לנו תקוה כי יתרומם עוד קרנינו וזה שאמר משה בצר לך ומצאוך וכו' והשבות אל לבבך בעל הגוים אשר הדיחך אעפ"כ ד' אלקיך סמה כי עכ"פ השגחתו טליך ואף כי שולטים טל גופינו אבל טל נפשותינו אינן יפוצין לשלוט:

אמנם כ"ז אם אנו נקשרים בכח הזה היינו השלשלת כח האורה אז לא נאבד אבל אם ניתק החבל א"ו ואנו מפירים התורה ח"ו אז א"ו אין לנו תקומה באשר אמר במדרש אימתי המלכות גוזרת גזירה והוא מוצלחת בשעה שמשליכין ד"ת לארץ שואמר וצבא הנתן טל התמיד בפשע אין צבא אנא אלצות חמיד אלו ישראל. בפשע בפשעו של תורה ובתנחומא פ' ק נתנו משל לזה לבורח שוסאר שע"ח לרבים ולקחו כל אשר או וראו אאאי כלי פסף ירושה ואבותיו דור אחר דור וחילה פניהם לשל יקחו גם זה אאאו כיי ופשו אשורה בזה והוא לו לזכר טולם מאבותיו והתרנו לו. לימים נתן האיש הזה דעתו לאפרם ושבר אוחם והלך לסוחר למכור וכסומע הבע"ח קמו עליו בחמח רוחם לקחת ממנו טל חושות הם ונתנו טעם עוד שפי' אצלך אלה להכסיט וא טוב לבא לקחת ממך אבלי:

עתה שבעצמך תעשה מהם סחורה קודם לנו בחובותינו:

הנמשל. הקב"ה לא השליט לאה"ע על דתינו הקדושה לאשר ירושה היא לנו ויקר היא בעינינו. אבל אל עתה שאנחנו מעצמנו פשענו בה יש שליטה לאה"ע. וזה שאמרו שנפסקה מחיצה של ברזל בדבר מה שבין ישראל לאביהם אבל לפעמים יכול יד אנוש לשלוט בו. ואדם כ"ז שהולך לאור היום אף שהולך ביער במקום סכנה אין פחד כ"כ

לנגד עיניו לא כן כאשר בא הלילה והוא באמצע היער יפול פחד עליו. ואברהם כאשר הראה לו הקב"ה גלות מצרים שעדיין לא הי' לנו אור התורה ולא נתגבר כ"כ כמובן עול הגלות רק על הגוף. ובגלות האחרון הזה נאמר ויהי השמש לבוא שח"ו ברצונו למשול על התורה הקדושה מפאת שאנו מבזים אותה ותרדימה נפלה עליו כי ירא מאד ע"ד שאמרו במדרש נרי בידך ונרך בידי אם אתה משמר נרי כו' לכן גובר עלינו עול מלכות אף על הנפש יען נרחק החבל כנ"ל ואין אנו משמרין נרו של הקב"ה לבזות התורה הקדושה ברתא דמלכא לכן מצלחת ר"ל עלינו הגזירות:

ובימים האלה כאשר בא הערות התשובה. והאדם מיישב על לבו מה יהי' אחריתו ובמה יצדק לפני קונו כי יבוא זכרונו לפני יוצר כל ומי שיודע ומיבין מה שהוא אומר בוודאי מתחרט בלב שלם על עונותיו ומקבל עליו לבל ישיב לדרכו הרע אולם אחר עבור יום הדין שב לסכלתו ולמה זה היא כאשר כ' שהתעוררת דלתתא בא בימים האל' מהתעוררת דלמעלה כי אע"ג דאיהו לא חזי מזלא חזי והוא ע"כ מחסדי הש"י שמודיע לאדם יום הדין כי הוא יום הדין גופו ונפשו בכל ענייניו למען ישוב לד' וזה שפירשו מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי וכו' וזה נמי באין מליץ יושר מול מגיד פשע היינו נגד המקטריגים המציעים עונותיהם של ישראל תגיד עכ"פ ליעקב דבר חוק ומשפע ועי"ז וצדקינו במשפט אכן אחר עבור ימי הדין נפסק ההתעוררות ושב לדרכו:

וכבר בארתי הפ' עשיתי משפט וצדק בל תנחני לעושקי. ופסוקי אל תבוא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי. מלפניך משפטי יצא עיניך תחזנה משרים אשר אנו מתפללין ער"ה עפ"י משל לסוחר גדול וכבר אמרנו כמה פעמים משם הי"ד הענין ששאלו ישראל שלא כהוגן ויבא כגשם לנו והש"י השיב אהי' כטל לישראל. וביארנו עפי"ז הפ' וכטל עלי עשב נהם ככפיר טרף מלך כי ארי' הוא בטבע בעל רחמים רק כאשר התקצף אותו אנוש הוא אכזר וכן לנגד הש"י וכטל עלי עשב שמעורר הטל מעצמו כן הוא רצונו וזה ביאר הפ' לכו ונשובה אל ד' כי הוא טרף הבהמ"ק וירפאני עי"ז שהי' לנו תקומה כאשר שפך חמתו על עצים ואבנים ואנו אחר כ"ז אינני מעוררים בתשובה לכן ויך אולם כונת הש"י לרפואה יחיינו מיומים וכו'. לכן עברו עלינו קרוב לח"י מאות שנה אשר לא נושענו ואנו מדולדלים יען אין תשובתינו בלב שלם ועיקר תפילתינו מפאת יראה וכמעט בזמנינו בעוה"ר היא לצחוק בימינו והכל בשביל שאנו הולכים כל השנה איש איש אחר תאות לבו לרדוף אחר ההון וילך אחר ההבל ואינו משים על לבו כי לא במותו יקח מאומה בידו וערום יצא מבטן אמו ערום ישוב שמה כאשר ביארו הון ועושר בביתו:

וע"ז ביארנו המסורה ט' פעמים הולך מלא. ובארנו כי נודע מאמר ר"י בן זכאי שבכה ואמר קודם מותו אילו לפני מלך בו"ד מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר ואם כועס עלי אין כעסו כעם עול' ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ושחדו בממון אעפ"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכין אותי לפני ממה"מ הקב"ה שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואסירו איסור עולם ומיתתו מיתת עולם ואינני יכול לפייסו:

בממון ולשחדו בדברים ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים א' של ג"ע וא' של גיהנם ואיני יודע באיזה מוליכין אותי. ואינו מובן מה ולא עוד הלא נכלל בדבריו הקודמים:

וביארו כי אף הצדיק לטהר ולזכך נשמתו צריך לעבור דרך ג"ע ואם יזכה יצילנו הקב"ה ע"י מצות צדקה ומע"ט להוליכו אח"כ לג"ע ובאם לאו צריך ח"ו להשאר שם זמן רב ונודע כי עיקר נצחון ליצה"ר הוא להזכיר לו יום המיתה שאז נהפך לו לשונא לקחת נפשו וברצונו למסור ליד הקליפות אולם הקב"ה נצב למולו ומי שיזכה מדבק נפשו בהש"י וניצל ממנו עכ"פ. ונודע כי עוה"ז נקרא דרך לבוא לעיר עוה"ב. וזה שאמר הנה אנכי הולך למות כשזוכר זאת תמיד ואנכי הולך ערירי שלא ישאר אצלי מאומה כנ"ל הון ועושר בביתו כשזוכר זה מבקש מהש"י ושמרני בדרך זה אשר אנכי הולך להציל אותי מיצה"ר ע"ד שאמרו ז"ל ע"פ צופה רשע לצדיק ומבקש יצרו של אדם ועתה הנני הולך לעמי כשיבא העת לילך לעולמו הולך מהרה דרך הגיהנם. ואח"כ הולך וחזק כמ"ש ז"ל צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל אבל הולך על כפיו שכל ימי חייו עוסק רק בכפיו לאסוף הון הולך על גחון ותרגימו על מעיהו להרבות מאכל ומשתה ויחר אף ד' כי הולך הוא אז הש"י דן אותו ח"ו כמעשיו. וכ"כ בימים האלה אין עיקר הבקשה על פרנסה כי זאת בוודאי יבוא באם נטיב דרכנו רק עיקר הבקשה על כלל ישראל וצרותן של ישראל כאשר בארנו מאמרם ז"ל ויעבור ד' על פניו נתעטף הקב"ה כשליח ציבור ואמר למשה בזמן שיהי' בני בצער ויעשו לפני כסדר הזה. והיינו שכ"א יעשה כסדר הזה כש"ץ לבקש כ"א אל חבירו יעבור כללות ישראל להרים קרן ישראל וקרן התורה והתפילה יהי' זכה בלי שום פנויה למען יתקבל ברצון לפני הש"י לא כמו כל השנה אשר נתקבל ע"י עיני ד' רק עתה כשבא יום הדין הש"י בעצמו מקבל תפילתינו ומסתכל בתוך התפילה עם המחשבה טובה וע"ז אמר המקונן נחפשה דרכינו אם טוב הוא ונחקורה על המעשים טובים אם צלילים המה ונשובה אל ד' נשא לבבינו אל כפים היינו התפילה אל אל שבשמים שיעלה לפניו לרצון. וזה שאמר במדרש היושבת

בגנים כו' והיינו התפילה הוא רק לפני המלאכים אבל הקב"ה מבקש השמיענו שיעלה התפילה לפני ואז יתקבל תפילתנו לפדות אותנו מכל צרותינו לקבל גליותינו:

דרוש ז לר"ה

כל מי שיש בו משלשה דברים הללו הוא מתלמודיו של א"א ושלשה דברים אחרים וכו' משנה עקביא בן מהללאל אומר וכו'. בסדר היום ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה כו' במדרש אמר ר' אלעזר משאמר הקב"ה דבר הזה בסיני מאותו שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא מאליה הרעה באה לעושה רעה והטוב באה על עושה הטוב. הנה שלימות האדם היא שתים שלימות הגוף המה הקנינים והנחלאות המדומות. ושלימת הנפש להלביש נפשו מחלצות בבגדי חופש להשלים נפשו במצות בזה יעשה לבוש לנפשו ומעיל לנשמתו כי אין לבוא אל המלך בלבוש שק ע"ד שאמר הנביא כי צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם כי כמו ע"י קו לקו יתחבר בגד שלם כן ע"י צו לצו יתחבר לבוש שלם לנשמתו כי זעיר שם אם מעט מזעיר מצותיו זעיר שם ישאר בג"ע זעיר מעט. ושלימת הגוף. ושלימות הגוף הן:

הממון והנכסים או בריאת גופי תאר פניו וגבורתו וכוחו הם נבדלים ממנו כי קנין ממנו נעדר ממנו ואינו בנפשו רק דמיון זה ממונו וכשנעדר יעזבו לאחרים חילו ומה כשרון לבעליה כי אם ראות עיניו. וכן כוחו אין להתהלל בזה כי כל בע"ח חזק ממנו וכשמת תבנית גופו לקבר יובל. רק שלימת נפשו הי' דבק בו ואין לאחרים כח להוציא ממנו וראוי לאדם להשתדל להיות עושר בשלימת נפשו ע"י מע"ט במצות צדקה שעושה בממונו וכשלא יחטא בממון הן ע"י גזל ואונאה וגניבה שאסור להונות ולגנוב לכל אדם ואז יקח גם עשרו לנפשו. וע"ז אמר דוד המע"ה הבוטחים על חילם וברוב עשרם יתהללו כי יראה לפעמים ימותו יחד ועזבו לאחרים חילם הכסיל והבער עזבו לאחרים חילם אבל החכמים הכח שבקרבם שהשלימו נפשם קרבם מה שהוא קרב נפשם בתימו לעולם משכנותם לדור ודור קראו בשמותם עלי אדמות. כי נשאר שמותם הטוב לעולם זכר צדיק לברכה ואדם ביקר בל ילין כשאינו לן ביקר בהחלק אלקי ממעל הוא גרוע מבהמה כי הבהמה עושה פעולתו ואינו בעלת בחירי א"כ נמשל כבהמות נדמו כאלו הבהמות שאין להם רק דמות בהמה אבל גרועים מבהמה. והאדם מדרגתו יותר גדולה מכל ברואי מעלה ומטה כי הבחירה לפניו יותר מכל הנאצלים והעליונים אין להם בחירה ומוכרחים לעשות פעולותיהם ע"ד שכ' ורגליהם רגל ישרה שאין להם נטוי' לצאת מהדרך כלל אבל ביד האדם יכולת ובחירה לנטות ימין או שמאל או לעלות במעלות או לירד מטה מטה:

אולם יען יש לו יצה"ר ויצ"ט הקב"ה עזרו ומסייעו ע"ד הבא לטהר מסייעין לו וכמאמרם יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו וכו' וזה פירש הפסוק אחור וקדם צרתני ירצה שיש בידם יצה"ט ויה"ר יצה"ט מוליכו לאחור ולא לפנים ויצה"ר מוליכו לקדם. וע"ד שפירשו ז"ל כי אדם נברא לבסוף באחרונה אם זכה נברא קדם כי נשמתו קדומה ואם לא זכה אומרים לו יחוש קדמוך והיינו שהבע"ח היותר גרע ג"כ עושה שלימותו ונברא קדם ואמרו כי הברירה בידו אם לילך אחור אם קדם ובכל זאת ותשת עלי כפכה לסייעני ממש כאדם האוחז ביד חבירו להוליכו הקב"ה. מסייעו להאדם לילך בדרך הטוב וזה הראה ד' ליעקב סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו כי מצד יש להם עליה ומצד ירידה לאשר המה מוכרחים במעשיהם לא כן האדם שיש לו בחירה חפשית ואמרו ובכ"ז וד' נצב עליו לסייעו ולהצילו מיצה"ר האורב לדם האדם וזה שאמר דהע"ה ברכו ד' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ד' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו ברכו ד' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ד':

ושבח כנגד ג' עולמות עולם המלאכים המה גבורי כח כי אין להם יצה"ר לבטל מעשות רצונו ית"ש ותמיד המה עושים דבריו לא לשם פנוי' ותכלית אחרת רק לשמוע בקול דברו ועולם הגלגלים המשרתים לנו תמיד כמו השמש והירח ושאר צבאות המשמשים הארץ ויושבי' להמטיר מים ולהעביר רוח ועושים בזה ג"כ רצון ד' אח"כ אמר ברכו ד' כל מעשיו המה האנשים שהם מעשה ידיו יתברך דכ' נעשה אדם. ואמר וא"ת כיון שיש לו להקב"ה מלאכים וצבאי השמים המקלסים אותו ית"ש למה צריך לו לקילס בו"ד לכן אמר שחביב מכולם יען הוא בעל בחירי בכל מקומות ממשלתו שהאדם מושל בכל להרע ולהיטב ואמר ברכי נפשי את ד' ע"ז שקרבנו לעבודתו. וכן אנא ד' כי אני עבדיך. אני עבדך בן אמתיך פתחת למוסרי. ואמר שהאדם ראוי לקחת עבד יען יש לו בחירה ובוחר לעבוד ד' והמלאכים המה כעבדים האסורים בכבלי ברזל שאם אינו בורח מאדונו אין:

להחזיק לו טובה יען ההכרח יאלצהו לעבדו. אבל האדם הוא כעבד החפשי לברוח יען יש לו בחירה וזה אמר אני עבדך יען בן אמתיך בן ילוד אשה וגם פתחת למוסרי שיש לו בחירי ועכ"ז לא ברחתי, רק לך אזבח זבח תודה ובשם ד' אקרא א"כ אני עבד שראוי להתפאר וזה מאמרם ראה אנכי נותן לפניכם ולא עוד שנתתי לכם ב' דרכים אלא שנכנסתי לפנים משורת הדין ואמרתי לכם ובחרת בחיים והיינו שהי"ת הגדיל אותנו ונתן הבחירה ויעץ לאחוז בעץ החיים הוא התורה החרב נגד היצה"ר.:

והנה אדם יען בעל בחירי והיצר בוער בו מעותד לג' עבירות החמורות אשר המה אבי כל רע והם הקנאה והתאוה והכבוד. כי משורש קנאה יפרה עבירות גדולות כי יתקנא בחבירו ורוצה לדמות אצלו ואם אינו מצליח בקנינים המדומים כמוהו גוזל וחומס ועושה עול לחבירו. וכן התאוה כשאדם מרגיל עצמו לתאוה אינו ניצל מעבירת החמורות וכשרודף אחר הכבוד ורוצה להיות מכובד בעיני הבריות דובר כזב ושקר ועושה עבירות הרבה והמה מוציאין את האדם מן העולם:

ובמדרש לדוד משכיל אשרי נשוא פשע זה שאמר הכ' אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה. מי שהוא מסתכל למעלה מה כ' עליו אורח חיים למשכיל. בניו של קרח שנסתכלו. למעלה נמלטו וכן הוא אומר הביטו אליו ונהרו ואביהם שלא נסתכל למעלה לא נמלט כמ"ש וירדו הם וכל אשר להם וכן בדוד שנסתכל למעלה נמלט שנאמר לדוד משכיל וכן אתה מוצא בנ"נ שנאמר עיני לשמים נטלית מה אם רשעים שחייבין לקב"ה כשמסתכלין למעלה הקב"ה מוחל להם לישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב אם מסתכלין עאכו"כ והכונה בזה בהסתכלות למעלה כי המחבב עיקר דברי עוה"ז הרואין לרדוף אחר ההון וחיי הגוף להתענג נפשו וזה כל פרי מחשבותיו יפול ברשת ויסתבך בעבירת כי אין חפצו ומגמת פניו רק לחומריות והמה בעוכרי נפשו. ואח"כ כשבא לזקנה תוהה על הראשונות כשלא יוכל למלאות תאותו ע"ד ונהמת באחריתך ככלות שאירך ובשרך כשלא יוכל למלאות תאותו וישאר נפשו ריק מכל אבל מי שחושב תמיד שעיקר החיות של מטה הוא רק ארעי ומבוא לחיי העקרי חיי העוה"ב ופונה בכל עסקיו למעלה לחיי עוה"ב ויודע כי עיקר חיי עוה"ב בא ע"י מניעת חיי עוה"ז ע"ד הרוצ' שיחי' ימית והרוצה שימית יחי'. מי שרוצה לחיות חיי עולמים ימות תאוותאן והרוצה שימות מיתת הנפש יחי' חיי הגוף ע"ד שאמר גר אנכי עמך תושב ככל אבותי וכשהוא יודע שהוא רק כגר כאורח נוטה ללין אז מסתכל אך למעלה להכין עצמו צידה לדרכו למעלה לעוה"ב וז"ש או"ח למעלה למשכיל המשכיל יבחין ולא יעשה עיקר מעוה"ז רק טפל ועיקר מלמעלה למען סור משאול מטה ולא ילכד לשאול אם יסתכל רק מטה וידביק עצמו לעוה"ז אז יפול בשאול ואמר שעי"ז כשישים על לבו להסתכל אך למעלה ינצל מכל שלשה אבות הניזקין הנ"ל הקנאה והתאוה והכבוד:

והנה עצם חטא קרח הי' הקנאה שנתקנא במשה שעלה לגדולה והי' מביאו לכפור בתורה מן השמים כנודע וע"י הסתכלות בניו למעלה הי' ניצולים. ועל התאוה אמר וכן בדוד כי חטא דוד הי' תאותו כי הי' אדמוני יפה עינים והי' בעל תאוה כמ"ש ד' נגדך כל תאותי שהמה מנגד להש"י ואנחתי ממך לא נסתרה שהי' נאנח לשבר תאותו כמ"ש לבי

חלל בקרבי וע"י הסתכלותו למעלה ניצל ונתעלה ונגד הכבוד אמר וכן נ"נ שנאמר עיני לשמים נטלית כי מה שנטרד ונגרש מבני אדם הי' מפני גיאותו ברום לבבו והי' רודף אחר הכבוד ואמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון ולכך נגזר עליו להשפיל אותו עד שאח"כ הסתכל למעלה וחזר לפי שעה לכבודו וכשישראל מסתכלין למעלה עאכו"כ כי המה זרע אי"ו אזי יעלה מעלה מעלה ע"י הסתכלותם. למעלה וכן האדם:

כשמסתכל תמיד למעלה וחושב מאין בא שפע עליון וזוכר מצבו ניצל מן הפחותות ממש. משל לא' שנסע לללייפציג לקנות סחורה ופגע שם אוהבו ומשעשע עמו איזה ימים והפציר בו לטייל עמו ולהתענג אמר לו הלא גם אנכי פה ומלאכתי פה רק לקנות סחורה לביתי ואם אתמהמה לטייל אתך בינו לבינו יעבור יום השוק כן הנפש בא הנה לעוה"ז רק לקנות תורה ומצות ומע"ט ע"ד מי שטרח בע"ש יאכל בשבת והגוף משעשע עם הנשמה ורוצה רק להתענג בתענוגי ההבל והכבוד המדומה להרבות הון והנשמה אומרת גר אנכי בארץ אל תסתר ממנו מצותיך כי אולי פתע פתאום יבוא העת לשוב לעולמו ויעבור יום השוק ויבוא ריקם:

ואמר עקביא לזכור תמיד בזה ממש כמו הולכי דרכים שצריך להיות לו פאס ופקודי העיר שואלים לו מאין ולאן הוא הולך ובאיזה עסק ואח"כ צריך להראות הפאס למען לא יותפש בשקר. ואם אב שולח בנו למרחקים צריך להגיד לו כשישאלו אותו באם הדרך מאין ולאן ולמה יגיד על הכל כהוגן כ"ש בפאס ויראה הפאם כן הנשמה נשלחת כנ"ל וצריכה לזכור תמיד מאין מקור מחצבתה ולאן הוא הולך שימות ע"ד כי הולך האדם אל בית עולמו ותכלית שיזכך גופו למען יוכל לשוב לעולמו ולתת דין וחשבון. ע"ד שאמר דהע"ה מי יעלה בהר ד' אחר מותו ומי יקום במקום קדשו שנשאר שמה נקי כפים מגזל ומעבירות שבין אדם לחבירו הכל מעשה ובר לבב במידת ובאמונה. אשר לא נשא לשוא נפשו שלא הי' לו לשוא ולחנם חלק נשמתו. ולא נשבע למרמה ע"ד כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון שמשביעין את הנשמה א"כ צריך לזכור תמיד מאין ולאין ומהעסק כי יתן דין וחשבון ואם יאמר אדם שיזכור בפיו בלבד ג' ענינים האלה ידע שכל א' יש לו פאס כי עונותיו של אדם חקוקין על פניו ומצאו ע"ד שכ' בזוהר ונהמת באחריתך ככלות שארך ובשרך אז ישאר עצמותיו של אדם וחקוקים עליהם כל עונותיו של אדם מה שנשכח ממני ויתודע ע"י פניו כי שקר הוא ויותפס כגנב. לכן כפל את דבריו כי המכוון מג' זכירת שיפעול אצל נחת נפשו וקילקול האדם המה קנאה תאוה כבוד. ואמר נגד קנאה מטיפה סרוחה וא"כ למה יתגאה וזה יגרום ענוה ושפלות וניכר על פניו שיהי' שפל ולא יהי' לו עזות מצח וזה הפאס ואז ינצל מקנאה כי קנאה בא מגאוה. ולאן למקום

עפר רימה א"כ למה יחמוד כבוד כי לא ירד אחריו כבודו. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון א"כ תנצל מתאוה וזה שאמר עין טובה. רוח נמוכה. נפש שפילה כי מי שיש לו עין טוב אינו מתקנא מרעהו וניצל מקנאה. רוח נמוכה אינו רודף אחר הכבוד ונפש שפלה הוא שזוכר תמיד באחריתו אינו מתאוה וניצל מתאוה. ועושר האדם לפעמים לרעתו כי ע"י שטרוד נפשו ואינו זוכר באחריתו ומתגאה ויאות עניותא לישראל כי ע"י זה יש לו נפש שפילה וא"כ העושר והעוני אינו כפי הנראה לעין אדם כי לפעמים העושר לרע לו ולפעמים העוני לטובתו שעי"ז מקורב לאל ע"ד את דכא אשכון ושפל רוח וענוה מצילין אותו מדינו של גיהנם:

וזה שאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. הקללה והברכה ניתן לפניכם כי לפעמים תכלו להפוך הברכה לקללה ח"ו והקללה לברכה את הברכה אשר תשמעו אל מצות ד' אם ישמע האדם ויעשה מצות ד' כברכתו אשר ברך ד' אותו אז הוא ברכה באמת אף אם נדמה לקללה ח"ו כמו עניות יוכל להיות ברכה כי עי"ז יכנע לבבו. והקללה אם לא תשמעו כמובן וזה שאמר ר' אלעזר משאמר הקב"ה דבר זה באותו שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כי מהש"י יוצא הכל לטוב כי אל דעות ד' ויודע ומבין מהות טבע אדם אם להרבות הונו ועשרו או להמעיט רק הרעה ממילא באה לעושי רע והטוב' לעושי הטוב כי גדולים המה הצדיקי' שמהפכין מה"ד לרחמים וארורים הרשעים שמהפכין מידת הרחמים:

לדין כי עושר שמור להם לרעתם אם כן מהפכין הברכה לקללה חס ושלום:

דרוש ח לר"ה

דרש ר' עוירא ואי תימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצה"ר. הקב"ה קראו רע שנ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלקים מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא שנ' אם רעב שונאך האכלהו לחם ואם צמה השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וד' ישלים לך אל תקרא ישלים לך אלא ישלימנו לך. ישעי' קראו מכשול שנאמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. יואל קראו צפוני שנאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכם. לדקדק במאמר זה ולפורטם אין מן הצורך יען כולו מקשה מה ענין השמות ומה חידש כ"א יותר מהקודם לו ונבארו עד מקום שידי מגעת בעזהי"ת: הב"ע הביא בשם החוקר כי ישנו שני מיני חטאים יש חוטא בעצם ויש חוטא במקרה. היינו החוטא בעצם כי עיקר

תכלית הבריאה הוא למלאכת אלקים דהיינו כמו שנמצא מי שיודע לזכך כל מתכות ולהוציא ממנו זהב וכסף וסיג כ"כ נתן הקב"ה כח ועוז בהנפש אשר נטבע בהאדם לזכך הגוף ולהוציא כל הקדושה מהגוף ועי"ז נתקן הנשמה לבל יאכל בשובו למקומו לחם כזבים נהמא דכסופא אולם הרשע ע"י תאות הגופנית מושך נשמתו לפעולת הגופני. ע"ד שאמר הפייטן אדם יסודו מעפר וסופו לעפר בנפשו יביא לחמו היינו כמו שאינו מהיושר שהנקלה ישתעבד בהנכבד והחושב יש לו הממשלה הוא הבעל הבית על האורח לכל אשר יפקוד עליו ואין מן הדרך ארץ שהבעה"ב יהי' נכנע להאורח. כ"כ הנשמה הוא חושב כי הוא דבר נצחי ויש לה קיום עדי עד. והגוף הנגוף הוא דבר הכלה ונפסד כי סופו לרקב בקבר כנאמר כי עפר אתה ולעפר תשוב א"כ היושר כי הנכבד הוא הנשמה ישמש בהנקלה. אבל הרשע מהפך הדרך ומושך הנשמה ומקלקל נשמתו ע"י פעולת הגופנית. וזה שמקונן אדם יסודו מעפר וסופו לעפר א"כ הוא האורח ואעפ"כ בנפשו יביא לחמו מטריח נשמתו להביא טרף לביתו. וע"ז אמר שהע"ה על שלשה אלה רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך. היינו הגוף שהיושר היא שיהי' עבד ונכנע לנשמתו והוא לא כן עושה רק עוד מולך על נפשו וע"י זה מהפך הצורה לחומר תחת שפחה כי תירש גבירתה דהגוף יורש נשמתו בכל. והחוטא בעצם הוא שנפשו מתקלקל מכל וכל ולא נשאר שום אבר שלם בנפשו ואז נא' בו נפש רשע אוותה רע שמתאו' רק לרע בעצם וכבר אמרנו בענין זה על דור המבול שהקשה הבארבנאל:

שבתחילה נא' וירא ד' כי רבה רעת האדם כו', וזה הי' סיבה לביאת המבול ולהשחית אותם מעל פני האדמה ואח"כ נאמר לא אוסיף עוד לקלל וכו' ובארנו דהלא מצאנו ההפרש בין החוטא בעצם וחוטא במקרה מחמת התגברות התאות על,כמה דרכים כאשר ביאר העקרים א' החוטא במקרה כאשר רואה חבירו חוטא צועק עליו כי אין לו תאות חבירו אז וע"ז נ' ר שע לא יוחן רעהו בעיניו. ועוד אחר שפעל עבירתו ומילא תאותו מתחרט כי אז אין לו תאוה רואה כי בדרך רעה הלך ופ"ז ביארתי אתה לא יגורך רעה. וגם המאמר ואיזה דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' ומאמר עינך לנוכח יביטו. ומאמר תיסרך רעתך. ועוד ההפרש כי החוטא במקרה כאשר יזקין יסיר אולתו ממנו וגם יוכל להיות לו בנים כשרים. לא כן החוטא בעצם שמח בעבירה י ואינו מתחרט אח"כ ונשתלשל דור רע ממנו וזה הי' אצל דור המבול שדרשו כי השחית כל בשר דרכו שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה. ועד"ז בארנו כל הענין שם ובארתי הפ' זכור ד' ענייי ומרודי לענה ורוש וענין חטא חטאה ירושלים עפ"י פסוק אל תרשע הרבה וענין הביטה דל כבודינו

בגוים וכן במצוה יש פועל בעצם רק לאהבת הקב"ה לקיים מצותיו ושמח בו. ויש פועל במקרה מפאת אימת העונש או מפאת מצות אנשים מלומדים:

ועפי"ז בארתי והי' כעץ שתול על פלגי מים עפ"י שבארנו מה שמצאנו שהש"י משלם לרשע על עונשו עונש נצחי בעוה"ב ועל פועל מצותו בעוה"ז שכר מוגבל. ולצדיק בהיפך כמו שמצאנו ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו וכמו שמצאנו בש"ס וביארתי הענין עפ"י מדרש על פסוק ויאמר ד' אל אברם אל תירא אנכי מגן לך לפי שנתיירא אברהם ואמר ירדתי לכבשן האש ונצלתי במלחמת ל"א מלכים ונצלתי תאמר שקבלתי שכרי בעוה"ז אמר לו הקב"ה אנכי מגן לך מגן הוא ש שכרך הרבה מאד בעוה"ב. וצריך ביאר היעלה על דעת שאברהם עבד ד' ע"מ לקבל פרס ונתיירא שלא ישאר לו שכר בעוה"ב: והענין עפ"י מאמרם ז"ל בפסחים רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכ' כי גדול מעל השמים חסדך כאן בעושין לשמה כאן בעושין שלא לשמה. והענין הנה כל מצוה יש לה גבול בפעולתה ד' פרשת בתפילין ד' ציצית ד' מינים וכדומה. יש לה גבול בפעולתה אולם איכות המצוה אין לה גבול כי יכול לפעול כל מצוה במחשבה בלתי מוגבלת עד אין חקר וסוף ולמסור נפשו בעסק המצוה ממש עבור עבדת הש"י והנה על המצוה המוגבלת משלם הש"י שכר מוגבל בעוה"ז ועל דבר שאינו מוגבל דהיינו המחשב' ושמחה בעשיית המצוה משלם הקב"ה שכר בעוה"ב אשר הוא בלתי מוגבל עד אין סוף וזה שאמר בעושין לשמה ואז יש מצוה בלתי מוגבל גדול חסד ד' (כי אף מה שמשלם עבור מצוה הוא חסד כמאמר ולך ד' החסד מי הקדימני ואשלם) הוא מעל השמים חסדך בעוה"ב. ובאין עושין לשמה, ואז הוא מוגבל הוא עד השמים ואברהם נתיירא תאמר שקבלתי שכרי בעוה"ז ושפט מזה באם משלם לו הש"י שכר בעד עבודתו בעוה"ז א"כ לא הי' עבודתו לשמה לכך נתיירא. והשיב לו הש"י שכל זה שעשה לו הוא על בחינם:

ומעתה מבואר כי הצדיק כשעושה מצוה עושה אותו בכוונה עצומה לשמה ובשמחה וברעותא דלבא וא"כ מגיע לו שכרו משלם בעוה"ב לא כן העבירה שפעל הוא רק במקרה ואינו בעצם כי לבו בל עמו רק מפאת התגברות התאוה א"כ הוא מוגבלת לכן מגיע לו עונש מוגבל בעוה"ז והרשע הוא בהיפך כי העבירה פועל בחשק נמרץ וברעותא דלבא והיא בלתי מוגבלת לכך מעניש אותו הש"י עונש נצחי. והמצוה עושה במקרה כנ"ל כגון לאכול בשבת אין כוונתו לענג שבח רק לענג גופו והמצוה נעשה ממילא ובזה המצוה מוגבלת משלם לו הש"י שכרו בעוה"ז או שנותן צדקה רק מפאת רחמנות שמתגבר בו הוא ג"כ רק:

במקרה. וזה שאמר דהע"ה על הצדיק והי' כעץ שתול על פלגי מים כו' היינו שהוא פועל בעצם בטבעי כן מדריגת הצדיק בעשיית המצות לא כן רשעים אף שעושים מצוה היא רק כמוץ אשר תדפנו רוח שהוא במקרה ע"כ לא יקומו רשעים במשפט כי מקבלים שכרם בעוה"ז וחטאים בעדת צדיקים כי יודע ד' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד כנ"ל: והנה החוטא במקרה מפאת התגברות התאוה בהגיע ימי רצון יומא דדינא ואז שולח הקב"ה הערת התשובה למי שיש לו עוד נשמה כי החוטא בעצם המהפך דברי אלקים חיים ומקלקל הצורה נשאר פגר מובס בשר בלבד. לא כן החוטא במקרה ועוד נשמתו בקרבו התאב לעשות טוב ולשוב לד' אך כל השנה עברו מים הזידונים התאות הגופנית על ראשו וכל דרך איש ישר בעיניו לא כן בימי הרצון הקב"ה שולח הערתו עליו לשוב לד' כי אימת הדין עליו ואז שב לד' בכל לבו כי אז יבין וישכיל ההפרש בין עבירה למצוה כי עבירה פועל בחשק נמרץ. והמצוה בעצלת ומהפך דברי אלקים חיים ע"ד שביאר הנ"ב סבבוני בכחש אפרים ובמרמה יהודא כי העבירה והמצוה סלקי לעילא ומסבב הש"י פני כסא כבודו כמ"ש הזוהר על פסוק וירא ד' וינאץ מכעס בניו ובנותיו. וכאשר ישים זאת על לבו איך הלך שובב כל השנה מי דקדק במצוה שיעשה כתיקונו כמו תפילין או מזוזה או שאר מצות מי דקדק כמו אשר דיקדק על עניני גופו אז חיל ורעדה יאחזון אותו ואין תקנה לזה רק לעסוק בתשובה ותפילה מי שיודע ללמוד יקבע עתים לתורה ואז ישכיל ויבין עד היכן הגיע מדריגתו:

מצאנו בתורה כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה. והענין למשל מלך א' אשר גזר על בני מדינתו לבל יסחרו בהסחורות הנעשים חוץ למדינתו רק בהסחורות אשר נעשים במדינתו. וחרץ משפטו באם יעבור א' על פקודת המלך ויסתרו יקנס בגופו ובממונו וחרץ על כן מין ומין קנס מיוחד. אולם לאשר רוב בני המדינה קשה עליהם להביא טרף לביתם ע"י סחורה במדינתו כי הריוח יותר היא מהסחורה אשר מחוץ למדינ' לזאת לא חשו על גזירת המלך וסחרו מאשר בחרו. ויהי היום ויצו המלך על שריו לעבור במדינה ולחפוש בכ"מ אם ימצא סחורה מחוץ למדינה והנה נשמע פתגם המלך על בני מדינה ע"י המלך אשר הי' בעל רחמים והודע לבני מדינה בהחשאי (כי רק עם הסינאט לא יוכל להפוך לבם) והנה כל השומע אחזו חיל ורעדה. מה עשו הפקחים טמנו מיד כל הסחורות ועיינו בחנותיהם לבל ימצא שמה כלל וכלל מהסחורות אשר מחוץ למדינה ויש מהם אשר לא שמו על לבם שפתגם המלך נעשה במהרה לא הטמינו ולא ביערו הסחורות אשר מחוץ למדינה. ובפתאום באו שלוחי המלך וחתמו כל החנותים בכל עיר ועיר וכאשר ראה קצתם כי חתמו החנות לבקר פנקסם שמו על לבם שיש להם

בחצר המלך אוהב נאמן נתן לו עצה למען יתן שוחד להמלשין עליו שהוא יהי' עכ"פ שב ואל תעשה ואז פעל אוהבו לטובתו שיפתחו חניתו ויצא חפשי מכל וכל. השני לא הי' לו אוהב כמו הראשון בחצר המלך אולם הי' עשיר גדול ויחסן בן מאוהבי המלך מה עשה רץ לפני המלך והתנפל לפניו ושפך בקשתו לפניו לעשות אותו חפשי עבור זכות אבותיו השלישי חשב בדעתו עדיין יש לי זמן לבקש מלפני המלך טרם שיפתחו החנות ולמה אפסיד כעת במו"מ במה שאבלה זמני בבקשות לפני המלך, ומחמת טרדת המו"מ שכח מכל וכל ופתאם באו פקודי המלך ופתחו החתימות ומצאו סחורות הרבה נגד ציוה המלך מה עשה ערק לנפשו. אולם הכרוז יצא לחפשו ובכל מקום מוצאו יסירהו בכבלי ברזל ולהביא לפני השופטים, וכאשר תפסו אותו צעק בקול מר להביאו לפני המלך לבקש על נפשו ולא הטו אזנם:

הנמשל המה"מ הקב"ה פקד על עמו ישראל שלא יסחרו רק עפ"י דת התורה ולא יעברו ח"ו אל א' מתרי"ג:

מצות. אך אין א' שיהי' נקי שלא יסחור בסחורה אחרת אשר איננו כפי רצון הש"י כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ויפקד המלך פקודים בכל מדינת מלכותו ביומא דדינא יומא דר"ה לחפש אצל כ"א וא' ולעיין בפנקסו יש מהם אשר נתודע שיבוא יומא דדינא לפקוד על כל בשר אז תיכף בר"ח אלול ביערו הכל מה שעשו נגד רצון הש"י ע"י תפילת וצומות וחרטות ועושים תשובה שלימה. ויש מהם אשר לא יזרזו כל כך אעפ"כ כשהי' הדין מתעורר בעת שבית המקדש הי' קיים הי' לנו אח בבית המלך כהן גדול וע"י עבודתו פעל בעבורינו כל הטוב אך באשר הי' לנו מלשין בבית המלך הוא השטן היצה"ר אשר יורד ומשטין עולה ומקטרג מ מ"מ אז היינו עשירים והיינו משחדים אותו בשעיר המשתלח וכשעברו ימים הנוראים יצאנו נקיים מכל וכל:

אך עתה בעוה"ר אין לנו אוהב בבית המלך אין לנו בהמק"ד ולא כהן שיכפר בעדינו ואין אנו עשירין לתת שוחד השעיר המשתלח ואין לנו עצה רק להתחנן לפני המלך ולבקש רחמים למחול לנו ולקבל עלינו שלא נסחור עוד מה שנגד רצונו ולזכור לנו זכות אבות וימחול לנו. אולם יש אשר אחר כל זה אינו שם על נפשו ומחשב בדעתו עודנה יש לי עת בימי הזקנה לשוב אולם יום המיתה מכל חי מכוסה ופתאום כאשר יבוא יומו יבקר פנקסו וימצא רשום כל הסחורות אשר סחר שלא כדת המלך והוא במר נפשו יצעק להניח לו לבקש להש"י ולשוב בתשובה. אולם אחרי הג"ד קשה לבטל. והנה רוב עבירת נצמחים מחמת שעבוד ועול גלות ודאגות פרנסה. והנה עד תשרי השמש בתוקפו זורחת ואחר תשרי השמש נחלש בגבורתו כי ימי החורף באים. וזה שמרמזה התורה כי יהי' בך

איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה היינו ע"י מקרה הגלות שנמשל ללילה ע"ד שביאר הזוהר הפ' אמר שומר אתא בוקר וגם לילה, ויצא אל מחוץ למחנה, כי ע"י החטאים לא יוכל לבוא אל תוך המחנה שכינה. והי' לפנות ערב היינו סוף השנה ירחץ בשרו במים היינו בבכי ובתחנונים וכבוא השמש היינו עכ"פ בבוא עת מיתתו יבוא אל תוך המחנה מחנה שכינה ע"ד שביארנו הפ' אם חבול תחבול שלמת רעיך היינו לבושי הנשמה שהוא ריע הגוף שהקליפות יונקים המצות עד בא השמש טרם מותו עכ"פ תשיבנו לו כי היא כסותו לבדו כי המצות המה לבושי הנשמה ע"ד שביאר ר"י הצדיק חייב אדם למשמש בבגדיו ע"ש עם חשיכה לעיין במלבושיו שמא ישכח ויצא כי עוה"ז דומה לערב שבת ועוה"ב לשבת מי שטרח בע"ש יאכל בשבת הוא שמלתו לעורו היינו הגוף במה ישכב שינת עולם וא"ת במה אוכל לפדות מלבושי הממשכנים תחת היצה"ר נתן התורה עצה והי' כי יצעק אלי בתשובה ושמעתי כי חנון אני. וע"ז מורה לנו השופר להקיץ אותנו מתרדימה ומשינה אשר אנו ישנים כל ימות השנה. ומצאנו בגמרא דרמי קראי אהדדי כ' זכרון תרועה וכ' יום תרועה ומשני כאן בר"ה שחל בשבת כאן בר"ה שחל בחול ומקשי שוב א"כ במקדש למה תוקעין בשבת וא"כ הדרא קושי' לדוכתא:

אולם הענין הוא עפ"י מה שכ' ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו ושמעתי משל נחמד עם פאסט ע"ז. ובזה מובן מאמר אמר ר' יצחק למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה. וקשה מה ס"ד דמקשה וגם כיון שהשיב לו רחמנא אמר תקעו שוב ידע ע"כ על תרועה. גם למה מביא מזכרון תרועה ולא הפ' יום תרועה אולם הוא הקשה למה תוקעין בדורינו דהנה הג' קולות מרמזים על זכות ג' אבות והלא כבר תמו זכות אבות אולם רש"י בשבת כתב דע"י רחמים כשמעורר רחמים יזכור ד' זכות אבות וזה השיב לו רחמנא אמר תקעו ושוב הקשה על תרועה בדורנו דתרועה מרמזת על שמחה ומה שמחה שייך בדורינו אשר השכינה היא בגלות וקול הרועה מרמזת:

על כי זה היום תחילת מעשיך תחילת בריאת שמים וארץ ומריעין על קבלת מלכותו ומשני זכרון תרועה היינו אנו מזכירין רק השמחה שהי' לנו מימי קדם ולכך מצינו יום תרועה היינו בזמן שבהמ"ק הי' קיים הי' ביום ההוא תרועת שמחה כי הגיע תקופת השנה אבל עתה בעוה"ר בחורבן אשר אין שמחה לפני הקב"ה היא רק זכרון תרועה לזכור התרועה והשמחה שהי' לנו מימי קדם ע"ד ששמעתי משל מסוחר א' שנסע ללייפציג ולעת זקנתו כהו עיניו. אולם השופר פועל להזכיר רק מי שיש לו לב להבין ואזנים לשמוע אבל אנו בעוה"ר שוכבים הוזים כל השנה בשינת העצלות ואיש לדרכינו

פנינו אין לנו לב ואזן לשמוע קול שופר להבין ולהשים על לבינו כי כמעט נתקלקל הצורה ח"ו אצלינו כמשפט התוקע תוקע לתוך הבור כי כולנו בורים ריק בלי מים מי התורה והמצות.:

לזאת אחי נשים נא על לבנו מה יהי' בסופנו. כבר אמר השי"ת על ידי עבדו הנאמן בפ' ואתחנן והפיץ ד' אתכם בעמים. וכבר נתקיים בנו בעוה"ר בדורנו שהצרה נגעה אלינו עד מאד. א"כ נשוב עד ד' אלקינו וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ועכ"פ בימים הנוראים כ"א וא' יתפלל בצבור ובכנופיא. ונצעק בחזקה אל ד' אלקינו כי אל כביר לא ימאס וכבר ברית כרותה לתפילות ציבור שאינם חוזרות ריקם. ומי יודע. ישוב אל ד' וינחם כי עת צרה ליעקב כי באו בנים עד משבר וכח אין ללידה. וכ"א יקבל עליו לצום ביום הקבוע ב' וה' אולי יראה ד' בעינינו וירחם על עוללינו וטפינו לבל לכלות ח"ו שארית ישראל כי בעוה"ר אין אנו מרגישין עד היכן החולאת שלנו הוא ומרפואותינו אנו מרגישין חלינו ע"ד שביארו כי גדול כים שברך וגו'. הלא ד' הבטיח לנו כי אני ד' רופאך. ובכן יסורי ה' היא רפוא' לאחלאותנו. אולם מהרפואה אנו מרגישין את עוצם החולאת אשר יש בנו וזה כרפאי לישראל כו'. והכל הוא בשביל פירוד לבבות אשר בנינו ע"ד שביארנו המסורת ויחץ את העם ויחץ את הילדים והכל הוא שכל א' עומד על חבירו להדוף אותו וכמעט נתקלקל הצורה ומחמת העבירות אשר כפלנו ושלשנו נעשה לנו כהיתר ושוב למצוה היא אצלינו ע"ד שביארנו כי ד' הוגה על רוב פשעיה וקאמר במדרש יכול על מגן ת"ל על רוב פשעיה. והכל הוא מפאת כי אין אנחנו מתעוררים לעיין בחשבינו ולשים על לבנו תכלית השליחות אשר שלח הש"י אותנו לעוה"ז להזדכך החומר. ואף א' יכול להכריע במצותיו כל העולם לכף זכות כמו דאמרו חכז"ל לעולם יחזק אדם עצמו וכו' ובזה יש לבאר המסורה ד' פעמים בריבו צדיק הראשון בריבו. ודל לא תהדר בריבו. לעות אדם בריבו. לא תטה משפט אביונך בריבו עפ"י דאמרינן בזוהר כי היצה"ר יש לו מחלוקת תמיד עם היצ"ט אולם היצה"ר הוא הבא לראשון כדכתיב לפתח חטאת רובץ כי עד י"ג שנים דעתו משתבשת ואז כשבא הילד מסכן לא נשמע דבריו והנה, עיקר הצורה מהאנוש הוא הנשמה ומפאת זה נקראת אדם אדמה לעליון. וכנס"י נקראים עניים ואביונים עתה כי אנו מצפין לשלחן' אחרים וזה שאמר ודל לא תהדר בריבו שאדם אינו מהדר ליצה"ט הדל רק לעולם צדיק ראשון בריבו היצה"ר מצדיק דבריו. ועי"ז מעוה נפשו וזה לעות אדם בריבו וגם מכריע ח"ו כל העולם לחובה וזה עכ"פ תראה לא תטה משפט אביונך בריבו ע"י מחלוקה זו:

וזה ביאור המדרש שהקב"ה קראו ליצה"ר רע כד' כי רע מנעוריו כשהוא מפאת תאותיו וימי הילדות גורם אח"כ מטמטם לב אדם והולך בחשכה ולכך משה קראו ערל. אח"כ נתקלקל ונטמאה נפשו בעצם לכך קראו דוד טמא. אח"כ נעשה שונא לאדם שמביא אותו למעשים רעים אף מה שאינו לתועלתו רק כשונא בלבד. אח"כ נכשל בו בבלי דעת כי ההרגל נעשה טבע. אח"כ נעשה כאבן שבלחי אפשר להטות לבבו לטוב. אח"כ מצפין בקרב אנוש אשר, בלתי אפשר:

להוציאו כי אינו יודע שוב הסיבות שהובאו לזה אולם התרופה לו הוא התורה ותשובה ותפילה כאשר ביארנו המאמר ד' דברים קשים נבראים בעולם הר קשה ברזל מחתכו כי הר הוא היצה"ר כמאמרם ז"ל לצדיקים נדמה להר ובר זל היא ת"ח כו' וכאשר יקבל עליו עול תורה מעבירין עול מלכות והש"י ירחם על עמו להסיר מעמו חרון אפו ויחתמנו בקרב כל ישראל לשנת גאולה וברכה ושלום אמן:

דרוש לז' אדר

מאמר סוף פ"א דסוטה. אמר ר' יהודא אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכ' ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא. והיכן משה קבר בחלקו של גד דכ' וירא ראשית לו ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ד' מילין אותן ד' מילין מי הוליכו. מלמד שהי' משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל. והקב"ה מה הוא אומר מי יקום לי עם מרעים ומי יתייצב לי עם פועלי און. ושמואל אמר מי כהחכם ומי יודע פשר דבר. ור' יוחנן אמר והחכמה מאין תמצא ור"נ אמר וימת שם משה כו'. סמליון בתוס' והוא מלאך אמר וימת שם משה ספרא רבה דישראל ע"כ ויש לדקדק א' למה ספדו המלאכים קודם להקב"ה ב' הלשון מה הוא אומר בג' במה פליגי ד' מה פלוגתא יש בין המלאך ור"נ:

מדרש א"ר סימן בשעה שבא הקב"ה לבראות את האדם נעשו המה"ש כיתין כיתין חבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה"ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. חסד אומר יברא שהוא ג"ח אמת אומר אל יברא שכולו שקרים. צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות. שלום אומר אל יברא דכולו קטטה. מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד ותשלך אמה ארצה. אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבון העולמים מה אתה מבזה תכשיט שלך תעלה אמת מן הארץ הארץ הה"ד אמת מארץ תצמח:

ודיקדקו מה איכפת לי' למדות העליונות גם למה השליך אמת ולא שלום. והענין באמת נודע כי יסודי תוה"ק מתחלקת לג' יסודות כמאמרם על שלשה דברים העולם עומד עה"ת ועל העבודה ועל ג"ח. ובירושלמי ושלשתן בפסוק אחד ואשים דברי בפיך זו תורה. ובצל, ידי כסיתיך זו ג"ח. לנטוע שמים וליסוד ארץ אלו הקרבנות:

והכונה בהבנת שלשה העמודים האלה כי יש להישראלי גוף ונשמה השכל הנאצל לו ממרום. ויש ע"י שותף הלזה שלשה ענינים הא' היא מחשבה בלי מעשה. רק המחשבה לידי מעשה. ומעשה בלי שום מחשבה. ושניהם יחד מחשבה המצטרפות עם המעשה. והש"י צוה לנו בג' בחינת האלה מצותיו. יש רק חובת הלבבות כמו אמונת הי"ג. עיקרים להאמין כי הוא הבורא הוא היוצר ואין לו דמות הגוף והוא המשגיח בעליונים ובתחתונים. והכל מידו הוא ואהבת ד' ותורתו. ולאהוב יראי ד' והלמודים האלה מגודר בשם תורה כי הוא מורה על חלק העיוני ועבודה רומז על חלק המעשה עם המחשבה הזכה ובלעדי כונת הפעולה לא יועיל מאומה כמו קרבנות שהכונה היא לחשוב כי ראוי הוא להקריב נפשו וגופו לפני ד' לכפר על חטאתיו אשר עשה מעשה בהמה. או מחויב להקריב נפשו לתת תודה לד' על תגמוליו. ואם מביא קרבן רק כמביא דורון בו"ד. ובלי שום:

רעיון ותכלית לא יחשב עבודתו ופיגול הוא לא ירצה ע"ד שאמר הנביא למה לי רוב זבחכם יאמר ד'. וע"ד שאמר ירמי' ז' כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתי וכו'. ואינו מובן הלא מצאנו ציוות הש"י על הקרבנות. אולם כונת הש"י לא הי' רק לעשות פועל דמיונו והעיקר התכלית המכוון הי' על הכונה הנאותה לזה. כמו שמצאנו בשמואל שאמר ש"א ט"ו החפץ לד' בעולות וזבחים כשמוע בקול ד'. הנה שמוע מזבח טוב כו' עד את דבר ד' ורצה להוכיח את שאול שהתנצל על אשר החי' את ראשית הצאן והבקר משלל עמלק והתנצל ואמר אשר שמעתי בקול ד' ואלך בדרך אשר שלחתנו ירצה עשה פקודת ד' ולחם בעמלק ומה שהחי' את אגג עודנו תחת ידו להמיתו ומה שהחי' הצאן והבקר בזה יקיים מצות השם במה שיביאם להקריב קרבנות. וע"ז השיב לו ד' ע"י שמואל במה שחשב למצוה לזבוח לד' משלל עמלק. הלא גם זה מה שמצוה הש"י להקריב קרבן אין זה עיקר מגמת ותכלית הנרצה לשחוט ולהקריב שהרי אין תועלת בזה לא לש"י ולא לאדם רק מה שאדם שומע לפקודתו ונכנע לפניו. ועי"ז ממשיך לו השפע מלמעלה:

וזה שאמר החפץ לד' כו' ר"ל היש איזה תכלית נרצה (שזה מגודר בשם חפץ תכלית המבוקש כמו ואתם תהי' לי ארץ חפץ). מעולת וזבחים כמו מן השמועה לדברי' שזה

תכלית חפצו ומבוקשו הנה שמוע מזבח טוב כל הטוב הנצמח מן הזבח אינו הזבח עצמו. רק הוא סיבה במה שמביא להקשיב לקול דבריו היא עיקר החפץ וכן להיפך אין בזה שום גרעון אל הבורא יתב"ש שיענוש לאדם בעבור שגמל לו רעה רק האון והעבירה במה שממרה רצונו. ע"ד אם חטאתי מה אפעל לך ואם צדקת מה תתן לי והעובר על דבריו אשר גזר לבל לעשות וכן בעון ע"ז אין בזה שום גרעון והפסד לו ית' אלא במה שמאמין בשוא נתעה ונותן לעצמו מגרעות. וז"ש כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. וא"כ גם לענין הצאן והבקר שהבאת מראשית החרם להקריב מהם קרבנות יש בזה חטא כיון שהש"י צוה להחרימם והם עברו אף שכוונו להקריב. כיון שאין הטוב במעשה הקרבן עצמו רק במה שמכניע א"ע ושומע לקולו. וכאן אדרבא יען מאסת וכו' כבר עברת על ציות הש"י ובמעשה הקרבן לא בא הציוה א"כ אין כאן שום חפץ. כ"כ שאר מצות כמו הנחת תפילין בכל יום אם אין משתף אצלו המחשבה הזכה הנאות לפעולה זו היינו כי מייחד הש"י וממליך אותו על על ראשו ולבו ירצה שממליך עם הש"י לבל לעשות כפי שכלו וכפי תשוקת לבו רק כפי אשר יצוה עליו התורה. וכן ענין תפילה איזה עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה:

עיקר הענין היא עפ"י מה שכ' העיקרים שהקשה אחרי כי קבלה בידינו כי כח התפילה הוא לשנות מרע לטוב כמו שבא הנסיון במצרים נגאלו ע"י תפילה. ובכי' וכן בימי המן ע"י זעקת מרדכי וכן בכל דור ודור היתו הפליטה היא הנשאר לנו הוא כח התפילה. (ע"ד שבארנו על משכבי בלילות בקשתי) הלא יקשה ממ"נ אם נגזר הגזירה מד' על אותו אדם לרע ח"ו איך תועיל הבקשה לשנות רצון ד' מלא רצון לרצון הלא הש"י משולל מגדר זה ע"ד שנאמר ראה כי אני אני הוא לעולם בגדר א' וכ' כי זה הי' תלונת איוב ואמר מה שדי כי נעבדנו והוא בלשון תמיה איך שייך אצלו עבדות ומה נועיל כי נפגע בו היעלה ע"ד כי ישתנה רצונו. וכ' כי כל גדר כח התפילה היא הכנעת הנפש ושחותה לפני המקום וידע אינש בנפשו כי הוא רק אפס ואין והשפעות העליונות יושפע על המקבל רק בהיותו במדרגה ידועה. והכנה ידועה לקבלה ואם לא ישתדל האדם ויכון עצמו לקבל השפע ההיא הנה הוא מונע הטוב מעצמו. למשל אם נגזר על איש ששדותיו יצמיח בשנה זו כך וכך ברכה והוא לא יחרוש ולא יזרע אף אם ימטיר ד' מטר ארצו לא תצלחנה תבואותיו יען לא חרש:

ולא זרם והוא המונע עצמו מטוב ההוא שלא הכין עצמו לקבלו:

ולפ"ז נאמר כשנגזר על אדם טוב מה נגזר עליו כשהוא במדרגה ידועה בכשרון המעשה. וכן בשנגזר עליו רע מה הוא בהיותו במדרגה ידועה והכנה לקבל הרע וכשמשתנה

המדרגה וההכנה נשתנה הרע ואינו בגדר אותו האיש שנגזר עליו והכלל כי ח"ו להאמין שהתפילה משנה רצון הש"י ויהי' פעולה יוצאת לעשות רושם ממדה למדה כי הש"י השומע התפילה הוא נעלה מגשם. לכן מובן מה שלא קבל ד' תפילת מרע"ה להכניסו לארץ יען נגזר מד' שע"י מה שנשאר הוא בח"ל ע"י יהי' מקום לקבץ דור המדבר ולא הי' מצד העונש א"כ איך יכול לשנות רצון ד' יען הגזרה הי' אף שיהי' באיזה גדר שיהי' וזה שהשיב לו הש"י רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה ובמדרש רב לך רב טוב שכר צפון לך בעוה"ב וירצה כי הש"י השיב לו הלא הוא בגדר זה מוכן לקבל רב טוב א"כ אין מהצורך לו תפילה לעשות הכנה יען הוא מוכשר לקבל כל טוב רק זה נגזר לטובת ישראל א"כ לא ישתנה רצון הש"י בזה בשום אופן כי עיקר התפילה הוא רק להשפיל א"ע בעת אשר שופך נפשו מול ד' לדעת כי הכל היא ע"י השגחתו וחסדו ומודה שאין לו עזר וסומך מבלעדי ד' ומבקש צרכיו מאתו ע"ד חסד כעבד המבקש חסדי אדוניו:

לכן תקנו לנו אבותינו הקדושים תפילת שחרית מנחה ומעריב יען יכול לטעות כי מזל היום גורם והשתדלותו וחריצותו גורם לו פרנסתו. קבעו חכז"ל כי אסור לו לעסוק במלאכתו עד שיתפלל תחילה ויאמין כי מד' כל סיבותיו ומקריו וצריך לבקש על הכל מהבי"ת ולהמליך בקונו טרם שיתחיל במו"מ. וכן בצהרים לא יטעה כי השתדלתו שעסק כל היום הי' לו להועיל למחייתו וכן בלילה לא יטעה במזל הלילה תקנו להיות רגיל על לשונו בג' זמנים הללו ויעשה קנין בנפשו כי לא ע"י רוב המעשה ופעולותיו בא לו מחיתו רק הכל מיד ד' היא ובהשגחתו. ואז כשמכיר כי ברכת ד' היא. תעשיר יעתיר לו ד'. ע"ד שכ' וכי תאמר בלבבך רבים הגוים. והיא ע"ד אם אמרתי מטה רגלי חסדך ד' יסעדנו שכל זמן שלב אדם חושב כי טובו בידו ויש עמדו להרע לאחרים ולהטיב לעצמו אז סר צל ד' ממנו ומניחו על מעמדו והוא הולך שובב מבלי עזר. אבל אם מאמין כי פעולותיו היא רק הכנה לקבל ברכת ד' ואין בכחו להציג אף כף רגלו עלי ארץ בלעדי השגחת ד' אזי יושיט לו ד' שרביט החסד וזה אם אמרתי מטה רגלי אזי חסדך ד' יסעדני באמת. וזה שאמר וכי תאמר בלבבך כשתהי' במדרגה זו ותדעו כי אין בכחכם להושע לכם אזי תבינו כי השגחת ד' הוא וזה יהי' בעזרתכם. וזה טעם מאמרם כל האומר תהיל' לדוד ג"פ ביום מובטח שהוא בעוה"ב מקאמר בהש"ס משום דאית בו א"ב וכתיב בו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון וכ' רש"י שיש בו שבח הכנת מזון לכל חי. ולהנ"ל דווקא ג"פ ביום שבזה ניכר שמאמין שהכל בא בהשגחות השי"ת ע"ד בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחי' והיינו שמאמין כי הכל בא בהשגחות השי"ת וממילא יקיים כל מצות הש"י ולטעם זה אמרו ז"ל המתפלל צריך שיתן עיניו

למטה ולבו למעלה. כלומר המבקש תחנונים מהש"י צריך שיתבונן מקומו הראשון אשר יסודו מעפר והוא בעצמו כמו גוש עפר ואינו יכול לפעול מאומה אם לא בעזר הש"י. ע"ד שכתב בספר יצירה ואם רש לבך שוב אל המקום שלכך נאמר רצוא ושוב. שאם יתגאה בחכמתו ועשרו ומעלותיו ישים על לבו לזכור המקום אשר לוקח משם והוא רק כעפר אשר לא יסעי' עצמו ע"ד שאמר שהמע"ה אם רוח המושל הוא היצה"ר יעלה עליך מקומך אל תנח. לזכור כי עפר הוא ואל עפר תשוב. וזה עיניו למטה ולבו למעלה להיות בטוח בטובו של הש"י ובזכות אמונה ממלא הש"י מבוקשו. וזה שאמר המקונן להטות משפט גבר. ומ"ש כי ע"י תפילה וכשרון המעשה שמאמין שבא הכל ע"י השגחה נשתנה הגזירה וזה להטות משפט גבר מדבר בהצלחת הרשעים הוא נגד פני:

עליון ואין רצונו בזה. לעות אדם בריבו קאי על ישראל ע"ד אתם קרויים אדם. שעיות הישראל בצערו ד' לא ראה חלילה לאל מעול רק מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כי הבחירה חפשיות אבל זאת אמת כי הכל ע"י השגחת ד' נחפשה דרכינו ונחקורה מעשינו ונשובה אל ד' ואח"כ נישא לבבינו אל כפים נדע כי אנחנו מקבלים היסורים עפ"י דין. ואח"כ נבקש תפילתינו בלב ע"ד הנ"ל וענין נשיאת כפים הוא להראות כי כל פעולתינו ומעשי ידינו הכל תלויה בהשגחת ד' והוא ע"ד שכ' והי' כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל ואמרו ז"ל וכי ידיו של משה עושות מלחמה רק בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה וגבר ישראל ע"ד שאמר משה לפרעה וכצאתי את העיר אפרוש את כפי הקולות יחדלון והרמז שלא ע"י הקול נשתנה רצון הש"י רק ע"י הרעיון והמחשבה הנ"ל שיודע שהכל בא ע"י השגחתו וזה אשא את כפי להראות כי לא ידיו פעלו זאת. וזה נישא לבבינו המחשב' אל כפים לדעת כי לא בכח יגבר איש זאת היא הליטה בענין התפילה. וכמו כן בכל מעשי מצוה הכל הכוונה היא להביאו לידי אמונת ד' ואהבתו:

אולם נמצא מעשה מצוה אשר הכונה היא רק על המעשה אף כי הוא נעדר המחשבה הצריפה אלי' כמו ג"ח והוא כולל סוג מצות אשר בין אדם לחבירו ויגמור קיומם ע"י מעשה בפועל הגוף בלבד אף בלי עוון כגון לתת לרעב לחם. ולכסות ערום שהפשטיות היא להשביע נפש נענה. ואמרו ז"ל שאלו לשלמה עד היכן כחה של צדקה אמר להם צאו וראו מה פירש דוד אבא פיזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד וירצה עפ"י שאמרו ז"ל הנאבד לו מעותיו ומצאו ענו יחשב נמי לצדקה, והיינו אף אם לא כיון מאומה בכל זה הטובה המגעת להעני יחשב לו לצדקה וזה ששאלו האם התכלית ממעשה הצדקה היא אשר עושה מצות השם או הנאת העני. וזאת הי' תשובתו פיזר נתן לאביונים אף ע"י פיזר, אעפ"כ שכרו קרנו תרום בכבוד. ובמדרש וירא לכרובים

תבנית יד אדם אין לך דבר המעמיד עליונים ותחתונים, אלא הצדקה הנעשית ביד. והענין עפ"י מאמר מדרש יתרו ומשה עלה אל אלקים הה"ד עלית למרום שבית שבי מה עלית נתעלת נתגששת עם המלאכים של מעלה באותו שעה בקשו מה"ש לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטירין פניו של משה דומה לאברהם אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו אמר לו הקב"ה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנ' לקחת מתנות באדם ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר האדם הגדול בענקים:

ויש לדקדק איך יועיל דווקא זכות אברהם לקבלת התורה. אולם הענין כי באמת מצאנו שהמלאכים קטרגו על נתינת התורה לארץ. ואמרו חמדה גנוזה שאתה משתעשע בה תתקע"ד דורות קודם בריאת עולם אתה מבקש ליתנה לבו"ד. רק משה אמר כלום למצרים ירדתם. אולם באמת חלק התורה והעבודה אף שהוא במעשה ע עיקר הכוונה על העבודה במחשבה זכה רק האדם באשר הוא יסודו מעפר תאות הגופניות המה בעוכריו לא יקנה הדעת והאמונה אם לא ע"י המעשה. לכן התחכם התורה להעמיס על האיש הישראלי בכל תנועותיו ופעולותיו מעשה מצוה הנחת תפילין ומזוזה וכל פעולות המצות הכל התכלית היא להביאו לידי אמונה שלימה וע"י המעשה יזדכך שכלו ועד"ז ביארנו הפסוק גול אל ד' מעשיך ויכונן מחשבותיך. קנין הדעת יכון ע"י המעשה ע"ד וראיתם אותו וזכרתם. האמונה מביא לידי זכרון והנה המלאכים כאשר נתווכחו עם משה ל"ה יכול משה לנצח אותם במה שהם נעדרי מעשה המצוה ואין בהם שנאה וקנאה ותאות החומרי יען כיון שאף חלק המעשה אין עצמותו התכלית רק מביא הסיבה אל הכוונה הפנימיות לבל יטבע בטיט החומר תאות החומרי א"כ למלאכים נח להם ביותר לכוון בהכונה הפנימיות הנרמזת במצות ד' ע"פ ב' חלקי התורה דהיינו תורה ועבודה נאות להם יותר מאשר לנו. רק בחלק הג':

גמילת חסדים לפי שטחיות המעשה לא איכפת לן בכונה הפנימיות כמו שכ' למעלה כח הצדקה. והמלאכים המה משוללי מעשה ולא יצויר בהם חלק זה כלל. ובזה נצח משה רבינו ע"ה אותם כי אנחנו דרי מטה והאדם בטבעו הוא מדיני וצריך חברת הרעים ונופל בנו חלק הג"ח הוא סוג הכולל כל מצות שבין אדם לחבירו וא"כ נוכל לקיים כל שלשה חלקי התורה. והנה הר"ן כתב דלכך נאמר מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. כי אי אפשר לצדיק להיות לו עליה לעולם רצופות כי נפש האדם יש לו שני פינות לצד המעלה ולצד המטה ואי אפשר כ"ז שהוא בגוף רק לצד המעלה בלבד כי תצטרך למטה מצד פעולות הגוף לכך נ' עולים ויורדים פעם עליה פעם ירידה:

ובמשה נ' עלית למרום ובמדרש במ"א מכל עליותיו הי', רק למרום ולא נזכר צד ירידה ולכך שאל במדרש מה עלית איך יוחלט על ילוד אשה עלי' בלבד מבלי ירידה לצורך פעולת הגוף לזה אמר נתגששת עם מלאכים והיא מלשון ספינה גוששת כלומר דבקה וירצה כי כ"ז שנפש אדם צרורה בגוף לית לה התחברות עם הרוחניות המלאכים מצד מסך המבדיל בינות' הגוף העכור אבל משה אמרו ז"ל לא בא הכ' אלא למרק אכילה ושתיה שבתוך מעיו ירצה לשומו כמה"ש וא"כ התפשט מהחומר ויכול להתחבר עם המלאכים וזה תפילה למשה איש אלקים אף שהי' עודנו איש הי' אלקים כמלאך עצם רוחני יען גופו נזדכך כל כך והמלאכים שאלו מה לילוד אשה בינינו איך יצויר שילוד אשה היינו חלקה שהוא הגוף חלק אב ואם בא בינינו ואמר הקב"ה לקבל תורה בא כי הוא הביא את עצמו ע"י הזדככות החומד לקבל תורה וזה בא שבא למדרגה זו:

וזה נתגששת עם המלאכים. וקאמר באותו שעה בקשו לפגוע במשה היינו כי איש כזה אשר גופו נזדכך ונתגשש עם מה"ש דבר אין לו עם אדם והוא כמלאך ואיך יצויר אצלו התורה בעניני אנושיות עשה בו הקב"ה קלסטירין פניו דומה לאברהם אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין והיינו כי אאע"ה אף הוא נזדכך חומרו וגופו וקיים כל חלקי התורה ואעפ"כ קיים מצות הכנסת אורחים וג"ח. וזה שאמר במדרש הנ"ל אין לך דבד המעמיד עליוני ותחתונים אלא הצדקה הנעשית ביד כי ע"י מצות צדקה וג"ח זכינו לתורה המחבר עליונים ותחתונים וזהו ואשים דברי בפיך זו התורה חלק העיוני ובצל ידי כסיתיך הביאור עפ"י מאמרם ז"ל בסוטה דרש ר' שמלאי תורה תחילתה ג"ח וסופה ג"ח תחילתו ג"ח דכ' ויעש ד' לאדם ולאשתו כתנות אור ולבישם סופו ג"ח דכ' ויקבור אותו בגיא:

וזה שמרמז שכל מצב התורה היא על עניני מצות שבין אדם לחבירו וזה שאמר ובצל ידי כסיתיך שמרמז על ג"ח כמאמרם אחרי ד' אלקיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלוך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ד' אלקיך אש אוכלה הוא אלא להלך אחרי מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכ' ויעש ד' לאדם ולאשתו וכו' אף אתה הלבש ערומים הקב"ה בקר חולים דכ' וירא אליו ד' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים. הקב"ה מנחם אבלים אף הקב"ה כו' אתה קובר מתים דכ' ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים וזה שאמר ובצל ידי כסיתיך להראות לך מדותי לנטוע שמים וליסוד ארץ שזהו מרמז על קרבנות כנ"ל ומזה מוסר על בני החברה כי כשמגיע משמר לא' ממאנים ואם מקבל שולח אחר במקומו הלא הקב"ה בעצמו ובכבודו עשה דברים האלה. ובאמת בדרך הלצה על מאמרם ז"ל על פסוק ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת מן ינצרוהו אמר דוד יהי' כל העולם עניים או עשירים אמר הקב"ה חסד ואמת מן ינצרוהו וק' תינח שאין יכולין כל

העולם להיות עניים כי מאן ינצור ג"ח וצדקה אבל עשירים יכולין כל העולם להיות וג"ח הוא בין לעניים בין לעשירים כמאמרם ז"ל בג"ד גדול יותר ג"ח מצדקה צדק' לעניים ובממונו ולחיים וג"ח ביו לעניים בין לעשירים:

בין לחיים בין למתים ובגופו. אכן הש"י השיב לו כי עשירים אינם רוצים. לקיים ג"ח בזה דעושים בממונם ומשמר לחולי אינו מקבל וגם לטהרה אינם הולכים א"כ לא יקיימו החסד של אמת דחסד שעושים עם המתים נקרא חסד של אמת וקאמר חסד ואמת מן ינצרוהו לכך אינן יכולין להיות כל העולם עשירים וע"ז אמר החכם (משלי) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד אמר מי שעושה צדקה ואינו מספיק לו בזה אלא יאחוז ג"כ במידת החסד שהוא נוסף לצדקה בג' ענינים לעושר ולמח ובגופו הנה שכרו הוא על שלשתן למה שגמל חסד עם המתים ימצא כנגדו חיים ארוכים ולמה שגמל חסד גם עם עשירים ימצא גם הוא צדקה שלעולם ימצא אתו ממון והון ועושר בביתו כדי שצדקתו יעמוד לעד ולא יחסור תמיד מלעשות צדקה ולמה שזלזל עצמו לעשות ג"ח בגופו לא פנה אל הכבוד המדומה ימצא כבוד שיהי' גופו מכובד על הבריות וא"כ מי אשר לא יחוש לעשות בעצמו ובגופו המצוה הלזה:

וגם כבר אמר החכם טוב ללכת לבית האבל מלכת וכו' באשר הוא סוף כל האדם והכל בא מפאת הגאוה וזה שאמר המדרש דחסד אומר יברא שהוא ג"ח וכל אחד הוא בחברה ויכול לקיים מצות. ג"ח אשר לא שייך במלאכים אולם אמת אמר אל יברא שכולו שקרים דהחסד שעושה הוא שקר שעושה רק לפנים וכאשר יצטרך שיגמול חסד באמת עומד מנגד. צדק אמר יברא שהוא עושה צדקות עכ"פ דהעושר עושה צדקה שלום אמר אל יברא דכולו קטטה כמאמר החכם כופר נפש איש עשרו ורש לא שמע געד' דאז הוא כופר נפשו. והנה מרע"ה מצאנו שהי' מתאמת בו ג' חלקי התורה הנ"ל במה שבינו למקום ובינו לבריות ועם כל זאת מת נשאל מדוע לא חי כל ימי צבאו עד בלי יריח יען אף כחת גופו לא נתמוטט במאמר התורה לא כהתה עינו ולא נס ליחה:

אולם הענין ג' סיבות מחייבת מיתתו הא' גזירה מאתו ית"ש, אשר כן גזרה חכמתו שסוף המורכב למיתה עומד הב' מרעת יושבי תבל אמר גרמו לוי מיתתו. הג' מסיבת הצדיק העצמיות כי מה לו לתבל ולמקרי הגוף ומכאוביו אחרי הושלם נפשו ואם בע"כ הוא נולד ליישר יושבי תבל לעבודתו ית"ש צבא לו עלי ארץ ואחר ישיב אל מנוחתו וצדיק אחר יולד במקומו. ומעתה מבואר המאמר כי מה"ש הוא שם כולל לרוחנים ולצדיקים כאשר מצאנו ויען חגי מלאך ד' וזה שהצדיקי' והשכלים הנבדלים פליאה דעת מהם על מיתת מרע"ה עם היותו תמיד בכנפי השכינה לא זז ידו מתחת ידו כמ"ש ודיבר ד' אל

משה פנים אל פנים ואיככה שלטה בו המות. הלא כתיב ואתם הדבקים וכו' והוא הושלם נפשו ג"כ במה שבינו לבין אדם וזה שאמרו וימת משה עפ"י ד' מלמד שהי' משה מת מוטל בכנפי השכינה. ומה"ש תמהו איכה מת עם התדבקו באלקים חיים והיותו תמיד בכנפי השכינה והושלם נפשו בב' חלקי הדת וזה צדקת ד' עשה מה שבין אדם למקום ומשפטיו עם ישראל מה שבין אדם לחבירו והקב"ה מה אמר איזה תשובה השיב להם מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מסיבת עונותיהם מת או שהחיוב למות בחו"ל לעמוד תחית המתים עם דור המדבר ורב אמר שהשיב הקב"ה להם מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ר"ל כן גזרה חכמתו ית'. ולדעת שמואל השיבם הקב"ה והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה ירצה אם ישאר בעה"ז מאין תמצא מקור החכמה ואין פה מקומו בעוה"ז המטרידו ורנב"י עם המלאך לא פליגו ושניהם דיקדקו תבת שם ומדוע לא כ' וימת משה אלא שם קאי כי לנו מת פה אבל בעולם העליון זורח שם. והמלאך אמר וימת שם משה ספרא רבא דישראל ירצה כי מת אבל כל ימי החלד הוא עבד ד' כי תורתו זורח לנו כל ימות העולם ואף אחר מיתתו הוא עבד ד' יען הי' ספרא רבא דישראל רק מיתתו הי' מפאת מי כהחכם ומי יודע פשר דבר כנ"ל:

רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה מדבר על משה שנתעלה יותר מן הכל כיצד אדם הראשון אמר למשה אני גדול ממך שנבראתי בצלמו של הקב"ה מנין שנאמר ויברא אלוקים את האדם בצלמו אומר לו משה אני נתעליתי יותר ממך שאותו כבוד שנתן לך נטל ממך שנאמר אדם ביקר בל ילין אבל אני זיו הפנים שניתן לי עמי הוא שנאמר לא כהתה עינו ולא נס ליחו. ד"א נח אמר למשה אני גדול ממך שנצלתי מדור המבול א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך אתה הצלת את עצמך ולא הי' בך כח להציל את אחרים. אבל אני הצלתי אח עצמי והצלתי את דורי כשנתחייבו בעגל שנאמר וינחם ד' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. ד"א אברהם אמר למשה אני גדול ממך שהייתי זן לעוברים ושבים א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך אתה היית זן את בני אדם ערלים ואני הייתי זן בני אדם מהולים. ולא עוד אלא שאתה היית זן בישוב ואני הייתי זן במדבר. ד"א יצחק אמר למשה אני גדול ממך שפשטתי את צוארי על גבי מזבח וראיתי פני השכינה א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך שאתה ראית פני השכינה וכהו עיניך דכ' ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עינו מראות מה מראות פני השכינה אבל אני הייתי מדבר עם השכינה פנים ולא כהו עיני שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו:

(ע"כ במדרש):

הרמב"ם ז"ל כתב במהות הנפש שהוא הכנה לקבל החכמה וראי' כי מתחילת היצירה עיר פרא אדם יולד ולא ידע ולא הבין וכ"ז שהגוף הולך וגדל הוא מתחכך והולך וזה יורה שהנפש אינו אלא הכנה בלבד ואם היתה הנפש חכמה מיום שתלה בגוף האדם יתחייב שיהי' הגוף חכם בצאתו מרחם אמו אולם חכמי האמת קבלו כי הנפש בבואה אל הגוף חכמה היא מתחילת היצירה כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים כל מאן דנפח מדלי' קנפח ונאצל בחכמה ובינה ואמרו ז"ל נר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף עולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי וכיון שיוצא לאור העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר לפתח חטאת רובץ מבואר כי הנפש כולה היא בהדרה טרם בואה אל הגוף העכור אי לזאת צעקה כיום חמס למה הושלכה ארצה תפארתה לגוף עכור והיא מעותדת לחטוא בחברת הגוף ולעולל בעפר קרנה וסוף סוף הצלחתה ואשרה הוא כאשר תשתלם בתכלית השלימות היא שבה אל בית אביה אל מקום אשר נחצבה: הסכימו כלם כי תכלית בריאת שמים וארץ המה נפשות הישראל כמ"ש בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית יען קב"ה ואורייתא חד הוא הוא המורה לנו דרך אשר נלך להדביק ביצרינו לילך בדרכיו והנפש בתחילה היא במדרגת נקבה לקבל השפעה והוא מדריגה שפילה. ע"כ שלחה הקב"ה לעוה"ז למען תקנה מעלת הזכר המשפיע. והוא בב' פנים אם לגופו חברתה אם שאר מיני אנושי. הראשון יען נמצא באדם שלשה כחות הערב והמועיל והטוב. נגד זה נפש רוח ונשמה הנפש משתוקקת למלאות תאותה לרדוף אחר הכבוד תענוגי הגוף ומשכנה בכבוד. הרוח רודף אחר הכבוד וההון כנאמר אל תבהל ברוחך הנשמה משכנה במח משתוקקת אחר הטוב האמיתי והרוח מחבר הנשמה עם הנפש. כמ"ש ויצר ד' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה כי בנפיחת נשמת חיים באפיו הי' האדם לנפש מתאווה ולחיה רמז לרוח החיוני והי' כוונת הבריאה להשלים ג' כחותיו האלה לשלימות הראוי לעשות מלאכת האלקימיאה להוציא יקר מזולל וזה שהוא מטבעו כלה ונפסד כנפש ורוח המעורבים: ומרכבים מיסודות יקנה השארות וקיום::

והוא מאמר דהע"ה פ"ד מה ידידות משכנותיך ד' צבאות כי אז הי' תענוג לנשמה. נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד' שהנפש מתאוה להיות (הערב המתואר בשם נפש) בחצר העוה"ז יען ע"י שתשאלם כל כוחותי' הן תאות הערב המתואר בשם נפש. הן תאות המועיל המתואר בשם לב לבי ובשרי ירננו אל אל חי כי יכירו כח ד' וישלמו להוציא יקר מזולל:

וזה נותן נשמה לעם עליה כי כלם יש להם חלק אלוקי ממעל ורוח שימשיך הנשמה אליה הרוח שישיב גם כח החיוני ורום המעלה להולכים בה שמתנהגים עפ"י כח הנשמה:
וזה מאמר, שהע"ה מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ. שנראה ששולל ידיעה זו מכלם. וכבר הסכימו להשארת הנפש כל מי שיש לו מח בקדקדו וכל האה"ע מאמינים בזה. גם למה לא אמר נשמת אדם. ורות הוא על הנפש המרגשת. אולם, הוא הדבר אם כי כלם מאמינים בהשארת הנפש ותשאר קיימת ככחה אז כן עתה, לא האמינו כי תתוסף לעשות חיל להרבות לה כחות נפשה ג"כ להמשיך אליה אור חדש ע"י מלאכת אלקימיאה רק ישראל ההולכים בתורת ד' המצוה לנו המעשים אשר נעשה והדרך אשר נלך בה לעשות בפועל לא לבד ע"כ שכל עיוני כמאמר דה"מ ע"ה כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך כל מצותיך אמונה שאין צורך לו ית"ש במעשה המצות רק שנאמין אבל הפעולות אינם נצרכים ואמר שקר רדפוני עזרני כי כבר באר במ"א דהע"ה מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי כו' ובאור הנ"ל עפ"י מדרש בחוקותי ושמרתם ועשיתם אותם תני ר' חייא הלמד לעשות הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא אמר ר' יונתן הלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה לו שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם ע"כ:
ודקדוק מה זה שאמר נוח לו שלא נברא ליחס המציאות אל ההעדר כי כיון שלא הי' נברא אין מקום לומר עליו נוח לו. ב' מה הוסיף לנו ר"י. אולם באו לבאר לנו נגד האומרים כי מצותיו ית"ש הוא אמונה לתכלית הכוונה והעיון לבד לא לתכלית המעשה וע"ז בא ר' חייא לומר כי התורה הזהירה לנו ושמרתם הוא העיון. ועשיתם הוא המעשה רצונה הוא ללמוד ולעשות לא הלמד שלא לעשות אף שכוונתו תהי' רצוי' עכ"ז אם לא יעשה המעשה אשר צותה התורה לא ירצה. והמופת לזה כי באם הי' רצון השי"ת כן יותר הי' נוח לנפש המשכלת לעיין בחכמה בהיותה במקומה הראשון בכלל הגרמי' השמיימים הרוחניים. וזה שאמר נוח לו להנפש המשכלת שלא נברא בהיות הנפש מופשט מהחומר נקל ביותר לעלות במעלות העיון ובא ר' יוחנן לתקן דבריו נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם היינו שיופסד הגוף והאדם המשכיל שהוא הנשמה נפש המדברת לא יצא לאויר העולם עוה"ז וזה לעד נאמן כי תכלית ביאת הנפש המדברת לעוה"ז הוא לחלק המעשה להמשיך כ"כ כחות מהנפש המרגשת ורוח החיוני אליה:
וזה מאמר שהע"ה סוף דבר הכל נשמע את אלקים ירא זה העיון ואת מצותיו שמור זה החלק המעשה כי זה כל האדם בזה מתקן כל הכחות:

וזה שאמר דהע"ה נפשי בכפי תמיד תלוי בחלק המעשה לכך ותורתך לא שכחתי וכמאמר התורה ויצונו ד' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ד' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כיום הזה אמר שצונו לעשות מעשים הנאותים שלימות:

המעשה ושלימות העון לטוב לנו כל הימים בעולם שכולו טוב ששם תתעדן הנפש והגוף כמו"ש ז"ל בסנהדרין תנא דבי אלי' צדיקים שעתיד הקב"ה להחיות שוב אינן חוזרין לעפרן שנאמר והי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיום אף הם לעולם קיימים ע"כ והיינו הגוף מקבל האור מהנשמה כמו הלבנה המקבלת אורה וע"כ אנו אומרים בברכת הלבנה עטרת תפארת לעמוסי בטן ר"ל לצדיקים שהם עתידים לחדש כמותם שיקבלו גופם אור בהיר. וזה שאמרה התורה לחיותנו יחד הגוף והנפש כיום הזה שמחוברים יחד בעוה"ז רק שלא השלימו יחד ואז יהי' טוב לנו יחד לגוף ולנשמה:

וזה שאמר מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו ששניהם יחד כחות הגוף והנשמה יעלו לרום המעלה להיותם קיימים ונצחיים. אמר נקי כפים מי שכפיו המה נקיים מגזל וניקה כפיו ע"י שלימות המעשה ובר לבב ע"י שלימות העיון. אשר לא נשא לשוא נפשי שלא שכן אצלו הנשמה כל ימי חיותו על האדמה למגן כי פעל ועשה שליחותה לעשות מלאכתה. ולא נשבע למרמה כמ"ש ז"ל כי לך תכרע כל ברך שמשביעין לאדם קודם שיצא לאויר העולם אפי' כל העולם כולו אומרים לך שאתה צדיק תהי' בעיניך כרשע שלא תזוח דעתו עליו. איש כזה שהשלים כל חלקיו הן גופו והן נפשו ורוחו ונשמתו ישא ברכה מאת ד' ויקבל תוספת שפע לנשמתו וצדקה מאלקי ישעו: וזה מי יודע רוח בני אדם העולה היא למעלה כי בהשארות החלק הרוחני שכל האה"ע המאמינים בהשגחת ד' מודים רק שאף רוח החיוני יעלה למעלה זה א"י רק' אנחנו ב"י מאמינים בני מאמינים כי עיקר תכלית בריאת האדם למען ארצנו תתן גם היא יבולה והנשמה תהי' במדרגת זכר המשפיע: וע"ז אמר דהע"ה לכן שמח לבי הרוח החיוני. ויגיל כבודי היא הנשמה שנקראת כבוד כמ"ש דהע"ה עד מה כבודי לכלימה כי הבעהמ"א כ' שהנשמה נקראת כבוד שנאצלה מכסא כבוד. ואמר שכל השלשה חלקים הנשמה והגוף והרוח המחבר כלם משלימים התוה"ק. ואמר אף בשרי ישכון לבטח כעובד' דרב' בר מיאשי' בשבת ורקב בעצמותיו קנאה מי שיש בלבו קנאה עצמותיו נרקבים אבל מי שבכל תהלוכותיו שומר דרכי ד' וכל עשיותיו הוא לתכלית השלימות ומקיים התורה אשר ע"י מתקשר דא בדא נפש ברוח ורוח בנשמה.. וזה שאמר דוד ע"י מה ששויתי ד' לנגדי תמיד ע"י זה שמח לבי ויגיל כבודי אף בשרי ישכון לבטח:

והנה כל שלשה האהבות הערב והמועיל והטוב. משולבים בתוה"ק כמו"ש במדרש כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אל תעזובו את המקח שנתתי לכם יש לך אדם שלוקח מקח יש בו זהב אין בו כסף יש בו כסף ואין בו זהב אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף שנאמר אמרות ד' אמרות טהורות כסף צרוף יש בו זהב שנאמר הנחמדים מזהב ומפז. רב. יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים כרמים אבל לא שדות אבל המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים שנא' שלחיך פרדס רמונים. יש לך אדם לוקח מקח ובני אדם אינן יודעין מה אבל משכר הסרסור נתודע מה לקח כך התורה אין אדם יודע מה היא אבל משכר שלקח. משה שנאמר ומשה לא ידע כי קרן אור פניו בדברו אתו, ירצה כי נאמר כי לקח טוב נתתי לכם. שמצד עצמותה הוא טוב תורתי אל תעזובו שאני נתתי' וצויתי עליכם. מסתמא יש בה כל בחינות הטובות. וכנגד המועיל אמר כי יש בה זהב וכסף שני בחינות כי זהב הוא יקר והוא מעט המציאות ואינו כ"כ חריף להוציאו ומשא"כ כסף ותוה"ק יש לה שני המעלות:

וכנגד הערב אמר שדות וכרמים ששדה הוא רב המציאות לאשר הלחם הוא הכרחי וכרמים ערב יותר אבל היא מעט המציאות. ותוה"ק יש לה שני המעלית וכנגד עצם הטוב נתברר משכר הסרסור שע"י התורה מחבר הגוף והנפש וקרן אור פניו זה ההשפעה הראשונה מלאכת הכימיה שיש לנפש הישראלי להשפיע עלי גוף. השנית להיותה במדרגת זכר להשפיע לאחרים מכוחותיה הן ע"י נפשה ורוחה וגופה בשלשה מיני התאות הערב המועיל והטוב:

וע"ז נאמר שתולים בבית ד' כי מקור נשמת הצדיקים המה ממקור קדוש נובע מכסא הכבוד בחצרות בית אלקינו מה שבא הנה לעוה"ז יפריחו שיבואו למדרגת זכר להשפיע לאחרים. ע"ד שכתב הבע"ק ע"פ אל יתהלל חכם בחכמתו וגבור בגבורתו ועשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכיל וידוע אותי כו' כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ. כי מי שחננו ד' בחכמה כבר הזהיר אותנו התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת כי ללמוד ולהשכיל לעצמך כבר הי' לך חלק זה עד שלא באת לעוה"ז רק להשפיע מחכמתו לאחרים:

וזה התחיל אאע"ה להכריז אחדות הבורא ית"ש כמאמרם ז"ל מרגליות טוב' היתי' תלוי' בצוארו של אאע"ה שכל חולה שהיה רואה נתרפא. וכשמת תלוי בגלגל חמה. ע"ד כי אראה שמך מעשה אצבעותיך השמים מספרים כבוד אל זה הי' בחכמה שהשפיע לכל בני יהודה וכמ"ש לא קראו להקב"ה אדון עד שבא אאע"ה כי לא השכילו השגחות השי"ת ואם בעניני הגופים הי' משפיע לאחרים ג"כ כמו"ש ויטע אש אכילה שתי' לוי'

וכמו שדרשו ע"פ מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב זה אברהם ישא ברכה מאת ד' אברהם הי' מברך את הכל ומי בירך את אברהם הקב"ה מברכו. ע"כ. ירצה כי הוא הי' הצינור לקבל שפעת אלקים וממנו הורק אל כל המקורב אליו לקבל שפע ברכה. וע"ד בארנו מאמרם ז"ל ע"פ ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור כו' הנה עין ד' אל יראיו למיחלים לחסדו הנה עין ד' אל יראיו זה אברהם שנאמר כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. ומה בעי המדרש בזה. והענין ע"פ מאמרם ז"ל כתיב והנה עין ד' אל יראיו וכו' וכ' עיני ד' אל צדיקים ואזניו אל שועתם בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הקב"ה מביט עליהם בשתי עינים שנאמר עיני ד' אל צדיקים ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום הקב"ה מביט בעין אחת. הביאור נודע ע"פ מדרש הנ"ל ועפ"י התרגום שתום עין גברא דשפיר חזא שצימצם ראיתו כמובן וזה ג"כ בההשפעה. אולם מרע"ה הי' השפעתו במה שתיקן א"ע להשפיע את גופו במה שלא כהתה עינו ולא נס ליחו. חוץ מזה השפיע לכל בני דורו בכח נבואתו. במה שקיבל תורה כמו"ש משה קיבל תורה ונהג בה טובת עין ונתנה לישראל כי הוא בעצמו הי' לו התיחסות להתורה. שהי' מוכן לזה וע"י זכו כל ישראל לקבלה ע"י השפעתו וכ"כ בענין נבואה נאמר ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על השבעים איש הזקנים ויהי כנח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו. כי יש שני בחינות נביאים יש אשר יקבל נבואתו בגלוי משפע אלקי וכלם מקטנים ועד גדולים התבוננו בו כי נחה עליו רוח ד' וממנו מושפע שפע הנבואה אף על מי שאינו מוכן לקבל שפע הנבואה מהקב"ה ע"י שמקורב להנביא הגדול מקבל גם הוא והמה נקראו בני הנביאים וכאשר באליהו שנאמר ויצאו בני הנביאים כו' ויאמרו אליו הידעת כי היום ד' לוקח אדוניך מעל ראשך ויאמר גם אני ידעתי החשו. ירצה כי בני הנביאים אשר קבלו שפע הנבואה ע"י אלי' שהוא הי' אז בדורו כמו מרע"ה שזכה לקבל מרבו מרע"ה כי פנחס זה אליה':

שפע נבואתו הי' מיד הקב"ה כח אלקי וממנו הושפע לכל בני הנביאים שיהיו מדובקים ומקורבים אליו. אולם עת הי' קודם שעלה אליהו בסערה השמים ומדרגתו היתה אז גדולה מעלה מעלה לא הי' מוכנים הבני נביאים עוד לקבל שפע הנבואה ממנו והי' מרגישים ההעדר אליהו מאתם במה שנחסר אצלם השפעת הנבואה. אולם באלישע הי' מסופקים ממה הוא העד נבואתו אם גם הוא כמוהם מקבל שפע הנביאה ע"י ממוצע כח אליהו או שפע נבואתו בא תיכף מכח אלקי יען מסתמא הי' כח מדרגתו יותר ממדרגתם יען בלתי ספק ראו אותו בתור המעלה יותר מהם כי כך הי' שהשי"ת אמר לאלי' ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך מסתמא הי' מדרגתו גבוה שמילא מקום רבו. לזאת

רצו לברר להם ספיקתם ושאלו אותו אם גם הוא יודע כי נשללה ממנו שפע הנבואה ע"י עליית אליהו אז בודאי גם שפע נבואתו מקבל ע"י אליהו ובאם איננו מרגיש בזה רק נשארה נבואתו אז הוא נביא מצד עצמו ואמר להם גם אני ידעתי לא ידיעה ברורה, רק אני ידעתי מגדרי אני מכיר החשו. הס מלהזכיר כי אני נביא מצד עצמיותי:

וזאת היתה בקשתו של אלישע מאלי' ויהי' נא פי שנים ברוחך אלי ירצה כיון שאתה הי' לך פי שנים בנבואתך שאתה נביא וגם הי' השפעתך אלי כ"כ יהי' גדר נבואתי שיושפע אלי שפע הנבואה מהש"י וממנו יושפע אל אחרים. וכן הי' אח"כ שנחה רוח אלקים על אלישע. ונבואת משה הי' ביותר שהאציל על שבעים איש ונאמר ויתנבאו ולא יספו שלא התפשטה נבואתם לחול מהם על אחרים:

ולכך הוצרך משה לפרוש מאשה ומרים ואהרן חשבו יען כי הם התנבאו בלתי סיבת משה כי נחה על מרים רוח הנבואה בטרם לידת משה וגם אהרן נבא טרם בא משה למצרים ע"כ נבואתם הי' במדרגת עצמם ואעפ"כ לא פירשו מלהתנהג באישות. לכך נאמר ותדבר מרים ואהרן במשה כו' ויאמרו הרק אך במשה דיבר ד' הלא גם בנו דיבר ירצה כי גם בנו חל נבואתינו מאת ד' מצד עצמותינו בלתי אמצעות משה ואעפ"כ לא הצרכנו לפרוש והשי"ת השיב להם להעריך בין גדר נבואתם לגדר מדריגת משה ע"ה הנאמר בו ותחסרהו מעט מאלקים ואמר אם יהי' נביאכם ד' אף גם אם חל עליכם שפע הנבואה מד' מבלי ממוצע ע"י משה מאחר במראה אליו אתודע בתמי' אם הנבואה היא במראה ממש כדרך איש אל רעהו בחלום אדבר בו וההפרש בין הרואה דבר בגלוי לעין כל אף אם מראה הדבר רק לאיש אחד בכל זאת לכולם העומדים שם נראה הדבר מהקרוב יותר לאיש הזה אשר המכוון הוא להראות לו רואה יותר מהמרוחק. אבל הרואה דבר בחלום רואה בלתי למי שמראה לו ולא בלעדו כן ההפרש בין נבואת משרע"ה שראה נבואתו בגלוי לכך הושפע ממנו להמקורבים אליו ונבואתם הי' אך כרואה בחלום שאך המה ראו ולא שהושפע מנבואתם לאחרי' ע"י לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא הוא בן ביתי הרואה הכל פא"פ אדבר בו ומראה ולא בחידות עי"ז ותמונת ד' מביט והוא פועל יוצא שע"י מביטים כולם כח הנבואה. א"כ הושפע מכחו על דורו:

וכ"כ מגבורתו קרע לישראל הים ונהלם במדבר וזן אותם במן שהי' בזכותו ולחם את עמלק כמו"ש והי' כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל כי האציל כל כחותיו להקריבם אל ד' כי ד' איש מלחמה. וע"י משה זכינו לתוה"ק אשר היא מלמדתינו להועיל להתנהג

כל ענינו ע"פ ועץ חיים היא להמחזיקים בה וע"י נוכל לחבר גוף והנפש. ע"ד שכ' ויאמר ד' לא ידון רוחי באדם בשגם הוא בשר והי' ימיו מאה:
ועשרים שנה. ירצה כי אז בדור המבול שהשחיתו דרכם שהי' רעים וחטאים בנפשם ובמאדם והפכו דברי אלקים חיים שנתהפך הצורה לחומר כי לא הלכו אחרי עצת השכל הנפש המשכלת רק להיפך לרדוף אחרי תענוגי הגופניי ודבקה לעפר נפשם כי הי' תחת עבד כי ימלוך כי הגוף צריך להיות נכנע לשרת הכח השכלי לכל אשר יצונו לא לילך חשך אחרי עצת הגוף העכור והמה עצת השכל והלכו אחרי עצת גופם והשכל הוכרח לשרת גופם ואמר הש"י לא ידון רוחי באדם. רוחי אשר נפחתי באפם כמו שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים. ובזוהר כל מאן דנפח מדלי' נפח אינו דן להיות שופט באדם בשגם הוא בשר שגם הרוח השכלי נעשה רק כבשר כנפש הצומחת. ע"ד שבארנו גומל נפשו איש חסיד ועוכר שארו אכזרי כי מי שגומל כחות נפשו נפש הצומחת ע"ד ביום הגמל את יצחק. והיינו מי שמרגיל הכחות הנפשיות להיותם נכנעים לעצת השכל זה איש חסיד ועוכר שארו שמעכיר את נפש המשכלת שמשמש רק בנפשו המשכלת לעניני הגוף ע"י זה מקבל נפש המשכלת ציור גופניי אכזרי שאין לך אכזריות יותר מזה כי שפחה תירש גבירתה וקלקול דבר יקר כזה כי עיקר התכלית הוא שהשכל יקריב אליו כחות הגופניי ולא להיפוך ח"ו ועליהם נאמר כי דור תהפוכות המה והי' ימיו מאה ועשרים שנה אז עי"ז שיהי' ימיו מאה ועשרים שנה ע"י זה שיקבל התורה ויתן לישראל ע"י זה יוכלו לעשות שידון רוח ד' באדם. יען התורה מורה לנו איך לשמש כל כחותינו רק לשרת נפש המשכלת לתקן כל כחותינו להיותם נצחיי כמו הנפש ע"י רוב המעשה כמ"ש למעלה ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כלכם היום ע"י שמדבק בד' וכמאמרם וכי אפשר לדבוק בקב"ה הלא אש אכלה הוא אלא לדבוק במדותיו מה הוא רחום ומה הוא חנון ומה הוא גומל חסד אף אתה וכו' עי"ז חיים כלכם היום כמו היום בגוף ובנפש כי שניהם מתוקנים עי"ז:
לזאת זכו חברה הקדושה העוסקים בחסד של אמת להחזיק יום הזה יום מיתת מרע"ה לחבר עצמם ביום הזה להראות כי דבוקים בנמוסי מרע"ה ובמידותיו כמו הוא גמל חסד כמו שכ' לעיל שנהג טובת עין ונתן לנו תורה שקיבל הנהגה כוללת המלמדתנו להועיל כי כל אדם לא נברא בעדו רק לטובת כלל. ואמרו חז"ל במדרש רות כמה גדול כחן של גומלי חסדים שאינם חסין לא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמים אלא בצל מי שאמר והי' העולם שנאמר מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון. שחסין בצל זה שע"י נברא עולם כי עולם חסד יבנה לכך אמר במי שאמר והי' העולם שהי' ע"צ החסד כן

ע"י גמילת חסדים נשלם הכונה בבריאת העולם וירידת הנשמה אל הגוף וכך זכו לחסות בצל זה ואשריהם בעוה"ז ובעוה"ב אוכלין פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב. יען מוסיפים כח בגבורה של מעלה כמו"ש בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפים כח בגבורה של מעלה כי בזמן שישראל מדבקים בנתיב של השי"ת אשר כל תכלית בריאת העולם הי' מפאת החסד אז מסתופפים בצל של מי שאמר והי' העולם. וזה היתה מדריגת מרע"ה שהושפע בכל כחותיו הן להשלים הגוף והן הנפש ועוד נשמתו וכחו בנו שנקרא התורה על שמו כמו"ש זכרו תורת משה עבדי. ונקרא עבד נאמן כי יש שני בחי' עבדים יש שעובד בא בשכרו ויש שעובד לחבירו מצד מעלתו שהכיר ואוהב לו וההבדל בין שני העבדים כי מי שעובד וממלא רצון רבו מצד שקיבל טובתו ובא בשכרו משגיח על פעולותיו שלא יהי' למורת רוח אדונו רק להשלים רצונו אולם על פעולת עבדיו האחרים אינו משגיח כי מה איכפת לי' אם גם המה ימלאו רצון רבם:

אם לאו. לא כן מי שעובד לאדוניו מבלי גמול רק הכנעת הכבוד שמכיר מעלותיו לכך שוקד לבל להמרות רוח אדוניו לא נאות לו באם שאר עבדיו אינם ממלאים רצון רבו ושוקד בכל עוז שגם שאר עבדיו יעבדו אותו בכל לב. כן ההבדל בין עבד נאמן לד' שעובד ה' מבלי לקבל פרס להעובדו ע"מ לקבל פרס כי העובדו ע"מ לקבל פרס גומל חסד הולך לביקור חולים וכדומה יען יודע מכיר כי הוא רצון הבורא אולם אם אחרים נמנעים מזה לא איכפת לי'. אולם עבד הנאמן למלאות רצון הבוית"ש מרבה לדבר גם על לב חבריו שימלאו גם המה מצות הבוי"ת וכמו"ש הספרי ואהבת את ד' אלקיך עשה מאהבה לפי שנאמר את ד' אלקיך תירא ואותו תעבוד יש לך אדם שהוא מתירא מחבירו כו' אלא אתה עשה מאהבה אהבהו על הבריות ע"כ ומובן להההבדל כנ"ל:

וזה שאמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים שמרבים אהבה מבני האדם לד' המה בגדר כוכבים ששים ושמחים לעשות רצון קונם שעובדים בשמחה. וזה העד במה שהמה מצדיקי רבים לקרבם לעבודת השי"ת כנ"ל. לכך נקרא מרע"ה עבד נאמן שהשפיע מחכמתו ונהג טובת עין לקרב כל ישראל לעבדותו לבד מה שזכה לזכך גופו השלים אחרים וקרבם לעבודת ד' וזכות כל ישראל תלוי בו:

וזה שהעמיד המדרש כאלו הי' ויכוח בין משה לאדם הראשון שלכאורה אדם הראשון הי' גדול במדרגתו במה שנברא בצלמו של הקב"ה. אולם בכ"ז משה נתעלה שנשאר בכבודו והוא ע"י אכילת עץ הדעת נתערב הטוב ברע הנשמה בהגוף ולא הושלם מכל וכל חומרו. אולם משה נתרומם גופו ונשמתו כמו שנאמר לא כהתה עינו ולא נס ליחו ושוב התוכח עם נח כי נח הי' צדיק תמים בדורותיו שהי' דר עם דור המבול הרעים וחטאים

וניצל וממנו הושתת העולם אולם לא השלים לאחרים ונשארת נפשו במדרגת נקיבה משא"כ משה פרש כנפי זכותו להציל כל בני דורו והי' במדרגת זכר ליישר הדורות. שוב התוכח את אברהם שהוא השפיע עוד מטובו לאחרים שהי' זן ומפרנס לעוברים ושבים א"ל משה שהוא הי' זן במדבר כי הן הי' בזכותו ולא עוד אלא לבני אדם מהולים השפיע להם לחם אבירים לחם שמעה"ש נתאוו לו ויצחק התוכח במדרגת נבואתו שראה פני השכינה אולם גופו לא הי' יכול לסבול אבל גוף משה הי' פורייי כי נתהפך לצורה ע"כ דיבר עם השכינה פא"פ ולא כהו עיניו ע"כ את עלית על כלנה זכותו יעמוד לנו להאיר עינינו במאור תורתו ונזכה ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן ואמן:

דרוש לפרשת החודש

ויאמר ד' אל משה ואל אהרן החודש הזה לכם כו'. ובמדרש הדה"ד הגוי אשר ד' אלקיו. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים. וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנאמר כימי צאתך מא"מ אראנו נפלאות ובו נולד יצחק. ובו קבל יעקב את הברכות. ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשועה. שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה. משל למלך שהוציא את בניו מבית האסורים. אמר עשו אותו יום יו"ט כל הימים שבו יצאו בניו לאור מעול ברזל לחיים מעבדות לחרות משעבוד לגאולה.:

כך הוציא הקב"ה לישראל מבית האסורים. שנאמר מוציא אסורים בכושרות מחושך וצלמות. שנאמר ויוציאם מחושך וצלמות מעול ברזל לעול תורה מעבדות לחרות שנאמר בנים אתם לד' אלקיכם משעבוד לגאולה שנאמר גואלם חזק ד' צבאות שמו. לכך קבע להם שמחה:

ויש להבין הענין מה הקדים המדרש להביא הפסוק הה"ד הגוי אשר ד' אלקיו. גם למה הקדים משבחר ד' ביעקב ובניו שקבע בו ר"ח של גאולה ללידת יצחק שהי' קודם לכן. וגם קבלת הברכות שקבל יעקב הי' מקודם. גם ענין המשל למה צריך. שלשה מציאות מצא הקב"ה בעולמו. אברהם דכ' ומצאת את לבבו נאמן לפניך. דוד דכ' מצאתי את דוד עבדי. ישראל דכ' כענבים במדבר מצאתי איתיבן חברנא לר' סימון והכ' ונח מצא חן בעיני ד'. הוא מצא אבל הקב"ה לא מצא. נודע מאמרם ז"ל בראשית ברא כי בשביל ישראל שנקראו ראשית. שנאמר קודש ישראל לד' ראשית תבואתו. ולכאורה וכי משא פנים יש בדבר מה לקח ד' לו לעמו יעקב חבל נחלתו יותר משאר אה"ע. כמאמר כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו הלא כמו כן עם ישראל יש להם חומר ועם קשה עורף נקראו

כמ"ש משה. ילך נא ד' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא. והענין הנה בעינינו ראינו טבע הבריאה בכל סיגים ומינים יש להם מדרגות שונות. גבוה מעל גבוה במעשה טוב ורע גסי החומר ודקי החומר ולמה לא ברא הקב"ה הדבר ההוא כלו טוב מבלי סיג ומעילה בכל. ולמה בכל מין ומין יש מעלות ומדרגות. והעולה לזה כי כל דבר קבל צורתו כפי תכונת החומר הדבר. וזה אין לשאול למה ברא הקב"ה חומר אותו דבר על תכונה. זאת שיקבל צורתו במדרגה הזאת. כמו שאין לשאול למה לא נברא חומר סוס שיקבל צורת אדם. רק ע"כ נאמר כי הקב"ה רצה להראות טובו ועוצם כחו שכל מה שהי' יכול לקבל טובו להברא ברא ולהאציל כל מה שיש בכח אותו דבר שקבל אותו ובעינינו ראינו החטים שברא הקב"ה. והטבע המציא אותו מן הארץ ומעורבת בו בסובין ומרסן וקמח וסולת וכולן צריכין ואין רע מוחלט. ואם הוא רע לדבר זה מ"מ טוב הוא לדבר אחר. והכל נצרך. כמאמר החכם. כל פעל ד' למענהו היינו למען התכלית אשר נצרך לאותו דבר. וכן למעניהו למען ד' יתב' להראות פעולתו וכל מה שהי' יכול לקבל צורה הנאותה לפי ערך החומר קבל פעולתו. וניכר בזה גודל מעלת הפועל. וכמאמרם ז"ל. כל מעשה בראשית בקומתן נבראו לדעתן וצביונן נבראו היינו לדעתן שזה שלימות הדבר שיהי' נברא. ואם הי' שואל אותה בריאה אם חפצה להיות בהעדר. או להיות נברא בצורה הזאת הי' חפצה בזה. והנה כמו כן הארץ אשר נבראה יש בה מדריגות שונות. ומעורב בה במקום זה חומר זך הראוי להוציא זרע טוב אשר יזרע בו אדם וחומר גס ועכור שראוי לדברים פחותים. והאדם יציר כפיו של הקב"ה וברא מן האדמה כדכ' ויקח ד' עפר מן האדמה. ולא מצאנו שבירר הקב"ה החומר הזך והטוב לבריאת אדם. א"כ הי' מעורב בחומרו החומר הגס והעכור והזך חלקי הטוב ואף קודם החטא עץ הדעת מ"מ האדם הי' נברא מעליונים ותחתונים להיות בעל בחירה. והא ראי' שנפל בעומק החטא הזה לשמוע לקול אשתו. ע"כ הי' בו ג"כ כח הנטוי' לרע וזה ע"י חלקי החומר הגס שהי' מעורב בחומרו. רק אחר החטא נתגשם ביותר. והנה הוליד בדמותו קין והבל. ואחרי ראינו בפעולת קין שהי' נוטה יותר לחומרי. ובאהבת בצע הרג לאחיו ע"כ שבא משורש הגס וחלק החומרי מאדם אביו. והבל הי' מהחלק הזך והדק. ובכ"ז יען הבל כשמו כן הי' שהי' מהבל כל:

עוה"ז ולא הי' בו חומרי מעורב מחלק הגס לכן ל"ה באופן שישתלשל ממנו העולם והרגו קין. וקין כשמו כן הוא טבעו ומזגו שעשה קנין לעוה"ז העובר. וכן שת אף שממנו הושת העולם. מ"מ הי' מתגבר בו ביותר מחלקי הגס והחומרי הכח הרע עשרה דורות עד נח והיו דומין לקליפה מן הפרי. והיו מכעיסין לפני הקב"ה בכח חומרם עד שגבר בהם הרע

במוחלט והוסיפו לחטוא הביא הקב"ה המבול על העולם ותשחת הארץ לפני האלקים ולא נשאר רק הפרי הסגולי הוא נח שהתגבר ע"ע השכלי על חלקי החומרי רק נשאר בו כח הרע והוליד ג' בנים נפרדים ושם הי' הסגולי הפרי מן אדם הראשון וממנו נשתלשל אברהם. אולם כיון שבא מתרח שגבר עליו החומרי. הוליד אברהם ישמעאל מחלקי הרע ומטוב והזך הוליד את יצחק. ועוד הי' מעורב כח מעט רע הוליד יצחק לעשו. ואח"כ יצא סולת נקי' יעקב איש תם יושב אוהלים והשלים א"ע בכל חלקי החומר עד שיצאו ממנו י"ב שבטי יה נגד י"ב מזלות המוכנים שיחול עליהם השגחה הפרטית. ולפי יקרת ערך חומרם שהיו המה פרי אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה וסגולתו ככה יקרת ערך שכלם ומוכנים לקבל כל מצות הש"י:

ומובן בזה מדרש פ' ויקרא. דבר אל בני ישראל. ר' יודן בשם ר' ישמעאל בר נחמן משל למלך שהי' לו פרקסין (מלבוש שלובשין על הבשר) והי' מצוה את עבדו ואמר לו קפלו ונערו ותן דעתך עליו. אמר לו עבדו אדוני המלך. מכל פרקסין שיש לך אי אתה מצוה אותי אלא ע"ז. אמר לו שאני מדביקו לגופי. כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות שיש לך אי אתה מצו' אותי אלא צו את בני ישרא'. דבר אל בני ישראל אמור אל ב"י אמר לו שהן דבוקין לי. הד"ד כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש. אמר ר' אבין משל למלך שהי' לו פורפירון. והי' מצוה את עבדו ואמר לו תן דעתך עליו וקפלו ונערו. אמר לו אדוני המלך מכל פורפירון שיש לך אי אתה מצוני אלא על זה. אמר לו שאותו לבשתי ביום מלכות. כך אמר משה מע' אומות שיש לך כו' א"ל הם שהמליכוני תחילה עליהם ואמרו לי ד' ימלוך לעולם ועד. אמר ר' ברכיה משל לזקן שהי' לו מעופרת והי' מצוה את תלמידיו ואמת להם קפלו ונערו. אמרו לו אדוננו המאף מכל מעופרת שיש לך אי אתה מצוינו אלא ע"ז. אמר להם מפני שאותו לבשתי כשנתמניתי לזקן. כך אמר משה כו' אמר, לו שקבלו מלכותי עליהם בסיני ואמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע:

ואינו מובן הג' משלים לענין מה אתי. בא אולם קושית משה הי' למה הקב"ה מצוה רק לישראל בסור מרע ועשה טוב מ"ש משאר אה"ע. והי' נראה שח"ו אוה"ע אינם צריכים זירוז רק ישראל. ואמר ר' יודן משל למלך כו' לקפלו ולנערו כי קודם שמקפל מלבוש מנער אותו מן האבק כן צוה הקב"ה לישראל ע"י משה ל"ת ועשה. סור מרע ועשה טוב. כי עשה אינו פועל באם עובר על ל"ת כמו"ש. ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי. ושאל העבד למה דוקא על פרקסין זה. והשיב מפני שמדביקו לגופו ויאות אליו שמשמש לגופו. כן ישראל דבוקים בהש"י שחומר הישראלי מוכן לקבל צורה שיהי' כלבוש להקב"ה שניכר יכלתו ומלכותו ע"י ישראל. והביא ראי' מפ' כאשר ידבק האזור.

כו'. אולם לר' אבין הי' קשה שעכ"פ י"ל דהקב"ה מדבקן אליו ולא ידענו שהוא מסיבת טוב חומרם וזכות שכלם. לכן הביא משל אחר שראינו שישראל המליכו תחילה בים. אף שהי' ניכר אז גלוי לעין כל יכלתו וכח השגחתו של הקב"ה בכל זאת לא קבלו האוה"ע כבוד מלכותו עליהם. זה עד נאמן לגסות שכלם וחומרם. אכן עוד י"ל שישראל לגודל קבלת טובתם מן השי"ת בהוציאם ממצרים:

וקרע להם הים המליכו להקב"ה עליהם. בא ר' ברכיה שממה שלא שאלו וחקרו ודרשו על מהות המצות האם יכלו לקבל עליהם או לא רק ענו כלם יחד נעשה ונשמע. זה לעד נאמן מטוב הכרתם וזכות שכלם. וכבר אמרנו על מדרשם ע"פ ויתילדו על משפחותם. בשעה שקבלו ישראל את התורה נתכנסו כל אוה"ע ובאו אל בלעם. מה ראו אלו להתקרב יותר מכל אוה"ע. אמר להם הקב"ה הביאו ספר יוחסין שלכם כשם שבני הביאו. ואינו מובן הכי קיום תורה ומצותי' תלוי ביחוס. אדרבא נודע מאמרם הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה. גם השאלה מה ראו אלו. הלא כתיב וזרח משעיר והופיע מהר פארן שחזר הקב"ה עם התורה לכל האומות אולם שאלו על כפיות ההר למה לא כפה הקב"ה עליהם. אולם ישראל שנשתלשלו משלשה אבות המה היו הסגולי הפרי קודש וכלם היינו אוה"ע המה רק הקליפה מן הפרי. לכך אמרו ישראל נעשה ונשמע. ואמרו ז"ל כבר נעשו כבר קימו האבות קודם ששמעו וכח הנולד בהמוליד ע"כ שידעו והרגישו בשכלם הזך כי המה הסגולי להפרי. וזה ג"כ מאמר התנא חביב האדם שנברא בצלם אלוקים כו' היינו בבא הזאת הוא הקדמ' למה שאמ' אח"כ ואמר כמו שנודע לכל שחביב אדם חי מדבר מכל הבע"ח מבחר כל הנבראים. כן נמי גלוי לעין כל חביבין ישראל ביותר שנקראו בנים למקום שהמה הנקודה פרי המתבקשת מן יצירת אדם הראשון וכלם טפלים להם כעבד נגד בן כיון שמטבען ומזגן מתנהגים ורודפים אחרי מדותיו של הקב"ה. מה הוא רחום וחנון כנודע מדות זרע אברהם ביישנים רחמנים גו"ח. וחיבה יתרה להם שניכר לכל החיבה הזאת. ואמר עוד לכן חיבה יתירה יש להם נגד כל אוה"ע שנתן להם כלי חמדה. שכפה עליהם ההר כגיגית כיון שיש בכחם וזכות שכלם וחומרם לסבל עול התורה. חיבה יתירה הזאת נודעת להם היינו הסיבה שהוכח ד' אותם לקבל התורה. נודעת וניכרת שיש להם לישראל עם הקב"ה דבקות ע"י קבלת התורה מה שלא זכו כל אומה ולשון להיות זוכים להנהגה כזאת. ולהיות להם נביאים כמו בישראל. והביא הטעם מן הפסוק כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. ולקח טוב הוא השכל הזך והטוב שיש לישראל לפי יקרת חומרם. לכן תורתי אל תעזובו. והנה ידענו כי פי שנים להקב"ה בעולמו אם ההשגח הטבעי מה שמסודר מן המערכה השמימית ע"י תנועות הגלגלים

השמש והירח וכל המון כוכבים. לכן צריך התבוננות להבין ולהשכיל שהכל פעולת ד' ולא טבעי. כמו"ש העקידה ע"פ מה רבו מעשיך ד' כלם בחכמה עשית כנודע. אולם יש הנהגה הנסית השגחה הפרטית אשר מסוגל לישראל מה שיסודר מן הד' לבדו בכח מעשיהם ובכח התורה. וכ' הבע"ק שלכן הי' צריך יעקב להעמיד י"ב שבטים שהמה יהיו נגד הי"ב מזלות המסודרים להההנהגה הטבעיית. כמו כן הי' צריך שיושלם י"ב שבטים שיחול עליהם הנהגה הנסית. ולכך הי' יעקב מצטער ומתאבל על יוסף ולכן גמירו ששבט לא יכלה ח"ו כי מההכרח לבית ישראל י"ב שבטים שיחול עליהם ההשגחה הפרטית והראשון שהי' מוכן לזה להכריז ולפרסם שמו הגדול ושהקב"ה יהי' קרב ודבק אתו הי' אברהם שקרא לו להקב"ה אדון. וישראל כשיצאו ממצרים הי' דבקים בד' ויאמינו בו הי' מוכנים לזה ונשלם בימי דוד. ואף כי לא נשלם בכל יהי' נשלם בימות המשיח. שאז יתגלה לכל באי עולם ונהרו אליו כל הגוים. ואז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ד'. כאשר אמרנו בביאור מאמר הילקוט על הפסוק הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד ירים מאברהם שכתיב בו הרימותי ידי לאל עליון ונשא ממשה שכ' בו כי תאמר אלי שאהו בחיקך וגבה:

ממלאכי השרת שנ' וגביהם וגובה להם. והיינו כי אברהם לא רצה לקבל השלל שלקח במלחמה שלא יתפאר שידיו רב לו וכחו ועוצם ידו עשה לו החיל. ואמר הרימותי ידי לאל עליון שהרים כל כחותיו שבכל תנועתיו הכיר השגחתו ולא תאמר היינו היד לא ישאהו אני היינו היד העשרתי את אברהם ואברהם הי' מכריז השגחת ד' כמו"ש ויקרא בשם ד' שלמד דעת לדורו שיתבוננו בהשגחת ד' ויאמינו בהשגחתו ולא יחטאו. אולם לא נתבשם כל העולם רק זרעו הבאים אחרו. וע"י משה נתפרסם מציאות התורה ומה שיש בכוחה להנהיג עם למעלה מטבע להוריד מים מסלע ולחם מן השמים. אפס ג"כ לא למדו ולא לקחו מוסר אך ישראל זרע אברהם. אולם לעת"ל ותבשמו כל העולם וישראל יהיו ממלכת כהנים. ואמר הנה ישכיל עבדי שילמד השכלה לכלם. ירים מאברהם שאמ' הרימותי ולמד השגחת ה' אז יקבלו הלימוד הזה כל העולם ונשא ממשה שאז בהנהגת מלך המשיח יתנהג כל העולם בשפע רב למעלה מן הטבע וגבה ממה"ש. המפחידים האדם במראותם ליפול על פניו להכניע מפניהם כל בני החומר. ואז מפני מה"ש ג"כ יפחדו ויתבהלו כל העולם לכן הביא הפסוק וגבה להם ויראה להם. א"כ יתפרסם גדלות הבורא ע"י דוד לכך אמר ששלשה מציאות מצא הקב"ה שהוציא הפרי מן הקליפה ונח אף שהי' מובחר הפרי מ"מ נתגשם והי' צריך עוד לקליפה עד אברהם יצחק ויעקב. לכן ד' לא מצא. והנה כיון שנגמר הדבר והזיכוך שבא לעולם הסגולי י"ב שבטי יה'

הי' חכמת ד' להסיר ולהבדיל מהם עכ"פ הזוהמה של נחש מחטא אדם הראשון. וגם לפי יקרת ערך התורה שישתלם הי' צריך לה ס"ר זרע יעקב ראה חכמת השי"ת לתתם בכור הברזל במצרים שהי' אז מולך בכיפה ולהפרות זרעם למעלה מהטבע ולהוציאם אח"כ בניסים נגליים ויתפרסם בכל העולם גדלות ישראל ואהבת ד' אליו ולהכין לבבם לקבל עול תורה להוציא אל הפועל טוב תכונותיו. כמאמר כי לקח טוב נתתי לכם כמו"ש למעלה וכמו שאמר הש"י לאברהם כששאלו במה אדע כי אורישנו. הבטיחו ידוע תדע כי גר יהי' זרעך כו' היינו אף כי נטמאו במצרים בכ"ז לא נתערבו אתם כאשר אמר מיד לפרעה לגור בארץ באנו. והיו מצוינים שם שלא שנו את מלבושיהם היינו לבושי אבותיהם המה המדות. כמו"ש צדק לבשתי וילבשני. וכמאמרם ז"ל ומלבשתו ענוה ויראה. והגם ועבדום שיתענו בעבור זה בעבדות בכ"ז ישארו גרים ניכרים שהמה מבחר הפרי שנפרד מן הקליפה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. ואח"כ יצאו ברכוש גדול. ואמר במדרש שזה קבלת התורה כי ע"י ענייי מצרים הוסר מעט זוהמת הנחש ויצא נקיים ומוכנים לקבלת התורה לכן הביא הבעה"ג אחר פסוק זה מאמר והיא שעמדה לאבותינו כו' והקב"ה מצילנו מידם היינו שע"י קבלת התורה כבר חל השגחת הש"י עלינו. אולם אהבת הש"י לישראל הוא בב' פנים ע"ד שבארנו המדרש ע"פ מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. מים רבים אלו אוה"ע שנאמר כהמות ימים יהמיון. אם יתכנסו כל האומות לבטל את האהבה שבין הקב"ה לישראל אינם יכולין. הוי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. שנאמר ואוהב את יעקב. ואינו מובן למה הביא הפסוק הזה ואוהב את יעקב. אולם ב' סוגי אהבה יש לישראל עם ד' אם מלמטה למעלה או מלמעל' למטה. הראשון באם ישרא' מתדבקים בד' ובתורתו מעוררים אהבה וממשיכים עליהם אהבת ד' והשגחתו עליהם. השני אף אם ישראל ח"ו משליכים אחרי גווים ממצות ד' וילכו אחרי ההבל. בכ"ז כבר הבטיח ד' אני ד' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. ונוהע כי אהבה באה:

מצד שוי המזג ותכונה אחת מרעימים זה לזה במעשיהם. לכן באם ישראל מדבקים בד' ללכת בדרכיו יתכן אהבת ה' עליהם וכשאמר הנביא בשם ד' אהבתי אתכם אמר ד'. אמר ואם תאמרו ותשאלו במה אהבתנו. היתכן שיתעורר אהבה מלמעלה מבלי התעוררות פעולות. השיב ואמר הלא אח עשו ליעקב. היינו או שקאי על היותם בבטן אהב ד' ליעקב. או שאף כנראה ח"ו שאח עשו ליעקב ומתנהגים באחוה בכ"ז תדע שאני אוהב את יעקב כו'. וזה שאמר שאף אם ח"ו יתפעלו אוה"ע לבטל אהבה ע"י התעוררות מלמטה מ"מ לבטל אהבה שבין הקב"ה המעורר לישראל אינם יכולין אולם ההבדל בין

שני האופנים הללו אם אהבה הוא מלמעלה למטה או מלמטה למעלה הוא מדה כנגד מדה באם ישראל מעוררין אהבה ע"י דביקותם במדותיו של הקב"ה אז גלוי לכל אהבתם. לעומת זה יחול גם על ישראל אהבה גלוי' ומפורסמת לעין כל ועין בעין יראה כבוד ד' חופף עלינו. ובאם ח"ו אין כן אז אף שבכ"ז הקב"ה מעורר אהבה לישראל הוא ע"י נסים נסתרים ובסיבות שונות ע"ד לעושה נפלאות גדולות לבדו אין בעל הנס מכיר בנסו. וע"ד שכתב רס"ג משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. ושני האופנים האלה הראה הקב"ה לאאע"ה בברית בין הבתרים בעת שכרת ד' את הברית אתו. ויהי השמש באה ועלטה הי' והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה: ובמדרש שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר ארבעה דברים גהינום ומלכיות ומתן תורה ובית המקדש. אמר לו כל זמן שבניך עסוקין בשתים הם ניצולין משתים פירושו משתים הם נדונין בשתים. אמר לו במה אתה רוצה שירדו בניך בגיהנם או במלכות ר"ח ב"פ אמר אברהם בירר לו את המלכות ר' יודן ור' אידי ור' חיננא אמרי אברהם בירר לו את הגיהנם הד"ד אם לא כי צורם מכרם זה אברהם וד' הסגירם מלמד שהסכים הקב"ה לדבריו:

ויש להתבונן היכן מרומזים אלו הדברים בהפסוק וגם למה בירר אברהם גיהינום להיות ח"ו כליון חרוץ לבניו באם יעברו חוק. ואם תימא דמלכות גרע למה בירר הקב"ה מלכות. וגם כיון שנשאר מה שעלה ברצון הקב"ה למה נתן לו הבחירה לבחור. אולם אחרי שידענו שכ"ז שיד אוה"ע תקיפה על ישראל אז החילול מכבוד ד' רב מאד באמרם אי' אלקימו צור חסיו בו. דניאל לא אמר הגדול הגבור והנורא. אי' נוראותיו רק אנן אמרינן כי ידענו הן הן גבורותיו. אבל אוה"ע אינם מאמינים כמאמר דוד הע"ה. למה יאמרו הגוים איה אלקיהם. המן ימ"ש אמר ישנו עם אחד ובמדרש נתישבו הדברים. והנה מדרך אהבה אמתית שאינה תלוי' בדבר כאהבת דוד ויהונתן שיבחר כל אחד תועלת חבירו. אף אם יהי' לא לתועלת אליו בוחר אך בטובת חבירו. ורצה הש"י לנסות אבינו אברה' עד היכן הגיע אהבת ד' וכבודו אליו. לכן הראה לו שני עונשים הפכיים אם גיהנם שהוא עונש נצחי כליון חרוץ. ויהי' לבניו כל טוב עוה"ז לא תחסר כל דבר כמו שאר אוה"ע ולא יהי' חילול כבוד ד' עכ"פ. או שעבוד מלכיות שישתעבדו בניו ויהיו נרדפים ושפלים רק בעוה"ז עולם העובר ולא ישיגו כליון חרוץ עונשי העוה"ב שטוב הוא לבניו. אולם לעומת זה יתחלל כבוד שמו. ואברהם הראה עוז אהבתו כי לבבו נאמן באהבת ד' לכן הי' בוחר יותר שיענשו בניו בעונשי עוה"ב ולא יתחלל כבוד ד' ממה שיבחר עונשי עוה"ז ויהי' פתחון פה לאוה"ע לדבר סרה ח"ו כבוד שמים. וכן מצינו בחז"ל כשאמר הקב"ה לאברהם בניך חטאו אמר ימחו על קידוש שמך היינו שבחר בעונשי גיהנם למען:

לא יתחלל כבוד שמך. אולם נודע כי אתערותא דלתתא יש לו כח המעורר לעילא ע"ד אהי' אשר אהי' ד' צילך כנודע א"כ כשם שהראה אברהם עוז אהבתו אל ד' אהבה אמיתית שאינו חם על כבודו וכבוד זרעו רק בוחר בקדושת שמו הגדול לעומת זה התעורר אהבת ד' כמו כן אליו לחוס על טובת זרע אברהם ומחל על כבודו ובחר לזככם ע"י שעבוד מלכיות אף כי לא יתקדש שמו הגדול עי"ז מ"מ לטובת ישראל שלא ימחו שמם בעונש נצחי רק יתבררו ויתלבנו בשעבוד מלכיות עד אשר יצא כאור צדקתם. ובכל זאת גם בימי גלותם צירף הקב"ה שכינתו עמהם ולא זז חיבתו מהם. אף כי אל מסתתר ולא נגלה לעין כל השגחתו. וע"ד שאמרו ז"ל על פסוק מי זאת עולה מן המדבר כתמ"ת עשן מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל מי המה אלו שכל מעשיהם באש כשהם עולים עולים באש וכשהם יורדים יורדים באש אמר הקב"ה הואיל שהם זרע אברהם יצחק ויעקב מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל. כי באם דולק אש בבית להחם או להאיר. אם הרואה מרחוק רוצה לדעת האם דולק אש בבית הזה יש שני בחינות להכיר באם אין החלונות סתומות ניכר אף למרחוק מזריחת האש דרך החלונות. אולם באם החלונות סתומות ולא ניכר האש שיש מסך ומחיצות המבדילים. עכ"ז ניכר באם מסתכל למעלה ויוצא עשן וע"י התאבכות העשן זה אז מופת חותך שדולק אש בבית. כמו כן אהבת השי"ת לעמו מכונה בשם אש כי הוא הפועל החזק וגם כל החיבה לעמו הוא ע"י התורה הנקראת אש כמו"ש הלא כה דברי כאש נאם ד' וכמו"ש הח"ה כמו שנר הדולק אף בפלטין הגדול מביא אור כן אור תורה זורח וקב"ה ואורייתא וישראל חד התורה מחבר יחד השי"ת עם עמו וכמ"ש רשפ"י רשפי אש שלהבת יה מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה ובאם ישראל בשלימות וכבוד ד' חופף עליהם בהלו נרו על ראשם נתקיים בהם וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליכם ויראו מכם. וזה תפילין של ראש היינו אהבה גלוי' מישראל מעורר ג"כ אהבה גלוי' מן ד' ומפורסמת נראה וניכר לעיני כל אוה"ע. אולם באם אהבת ד' מסותרת בלב ישראל והמעשים אינם נרצים לד' כמו"ש לא נסוג אחור לבנו ותט אשירנו מני ארחיק. כמו כן אל מסתתר. אף כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל ובכל דור ודור הקב"ה מצילנו מידם ובכ"ז אינו גלוי לעין כל ורק למתבונן ומביט למעלה כמו המביט בעשן היוצא מבית סתום אז יתבונן כי דולק אש בהבירה ובלילה אינו ניכר מרחוק הבית שדולק בו האש אף אם יוצא עשן דרך מלמעלה כן בזמן שאהבת ישראל מסותרת ואינו ניכר וגלוי לעין כל אהבתם אל ד' ותורתם אינו ניכר רק לקרוב ומי שיש לו אור השכל רואה עשן היוצא מן אש אהבה מהשם ית' לעמו כי בכל דור ודור הקב"ה מצילנו מידם:

ועד"ז אמר הנביא כי אשב בחושך ד' אור לי. אבל הבוערים בעם ההולכים בחושך אינם מכירים אש אהבה. ע"ד לא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ. היינו האמונה שהכל בהשגחה לעמו ואינם מבינים לדעת אהבת ד' לעמו:

וזה הבנת דברי המדרש מי זאת עולה מן המדבר שכל מה שנתעלו ישראל הי' מן המדבר שהיו מקושרים באמונת ד'. כמו"ש זכרתי לך חסד נעוריך כו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. וע"י אמונתם שהלכו ממצרים וגם צידה לא עשו להם זכו לקבלת התורה שעי"ז נתעלו מכל אוה"ע ולפעמים כתמרות עשן שאינו ניכר אש אהבה רק כמו שניכר מתמרות עשן היינו אהבה מסותרת ולכן שאלו אוה"ע מי המה אלו שכל מעשיהם באש אהבה שלא זז מהם: ואש אהבת ד' לעמו לעולם תוקד לא תכבה כשהם עולים באש וכשהם יורדים ג"כ באש. אמר הש"י לפי שהם זרע אברהם יצחק ויעקב מבחר פרי מיצירת האדם וכל לבבות דורש ד' ובריתו היתה אתם להיות תמיד חופף כבוד ד' עליהם ועל זרעם:

וזה הראה הש"י לאאע"ה בברית בין הבתרים הראה לו שעבוד מלכיות צרתן של ישראל כמו"ש ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם כו' והראה לו הש"י גלות מצרים ושיוציאם ד' ע"י נסים ועי"ז ישתעבדו זרע לד' וראה אח"כ והנה השמש באה ועלטה הי' שהראה לו גלות האחרון הארוך מכל גליות. והנה תנור עשן ולפיד אש. אש אהבה לא תכבה רק לפעמים ניכר ע"י עשן ואהבה מסותרת. ולפעמים ולפיד אש אהבה גלוי לעין כל אשר עבר בין הגזרים האלה היינו שעבוד מלכיות. ואמר הפסוק ביום ההוא כרת ד' את אברם ברית שלעולם תוקד אש אהבה רק הכל לפי מעשיהם. ותנור עשן הוא הרמז משעבוד מלכיות שעי"ז נסתר אהבת ישראל. וכמ"ש גלוי וידוע שרצונינו לעשות רצונך. ומי מעכב שאור שבעיסה מעכב ושעבוד מלכיות. לכן נסתר אהבת ד' לעמו. ולפיד אש הרמז על התוה"ק וכמו"ש על בית המקדש שהי' דולק ובוער בנו אהבת ד' ואהבתו איננה גלוי לעין כל: ומובן המד' הנ"ל שאברהם בחר בגיהנם והקב"ה לעוצם אהבתו האמיתית בחר בשעבוד מלכות:

וגם זה הי' טענת משה בעת ששלח אותו הש"י לפרעה מלך מצרים. אמר מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את ב"י מארץ מצרים. וברש"י מה זכו ישראל שיעשו להם נס ואוציאם ממצרים. והדבר יפלא מה זה הי' למשה אשר תמיד למד סניגרי' על ישראל. ועתה בתחילת שליחותו כאשר שמע מד' התעוררות רחמנות של ישראל שאל על זכותם. אולם הוא הדבר. כי משה הי' חס על כבוד קונו ורצה לדעת בחי' התעוררות כי ישראל היו אז במצרים בשפלות גוי מקרב גוי. הללו עובדי ע"ז כו'. וכמו"ש ביחזקאל איש שקוצי

עיניו השליכו. ובגלולי מצרים אל תטמאו כי אף ההולך אחרי ראות עיניו שלמראה עיניו ישפוט. אך לבחור במוחשית מה שנראה לו לטוב לרדוף אחרי קנינים המדומים הוא ג"כ בחינת ע"ז. לכן הי' משה חס על כבוד קונו שישאלו כל האוה"ע וכי משא פנים יש בדבר מה נשתנו אלו מאלו לכן שאל באיזה זכות. והשיב לו הש"י על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. על שאמר מי אנכי אמר לו כי אהי' עמך ושכינה תדבר מתוך גרונך. ואשר שאלת באיזה זכות תדע בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. ואז יכירו כלם כי לא לחנם בחרתי בהם כי המה הסגולי כמו"ש למעלה. ונאמר למעלה ג' לשונות וישמע אלקים את נאקתם. וירא אלקים. וידע אלקים. היינו כי שהע"ה אמר אתי מלבנון כלה. תמן תנינן נותנין לבתולה י"ב חודש משתבעה הבעל לפרנס א"ע ואני לא עשיתי כן אלא עד שאתם עסוקים בטיט ולבנים קפצתי ונאלתי אתכם. כי עיקר גלות מצרים הי' להסיר הזוהמה שיהי' מוכנים לעמוד על ה"ס ואז יפסיק הזוהמה של נחש ויצא לצורף כלי מוכשר. ובעת שדיבר ד' עם משה הגיע עת דודים ואף שמבחוץ נראה הליכלוך בכ"ז הפנימי הי' נקי. וכאשר יראו אח"כ הנפלאות יקרבו עצמם אל ד' והוא ממש כמו צורף הזורק כסף לתוך אש ובאשר הגו סיגים לוקח אותן מן האש. ואף כי מבחוץ נשחר הכסף. מסיר אח"כ השחרות ונשאר נקי. כן ישראל הפנימית הי' נקי רק מבחוץ עדיין הי' השחרות כמאמרם ז"ל. שחורה אני ונאוה. שחורה אני במצרים ונאוה אני על הר סיני. היינו הראי' שקבלתי התורה. וענינו נעשה ונשמע וזה עד שאתם עסוקים בטיט ובלבנים בעוד:

הי' השחרות עליהם קפצתי ודלגתי בזכות אבות. וזה שאמר ויזכור אלקים את בריתו. שלא תאמר שנעשה ח"ו שינוי למעלה כי אני ד' לא שניתי לכך כתיב אח"כ הטעם וירא אלקים את בני ישראל. כי ד' ראה ללבב שנזדככו עתה בפנים ואף שמבחוץ לא הי' ניכר כל כך. אמר וידע אלקים שבהתקרבם אל הר סיני יוסר הכל:

ואמרינן במדרש ע"פ הן עם לבדד ישכון כו' כשהוא משמחן משמחן לבדן. שנאמר ד' בדד ינחנו וכשהאומות בעוה"ז שמחים הן אוכלין עם כל מלכות ומלכות ואין עולה להם לחשבון שנאמר ובגוים לא יתחשב. כי הנהגה הנסית מיוחדת רק לישראל לבד. כמו"ש ישראל נושע בד' תשועת עולמים. אבל ההנהגה הטבעית כוללת כל הנבראים ואף ישראל בכלל. וזה כשהוא משמחן היינו ע"י הניסים שניכר פועל ה' משמחן לבדן. וכשהן שמחין היינו אוה"ע עפ"י מרוץ הטבעיי הן אוכלין עם כל העוה"ע אפס בזה אינו ניכר השגחת ד' לכן אמר הנביא אל תשמח ישראל עלי גיל כעמים. כי זה אין שמחה אמתית לישראל. והנה הטבעית מתוארת בשם חדשי השנה כי מתארכת בהמשכת

הדין המשוער בארבע תקופות השנה (קור וחום קיץ וחורף) אבל הנסיות מתוארת בשם חדשים בלשון נפרד שאינו תחת הזמן. וכשיצאו ישראל ממצרים שהוא יום הלידה רצה הקב"ה להודיע אותם כי קבלו ההנהגה חדשה שמופשטת מסדר הזמנים ושלא ישתתפו בה אוה"ע. ובכ"ז חלק ונחלה להם גם מהנהגה הטבעית אמר החודש הזה לכם דייקא ראש חדשים נכבד וקודם במעלה המסבב שינוי הנהגה הנסית. וכמאמרם ז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. ואמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה. אל התחדשות התלוין בזמן אינו ראש רק ראשון. הזהירה התורה שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך כו' צדק צדק תרדוף למען תחי' וירשת את הארץ אשר ד' אלקיך נותן לך. ואמרו ז"ל כדאי הוא מנוי הדיינין הכשרים להחיות את ישראל. ולהושיבן על אדמתן. והלשון מינוי הדיינין ע"פ שכ' העקידה שער כ'. כמו שיש הבדל בין רשע לבין חוטא. כי החוטא מתנחם אחרי שהתאוה לבד מכריחו ואינו יכול לכבוש יצרו. והרשע אשר שכלו משובש ואינו מתנחם גם החוטא יש לו ראשית ההשכלה להתרפאות. משא"כ הרשע שכבר נשחת מכל והוא כחולי המתדבק ח"ו. וכבר אמר החכם עיר פרוצה ואין חומה איש אשר אין מעצור לרוחו. ירצה כי עיר שיש לה חומה רק מהתרשלות באו בה פרצים יש לה תיקון בבוא קול פחדים באזניהם ישימו לב לגדור אותה. אמנם אשר אין לה חומה כלל אין לה תקומה. כן אנוש בעוד חומת שכלו על תילה אעפ"י שהתאוה עושה בו פרצה יש לו תקומה. משא"כ בנפול חומת שכלו ונשחת אז אין לקוות ממנו. ועד"ז ראיתי איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו:

ולהמשך מ"ש לקמן מטעם מהר"י מינץ. ועד"ז אמר דוד הע"ה השיגוני עונותי לא יכולתי לראות כמו"ש חקירה למה אין אדם רואה האור. וכ' הואיל שמונח על עיניו. כמו אם יושב תחת המים אינו רואה המים. כן כ"ז שעונותינו רחוקים מעינינו רואה ומתנחם אבל אם עינ' השכל נשחתו אינו רואה:

וכ' העקדה כן בעיר כ"ז שחומותי' מחוקים טובים והנהגות ישרות מקיפים אותה ממנהגים הישנים הטובים אעפ"י שלפעמים יעלו שעלים מחבלים כרמים ויפרצו בגדרי' בכ"ז קרובה לקבל תקנה ולהרפא באם יעמוד איזה מהם ויוכיחו על פניהם. אמנם אם אין לה חומה. לא מנהגים ישרים אין לה התחלה שישיב על בריו. לכן אמרו ז"ל כדאי מינוי הדיינין הכשרים להחיות את ישראל כי עי"ז יש ראשית התחלה להיות:

מעצור במעט עכ"פ. לכן החיוב עכ"פ לבחור ב"ד שעפ"י תתנהגו עד אשר תקבלו לכם רב העיר. דבר אחד לדור. לבל יתפרצו ח"ו עוד יתר הפליטה שארית מנהגינו הישנים הטובים והוכוחים. לא יקנה אדם שלימות האחרון רק ע"י שמירת התורה. והמה מצות

עשה ולא תעשה והדיעו' אמיתיות והאמונות ההכרחיות אל כל אשר בשם ישראל יכונה. והבדל יש בדיעות. אם פוקר בא' מהם לבין אם אינו מקיים מצוה אתת מחמת תאוה והתרשלות נודע דאין לו חלק לעוה"ב אף אם פוקר רק בדרבנן וע"ז פי' מהר"י מינץ דף י"ט הפסוק אל תרשע הרבה נגד עבירות בפועל. עכ"פ יהי' מטה כלפי חסד שיהי' רוב מצות. אולם ואל תהי' סכל כלל וכלל למה תמות בלא עתך שלא תבוא לשלימות האחרון: לא ידעו ולא יבינו. אם לא ידעו מעצמם שלא למדו מוסר ולא יבינו אינם מתבוננים בגדרי חכז"ל אשר רוח ד' דבר בם והבינו כי אם לא יגדרו גדר יפרצו פרצות עד שיתקלקל הנפש לגמרי. ובעוה"ר עזי פנים שבדור המתלוצצים עליהם לעגה להם. הכי יתפאר איש עור להכחיש את איש אשר יראה בעיניו כי הוא רואה יותר ממנו כסיל יחשב. כיון שתכונת הראיה נעדרת ממנו ואיך יראה. כן אנחנו מוטבעים בתאות החומר המסמא עיני השכל איך נתפאר נגדם. ואלה שלא ידעו מתיקות התורה שבע"פ יוכלו לראות בחוש. כי הנוטה מדרכם לאט לאט מושכו היצר לבאר שחת לכפור בעונשי התורה כאשר עינינו ראינו לכן אמר לא ידעו ולא יבינו והסיבה בחשיכה יתהלכו בחשכת החומר ע"כ ימיטו כל מוסדי ארץ. עד אם לא בריתי כו'. והנביא אמר הוי האומרים לרע טוב. ירצה שכפי הנראה שלו כל בוגדי בגד ורשע וטוב לו. ולטוב היינו הצדיק רע לכן כיון שהלכו אחרי ראות עיניהם שכל חיות האדם הוא רק לשלימות הגוף עניני עוה"ז. שמים אור לחושך היינו אור עוה"ב אומרים שאחרי מות:

(כאן נשלם המאמר בכתי"ק של המחבר):

דרוש לפרשת ויחי

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. הקבצו ושמעו בני יעקב. ויש לדקדק למה נאמר כפל מתחלה האספו ואח"כ הקבצו: ואיתא בגמ' פסחים אמר ר' שמעון בן לקיש ויקרא יעקב אל בניו כו'. בקש יעקב לגלות קץ הימין לבניו ונסתלקה ממנו השכינה. ואמר שמא ח"ו יש פסול במטתי כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכו'. אמרו לו בניו שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד. אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כן אין בלבינו אלא אחד. באותה שעה פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרו רבנן היכי נעביד נימרו לא אמרו משה רבינו. לא נאמרינהו אמרו יעקב. התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי. אמר ר' יצחק אמר ר' אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדים להביא בחשאי ע"כ:

והנה להבין כוונת זה המאמר תחילה נבין ביאור ענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. והנה ברוך הוא בינוני פועל תמיד בהוה מבני עולם המברכים. כמו"ש פינות צבאיו קדושים רוממי שדי:

תמיד מספרים כבוד אל וקדושתו. ומשמעות בלי הפסק בינותם. אמנם עדיין אינו מוכרח שהתמידות יהי' לנצח נצחים כי יתכן שיפסק לקץ ימים. והנה משמעות ברוך שם כבוד מלכותו הוא תמידיות. אבל לא יובן מזה ענין נצחיות בלי הפסק בא ענין לעולם ועד. ואמרו רז"ל כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק לעולם לנצח נצחים הרי שבח בשכמל"ו כולל תמידיות הברכות ונצחיות בלי הפסק המברכים וזה צודק במלאכי מרום שמתמידים תמיד בסיפור שבחו בלי ליאות ואין להם מונע ומטריד כלל. גם הם קימים נצחים וצודק עליהם ג"כ ענין לעולם ועד. והנה תקנו לנו אנשי כנה"ג לומר בכל יום שני פעמים נקדש שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום. וקשה איך יתכן זה. הלא אנחנו נופלים וגרועים בב' אלו ענינים היינו תמידיות במה שהם תמיד מספרים ואנחנו בעלי חומר עלולי הטרדות בל נוכל להתמיד בסיפור שבחו ית' גם הם קימים נצחיות ואנו בני תמותה תמול ימינו עלי ארץ. ואיך יצדק עלינו לעולם ועד כשם שמקדישים אותו בשמי מרום. ואנחנו מצינו לה עוד להיפך שחביבים ישראל יותר ממלאכי השרת שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שאמרו ישראל שירה למטה. והנה לכאורה הו"ל גדולים מישראל אמנם באמת מצינו ראי' כי ראו לכאורה להיפך דהמעלה במלאכים יותר גדול מישראל שנ' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וכו'. ומסתמא גדול השומר מהנשמר. ואולם באמת בוודאי מצד עצמם מלאכים גדולים יותר מישראל שהם רוחני לבד ולא בשר ודם הם ואין במציאותם קטטה ושנאה ואין הזמן מטריד אותם כלל. וחיים לעולם. וישראל הם קרוצי חומר וימיהם מועטים עלי הארץ ויש ביניהם שנאה וקנאה וטרדות הזמן מגיע אותם לעבוד הקב"ה בתמידות. וא"כ קשה איך נקיי' וקד' את שמך בעול' כו':

אמנם ידוע משלימות המלאכה הוא שיהי' לו דמות אל הטבע הגם שלא יתכן שישוה לו מכל וכל כי זה מן הנמנע להיות הטבע מעשה יוצר ומלאכת מעשה איש ותחבולותיו. ככה ג"כ בענין זה נדמה אל המלאכים בענין התמידיות כפי אשר יד כחו מגעת. והנה המלאכים שאין להם שום מניעה וחייהם חיי תענוג תמיד מתמידים סיפור שבחו בלי הפסק אולם אנחנו שוכני בתי חומר. ימינו מלאים יגון ואנחה רק לפעמים נחי' חיי תענוג ולזה באם יתענגו בתענוג במאכל ומשתה או תענוג נפש באיזה דבר מצוה יש לו קצת דמיון לחיי המלאכים בבחינת התענוג כפי ערכנו תקנו לנו קדמונים בברכת הנהנין. או ברכת המצוה על מזון הנפשי. וזה שאמרו רז"ל אסור לו לאדם להנות בלא ברכה

כי כאשר נהנה נחי' חיי תענוג כמלאכים ואז נספר ג"כ שבח של ית' כמלאכי מעלה. וגם תקנו לנו תפילות להתפלל לפחות ערב ובבוקר וצהרים. אף שמצינו הלואי יתפלל אדם בכל היום. אולם אנחנו קרוצי חומר אשר עול הפרנסה עלינו תמיד ולא באפשר להתפלל כל היום תקנו לנו אנשי כנה"ג להתפלל בכל יום ג' פעמים כמו שמצינו אמר ר' יהושיע בן לוי אבות הראשונים התקינו לנו ג' תפילות. אברהם תיקן תפילת שחרית יצחק תיקן תפילת מנחה יעקב תפילת מעריב שנ' ויפגע במקום ואין פגיעה אלא לשון תפילה שנ' ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רינה ותפילה ואל תפגע בי: והנה להבין למה תאר תפילת יעקב לשון פגיעה ובאברהם מצינו לשון עמידה. וישכם אברהם אל המקום אשר עמד שם. וביצחק לשון שיחה שנ' ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפילה שנ' תפילה לעני כי יעטוף ולפני ד' ישפוך שיחו. ומה ענין התוארים עמידה שיחה:

פגיעה. הענין ע"ד שמצינו לעולם יקדים אדם תפילה לצרה. הורו לנו רז"ל כי חיוב על כל איש מישראל להתפלל בהיות בשלוה והשקט שלא יגיע לו ח"ו מרעות המתרגשות לבוא ויהי' ה' מגן בעדו מכל מקרה ופגע רח"ל. ע"ד שנאמר ואני תפילתי לך ה' עת רצון. אני ממתין עד שיעבור זמן הזעם. אבל שוקד אני בתפילתי עוד בהיותי רצוי אלי' ובמדרש מצינו דניאל הי' שוקד ומתפלל למקום ערב ובוקר וצהרים ולמה הי' שוקד ומתפלל כדי שירחם הקב"ה על ישראל. עליו אמר שלמה הע"ה שוחר טוב יבקש רצון ונמצא להם אלקי בעת צרתם שנ' את אוהבי אהב ומשחרי ימצאוני הורה לנו המדרש ג"כ בזה שלא יאמר אדם אתפלל בעת אשר צרה ר"ל באה רק הי' שוקד להתפלל מקודם. ולזה אמר למה הי' שוקד מקודם כדי שיהי' הקב"ה ברחמים על ישראל שצריך אדם כו'. וזה שכ' ומשחרי המשחרי פני קודם עת הצורך ימצאוני בצר להם. וע"ז האיר לנו ראש האבות אברהם כי השכים להתפלל עוד טרם התעורר הדין. ויצחק עשה עמנו טובה שיהי' לאל ידינו לבא לה עוד בעת שכבר באה הצרה עלינו כמו שנמצא ביצחק שהתפלל ויצא יצחק היינו לאחר מיתת אמו ובשביל זה מביא על הפסוק תפילה לעני כי יעטוף ולפני ד' ישפוך שיחו היינו שכבר מעוטף ר"ל בצרה ועניות יועיל ג"כ עוד תפילה וכמו שנ' הלאה. ד' שמעה תפילתי אל תסתר פניך ממני ביום צרתי. כלומר גם כי אחרתי עד בא יום הצרה עכ"ז אל תסתר פניך ממני: ולהבין ביעקב שנ' תואר פגיעה נעיר תחילה על שאלה ידועה אם הבטיח לנו יקראני ואענה ואנחנו הלא יום יום אנו מתפללים על חרבן בהמ"ק ועל נטל כבודו יתברך שמו ולא השגנו מענה מאתו ית"ש, אולם יתישב הדבר בהקדם מאמר הנביא ירמיהו ס"ט. כה אמר ד' צבאות אלוקי ישראל לכל הגולה כו' עד

וקראתם אותי והלכתם והתפללתם אלי ושמעתי אליכם. והוא כפל כיון שאמר וקראתם אותי מה והלכתם. וכ' הדובנער על פי משל לאחד שחטא בנו וגרשהו. ואב הי' רוצה שיבוא לחזרה וישוב מדרכיו הרעים. או ישלח לו ע"י אחר ובא לאביו מעיר אשר הבן יש שם לעיר אשר האב שם אחד במקרה ובדרך קראי שאל לו מתי תיקח הבן לביתך סיפר לו מעוותו. אמר לו אני מתפלל עבורו א"ל אב שוטה אתה הלא עיקר כוונתי שאדע שחורט על מעשיו ולמה לי תחינתך עבורו. כן הדבר בענין התפילות שלנו אם היינו מתפללים בכל לבנו רק לכבוד שמו ית' והיינו הולכים בכוונה לבתי הכנסיות אך להתפלל על בנין ביהמ"ק וודאי היינו נענים קל מהרה. אבל עתה בעוה"ר עלינו צווח הנביא אין קורא בשמך בצדק מתעורר להחזיק בך. ר"ל שאין אדם מתעורר בעצמו להתפלל על כבוד השכינה. אך לאשר מכבר מוקבעי' מסודרים מאנשי כנה"ג בהם מבקש הטרף והמזון והסליחה והרפואה ובתוכם לוטה גם תפילות על ביהמ"ק וירושלים ומדי דברנו בבקשת מחיתינו מתגולל על שפתותינו גם הבקשות האלה (ממש כאותו שפוגע בחבירו ומבקש ממנו דבר מה ע"ד אגב):

וזה שאמר הנביא ולא זעקו אלי בלבם כי יטלו על משכבותיהם על דגן ותירוש יתגורו יסירו בי. והכוונה כי יש הולך למחוז חפצו למקום ידוע ולפעמים בדרך אגב אשר בעוד בדרך יסור גם אל מקום בעבור היותו סמוך: וזה שאמר ולא זעקו אלי בלבם כלומר אינם שמים על לב לזעוק על הנוגע אלי ולא לזה עיקר תפלתם ומבאר ואומר כי יילילו על משכבותיהם גם אם מרבים ביללה הוא רק על דגן ותירוש רק אגב יסורו בי ג"כ כאשר מסודר בתפילה כפוגע הנ"ל:

וע"ז רמז הנביא בשם ד' וקראתם אותי והלכתם והתפללתם אלי הורה מלת והלכתם לומר שתתעורר בכונה ללכת להתפלל ושיהי' עיקר מגמתם להתפלל על מה שנוגע אליו יתברך שמו. וזה הוא והתפללתם אלי וע"ז אמר ושמעתי אליכם כו' כי תדרשוני בכל לבבכם ונמצאתי לכם. היוצא מזה ראינו כי עיקר אשר הקב"ה לא משיב אותנו בתפילותינו הוא רק משום שכל התפילה שלנו הוא לצורך עצמנו רק בדרך קראי ואגב ג"כ עבור כבוד השכינה אבל אם ר"ל זאת ג"כ לא יעשה אדם לא להתפלל אפילו בדרך אגב כמו שהוא פה עתה בעוה"ר מצאתי א"ע מחויב לאמור לכם ברבים אשר לא יאות כן לעשות. הנשמע כזה שלא יהי' בשום יום מנין בבית הכנס' אפילו ביום הקריאה אשר תצילנה כל אזן שומעת שיהי' אנשים כך משוקעים בהבלי עולם אשר אפילו זמן להתפלל לא יניח לעצמו:

לזאת אבקש מכם מאד אחי ורעי לבל תרעו לעשות כזאת אף שהיצר מפתה את האדם כי בימים הקרים א"א לילך לביהכ"נ ישים אדם בלבו אם יהי' נצרך להרויח מה אם יעכב אותו הגשם והשלג מכ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה להתפלל. אוי לנו בשום על לבנו איך הורדנו במדרגה התחתונה. ואף אם אדם מתפלל בביתו איזה מקום הוא הלא בודאי א"א להיות נקי בביתו מכל מיני טנופת. והעיקר להתפלל בעשרה בבהכנ"ס ואל כביר לא ימאס תפילת רבים חשובה מאד ובפרט קו"ב בכל יום ועיקר לקבוע מקום לתפילתו כמו שמצינו כל הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו ובפשטות הוא שיהי' לו קביעות לילך בכל יום לבהכנ"ס במקום קבוע שיהי' פנוי מכל טרדות ולהתפלל שם בכונה והראשונים פי' דמצינו חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפילה כדי שיכונו לבם למקום. ואפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ואפילו נחש כרוך בעקבו לא יפסיק:

ובירושלמי מקשי על הגי' למקום רק גרסי' לכון לאמירת התפי' ובאמת גם הגי' למקום ניחא דהנה דהע"ה אמר כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלקים. וכיון בזה כי יש שני מיני תאות היינו תאוה במה שהוא רק דבר יתרון כמו שחפץ אדם לעושר רב ומאכלים ערבים ומתוקים יותר מדאי אשר גם בלא זה יתקיים רק שהוא מתאוה ג"כ לזה. ב' אשר אדם מתאוה לדבר הכרח אשר א"א להוות בל"ז כמו שירעב לאכול לחם. והחילוק בין התאות האלה הוא לראשונה לא רודף כ"כ רק אם ישיג טוב אבל לשני הוא עושה כל התפעלות אפשרי והוא הי' כונת דהע"ה כאשר ירוץ האיל לשתות מים כשהוא צמא או הצבי אשר הוא קל לרוץ וכאשר יצטרך להשקות עצמו לצורך הכרחו בודאי ירוץ בקל ולא יעכב אותו שום דבר כן נפשי תערוג הוא לשון תפילה שיהי' כך תפילתו בהכרח שכך ארצה להתפלל כי הרגיש דוד המע"ה אשר תפילתו הוא צורך הכרח גדול. וכאשר יעיין אדם היטב בזה וישים זה על לבו כי עיקר השי"ת משגיח בעליונים ובתחתונים ירגיש היטב שבלתי אפשר להיות בלעדי התפילה:

וזה שאמרו כל הקובע מקום לתפילתו היינו שיודע שהתפילה היא מקומו של אדם שכמו שהאדם צריך המקום אשר הוא עומד עליו שבאם לא יהי' מקום זה אין לו מציאות כן הוא מובן אשר תפילתו הוא כן לזה אלקי אברהם בעזרו: ולזה אמר אשר חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת לכון לבם למקום כדי שיבינו קודם התפילה אשר התפילה היא מקומו של אדם לכון תפילתו יפה. ראינו מזה כמה גדולה היא התפילה אשר בלעדי זה א"א למציאות הישראלי: ולמה נהי' כ"כ משוקע אשר אפילו:

התפילה להתפלל כמצות אנשים מלומדים לא יהי' בכל יום מנין. דעתי אשר נמצאים אנשים אשר תולים האון הפלילי הזה בי אולם השם יודע כי אנכי עושה לזה די השתדלות. ואף אם הי' החטא בי כבר אמרו אשר נשיא יחטא לאשמת העם כמו שמצינו זה דור דורשיו מנהיג לפי הדור. אם הדור אנשים שלימים גם המנהיג הוא טוב ואם הם אנשים גרועים גם המנהיג שלהם הוא גרוע:

ולזה אשר נשיא יחטא הוא בשביל אשמת העם שהעם איננם טובים. אדרבה תהיו אתם צדיקים גם אנכי אהי' טוב וצדיק אולם באמת ד' יודע אשר אין האשמה תלוי בי אם יאמרו להתפלל כעלות השחר אנכי באתי כמה וכמה בתמידיות וג"כ לא הי' מנין ובאמת הכל הוא מעשה יצר האף ילך להתפלל ויתמהמה בבהכנ"ס חצי שעה או שעה מזה לא יפסיד מאומה כשהי' לו אמונה שלימה בהקב"ה והנה מצוה גוררת מצוה כאשר היינו הולכים תמיד לבהכנ"ס להתפלל היינו ג"כ שמים על לבנו על גודל המצוה אשר יש עלינו לגמור הכתיבת ספר התורה אשר כמה אנשים התחייבו א"ע לתת לזה ולא נותנים והם עוברים בבל יחל דברו ובפרט למצוה כזאת הספר תורה הוא קרוב להגמר ונצרכים לשלם המעות ואף אלה האנשים אשר כבר נתנו התחייבות שלהם מוטל עליהם לעשות השתדלות שיתנו אחרים ג"כ וגדול המעשה:

וכבר אמרנו שמוטל על כל אחד מישראל לכתוב בעצמו ספר תורה ולפחות יכולין לגמור המצוה בשותפות. לזאת עיקר הבה ונתחכמה לתקן מהיום והלאה לבל חלילה עוד יהי' זאת לפוקה לבל יחסר בשום יום מנין. או בבהכנ"ס או לקבוע מקום אחר להתפלל שם בכל יום כמצוה עלינו: נחזור לענינו ביעקב שעיקר הליכתו הי' לחרן ועבר מקום המקדש ולא שם לבו להתפלל רק כאשר הרחיק אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי ולולא שעבר דרך שם לא הי' מחייב עצמו להתפלל משום זה מתואר תפילתו בלשון פגיעה. יען כי אך פגיעתו הי' סיבה לתפילתו וזה שסמכו על הפסוק ואתה אל תתפלל בעד העם הזה והטעם אל תפגע בי הלא אין אתה משולח מהם לבקש מלפני עליהם זולת ממה שאתה פוגע בי בהיותי מדבר דבר אליך תמיד נשאך לבך להתפלל עליהם לכן אל תפגע בי לזה נ"ל שהוא תפילת ערבית רשות יען שתיקן הוא רק דרך פגיעה אלה הם ג' תפילות אשר תקנו לנו האבות והנה באם אנו מתפללים בלב גמור האף שהמלאכים בעצם הם גדולים יותר מאתנו בכ"ז תפילתנו יותר חשובה בעיני הקב"ה יען אנו קרוצי חומר ועול פרנסה עלינו תמיד ולזה לא אמר גדולים יותר כי באמת מלאכים הם יותר גדולים מישראל רק אנו חשובים יותר ולזה אמר חבובים ישראל יותר ממלאכי השרת. ולזה תפילתנו הוא נחשב בעיני הקב"ה כאלו הי' מספרים

תמיד שבחו כמו המלאכים ובשביל זה צודק עלינו ג"כ ברשכ"מ תמיד היינו שזה נחשב בעיני הקב"ה כתמידיות כמו שביארנו שיש לנו ג"כ ג' תפילות בכל יום ובכל מקום שהגוף שלנו נהנה שאם חיינו חיי תענוג כמו המלאכים אזי מחויבים אנחנו לברך שבעת הזה נשוה אנחנו למלאכים ואז נודה ונשבח למלך הכבוד כשם שמקדישים אותו בשמי מרום. ולזה כאשר שגג בברכה לבטלה תקנו לומר בש"כ מל"ו להיות מהראוי שנזכור תמיד שמו ונודה לו בכל רגע כפי קבלת חיותנו ממנו וכמו שאחז"ל כל הנשמה תהלל י' על כל נשימה ונשימה כאשר במלאכי מעלה אמנם מהכרח חשכת החומר אינו כן והשגיאה ג"כ מהכרח החומר ויהי' ענין בשכמל"ו התנצלות לזה. זה ענין התמדות בענין תמידות ספורי שבחות של הקב"ה:

אל שוכני מרום ע"י ברכת הנהנין ותפילות וברכת המזון, ועתה נחפש איזה דמות יש בנו עליהם בענין הנצחיות אשר מלאכים הם חיים לעולם ואנחנו ימינו קצרים עלי תבל ואיך יצדק עלינו לעולם ועד. אולם יש בנו קצת התדמות אף שאנו בני תמותה אבל מין האדם בכללו הוא נצחי במה שהמין האדם לא יכלה לנצח נצחים. וכמו"ש דור לדור ישבח מעשיך. ואמר חזקי' אב לבנים יודיע את אמתיך ובנים לבניהם ובניהם לדור אחרון. ואף כי אבות ימיתו שבחו ית' לא ימוש מפי הבנים אשר למדו מהאבות והבנים כאשר יהי' אבות ילמדו שוב לבניהם בזה אופן אנו נדמו למלאכי מרום בנצחיות והחוש יעיד ע"ז מאין באו אלינו היחוד מיעקב אבינו ותורת משה הנמצא בידינו שלימה כאשר ניתנה בהר סיני לא נפל דבר והדור ההוא כבר מת אם לא ע"י אב לבנים. ובאשר אדם מישראל ידרוך את בניו בדרכי התורה ולומדי' דעת עיקרי אמונה כדת משה וישראל אז אף אם ימות האב כאלו לא מת. אבל חי הוא בבנו וככה עד סף כל הדורות וע"ז נאמר ואני זאת בריתי אותם ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם וע"ז כתבו דוד הניח בן כמותו נאמר בו שכיבה ולא מיתה כי חי וקים הוא בבנו ובבן בנו עד סוף כל הדורות. ויואב שלא הניח בן כמותו נאמר בו מיתה. הרי בזה הצד יש לנו דמות למלאכים ג"כ בענין הנצחיות ולזה צודק עלינו ענין לעולם ועד ג"כ וזה שאמר הנביא לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו (ולהדמות אל צבא מרום) בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו את שמו:

וזה שתקנו לנו אנשי כנה"ג בסוף הקדושה אחר שאנו אומרים נקדש כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ואיך יתכן זה מצד שאין נצחיות כמותם אמר לדור ודור נגיד גדלך ומזה הצד לנצח נצחים קדושתך נקדיש. ועי"ז ושבחך מפינו לא ימוש לעולם ועד. ולזה כאשר יושלם ב' הענינים האלה שנוכל להדמות. למלאכי מרום צודק עלינו ג"כ לומר בשכמל"ו:

ומעתה נבוא למאמר שהתחלנו שאמרו רז"ל מהיכן זכו ישראל למלכות שמים שלימה מיעקב אבינו ומאברהם ומיצחק לא הי' המלכות שמים שלימה. והטעם מפני שענין מלכות שמים הוא שנקדשהו למטה ונהלנו בפינו בבחי' שהוא מפואר ומהולל על השמים וצבא מרום במרום ויודע כי הם מתמידים בסיפור שבח גם הם נצחיים בלי הפסק. והנה תמידיות הי' צודק ג"כ על אבותינו אברהם ויצחק אבל לא היתה שלימה בבחינת הבנים אשר לא נתקיימה בקצת יותר שמו ית' באברהם וישמאל בני קטורה וביצחק לא נתקיימה נצחיות בעשיו לכן לא הי' מלכות שמים שלימה כי הי' פגם בבנים ולא יצדק לעולם ועד. אולם ביעקב שהי' מטתו שלימה ולא בבנים שום פגם צודק עליו מלכות שמים שלימה והוא ענין בשכמל"ו והוא שאמר יעקב האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. בקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה. אמר שמא יש ח"ו פסול במיטתי כמו באברהם ישמעאל ואין שייך אצלי נצחיות ולזה אין מלכות שמים שלימה ולא צודק בשכמל"ו ולזה אמר אח"כ הקבצו שחשדם שמא פונה אחד מעם אלקיו ובשבילו נסתלקה השכינה לזה אמר שיתקבצו יחד באגודה אחת. וכאשר הם ראו שהוא חשדם אמר שמע ישראל ד' כשם שאין בלבבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד רק הי' הסתלקות השכינה מטעם שלא יגלה הקץ אבל בניו היו שלימים ולזה פתח הזקן ואמר בשכמל"ו והוא מלכות שמים שלימה גם מצד הנצחיות ושייך ג"כ להתדמות קצת למלאכים שדור לדור ישבח מעשיך כמו שבארנו ובשביל זה הטעם לא אמרו משה:

בתורה להיות שתורה מתוארת בשם משה. כמו שאמרו זכרו תורת משה ואצל משה לא הי' שייך נצחיות מצד שאין הבנים בשלימות יהונתן בן גרשום בן משה ולזה לא אמרו: ועתה יאות אמרי רבנן אנן היכי נעבד. נאמר לא אמרו משה וגם בנו לא אם יהי' צודק נצחיות בבנים בפרטות לא נאמרו הלא יעקב אמרו ולזה תקנו לומר בחשאי. אולם ביום הכפ' אז אנו מובדלים מחומרי אז אנו אומרים בקול רם שאז אנו דומים למלאכים ושייך בנו מלכות שמים שלימה וכ"כ בעת הגאולה אז יהיו מופשטים מחומרי ונהי' דומים למלאכים ויהי' רצון שיגאלינו במהרה. ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן:

דברי שלמה דרוש לשבת תשובה

קונטרס דברי שלמה מהגאון הצדיק המפורסם ר' שלמה אוירבאך זצללה"ה אבד"ק לונטשיץ בן הגאון המחבר זצללה"ה לשבת תשובה שנת תרט"ו: יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש הי' תוקעין אבל לא במדינה. ובגמ' מה"מ אמר ר' לוי כ' א' אומר

שבתון זכרון תרועה וכ' אחד אומר יום תרועה כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן בחול. אמר רבא אי מדאורייתא במקדש היכא תקעינן ועוד הא לאו מלאכה היא דתני' דבי שמואל כל מלאכה לא תעשו יצאתה ת"ש רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה אלא אמר רבא מדאורייתא מישרי שרי ורבנן הוא דגזר בי' כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בת"ש ואין הכל בקיאין בתק"ש גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א ברה"ר והיינו טעמא דלולב וה"ט דמגילה. והקשה הט"א הא תינח לדידן דקיי"ל כב"ה דיש עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליו"ט. אבל לב"ש שסוברין שגם לענין יו"ט יש עירוב והוצאה מה חילוק יש בין שבת ליו"ט. ובפרט לדברי מהר"ם פדווא שהקשה ל"ל לטעמא דשמא יעבירנו הא בלא"ה שייך איסור דרבנן שמא יתקן כלי שיר. ותירץ דאי מטעם זה הי' צריכין לאסור גם ביו"ט ולעקור המצוה לגמרי וזה א"א. א"כ לדברי ב"ש ע"כ צ"ל דלחשש שבת איסור קבלה חשש. משא"כ ביו"ט דליכא רק לאו א"כ למה צריכין לחדש הגזירה שמא יעבירנו שבכל תקיעה דרשות שייך שמא יתקן: ולכאורה י"ל למ"ש הכו"פ לחדש דאף אם יש עירוב והוצאה ליוהכ"פ מ"מ ליכא מדאורי' איסור מעביר ד"א ברה"ר דמעביר ד"א ברה"ר הוה הנ' למ"ס ואין למידין מהלכה והתוס' כתבו דלהוציא מרה"י לרה"ר לא חיישי דאית לי' הכירא. א"כ אף לב"ש כיון דעיקר הגזירה הי' משום יעבור ד"א וזה ליתא ביו"ט רק בשבת. אמנם בתוס' שבת קי"א ובתוס' ישינים יומא פ"ה מבואר בפשיטות כשם שיש איסור מעביר בשבת כן ביוהכ"פ והזאה אסור ביוהכ"פ. וביותר יקשה למ"ש דהחשש שישכח משום שבהול לעשות המצוה ישכח שהוא שבת א"כ לב"ש ל"ש דהא מ"מ יזכור שהוא יו"ט ואמאי אסור: עוד יש להקשות דהא מבואר שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל לא עולין באילן ואין רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני:

המים ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום לא תעשה מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. וכ' הר"ן דהו"ל למימר דאף ל"ת אינו דוחה דל"ה בעידנא והרש"ל בשם ר"ת כתב דעשה דרבים דוחה לל"ת אף דל"ה בעידנא. והקשה הט"א למ"ד דל"ל דיו"ט עשה ול"ת והוה רק ל"ת כמבואר בפסחים ושבת בהא דקתני במשנה שריפתו נותר אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט והקשה בש"ס ניתי עשה וידחה ל"ת דבי חזקי' אמרו אמר קרא לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו שאין ת"ל עד בוקר ליתן לו בוקר שני לשריפתו. ואביי מתרץ אמר קרא עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא ביו"ט. רבא אמר אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו לבדו ולא מילה שלא בזמנו הבא בק"ו. ופירש רש"י הק"ו מה צרעת

שדוחה עבודה ועבודה דוחה שבת מילה אף שלא בזמנו דוחה אותה אפילו במקום בהרת יקוץ שבת שנדחה מפני עבודה אין דין שתהי' מילה דוחה ואתא קרא ומיעטו כיון שלא בזמנו הוא ימתין עד למחר. ושריפת נותר נמי אפשר להמתין למחר. ובתוס' הקשה דהא רבא סובר דהא דצרעת דוחה עבודה לא משום חומרא דצרעת אלא משום דגברא לא חזי. לכך כ' התוס' דהק"ו הי' שידחה מילה שלא בזמנו יו"ט מנדרים ונדבות דקרבין ביו"ט אף נכרתה י"ג בריתות ורב אשי אמר שבתון דיו"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לל"ת ועשה. והתוס' ביצה כ' דהנך דלא תרצו כר"א סברו דיו"ט ל"ה רק ל"ת. והקשה הט"א א"כ אמאי אין מחללין את השבת לר"ת דעשה דרבים לא בעי בעידנא. וידחה עשה דשופר להוציא רבים לל"ת דיו"ט ואמאי אין מעבירין עליו התחום והוכיח מזה הט"א דלא כסברת ר"ת ז"ל. ולהנך דסברו דיו"ט ל"ה רק ל"ת הטעם הוא כמ"ש הר"ן משום דל"ה בעידנא. וקשה א"כ ל"ל לרבא לחדש הגזירה דשמא יעבירנו הא בלא"ה תק"ש הוי שבות. וכמו"ש הרמב"ם בזה"ל יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכ"מ אע"פ שהתקיעה הוא משום שבות של דבריהם. ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו וילך אצל בקי ומ"ש הרמב"ם דהוה שבות הוא כמו"ש התוס' כמה פעמים דהתקיעה הוה מלאכה דרבנן לאו משום שמא יתקן כלי שיר דזה ל"ה בכלל כלי שיר רק הואיל שבא ע"י מעשה הוה מלאכה דרבנן ולזה נמי כוונת הרמב"ם דחכמה זו ע"כ לא העמידו חכמים דבריהם בשופר של מצוה דאל"כ אף ביו"ט לא יתקע דהוה עשה ול"ת לדידן וע"כ איננו יכולין לעקור המצוה מכל ע"כ הוצרך לחדש האיסור שמא יעבירנו ששייך רק בשבת. ולפי"ז רבא לשיטתו דיו"ט הוי רק ל"ת והא דאין מעבירין עליו התחום הוא משום דל"ה בעידנא כמו"ש הט"א קשה למה לי לגזירה זו בלא"ה עכ"פ מלאכה דרבנן הוא ובשבת העמידו דבריהם דהוה עשה ול"ת חמור איסור דרבנן כדאורייתא משא"כ ביו"ט אף אם הוה כשל תורה מ"מ עשה דתק"ש דוחה לל"ת ממלאכה דשבות דתקיעה והוה בעידנא. אך נראה דהא באמת לרבא שסובר דלכך צרעת אינו דוחה עבודה משום דאכתי גברא לא חזי ולא נחית לסברת רב אשי משום דל"ה בעידנא. משמע דרבא סובר דעשה דוחה לל"ת אף דל"ה בעידנא וכ"כ האבן עזר להדיא במס' שבת [ובאמת י"ל דרק עשה דרבים כמו עבודה ל"ב בעידנא ובאמת לתירוץ ר"א דהטעם משום דל"ה בעידנא יקשה על ר"ת וש"ל וכבר כ' בזה במ"א] א"כ יקשה ממתניתין לדברי רבא אמאי אין מעבירין עליו התחום ואין חותכין יבא עשה דשופר וידחה לל"ת דיו"ט ואף דל"ה בעידנא לרב' עכ"פ בעש' דרבי' לא בעי בוודאי בעידנא כדמוכח משבת מצרעת הנ"ל:

ונראה ליישב כל זאת. דהנה תוס' יבמות מקשה ניליף ממה דשרפת קדשים לא דחי יו"ט דבכ"מ אין עשה דוחה לל"ת ותירצו דהתם גלי קרא רק במקום דלא בטלה מצותו בכך דיכול לשרפו למחר. עוד הקשו למה צריך למילף מכלאים בציצית דעשה דוחה לל"ת תפ"ל מדגלי קרא בשרפת קדשים דעד בוקר ע"כ במקום דנתבטל המצוה עשה דוחה לל"ת ותירצו דהי' אמרינן ביו"ט דחי משום דאוכל נפש שרי ונונ"ד קרבים ביו"ט ולמאן דסובר נדרים ונדבות אין קרבין לא איצטריך למילף מכלאים בציצית רק משריפת קדשים. והיינו הכל למאן דסובר דיו"ט ל"ה רק ל"ת [ובאמת יש ליישב בזה קוש' תוס' לב"ש דלב"ש דלא נוכל למילף מכלאים בציצית מנ"ל דעשה דוחה לל"ת ולמ"ש התוס' א"ש דב"ש דסובר נדונ"ד אינם קרבין ביו"ט כיון דיש לו תשלומין ויליף מלכם כמבואר ביצה א"כ יליף שפיר במקום שיתבטל המצוה ע"כ דוחה מדגלי גבי שריפת קדשים דלא דחי כקושי' התוס'] אולם היוצא מדברי תוס' דעשה שנוכל לקיים למחר אינו דוחה לל"ת. אך הרמב"ן והרשב"א שבת כתבו להדיא דאין למצוה אלא מקומו ושעתו ולא משגחינין במה דיכול לקיים למחר ולא מקרי אפשר לקיים שניהם רק היכא דיכול לקיים תיכף וכן מבואר מדברי תוס' פסחים סוגי' דהואיל בהא דהקשה שם הש"ס אחרישה לא לחייב הואיל דחזי לכיסוי דם צפור וכ' התוס' שאם הי' מבקש עפר אחר ונגב הדם ולא מקיים מצות כיסוי דאל"כ אפשר לקיים שניהם ומתרץ הש"ס באבנים מקורזלות ופריך ראוי לכתשן ופריך כתישה ביו"ט מי שרי והקשה התוס' הא כמו חרישה דשרי כ"כ כתישה ועוד היכא פריך הכא דליתי עשה וידחי ללאו דיו"ט הא אין יו"ט נדחה מפני עשה כמו דאין שריפת קדשים דוחה יו"ט ויליף מקרא או משום דיו"ט עשה ול"ת. ומה הקשה דיליף מקרא הא מקרא לא ילפינין רק בגוונא שיכול לקיים שניהם דישרוף למחר אבל שם ע"כ איירי דא"י להמתין אף עד שיבקש עפר דינגב הדם כמ"ש תוס' בעצמם. א"ו דהתוס' סברו דזה ל"ה אפשר לקיים שניהם כיון שא"י לקיים מיד ולכך הקשה להנך דילפינין מקרא לחזקי' ולאביי ולרבא ע"כ דאין עשה דיו"ט דוחה לל"ת ולתרץ קושי' תוס' יבמות דניליף לדידהו דאין עשה דוחה לל"ת ע"כ צריך לומר ביו"ט גלי קרא דאין עשה דוחה וי"ל כמ"ש ביבמות שאני שבת דהחמירו ופרש"י דמחלל שבת כעובד ע"ז כמו כן י"ל שיש חומר בלאו דיו"ט כל המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז ולפי"ז הא דנקיט הש"ס הטעם דשופר עשה ול"ת הוא לקושטא דקיימ"ל כר"א דיו"ט עשה ול"ת אבל לרבא ואביי וחזקי' דילפי מקרא גבי שריפת קדשים ונותר ע"כ דלאוי דיו"ט חמירי ול"ק קושית הט"א להנך אמאי לא דחי אף דלא הוי בעידנא דלהנך ל"ק דילפינין מנותר דלאו דיו"ט חמירי והקושי' ופירוש הש"ס הוא רק לר"א דיו"ט הוי עשה ול"ת, ולפי"ז

היכא דגבי יו"ט ל"ה רק לאו לבד בלא עשה הי' דוחה עשה דרבים כסברת ר"ת ומה"ת נאמר דלאוי דיו"ט חמירי. ויש בזה ליישב קו' הט"א בהא דקאמר בש"ס על מתניתין דאין מעבירין עליו התחום השתא בדרבנן אמרת לא בדאורייתא מבעי' ופירש"י תחומין ופיקוח הגל דליכא למיגזר אטו דאורייתא אמרת לא דאורייתא אין רוכבין ואין עולין באילן דליכא למיגזר למימר שמא יחתוך זמורה מבעי'. והקשה הא א"ל דהך מתניתין ס"ל דתחומין דאורייתא וביותר להסוברין י"ב מיל לכ"ע דאורייתא וגזרו על ב' מילין אטו י"ב א"כ גם איסור תחומין אטו דאורייתא. י"ל למ"ש המרדכי דבתחומין ליכא איסור שביתת בהמתו דלמען ינוח שורך לא קאי רק על דברים שיש שם מלאכה עליהן אבל תחומין אפי' למד"א דאורייתא:

אינו בכלל שם מלאכה דאי הוי מלאכה הי' נמנה בכלל מספר מלאכות והי' חייב כרת וסקילה. ולפי"ז אף לדידן דיו"ט עשה ול"ת מדכ' שבתון זה שייך במלאכה שישבות ממלאכה אבל תחומין דהוא מלאו אל יצא איש ממקומו אין עליו רק ל"ת אבל עשה דשבתון לא שייך לגבי' דלאו מלאכה הוא וא"כ מהראוי דיבא עשה דשופר וידחי לל"ת דתחומין אף דלא הוי בעידנא מ"מ עשה דרבים דוחה. ולטעמא דגמרא הא דאינו דוחה הוא משום דיו"ט עשה ול"ת ואם תחומין דאורייתא ע"כ אינו רק ל"ת א"ו דמתניתין סובר תחומין עיקרו דרבנן ורבנן שווי' למלאכה כחומר עשה ול"ת כמו מלאכה ממש שיש בו עשה דשבתון [וכבר כתב בד"ח בהגהותי להקשות מזה על הר"י באסען באשת חרש שזינתה שכ' דרבנן אין להם כח לעשות כחומר דאורייתא רק כקיל וע"ש]. ולאביי ורבא דס"ל יו"ט ל"ה רק ל"ת לחוד ומקרא ילפינין דאין לאו דיו"ט נדחה מפני עשה א"ש אף למ"ד תחומין דאורייתא אבל הסוגי' אזיל לר"א דיו"ט עשה ול"ת הוא וא"ש:

ובזה מיושב קו' הט"א והנ"ב והשעה"מ בהא דמבואר במס' יומא ושילח אותו ע"י איש עתי עתי ואפי' בשבת ופריך בש"ס למאי הלכתא אמר רב ששת לומר שאם הי' חולה מרכיבו על כתיפו. ופירש"י מה חילול שבת יש שצריך להתירו אי משום תחומין דרבנן בעלמא נינהו והקשו הא איתא שם במשנה מירושלים עד צוק י"ב מילין והוה תחומין דאורייתא לשיטת הרמב"ם ולהנ"ל לזה ל"ה צריך קרא דעכ"פ ל"ה רק ל"ת בלבד ול"ש בזה עשה דשבתון ודוחה עשה דרבים לל"ת:

והשתא למ"ש דלרבא דסובר יו"ט ל"ה רק ל"ת ע"כ דגלי קרא דיו"ט לא נדחה מפני עשה. א"ש דליכא למימר הטעם דאין תוקעין בשבת משום שבות דמלאכה דשווי' רבנן כחומר דאורייתא דא"כ אף ביו"ט של ר"ה שחל בחול יש לאסור התקיעה דלאוי דיו"ט חמירי ולא נדחין מפני עשה וכל דתיקון רבנן כדאורייתא תיקון לכך צריך לחדש הגזירה

דשמא יעבירנו ולפי זה י"ל לב"ש דסובר נדונ"ד אין קרבין ביו"ט הואיל שאפשר לקיים למחר דיש לו תשלומין אף עולת ראי' ממילא לכך ג"כ אין שרפת קדשים דוחה יו"ט אבל היכא דא"א לקיים למחר הי' עשה דוחה ול"ת דיו"ט דסובר ג"כ דל"ה רק עשה לבד ואינו סובר דלאוי דיו"ט חמירי. וביו"ט ע"כ לא גזרו לתקוע משום שבות מלאכת תקיעה. אבל בשבת דהוי עשה ול"ת לכך אין תוקעין משום תקיע' דשבות מלאכ' מדרבנן ושבת לכ"ע הוה עשה ול"ת ושבות דרבנן הוה כחומר דאורייי' בעשה ול"ת כמ"ש בר"ן. ובשבת לכ"ע יש בחומר עשה דכתיב תשבות אבל ביו"ט אף ל"ת נידחת מפני עשה אף אם הי' דאורייתא דהוי בעידנא. אבל רבא דסובר נדרים ונדבות קרבין ביו"ט וכמ"ש תוס' בדברי רבא ולא מילה שלא בזמנו דאתי' מק"ו היינו מנונ"ד. ולשיטתו אין חילוק בין אפשר לעשות לאחר יו"ט ללא אפשר וכיון דגלי קרא דמילה שלא בזמנו לא דחי יו"ט ע"כ דחמירי לאוי דיו"ט ואינן נדחין מפני שום עשה ושאני נדרים ונדבות דצורך גבוה הוא ולשיטתו אי אפשר לומר הטעם דאיסור תק"ש בשבת משום שבות דמלאכה דרבנן דאם חזקו אותו שיהי' כדאורייתא הי' אסור גם ביו"ט לתקוע כשחל בחול ר"ה אף דליכא רק ל"ת מ"מ לאוי דיו"ט חמירי כנ"ל אלא ודאי שלא עשאהו כשל תורה ואף בשבת הי' דוחה רק משום שמא יעבירנו ששייך רק בשבת ולא ביו"ט דאין עירוב והוצאה ליו"ט. אבל ב"ש לשיטתו ל"ל כלל הדרש דלבדו למעט מילה שלא בזמנו והא דאינו דוחה וגם שריפת קדשים אינו דוחה יו"ט משום דאפשר לקיים למחר כמו נדרים ונדבות ועולות ראי' אבל תק"ש דאי אפשר:

למחר הי' דוחה שבות דיו"ט רק שבות דשבת דהוי בעול"ת לכך אין תוקעין: ובזה מיושב סוגי' דביצה דאיתא שם כוי אין שוחטין ביו"ט ואם שחטו אין מכסין את דמו וקאמר רבה הטעם שאפר כירה מוכן לודאי ואינו מוכן לספק לספק מ"ט לא דעביד גומא ודאי נמי עביד גומא אלא ספק מ"ט דעביד כתישה ודאי נמי נגזר משום דעביד כתישה. ודאי כי עביד כתישה אתי עשה ודחי את ל"ת ופריך אימר דאמרינן כגון מילה בצרעת דבעידנא הכא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים העשה. הא ל"ק בהדי דכתיש מכסה. סוף סוף יו"ט עשה ול"ת הוא. אלא אמר רבא אפר כירה מוכן לודאי ואינו מוכן לספק. והקשה בתוס' דמשמע דרבא סובר דיו"ט עשה ול"ת הוא מדמדחיק לשנוי' ובפסחים משמע דרבא אינו סובר כר"א ולמ"ש א"ש דאף דסובר דיו"ט ל"ה רק עשה א"כ אי אפשר לומר בודאי מטעם דעשה דכיסוי דוחה רק אליבא דרבה דס"ד דגמרא דסובר דגם ל"ת דיו"ט מדחי פריך שפיר סוף סוף יו"ט עשה ול"ת וממנ"פ מדלא דחי שריפת קדשים יו"ט ע"כ או דיו"ט עשה ול"ת כר"א או מגזה"כ כדחזקי' ואבי' ורבא ופריך שפיר לפי שיטתו

דרבה וא"ל דרבה סובר באמת דיו"ט ל"ה רק ל"ת והא דשריפת קדשים אינו דוחה ל"ת דיו"ט לא משום דל"ת דיו"ט חמיר רק הואיל דיכול לקיים למחר. א"כ גבי כסוי נמי יכול לקיים למחר היכא שאין לחוש שיבלע הדם וגם מדהוצרך רבה לגבי שופר לגזירה שמא יעבירנו ול"א דשבות מלאכת התקיעה אסור בשבת מטעם עשה ול"ת משא"כ ביו"ט של ר"ה שחל בחול דלא חמור ממלאכה דאורייתא דל"ה רק ל"ת וע"כ או דסובר דשריפת קדשים הטעם או כר"א דגם יו"ט הוה עשה ול"ת או מדרש דחזקי' ואבי' ורבא מלבדו ולא מילה שלא בזמנו שהל"ת דיו"ט אינה נדחת מפני עשה דחמור א"כ גם עשה דכסוי אינו דוחה יו"ט. ומיושב נמי מה דקשה בירושלמי המובא בתוס' ביצה בנר של בטילה ביו"ט ר' יוחנן מתיר מדכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ביו"ט מותר א"כ אמאי אין שריפת הקדשים דוחה יו"ט והלכה כסתם משנה אמר ר"י וסתם משנה בפסחים דאסור לשרוף נותר ולכל הטעמים מוכרח דהבערה שלא לצורך אסור. ונ"ל דר"י סובר דאין לאו דיו"ט נדחה מפני עשה ונותר הוה מוקצה ואסור מטעם טילטול מוקצה ואינו נדחה. וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ויו"ט הוי עשה ול"ת ע"כ:

דברי שלמה דרוש לשבת תשובה

בשנת תרט"ו:

אמר ר' לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ד' אלקיך. ר' יוחנן אומר עד ולא עד בכלל ומי אמר ר"י הכי והא אמר ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה שנאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אלי' עוד הלא חנוף תחנוף הארץ ההוא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ד' לא קשיא הא ביחיד הא בציבור: ויש להבין ענין זה שמגעת עד כסא הכבוד. אם בשביל שאין השכל מחייב שיועיל תשובה ואין ביד ב"ד של מעלה למחול על החטא ופשע רק הקב"ה חותר חתירה מתחת כסא הכבוד. א"כ כל עיקר עצם כח התשובה פלא הוא ויען:

ידענו עפ"י חוקי התור' שהתשוב' יועיל כמו"ש ושבת עד ד' אלקיך. מה מעליותא משמיענו ר' לוי שגדול כוחה שמגעת עד כסא הכבוד:

והרמב"ם בהל' תשובה כ' וז"ל כל הנביאים צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והי' כי יבאו עליך הדברים האלה וכו' ושבת עד ד' אלקיך ושב ד' אלקיך גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ד' אלקיך כו' כמה גדולה מעלת התשובה אמש הי' מובדל מד' אלקי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים

ביניכם לבין אלקיכם צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה איני שומע ועושה מצות וטורפן אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדביקים בד' אלקיכם צועק ונענה מיד שנאמר טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה אלקים את מעשיך עכ"ל. ולא ידענו מאין למד הרמב"ם ז"ל זאת שמקרבת לשכינה:

במדרש ראה אנכי אמר ר' אליעזר משאמר הקב"ה הדבר זה בסיני מפי עליון לא תצא הרעות וטוב אלא מאליה הרעה בא לעושי רע והטובה בא אל עושי הטובה. אמר רב חגי ולא עוד שנתתי לכם שני דרכים אלא שנכנסתי לפנים משורת הדין ואמרתי לכם ובחרת בחיים ולא ידענו מה זה לפנים משה"ד: בסליחות אנחנו אומרים מכניסי רחמים הכניסו רחמים לפני בעל הרחמים ויש להבין מי המה המכניסי רחמים. גם נבין שאומרים קודם כל סליחות אל מלך יושב על כסא רחמים מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים סליחה לפושעים עושה צדקות עם כל בשר ורוח לא כרעתם תגמול. אל הורת לנו לומר שלש עשרה וזכור לנו היום ברית שלש עשרה כמו שהודעת לענו מקדם כמו שכ' וירד ד' בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ד' ויעבור ד' על פניו ויקרא:

ויש להבין מליצתו שאמר אל מלך יושב על כסא רחמים שמשמע שענין הכסא רחמים לא יתכן במציאות כי אם ע"י שני בחינות שהוא אל ומלך. יאמר אל יושב על כסא רחמים או מלך יושב על כסא רחמים. גם מלת מתנהג בחסידות הוא בחינת מתפעל. הלא כאן מדבר בענינים הנצרך לעולם פועל יוצא לאחרים כמו שאומר מוחל עונות. א"כ יאמר מנהג בחסידות וכשאומר מתנהג הוא מתפעל או כמו שמדברים על איכות הנהגה בעצמותו ית"ש ואיך נערב לבנו להעמיס שבחם בעצם הנהגתו לעצמו ית"ש. ולך דומי' תהלה כתיב וכל השבחים לנו לומר כמו שלש עשרה מדות הכל הכונה הנהגתו בעולם גם להבן ענין כסא דין אצל הש"י שלא יתכן לתאר אצלו ית"ש ענינים אשר יתואר אצל גשמיים לשוב על הכסא גם מאמרם ז"ל האבות הן מרכבה לשכינה מה ענין זה ועוד אמרו על דוד מלך ישראל שהוא רגל רביעי שבמרכבה כמו שטען משה רבינו על כלל ישראל כסא של ג' רגלים אינו יכול לעמוד ואף שיש בזה סודות עמוקים ע"כ צריך לקרב הדבר בקצת מליצה שנבין גם בפשטות הדברים:

הנה אמרו ז"ל ע"פ צור ילדך תשי בזמן שישראל עושין רצונו של מקו' מוסיפין כח בגבורה של מעלה שנאמר הבו גודל לאלקינו ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מתישין כח גבורה של מעלה. ולהבין ענין זה הלא אני ד' לא שניתי כתוב. ולהש"י אין שינוי

ותמורה ח"ו. וכבר אמרו ז"ל ע"פ אני ד' קודם שיחטא אדם אני ד' לאחר שיחטא והפירוש לכך מועיל תשובה יען מצותו של הקב"ה הוא רק לצרף את:
הבריות כמו שאמרו ז"ל אמרת אלקי צרופה לא נתן הקב"ה המצות רק לצרף את הבריות וכמו"ש אם צדקת מה תתן לו. ואם יחטא אדם מה פועל בכה"י למעלה כמו"ש איוב חטאתי מה אפעל לך. רק ע"י עבירות מקלקל נפשו והעונש ישיגנו כמ"ש שלמה בז לדבר יחבל לו. וכמו"ש כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו כי מדה טובה מרובה ממדה רעה ששכר מצוה מלבד שמתקן בזה נפשו שישוב למקור מחצבתו לביתו הראשון. עוד זאת הקב"ה מוסיף שכר לעוה"ב הואיל שמחזיר נפשו ברתא דמלכא כמו שנתנו לו בלי קילקול רק בקשוטין ובלבושין דאורייתא. והחוטא משחית נפשו ומחבל נשמתו וכדי בזיון להשיב נפשו היקרה בלבושין מלוכלכים מעבירות ומטינוף מחטאיו. וזה כי מכבדי מלבד שזה די שכר מצוה ועוד אכבד. ובוזי יקלו ששכר עבירה עבירה. אבל ב"ד כה"י אינו פועל מאומה. ולכך אמרו ברא ד' שני הפכים ונתן יצה"ר באדם לפתותו ואין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. הטביע היוצר כח התשובה ואם ישוב מיד יקבלו לרפאות חבלים שבנשמתו ולכן אמרו אני ד' קודם שיחטא ולאחר שיחטא אני ד' לא שניתי ומועיל תשובה. אי לזאת צריך להסביר ענין תוספות כח של מעלה כה"י והענין מרע"ה אמר בחטא קרח ועדתו האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף ולכאורה הא נימוס ישראל כך הוא כמו שדרשו ז"ל וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו וכל ישראל ערבין זה בזה וכמו שאמרו ז"ל לעולם יראה האדם עצמו וכל העולם חצי' חייב וחצי' זכאי עשה מצוה אחת מכריע כל העולם לכף זכות עבירה אחת כו'. וכן מצאנו בעכן שמעל בחרם ויצא הקצף על כולם. אולם באמת מדוע כזאת שכל ישראל ערבין זה בזה נודע קב"ה אורייתא וישראל חד הוא. ד' אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד. ותורה אחת. וכמו שאמרנו קודם כל מצוה כאלו קימתה בכל פרטיה ודקדוקי' וכוונותי' ותרי"ג מצות התלוין בה. ואיך תלוי' מצות תפילין למשל במצות סוכה ולולב. אולם הענין מבשרי אחזה אלקי כ'. והנה נתבונן בבנין אדם אם אדם יש לו כאב ברגל או ביד מרגיש כל הגוף היסורין יען שהוא מורכב מרמ"ח אברים ושס"ה גידין וכל אבר משונה מחבירו בטבעו. יש אדם אשר נשמה תלוי בו ונקיבתו במשהו ויש אבר אשר פסיקתו ברובו שאין כ"כ המות תלוי בו ויש אבר אשר נטילתו ברובו ג"כ איננו מזיק ויש אשר אף אם ינטל כולו לא ימות. עכ"ז כל אברים מוכרחים לשלימות אדם ויקרא בע"מ בהעדר אבר אחד. והנה הגם שכל אבר וגיד יש לו חיות מיוחד שגם הגידין יתחלקו באיכותיהם יש אם ינטל ימות ויש שאין החיות תלוי בו נמצא חיות מיוחד לכל אבר פרטי ולכל גיד פרטי. עכ"ז

מקור החיות בלב. כמ"ש וכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים. והלב מחלק חיות לכל אבר ואבר די חיותו ולכל גיד וגיד. ועיקר החיות שבאדם הוא הדם כמ"ש כי הדם הוא הנפש. ומכל האברים הולכים הדם אל הלב ומן הלב אל האברים וכאשר הדם במזג השוה מן האברים אל הלב ומן הלב אל האברים הצריקלאציאהן בשלימות אזי האדם בריא אולם ואם יקולקל מרוצת הדם מאבר אחד נתחדש שמה מחלה מצד שיקרוש הדם ונתעפש והדם מקושר למקור הדם שבלב ושבכל האברים כי הדם הולך אנה ואנה נמצא הדם נתקלקל בכללו מרוח העיפוש אשר באבר הפרטי וכל הדם שבאדם מרגישים הכאב והחולי לכך מרגישים כל האברים הכאב והחולי ע"י שנתעפש הדם שבאבר הפרטי. ובהתרפאות אחד יתרפאו כלם אולם אם נחתך אבר הפרטי באופן שאין עיקר החיות תלוי בו אזי נסתלק העיפוש משאר מרוצת הדמים משאר אברים והכל על מכונו והוא בריא אולם כמאז.:

והנה כמו בענין הגוף שהוא לבוש ותיק הנפש כן נמי בנשמתו של אדם יש האברים והגידין רמ"ח ושס"ה. ע"ד ועל דמות הכסא כמראה אדם. וכנגדן יש שני מזוני דנפשאי חיות האברים והגידין הללו רמ"ח עשין ושס"ה ל"ת וכל מצוה פרטיות ענין בפ"ע ויש מהם אשר חיות הנפש תלוי בו עיקרי אמונה כמו שבת שמורה על חידוש העולם ויש אשר יהרג ואל יעבור כמו ג"ע ע"ז ושפ"ד ויש כמה מל"ת אשר מיוחדין לאברים אשר אין עיקר החיות תלוי בו רק בהעדרן נקרא בעל מום ואם אינו מתקן הנפש לא יעול קמא מלכא קב"ה בעלמא דאתא כי להשלים הנפש בעי כל התרי"ג מצות לשמור ולעשות. ועיקרן של המצות הוא אמונה כמו"ש ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחי'. ואף אם יעשה אדם כל המצות שלא לש"ש אין לו שכר ואנו מברכין קודם כל מצוה אשר קדשנו במצותיו וציונו שאנחנו עושין מצד צוי הבורא ית"ש ולהאמין שיש בורא ית"ש שחידש עולמו ותורה מן השמים ויש שכר ועונש. ועיקרי אמונה תלוין בלב ע"ד רבות מחשבות בלב איש שהלב חושב והשכל יועץ אם לעשות או לחדול. והלב זורק אמונה לכל האברים הפרטים ומצוה פרטיות המיוחד לאבר הזה ולכך בדור המבול כאשר נתקלקלו מקור חיותם הלב משכן עיקר החיות האמונה נאמר וירא ד' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצרי מחשבות לבו רק רע כל היום שהי' נעדר מהם האמונה שבלב. והנה אם יחטא האדם במצוה א' אזי ע"כ נעדר ממנו לפי שעה קצת אמונה למשל אם גוזל לחבירו או בעבירה שבינו למקום בניבול פה וניאוף ח"ו ע"כ שאינו משים על לבו אזי אמונת ד' ותורתו הכאב נוגע לכלל התירה והמצות שזאת הבחינה והיינו האמונה הולכת מלב לכל מצות פרטיות בעשותן וכאשר עושה מצוה פרטית כתקונה ומתלהב

באמונה אזי מתקן כל המצות כי הבא לטהר מסייעין לו נמצא תלוי כל המצות זה בזה ע"י החיות והנשמה באורייתא ומצות. שע"י קיום מצוה אחת מוסף חיות לעיקרי אמונה וע"י עבירה אחת מחליש הלב שהוא עיקרי אמונה נמצא יפה כל התרי"ג מצות תלוין בכל מצוה ומצוה הן בקילקול והן בתיקון הפרט שייך להכלל ע"י עבירה מחליש כח אמונתו מד' ומתרחק מהשגחת ד' כמו"ש עונותיכם מבדילים ביני לביניכם וע"י תוקף המצוה מחזק אמונתו בד' ומקרב א"ע לד' והשגחתו עליו. וכל כללות ישראל המה כמו נפש א' כמו"ש בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים וכמו"ש בקבלת התורה ויחן ישראל נגד ההר שכל ישראל כגוף אחד כי הנשמות קשורות זה בזה ולכן אמרו ז"ל לעולם יראה אדם א"ע חצי' חייב וחצי' זכאי וכל העולם כולו חצי' חייב וחצי' זכאי עושה מצוה אחת מכריע א"ע וכל העולם לזכות עבירה אחת לחיוב. ואמרו ז"ל שה פזורה ישראל למה נמשלו ישראל לשה מה שה כיון שלקה באבר אחד מזדעזע כל גופו כך ישראל כיון שחוטא אחד ומשחית נפשו נחסר שפעת נפשו והתקרבותו אל ד' שמרחיק השגחת ד' ממילא מרגישים כל נפשות ישראל. אולם זה במי שהוא עדיין בכלל ישראל אבל אם אחד פורק עול לגמרי ומכחיש ח"ו בכללות התורה אין לו עוד שום אחיזה בד' אלקי ישראל וכמו בחולי הגוף כ"ז שהאבר אשר בו החולאת דבק בגוף מרגיש כל הגוף אולם אם נחתך אבר או מצד מחלה אז אף אם יחתוך אח"כ אבר זה באיזמל לא ירגישו שאר האברים כך באם עוד נקשר מצד הנשמה לכלל ישראל אזי כל כ"י ערבין זה בזה ונענשים בחטאו. וגם הוא יקבל זכות ושפעת שאר ישראל. אבל אם יחטא שאינו מאמין כלל ח"ו ברזי וסודות התורה ומלגלג על דברי חכמים ז"ל. גופו נשאר בלי רוח ונשמה אזי שפיר לא נענשו הכלל עבורו: וקרח כפר בכללות התורה כנודע א"כ אינו מקושר לישראל וזה הי' טענת משה האיש אחד יחטא שהוא אחד ונסתלק מכללות ישראל ועל כל העדה תקצוף: והנה החוטא פועל ב' רעות ומבשרי אחזה אלקי שיש חיות אדם מקורו בלב והלב משפיע לכל האברים ועיקר החיות התחזקות הלב. אולם אינו משפיע רק באם כל האברים במזג השוה ואם אבר אחד נחלה ולא יוכל לקבל מלב אזי נפסק כח הלב מלהשפיע נמצא המכה בהאבר פועל ב' רעות. א' שקילקלה האבר המוכה ב' שגרמה חולשת הלב ותש כח הלב באשר לא תוכל תת החיות ועצור בלב. וצריך ב' רפואות. א' רטי' על המכה על אותו האבר להוציא העיפוש והליחה אולם לא תועיל הרטי' לחזק הלב מחולשתה וצריך לשתות סמים המחזיקים הלב שיתחזק כבראשונה שתוכל תת החיות ולא יתכן שיתן סמים ללב קודם שמניח הרטי' על המכה כי בעוד העיפוש בהאבר מחליש כח הלב ולא יועיל הסמים. כן החוטא משחית נפשו פוגם שתי

רעות א' שמשחית נפשו ובאותו האבר שפוגם בו חובל בנפשו אם חוטא בפועל ר"ל בניאוף משחית כל נשמתו ואם בעין משחית עין הנשמה כמו"ש בז לדבר יחבול לו. וכה"י הקב"ה כמו לבן של ישרא' ע"ד צור לבבי וחלקי כמו הלב מחי', כ"כ אתה מחי' את כלם שנותן חרות לכללות ישראל וישראל חלק חלק ממעל ורצון השי"ת להשפיע ברכה על ברואיו ושמחה לו כה"י זאת ע"ד יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו. וע"י שאין לו להחוטא הכנת המקבל בהשחתת נפשו גורם שנפסק השפע ורצון כה"י לא נעשה. וזה שאמרו ז"ל ע"פ אני ישינה ולבי ער אני ישינה מן המצות ולבי זה הקב"ה כמ"ש צור לבבי ער לגאלני. כשאני ישן בשינת אילת ולבי זה הקב"ה ער לגאלנו ורצונו להשפיע הטוב. וזה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה שעי"ז נעשו מוכנים לקבל השפע וכמו כל האברים משפיעין ללב והלב משפיע להאברים. ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מתישין כח הגבורה של מעלה שלא יכול לחול השפע שנפסקו האברים מן הלב. וידענו שכל מצותיו של הקב"ה הם בגדר יועץ כצוות הרופא אל החולה. וע"ז כתוב בתורה שהזהיר משה רבינו לישראל רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך. כי החוטא משחית ומקלקל נפשו ומכבה האהבה הנטועה בלבו לתורה ולמצות וזה השמר לך מקילקול עצמך שהעבירה מקלקלת התיקון שעושה הקב"ה נוסף ע"ז ושמור נפשך מאד כי העבירה גוררת עבירה ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך. וכזה פי' בשל"ה הקדוש שיחת לו לא בניו מומם כי ההשחתה פוגם למעלה. ואמר שיחת לו שנוגע לכה"י אח"כ אמר לא כלומר לא תבין שח"ו ההשחתה פוגם בכה"י זה לא. רק הוא לו והוא לא ומפרש כיצד בניו מצד שהקב"ה אוהבם וחפץ בטובתם ורצונו להשפיע הטוב רק מצד המקבל המניעה מ"מ יש צער כה"י לשכינה:

וכבר אמרנו ליישב קושית הרשב"א ז"ל על הא דאמרו ז"ל ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם דמכאן מודעה רבא לאורייתא רק הדר קבלוהו בימי אחשורוש כשראו ישראל שגרמו להם הרע וקיימו וקבלו והקשו א"כ למה נענשו קודם לכן ואמרנו ע"פ דברי בע"ק על מאמרם ז"ל אשריכם ישראל בזמן שאתם עושין רצונו של הקב"ה אין אומה ולשון שולטת בכם ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום הקב"ה מוסר אתכם ביד אומה: שפלה ולא עוד אלא אפי' ביד בהמתן. וכ' דכל דבר שמקבל צורה שלימה החומר נחלש. וזה מליצת דבריהם ז"ל כשהם עולים עולים עד לרקיע וכשהם יורדים יורדים עד לעפר. והם ב' הפכים יען שהם בגרם המעלה ויש להם קשר אמיץ וחזק ע"י התורה ואתם

הדבקים בד' אלקיכם חיים כלכם לכך עלייתם למעלה ראש וזה סיבה שנחלש החומר ע"י צורה שלימה שקבל לכך נחלש החומר הישראלי כשהם יורדין יורדין עד לעפר:
ובארתי בזה מסורה ד' פעמים נחנו. כלנו בני אב נחנו. נחנו נעבור חלוצים. נחנו פשענו ומרינו. נחנו מה. כי עיקר שלימות ישראל אחרי שעמדו על הר סיני ופסקה מאתן זוהמתן אין להם קיום רק ע"י התורה ומצות וכדגים בים פרין ורבין וכשפורשין מן המים מיד הם מתים כן ישראל ע"י אחדות ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה וזה מונע מכמה עבירות רכילות ולה"ר ושקר ומניעת העול לחבירו האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין שלא ירע לחבירו. גם ע"י אחדות בכלל ישראל נחשבים כ"א ואחד מזכה לחבירו בקיום מצותיו אבל בהפרד' זה מזה ע"י נאוה וש"ח אז המה חלשים כי הצורה נחלש וגם החומר ישראל נחלש מכבר ישראל שעמדו על הר סיני כנ"ל:
וזה כלנו בני אב נחנו שבזמן שיש אחדות בנו אזי נחנו נעבור חלוצים נגד כל אומה ולשון. נחנו פשענו ומרינו נחנו מה כי החומר נחלש. וא"כ יהי' באיזה אופן שיהי' העונש מעבירה. ובלתי קיום מצות התורה כל העונש סגולי אף שהי' באונס. רק לעומת זה יש עכ"פ עונש גמולי שהכעיס וקילקל רצון השי"ת להטיב והנה תשובה לשוב על חטאיו מועיל שימחול הקב"ה על כבודו שהמרה אבל מ"מ להיות נפשו טהורה מכל סיג לזה צריך כיבוס וטהרה הרבה. וכ"ז שלא שב אתי שפיר דברי הרמב"ם עשה מצות וטורפן בפניו והוא מובן כמו שאמרנו באם אינו מניח רטי' על המכה אינו מועיל מה שלוקח מעדיצין לחזק הלב כן נמי מה מועיל המצוה באם עדיין לא נתרפאו אברי הנשמה ומורחקים המה מלב הוא הקב"ה משפיע כי האבר אינו יכול לקבל ההשפעה:
וע"ז אמר הנביא רחצו הזכו הסירו את רוע מעלליכם מנגד עיני והביאור ע"ד שאמרו ז"ל על הלל שהי' רוחץ כל יום פניו ורגליו לכבוד קונו ומשלו לדיוקנו של מלך כי הרהור עבירה קשה מעבירה. ובעוה"ר אין אדם ניצול מהרהור עבירה. וזה עושה רושם בפנים כמו"ש מדוע פניך זועפים. כי ההרהור ניכר בפנים והרחיצה הכוונה על קושט המדות על פנים לטהר מחשבותיו וידיו ורגליו כונו שהם כלי המעשה זה הי' רוחץ כל יום להסיר הליכלוך. כי בלא זה המצוה אינו פועל באם דבר חוצץ בינו לבין קונו ועונות מבדילים. וכמו באם רצון אדם לצבוע בגד צריך מקודם להסיר דבר החוצץ אח"כ יקבל הצבע כן צריך אדם מקודם להסיר סיגי נשמתו ואח"כ יקבל שפעת השם ע"י מצותיו:
והנה עיקר תשובה ודוי דברים קחו עמכם דברים והיינו שיתבונן ויבוש ויכלם איך מרד בקונו ויחשוב עם נפשו במה מרד. אבל האומר ודויים וצעקות לפרסם חטאיו ואינו מתחרט בלב ולא יקבל ע"ע שלא ישוב לעשותו זה עון פלילי שחוצה הוא כלפי שמי'

שמספר חטאיו ופשעיו ועוקר טהרת נפשו אחרי שמתחרט ממה שעשה עבירות להוציא החולאת. אין עצה לזה רק ע"י התורה הלא כה דברי כאש נאום ד' כל דבר אשר באש היצה"ר הבוער תאוה החומריות תעבירו באש ואש התורה יכלה אש היצה"ר. ואמרו ז"ל על בני עלי (בזבח ומנחה) שאמר הש"י נשבעתי:

לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל בתורה מכפר. וע"כ איירי אף ע"י תשובה דאל"כ זבח רשעים תועבה חזינן אף אחר תשובה בעי רפואה תעלה לטהר ולזכך נפשו ובלעדי זה טמא טמא יקרא. ואין טהרה רק ע"י תורה. ואמר הנביא אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נחתם עוניך לפני. אמר כמו הרוצה לכבס בגד אם לוקח בורית לכבס כל מה שירבה בורית ילכלך עוד ביותר הבגד בלעדי אם יקח מים לכבס. כן אף אם אומר ודויים אלף פעמים בעוד שלא יקח מים התורה לכבס הכתמים מנשמתו נכתם עונך לפני:

אמרו ז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה דע"י לימוד התורה מלבד שמקיים בכל דיבור ודיבור מצות עשה ודברת בם. נוסף ע"ז שיודע המעשה אשר יעשה ורע מאד המעשה אשר נעשה פה מהרבה אנשים שהי' בני תורה ואינם קובעים עתים לתורה. ועי"ז נמנע לדעת המעשה אשר יעשה וכל חטא קשה לדבר קל בעניננו. בפרט בימות החורף בלילות הארוכים כמה מגונה ומכוער אם יתקבצו אנשים לשחוק בקארטען ר"ל כתב הרמב"ם ז"ל כמו שאם יתחברו חבורה לישב ערום ולהתריז יבושו זה מזה. ואין בושה גדולה מזה לקבץ יחד לדברים בטילים והבל. ואיך תתקבל תפילתו ואמירת ודויים אם אינו עושה גדר שלא יבוא עוד לחטאיו שהורגל בהם:

אמרו חז"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך ב"ח אלא מי שעוסק בתורה. וכל מי שעוסק בת"ת הרי זה מתהלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. הורה לנו התנא בזה במה שאמר אוי להם לבריות לדברי הזהר הק' שכ' בפ' ויקרא. אם הודע אליו חטאתו אשר חטא הודע אליו מסטרא דמאן או ידע או נודע חטאתו מבעי לי' מה הודע אליו אלא הקב"ה פקיד לכני"י לאודעי לי' לבר נש ההוא חובא דהוא חב ובמה מודע לי' בדינא כד"א יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה כמאן דפקיד לאחרא. דתנינן בשעתא דב"נ חב קמי קב"ה ולא אשגח בחטאיה לאהדר בתיובתא קמי מארי' ואשדי' בתר כתפי'. נשמתי' ממש עליקת ואסהידת קמי קב"ה כדין פקוד מצא ואמר או הודע אליו חטאתו

אשר חטא אושיט דינך עלי' ואודע לי' חובי' בתר דמטי עלי' דינ' כדין איתער רוחי' למהדר בתיובתא קמי מארי' ואתכנע דהא מאן דלבי' גס בי' חמי ואנשי חטאה ולא אשגח עלי'. ומאן דלעי באורייתא קא מודעי לי' חובי'. ולא באורח דינא. אלא כאמא דאודעת לברה במלה רכיך והוא לא אנשי לי' ותב בתיובתא קמי מארי' עכ"ל. חזינן דהש"י לא יניח לאיש הישראלי ישכח חטאיו ומעורר אותו ע"י דינים ששולח עליו. או ע"י התורה מעוררת אותו לדעת ולזכור בחטאיו ולתקנם:

וזה מאמרם ז"ל אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף ומרוחק מן ד' ואינו מעורר אותו לתשובה רק ע"י יסורין ח"ו שעכ"פ יזכור בחטאיו. ואמר עוד שכח התורה לעשות האדם חפשי מן היצה"ר כמו שאמרו ז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין. אולם לא תימא שהתורה אין לה מעלה רק לעוררו בתשובה ולעשותו חירות מיצה"ר אמר שעוד מתעלה עי"ז כאשר כבר בארנו המדרש כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים אמר:

הקב"ה לא לרעתכם נתתי לכם התורה אלא לטובתכם תדע שמלאכי השרת נתאוו לה ואמרו תנה הודך על השמים. ואמרנו שכל מה שהעדר יש לו חסרון השלימות אינו מעלה אבל השלימות כמו לשור ולכתוב שההעדר אינו חסרון המציאות מעלה. והתורה מצאנו שבהעדרה כלנו כלא נחשבנו כמו"ש משה שימו לבבכם לכל הדברים האלה כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם וחיות הישראלי תלוי בתורה ואתם הדבקים בד' חיים כלכם היום והי' ס"ד שהמציאות אינו מעלה רק בהעדר יש חסרון. אמר שלא כן הוא רק מעלה הוא ג"כ וכבר אמרנו יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה כנודע והביא ראי' שמה"ש נתאוו לה אף של"ש יצה"ר אצלם. וזה השמיענו התנא שלא זה שמעוררת האדם לתשובה ועושה אותן ב"ח רק שמתעלה ע"י ג"כ:

עוד יש תרופה לטהר לצרעת עונות מצות ג"ח וצדקה כמאמרם ז"ל בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל בתורה וגמ"ח מתכפר והטעם ואתם הדבקים בד' חיים כלכם היום וכי אפשר לדבק בהקב"ה אלא הדבק במדותיו מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון. וכבר אמרנו הדיוק מתיבת מה הוא ירצה כמו שהשי"ת אף שאינו מתפעל אני ד' לא שניתי ורחמיו על כל מעשיו כתיב שרחמיו חוזרין על הירוחם לא להסיר ח"ו רגשתו כיון האדם צריך לאהוב מדה זו ואף אם בטבעו הוא אכזרי מ"מ יאהב מדות רחמים אף אם ישתנה. ואמרו ז"ל אמר ר"י אמר רב מה דכתיב ומי האיש החכם ויבין את זאת ואשר דיבר פי ד' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ ויאמר ד' על אשר עזבו את תורתי ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה שאלו לנביאים ולחכמים ולא פירשו עד

שפירש הקב"ה בעצמו ויאמר ד' על אשר עזבו את תורתי היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה אמר ר"י אמר רב על שלא ברכו בתורה תחילה. ואין לזה הבנה. אולם נודע שמצות ד' נחלקות לב' חלקים. שכליות ושמעיות. ואף כי מצד אחד יותר נקל לקיים שכליות אולם מצד הב' יותר נקל לעשות לשם ד' השמעיות. משא"כ השכליות נוכל לשפוט שעושה לא מצד מצות השי"ת רק מצד שכלו ועיקר קיום המצוה צריך להיות לשם המצוה כמו"ש הרמב"ם לענין מצות ב"נ שצריכין להאמין שמשה רבינו מצטוה ע"ז: וכבר אמרנו לתרץ קושית תוס' פעם א' אמרו ז"ל תחלת דינו של אדם על דברי תורה פוטר מים ראשית מדון ופעם א' אמרו ז"ל ששאלה הראשונה נו"נ באמונה ואמרנו שהיא היא אף אם אדם עוסק באמונה אם אינו עושה עוול לחבירו עפ"י שכלו הגם שא"א לשכל האדם להשיג דרך הישר עפ"י התורה למשל אם ימכור בזול ויתן משקל חסר אף שאינו גוזל לחבירו רק שמטעהו אותו שיקנה בעדו מ"מ עפ"י התורה עובר על כמה לאוין. מ"מ אף אם נו"נ באמונה אם אינו עושה עפ"י התורה אין בידו מאומה זכות וזה תחילת דינו של אדם על דברי תורה וגם נו"נ באמונה היינו עפ"י התורה כי כ"ז שאינו עושה עפ"י התורה לא פעל מאומה וגם בלתי אפשרות לבוא אל מטרת האמת ואמונה: וזה מי האיש החכם שבאמת הי' מקיימים מצות שכליות הרבה לכן שאל על מה אבדה הארץ כי לא ידעו פרי מחשבותם שאינם עושים רק עפ"י השכל לא עפ"י מצות השי"ת רק ד' יודע מחשבות וזה ויאמר על אשר עזבו את תורתי שמה שעושים אינם עושים עפ"י תורתו מצד מצות התורה והעד ע"ז ולא שמעו בקולי השמעיות אינם עושין מוכח שגם השכליות עושים מצד שכלם לבד. כאשר כבר אמרנו במאמר כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול: מלכות ועול ד"א ואמר שלא ברכו בתורה תחילה כי אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה שאנחנו עושים עפ"י התורה והמצות של הקב"ה. וזה לא הלכו בה שלא עשו עפ"י התורה. כן נמי בענין רחמנות אף שהוא מצוה שכלית חברת רעים שלא ירעו לחבירו ואיש את רעהו יעזורו מ"מ אם אינו עושה רק עפ"י השכל ילאה האדם ואם לא יתגבר עליו הרחמנות לא ירחם אבל העושה עפ"י מצות השי"ת לא ישים מפני כל ואף בצוק העתים יתגבר ולא יפחות:

אחי בעזה"י התחלנו לבנות בית מקדש מעט כמאמר הנביא כי הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם ואמרו ז"ל זה בתי כנסיות שמשם בא השפע לישראל. ובמדרש וירא והנה באר בשדה זה בית הכנסת והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עלי' אלו שלשה קרואים כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים שמשם שומעים את התורה (כי בה"כ מביא התעוררות וטהרה) והאבן גדולה זה היצה"ר

ונאספו שמה כל העדרים זה הצבור וגללו את האבן והשיבו את האבן על פי הבאר שכיון שהם יוצאין להם היצה"ר חוזר למקומו והיינו שיעקב ראה באר בשדה בעת הגלות ציון שדה תחרש מ"מ ישאר מקדש מעט. ובעזה"י התחלנו ליסד הבית אולם צוק העתים הרע לבב איזה בעה"ב ולא קיימו כל א' נדרו. התורה הזהירה לנו כי תדור נדר לד' אלקיך לא תאחר לשלמו ואל תעכב כי אינך מוותר כלום שסוף יהי' כי דרוש ידרשנו ד' אלקיך מעמך והי' בך חטא שזה תוכל להרויח שיהי' בך חטא אבל הכסף יגבה ד' וכי תחדל לנדור לא יהי' בך חטא אבל ג"כ אין מוותר כי השי"ת משפיע לצרכי מצוה לזאת בחורף הבע"ל יהי' נצרך לגבות למען לגמור בעזה"י את אשר החילנו לעשות נא יחזיק כל א' במעוזו וד' ישפיע את טובו עלינו:

יוהכ"פ אינו מכפר רק לשבים וכבר אמרנו עיקר תשובה חרטה ועזיבת החטא ולשקול כל אחד בפלס שכלו במה קילקל כל השנה ולא להגיד ודויים משפה ולחוץ לצעוק אשמנו בגדנו ועוד אמר השל"ה הקדוש והתודו עונם ועון אבותם במעלם אשר מעלו בו כי עדיין מועל בד' שאינו מתחרט. הודוי צריך להיות בעמידה:

מצות סוכה מצוה קלה נקראת ואין לנו מצוה יקרה כזו אשר כל הגוף חופף בצל המצוה. וזה אות על אמונתינו בד' שאנו חופפים בצל השגחתו הדבוקה בנו. לא יעשו בקרקע חבירו או כרה"ר:

לילה הראשונה החיוב לאכול פת בסוכה אף אם ירדו גשמים:

חוה"מ אסור בעשיית מלאכה ועיקר יו"ט נתן הקב"ה לישראל שיהי' להם פנאי לתורה. ראשית דרכי תשובה וטהרת הנפש להיות דבוק בהשגחת ד' היא שמירת שבת כראוי. ובמדרש תנא רשב"י אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג אמר הקב"ה כנס"י הוא בן זוגך וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנס"י הוא בן זוגך היינו זכור את יום השבת לקדשו:

הענין עפ"י מאמרם אלמלא שמרו ישראל שני שבתות מיד הי' נגאלים. ועצם טהרת הנפש הי' רק בהיות ישראל יושבים על אדמתם ול"ה שום שר ומזל מפסיק ביניהם לאביהם שבשמים לא כן עתה בעוה"ר סביב רשעים יתהלכון הרבה כחות הטומאה מבדילים בין ישראל לאביהם שבשמים ורחוקה הקדושה מנפשותינו והתשובה רחוקה להתקבל, אולם ביום השבת נאמר כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות מכל המעשים שפעל ד' שיעשה ע"י: אמצעים אחרים ובמדרש ממלאכת עולמו שבת אבל לא שבת ממלאכתם של צדיקים היינו שכל ימות השבוע יתנהג העולם ע"י אמצעים כומ"ז שע"י מתדבקות כחות הטומא' אבל לא שבת ממלאכתם של צדיקים שהנהגתם

מסורה בידו של הקב"ה. וזה נוהג בשבת יותר וע"י שמירת שבת כראוי ממשיך האדם קדושה בנפשו. לכן אמר הכתוב אם תשוב משבת רגליך כו' אז תתענג על ד' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך שע"י שמירת שבת אנו ממשיכים השפע מהשי"ת שלא ע"י אמצעים שר ומזל ומתענגים עליו ית' והם נחשבים גבוה מעל גבוה רוכבים על במתי ארץ הם שרי מעלה אשר בשמים ומשטרם על ארץ ואז נאכל נחלת יעקב מטתו שלימה בלי אחוז בהם הכח החיצוניות לכך תלוי גאולת ישראל בשמירת שבת שאז אין מזל שולט בישראל. וזה הי' שאלת שבת יען בו שבת ד' מכל המעשים אולם לא נתן שבת לישראל אלא לעסוק בהם בתורה כי יום זה לא יצליח בו כל מעשה רק ע"י עסק התורה מלאכתן של צדיקים שלא שבת ממנו הבוי"ת וע"ז נא' זכור את יום השבת לקדשו תהי' זכורים להקדישו קודש לד':

עתה נחזור לאשר התחלנו תואר כסא הכבוד ביאור רמב"ם ז"ל שהוא תואר למקום שנראה בו כבוד אל ויתיחד במקום ההוא כבודו והשגחתו לכן נאמר על מקדש ד' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ששם בהר ד' יראה כבודו והשגחתו יותר משאר מקומות כמו"ש יהי' עיני ולבי שם כל הימים. והנה להוריד השגחת ד' על אדם הנהגה העליונה הוא אחר אתערותא דלעילא תלוי' באתערותא דלתתא. כמו שאדם מעורר במדותיו אשר המה לקוחים ממדותיו של השי"ת ע"ד ואתם הדביקים הדבק במדותיו וע"ד ועל דמות הכסא כמראה אדם עליו מלמעלה כמראה אדם אם מתעורר במדותיו ככה עליו מתעורר הנהגתו מלמעלה. ע"ד מאמרם ד' צלך על יד ימינך יומם השמש לא יככה וירח בלילה ד' ישמרך מכל רע פי' ד' שומריך השומר ישראל מכל פגעי הזמן אולם אל תאמר שהוא כשומר בו"ד אשר הנשמר ילך לישן ויהי' פנוי' ובטל מענין השמירה מצד הבטחון על השומר לא כן שמירת הבורא ד' פירוש הנהגת שמירתו צילך על יד ימינך כמו שתנועת הצל תלוי בתנועת היד ככה שמירתו ית' תלוי בהתעוררות התחתון מאדם אז יתעורר השמירה מלמעלה כלא הי' נפגע מן המזלות והשמש והירח. נמצא אם מאמין אדם בהשגחתו ית' ומעורר מדותיו עפ"י צוי הבוית"ש חל עליו השגחתו. והנה אאע"ה מרגלית טובה הי' תלוי בצוארו שכל חולה נתרפא שהי' מכריז ידיעת והשגחת השי"ת והראה עבודתו במסה"נ וכן יצחק מסר נפשו לקרבן. על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועבודה וגמ"ח. נמצא ג' רגלים לקיום העולם וע"י כ"א יוכל להביא השגחת וכבוד ד' עליו ואף ע"י גמ"ח נאמר וארוכתך מהרה תצמיח שלא בהדרגה רק השגחה פרטית. ואברהם חסד רגל הגמ"ח ויצחק אבינו עבודה במסה"נ יעקב איש תם יושב אוהלים עמוד התורה. והמה התחילו להראות השגחת השי"ת למטה וזה האבות

הן הן המרכבה לשכינה שהמה פעלו הסיבה שהקב"ה ישגיח בעולמו השפל. אולם הדרכם הי' קודם מתן תורה ודוד רגל הרביעי פרסום אלקותו ית"ש ע"י שירות ותשבחות: והנה ענין מלך שלמותו הוא מציאות העם וכאשר מציאותם איננו בשלימות גם מציאותו אינו בשלימות. וזולת המדינה המלך הוא כאחד העם בלעדי מוכרח הוא להשגיח על כל פרטי הנהגת המדינה ובחינת אל איננו תלוי בעולמו ואנחנו אומרים אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם וא"צ לעולם:

והוא מלא חסד חסד אל כל היום. והנה הבוי"ת מצד עצמותו הוא אל שא"צ לעולם ח"ו ומצד הנהגתו בעולם נקרא מלך כי אין מלך בלא עם. והנה בחינת דין וחשבון בעולם לא יתכן במציאות אם מצד אלקות הלא הוא ית"ש נעלם ונסתר מעין כל חי רחום וחנון ואין במציאות דין וחשבון רק רחמים פשוטים. אולם עילת הבריאה לטובת הנבראים ומלך במשפט יעמיד ארץ וא"כ כל האומר הקב"ה וותרן יוותרו מעוי' והכרח להעמיד במשפט בחינת מלך אולם אם הי' נשאר רק בחינה זו הי' ח"ו בטל במציאות העולם כמאמר דוהמע"ה אל תבוא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי, ומדת אברהם הי' חסד ורחמים גמורים ומדת יצחק דין וע"י עקידה שעקד מדת הדין למדת הרחמים שיהי' משותף דין ורחמים וזהו מדת יעקב ובחינה זו אלקות ומלכות כאשר אנו אומרים בכל ברכה ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם. אולם שיתוף הרחמים תלוי בנו ע"י אתערותא דלתתא ומה שאנו מעוררים רחמים להמשיך עלינו רחמים בדין נקרא כסא שהיא הכנה לכבוד ד' ע"י וע"י מדותינו אנו מכוונים הכסא לד' וזהו אל מלך מצד בחינת אלקים רחמים פשוטים ומצד בחינת מלכותו דין משניהם הפועל יוצא יושב על כסא רחמים וא"ת הלא מלך במשפט יעמיד ארץ ואיך יתכן רחמים בדין וכל האומר הקב"ה וותרן וכו'. אמר מתנהג בחסידות שאנחנו מעוררים זאת שיתנהג עמנו בחסידות לפנים משורת הדין כפי אשר אנחנו מתנהגים בעולם לפנים משוה"ד. ועי"ז הבחינה מוחל עונות עמו וע"ד שאמרו ז"ל שמלאכי השרת אמרו כ' אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד וכ' ישא ד' פניו אליך אמר הקב"ה איך לא אשא להם פנים שכ' בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מחמירין ע"ע עד כזית עד כביצה שע"י שאנחנו מקבלים בחינת אלקותו להודות לו על סיבה קטנה מעוררים מדת אל לרחמים פשוטים. מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים לשוגג וסליחה לפושעים לעושים תשובה על מזיד עושה צדקות עם כל בשר ורוח שהקב"ה מיעץ אותנו לתת בידנו חקי תורה ומצות כמו"ש דהע"ה אברך ד' אשר יעצני ואם הרופא מזהיר להחולה והחולה עובר אזי הוא בכעס ואין לו תרופה למחלתו. והשי"ת אעפ"כ לא כרעתם תגמול. אל הורת לנו לומר שלש עשרה שנעורר

מדותיו שמשם ישפיע רפואה תעלה. וע"י תשובה יתואר אם בשם כסא הכבוד שנשוב בתשובה שלימה זדונות נעשו כזכיות והשגחת השי"ת דבקה באדם והקב"ה מיחד השגחתו עליו וזה מאמר ר' לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שמתואר בשם חדוש זאת לא זאת שיש לו רפואה תעלה למחלתו רק שישיג שם חדש כסא הכבוד שמשכין השי"ת עליו ודבק בד' ומביא ראי' מהכ' שובה ישראל שיעשו תשובה מועילה עד שיגיע למדרגה שיהי' השי"ת נקרא אלקיך ובמה יזכה לתואר הנשגב הזה שהשי"ת ייחד שמו עליו בתשובה שלמה אל ד' מאהבה ויבוש ויכלם אשר חטא נגדו. וזה נמי דברי הרמב"ם ז"ל גדולה תשובה שמקרבת האדם לשכינה כי תואר שכינה הוא ג"כ התמדת השגחתו במקום ההוא או בהאיש ההוא. ואף כי כל התחלות קשות מ"מ מביא התשובה ממדריגה למדריגה מיראה לאהבה עד כי ישוב האדם אל ד' באמת ובתמים ויהי' מתואר בשם כסא הכבוד. הרחמן יעורר אותנו לתשובה שלימה ונזכה לשנה טובה שנת גאולה וישועה ובא לציון גואל בב"א:

דברי שלמה דרוש לפרשת תרומה

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ככל אשר אני כו' וכן תעשו. ואמרו חז"ל (סנהדרין מ"ו) כן תעשו לדורות. ע"כ. מדרש ש"ר. בשעה שאמר הקב"ה למשה על עסקי המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולים הם ישראל לעשותו. א"ל אפילו אחד מישראל יכול לעשותו שנ' מאת כל איש אשר ידבנו לבו כו'. אמרו רבנן אף במן שהי' יורד לישראל הי' יורד בו אבנים טובים ומרגליות. והיו הגדולים שבהם באים ומלקטים אותם והיו גונזים אותם. תדע שכן הוא שנ' והם הביאו אליו נדבה בבוקר בבוקר. וכי בבוקר היו מביאים ובצהרים לא היו מביאים. אלא ממה שהי' המן מוריד להם הביאו. וכן הוא אומר והנשיאים הביאו ע"כ:

ויש לדקדק. א' הלשון שאמר על עסקי. והל"ל לעשות המשכן ומזה נראה שהוא דבר אחר זולת עשיתו. ב' מה ראי' מפסוק מאת כל איש אשר כו' שאחד יכול לעשות ואדרבה נאמר שכלם יתנו ומכ"ש מה שכתוב מאת כל וכו' הוא מענין התרומה. ג' מאי שייכות זה לענין מן שאמר אף במן. ומה זה ענין אבנים טובות שהי' במן כו' אם כונתו שאותם אבנים היו למשכן הי' לו לפרש. ד' אם כן הוא שירדו עם המן אבנים טובות למה דוקא הגדולים לקטו ולא הקטנים:

עוד מדרש. ויקחו לי תרומה. הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. אל תעזובו את המקח אשר נתתי לכם. וכי יש לך מקח שמי שמוכר נמכר עמה אמר הקב"ה מכרתי

לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה. משל למלך שהי' לו בת יחידה וזוגה לבעלה אמר לו המלך לפרוש ממנה איני יכול שהרי היא בתי. לומר לך אל תטלה איני יכול שהרי היא אשתך אלא זה טובה עשה לי בכל מקום שאתם הולכים עשו לי משכן אחד שאדור אצליכם. כן אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש ממנה אינו יכול לומר לכם אל תיטלה אינו יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים עשו לי בית ואדור עמכם בתוכו שנ' ועשו לי מקדש וגו':

הענין בזה עפ"י שאמר שע"ה. אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים ע"כ. נודע קושית בע"ק שמתפלא על ענין צוי הש"י לבנות משכן ובהמ"ק הלא מחויבים אנחנו להרחיק כל ענין גופני מהש"י כמאמר התורה ונשמרתם כי לא ראיתם כל תמונה וכיון שאינו גוף וגשמי לא צריך למקום כי שם מקום הוא המסבב ענין גשמי כמבואר בעיקרים מ"ש וש"י אין קץ ואין ע"י דבר מקיף רק הוא מקומו של עולם והוא המקיף כל דבר והוא המעמיד כל דבר. כמו שאנו אומרים ברוך כבוד ד' ממקומו. ועד"ז ביארו כל הקובע מקום לתפילתו שהמקום הוא מורה המציאות הדבר כי בלתי מקום אין מציאות הגשם רק הש"י הוא בעצמו והוא המקום ממציאות שלו וזהו הענין שאנו אומרים בקדושה כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זל"ז אי' מקום כבודו שלכל מציאות הוכרח להיות מקום שלעומתם יאמרו ברוך כבוד ד' ממקומו שהוא בעצמו המקום ואין שייך להגביל עבורו מקום משכן או מקדש לצייר זאת וחלילה יוכל עי"ז לטעות לבוא לרעיון גשמי לקב"ה ומחמת גודל אהבת הש"י אלינו והתועלת הנצרך לנו עי"ז לא הביט הש"י אף שיוכל ח"ו לבוא אחד לידי טעות. וכמו שאמר במדרש. ועשו כל חכם לב. הה"ד מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה אלו אוה"ע. אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. אבל בני עשו לי מקדש של יריעות וירדתי ושכנתי בתוכם. ירצה שכל סגולת הש"י שהוא נבדל:

מכל הנמצאים ובלתי גבול. ובב"ח כש"ש השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית אשר בניתי. ועכ"ז ויתר הקב"ה ונתן את כל הון ביתו למען אהבת עמו ישראל במה שאמר להם שיעשו משכן וירדתי ושכנתי בתוכם. אולם התועלת היוצא הם שנים א' שעיקר מה שישראל זוכים להיות ד' בקרבם ולהשפיע להם מטובו כאשר הם במצב טוב באגודה אחת אחוזים כל לבבות יחד לעבוד את ד'. ואז משרה הוא שכינתו בתוכם לזה בחר הש"י במשכן לנסותם שיתנו כ"א מבחר תשוקתם ובזה נותן חלק אהבתו לד' כי אם מצייר שיתנו כ"א לבבם וחיותם לעשות משכן לד' ועי"ז משתלשל שכינתו בעוה"ז

ולכן כאשר נתן מבחר חמדתו ותשוקתו זה מראה עוצם אהבה להש"י כי לולא אהבה לא הי' נותן. וזה הוא האותות לעוצם אהבה שיותר עזה אהבת הש"י מכל אהבת עולם וכל כלי חפץ ובכח קדשנו ורוחני אשר חל על הנתינה הזאת מצויר שישרה הש"י שכינתו בהתאסף ויקבץ יחד מובחר האהבת בני אדם לצורך עבודת ד' ויתקשר יחד זה הוא מדור הש"י שעי"ז נתודע אהבתם ואחדותם ובזה שייך שישרה ד' שכינתו. וזה ששע"ה אפריון עשה לו המלך שלמה היינו הש"י מלך שהשלום שלו עמודיו עשה כסף והוא כמתמיה מה צריך לזה והתירוץ תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים היינו בזה נצרך אהבת ישראל להש"י ועל זה שורה שכינתו. וזה ענין הי' הפעולה כשאינה בעת נתינה לבד אף שלא הי' נבנה עוד המשכן כי מהכח הנתינה נראה אהבת ישראל להש"י כי כלם נתנו כל מחמדיהם להש"י וזה הי' אות לאהבת הש"י כי נתנו בשמחה:

ועד"ז בבנין המקדש שלמה בעת נדבת העם (מ"א כ"ט) ושמח העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לד'. וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה. הורה בזה כי לא הי' שמחתם כי נתמלא חפצם לבנות הבית מקדש בקרוב כי מה הי' דוד שמח רק הי' שמחתם על אשר זכו לעשות מצות הנתינה בטוב לב כי זה מורה לאהבת הש"י. וע"כ בשמחתם כזאת הי' משמחים גם את לב דוד מלכם: וזה ג"כ ביאור מה שכ' בתורה בפרשת תרומה. ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. היינו שעיקר התרומה יהי' נדבת הלב וזה הוא קודש לד'. אך יען כי אין לזה מציאות ליקח כי אין בו תפיסת יד ביאר לו השי"ת וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת. כי עי"ז נתודע אהבתם להש"י. וזה שביאר אח"כ הכתוב ויבואו כל איש נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו את תרומת ד' למלאכת אהל מועד. היינו שנותנים לבם בעצם. הי' הנתינה נדבת לבם. ואותו הביאו למלאכת משכן אהל מועד כי זה הי' עיקר התכלית מנתינתם הזהב והכסף והנחושת. אולם תכלית השני שעי"ז משרה ד' שכינתו בתוך ישראל. ולא יצייר המקום המשכן למען ישרה ד' שכינתו בתוך המשכן כי לא יצויר להש"י מקום מוגבל רק ע"י עבודת הכהנים וישראל המקריבים הקרבנות במקום משכן עי"ז משרה ד' שכינתו בתוך ישראל אבל לא במקום המשכן או המקדש. ולזה אמר ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר רק בתוכם שע"י הפעולות במשכן אוכל לשכון בתוכם. עי"ז שחלק ממעל נטע באיש. ועי"ז נוכל לצייר ענין שריית השכינה בתוך ישראל. וכ"כ מאמר הש"י לשלמה מ"א הבית אשר אתה בונה אם בחקותי תלכו ושמרת. ושכנתי בתוך בני ישראל. היינו באם חלק בחקי הש"י המעשים האלה יגרמו התדבקות להש"י. וזה הוא השראת השכינה:

ועד"ז (ישעי' ס"ו) כה אמר ד' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי ואל זה אביט כו'. אמר לצייר כי ידוע אשר מקום:

הכסא צריך להיות גדול מהכסא וא"כ כיון שהכסא להש"י הוא השמים והארץ הדום רגליו כב"י האיך שייך לבנות בית שצריך להיות אלף פעמים גדול מכל הארץ וא"כ איך יוכל לצייר מקום גבולי להש"י, ואת כל אלה עשתה ידי ואיך יצויר שיצרך למעשי קרבנות. ויהי כל אלה נאם ד' היינו ע"י דיבור. ולכן אמר ואל זה אביט אל עני ונכה רוח שעי"ז יגרום להיות נכה רוח שזה עיקר לעבודת השי"ת. ועי"ז אוכל להשרות שכינתי בתוכם: ועד"ז (ירמיהו) הטיבו דרכיכם ומעלליכם ואשכנה אתכם במקום הזה. אל תבטחו לכם אל דברי שקר לאמור היכל ד' היכל ד' הי' ירצ'. אל תדמה כי השי"ת שם משכן כבודו בבית הזה. אין כן רק בית ישרא' הוא משכן כבודו. וכל ישרא' מכונה בשם בית כשיתחברו יחד באהבה הוא כמו שנבנה בית רק על בית המקדש נתודע אהבתם אל ד' וזה אמר היכל ד' המה הישראל בעצם (לומר הענין הבהמ"ד מעליותא) וזה מה ידידות משכנותיך ד' צבאות הנשמה אומרת מה טוב בהיותי במשכנותיך היינו למעלה נכספה וגם כלתה נפשי בחצרות בית ד' עכ"פ בעוה"ז להיות בבתי כנסיות ובהמ"ד. אך לא לבטלה רק לבי ובשרי ירננו אל אל חי ללמוד ולהתפלל שמה וזה ענין המדרש של דירה כיון שנתן הקב"ה התורה לישראל וקב"ה ואורייתא חד וזה אינו יכול לפרוש ממנה אבל איך יצויר שישכון בתוכנו. לכן אמר עשה לי דירה היינו שענין הנתינה שיהי' באהבה עי"ז אוכל לשכון בתוככם כנ"ל:

וזה ביאור המדרש. בשעה שאמר הקב"ה למשה על עסקי המשכן. היינו על גוף הבנין לא הי' מקום לספק כלל אחר שצוה ד' לבצלאל שיעשה. ולא הי' להם לישראל לטפל בעשיתם רק בנתינת התרומה רק על תכלית הענין שיתחברו ללב אחד ויהי' נתינתם בשמחת נפש אשר זה יהי' עיקר התכלית מזה עי"ז הי' מסופק משה אם יהי' ראוי לכך אחר עשיית העגל שיתנו בלב טהור וטוב כונתם לכן אמר על עסקי משכן לא על עשיתו רק עיקר עסק המשכן אם יכולים לעשות בכוונה רצוי'. והשיב הש"י שכל א' יכול לעשות בעד עצמו בכוונה רצוי' ואח"כ תתחבר כל המחשבות טובות ולזה מביא הפי' מאת כל איש אשר ידבנו לבו. היינו עיקר כוונת נדבתו ולא נתינתו. ומביאים רבנן שאף במן הי' עיקר כונת הש"י עם המן שיכירו ישראל השגחת הש"י הנפלאה מצד היותם דבקים בו. והאבנים הטובות הם כונו לכונת ואמונת אמתיות אשר הי' משיגים באמצעי המן שהי' מורה על עיקרי תורה כמו השגחה והיכולת. וע"כ אמרו רבנן כמו שבמשכן הי' העיקר השגת התכלית המכוון אצל ית' בו כן במן הי' יורדים אבנים טובות ומרגליות

והי' לוקטים הגדולים היינו אף שכלם לקטו בכ"ז הכוונה מזה לקחו רק הגדולים ע"כ אמר שהיו הגדולים באים וגונזים אותו תחת לבם כמו שהי' עיקר הכונה במשכן היינו אמונות האמתיות:

והנה בזמן הזה אף שאין מקדש ומעשה הקרבנות שיעורר אותנו רוממות הש"י. בכ"ז אמרו ואהי' לכם מקדש מעט זה בהכ"נ ובהמ"ד והתפלה והלמוד הוא במקום קרבן. ויוכל אדם לעורר מלמוד ג"כ כמעשה הקרבן כמ"ש זאת תורת העולה כל העוסק בפ' עולה כאלו הקריב עולה. ובפרט כונת הנתינה יוכל בודאי להיות אף במקדש מעט. לכן דרשו וכן תעשון לדורות שהכנא הנתינה המורה לאהבה ד' בשמחה יוכל להיות לדורות. ונוכל לומר וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' כן עשו. ויברך אותם משה. אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם. ויהי נועם ד' אלקינו עלינו. ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

דברי שלמה לפרשת עקב

מדרש פ' עקב. שמע ישראל אתה עובר היום וכו'. משל למלך שקידש המטרונה בשני מרגליות. אבדה אחת מהם אמר לה המלך אבדת אחת שמרי השנית. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע. אבדו את נעשה שעשו העגל אמר להם משה רבינו אבדתם את נעשה שמרו נשמע:

וצריך להבין מה זה שבעגל אבדו רק נעשה. ואם מחלו להם גם על נעשה נמחל. המאמר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע. אמר הקב"ה מי גלה רז. שנ' גבורי כח עושי דברו לשמוע וכו' והענין אשר לפעמים מצינו כל אשר דבר ד' נעשה. ובמשפטים הקדימו נעשה לנשמע. וגם מה זה הקדימו הלא הפי' פשוט נעשה וגם נשמע מה שיצונו עוד. גם מצינו ויחן שם ישרא' נגד ההר ישרא' סבא. ורש"י פי' כאיש אחד ולב אחד. והענין אנו מצינו. כל ישראל ערבים זה בזה. גם מצינו קודם כל מצו' אנו אומרים לשם. וכאלו קימתי כו' מתרי"ג מצות התלוי' בה ולכאורה מה שייכות לולב לתפילין ולציצית. הנה טבע אדם באם יש לו כאב באבר אחד אזי נחלשו כל האברים אף שעושים פעולתם יען כי הדם יכנם מלב לכל אברים ולכן יש להם התחברות. ונתקלקל כל החיות ואם נתרפא טוב לכלם. ככ"ה תוה"ק רמ"ח מ"ע נגד רמ"ח אברים ושס"ה ל"ת נגד שס"ה גידיו כמו באדם שהחיות מחבר אותם. כן המצות החיות התורה מחברם לאחת ז"ש ושמרתם את חקותי ומשפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. היינו שי' חיות התורה בכללה. וזה הוא הברכה וצונו אשר כולל לכל מצות. וענין האמונה בכל המצות הוא

מחברם. וזה מכל משמר נצור לבך היינו האמונה היוצא מלב. וכאשר פוגם במצו' אחת מחליש כל המצות. וכאשר מקיים מצו' אחת כתיקונה כאילו מקיים כל המצות. וזה ביאור הגמ' (סנהדרין קי"א) לכן הרחיבה שאול את פי' ופערה לבלי חק. למי שמשייר אות אחת מהתורה וכל אות לא נחסר אלא למי שלא קיים אפי' חק אחת. ולכן ענין התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל אחד ובאם פסל אות אחת נפסל כל הס"ת. יען כי החיות התורה מחברם. וידוע אשר כל נשמה מישראל הוא מאותיות התורה לכן יש להם לכל ישראל התחברות אחת. ולכן לא יכלו ישראל לקבל את התורה רק כשהי' אחדות ביניהם. וע"ד ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחדיו. כאשר היו בלב אחד ולזה הקדים משה קודם ברכת ראובן ד' מסיני בא. תורה צו' לנו ועד"ז כי יעקב בחר לו י' ישראל לסגולתו שיש להם סגולתם. הקב"ה בתפילין דמרא עלמא כתיב מי כעמך ישראל גוי אחד. ובישראל כתיב שמע וכו'. ולזה הי' יעקב מיצר על חסרון יוסף ואח"כ בקבלת התורה שהיו כלם יחד בלב אחד אזי יכלו לקבל. וממי נודע שהיו בלב אחד ע"י שהי' מקודם אחדות בינם לבין הגוף ע"ד ירושלמי על הבאת שלום. כתיב סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו בקש ממקומך ורדפהו ממקום אחר. הכוונה כי הפירוד שבין איש לחבירו הוא רק מחמת הגוף. כי הנפשות הם אחת. וכאשר יתגבר אדם נפשו על גופו ממילא יש לו שלימות עם כל אנשים. ועד"ז אחד הי' אברהם. ולכן על ויקח קרח פ' התרגם ואתפליג היינו שלא הי' לו אחדות עצמו שעיקר להיות אדם בעל נפש שימשול הנפש על הגוף:

הפסוק. ויפן וירד משה מן ההר וכו' עד חרות על הלוחות. וקשה הא כבר כתב לעיל לחות אבן כתובים באצבע אלקים. והענין ע"ד מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדים שהיו על האותיות לבד מלבד גוף הטבלא לא כשאר דרך חקיקה. וזה הי' למען יגד גוף ונשמה שיש באדם עיקר המעשה לתכלית הנשמה. ועי"ז כל המצוה אשר אנכי מצוה היום וזה שני ארדערס נעשה ונשמע הנצרך לתכלית התורה והמצוה וזה ענין בחינת מלאכי שרת שהקדימו נעשה רק לתכלית נשמע (כאן לעורר מוסר על עניני צדקה):

והנה כל נפש מישראל אשר נשתלשל מאבותינו הקדושים אברהם שהי' בו מדת חסד הנטבע בו כח עשיית החסד וג"ח. עד כל מי שהוא מרחם על הבריות בידוע שהוא מזרע אברהם. כי טבע המוליד בנולד. ע"ד מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אחריו. וא"א ע"ה נאמר בו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט. כי אצל הש"י לא שייך שום פני' רק ואף לא מטעם רחמנות וזה דרך ד' ולעשות צדקה ע"ד מה הוא רחום בלא פני' אף אתה רחום בלא פני'. ואז יוכל לעשות קיום למצוה ובכל

ישראל נטבעה כח גו"ח בני גו"ח. רק היצה"ר והקנאה ושנאת חנם אשר נטבע בעוה"ר זה מעכב. וזה שאמר אני ישינה היינו מחמת החומר אבל הש"י יודע כי לבי ער לג"ח. כל איש ישראל משתוקק לזה. אני ישנה מן הקרבנות. אבל לבי ער לק"ש ולתפילה איזה עבודה שהוא מבקש יוכל ג"כ לתקן למסור נפשו על קה"ש. כמו המכוון מקרבן. אני ישנה מן המקדש שהי' שם לשכת הגזית וסנהדרין ומציון תצא תורה. לבי ער עכ"פ בגלות לבתי כנסיות ובתי מדרשות וכל ישראל משתוקקים לקבוע עתים לתורה ועי"ז אף שאני ישנה מן הקץ לבו של הקב"ה ער לגאלני בזכות ג' עמודים אלה. והנה משה יען נזדכך ונעשה כמלאך עלי' שייך ענין ההוד שהי' חוץ לטבע. כי כל הנהגות משה הי' ע"פ שינוי טבע עם ישראל. ולאחר חטא העגל אשר ישראל ירדו ממדרגתם. לכן אמרה התורה כי לא אעלה בקרבך שצריך להיות ע"י התלבשות הטבע הנהגה. ועד"ז בשעה שאמר משה אעברה נא אמר הקב"ה אתה אוחז החבל בב' ראשין אם אעברה נא בטל סלח נא. ואם סלח נא בטל אעברה נא. כי ע"י משה לא יוכל להיות בטבע. אולם ליהושע השפיע משה וזה בחי' הדר. ולכן במלחמת עמלק אמר ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק ע"פ טבע. ולמלך המשיח יהי' שניהם ההוד וההדר. שנאמר הוד והדר תשוה עליו שיהי' בטבע:

דברי שלמה דרוש בענין בנין בית המקדש

יהי ד' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו. אל יעזבינו ואל יטשנו. להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחוקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו. (מלכים, א' ח') ויש להבין הכפל. אל יעזבנו (שהוא אב לאסטן) ואל יטשנו (שהוא פערלאסטן) ודהע"ה אמר אל תטשנו ואל תעזבנו אלקי ישעי:

בעת שעלה ע"ד דהע"ה לבנות בית המקדש שלח הש"י אליו נתן הנביא להגיד לו דבר ד'. כ' לך ואמרת אל עבדי אל דוד כה אמר ד'.האתה תבנה בית לשבתי כי לא ישבתי בבית למיום העלתי את בני ישראל ממצרים עד היום הזה. ואהי' מתהלך באהל ובמשכן כו'. כי ימלאו ימיך ושכבת עם אבותך והקימותי את:

זרעך אחריך אשר יצא ממעיך וכו' הוא יבנה בית לשמי. נודע מאמרם ז"ל. משברא הקב"ה עולמו נתאוה שיהי' לו דירה בתחתונים כשם שיש לו בעליונים כיון שחטא אדם הראשון נסתלק הקב"ה לרקיע הראשון וכן הלאה. וענין דירה בתחתונים היינו שיכירו וידעו בעין שכלם מציאות הבורא. כי הוא הבורא הוא היוצר הוא המשגיח להעניש ולתן שכר ולהנהיג העולם ואין בלתו. וקודם שהאיר ממזרח צדק אבינו אברהם יקרא

צדק לרגליו לא הי' מי שקרא להקב"ה אדון כמו"ש כמה פעמים ויקרא בשם ד' שהוא פועל אדון עד שבא אברהם אבינו והכיר בעולמו את הבורא. והי' כל תהלוכותיו למעלה ממרוץ הטבע. עד שהוכרחו כלם להודות שיש מנהיג להבירה ואין עולם כמנהגו נוהג וכל השתדלותו הי' לזה. אח"כ מלא אחריו בנו יצחק. וכתיב וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר. כי בימי אברהם חפרו בארות להשקות העולם מים חיים שיכירו את הבורא. ואח"כ סתמום וימלאום עפר לשום בטחונם על קנינים הגשמיים וישב יצחק ויחפור את בארות המים היינו שממנו נתפרסם כ"כ השגחת ד' בעולמו. אח"כ בא יעקב בנו והוליד י"ב שבטי י' והי' מטתו שלמה אשר מתכוונים נגד י"ב מזלות שבהם יתנהג הטבעי. כמו כן יתנהג ע"י זרעו הנהגת ד' בהשגחה מיוחדת. וזה אבות הן הן מרכבה לשכינה היינו שהביאו לשכינה לעולם שיכירו כבוד ד'. והנה ענין בית הבחירה אשר צוה ד' לבנות על מקום מיוחד המקדש מצינו בחכמז"ל אברהם קראו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר ד' יראה. יצחק קרא אותו שדה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה. יעקב קרא אותו בית. שנאמר אין זה כי אם בית אלקים: ולהבין הג' בחינות משמות האלה. דהנה לומר כפשוטו לבנות בית לד' אמר הנביא כה אמר ד' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית כו' אולם מליצת בית מורה על חשיבות כללות הענין אשר הזולתם שפלים לו ומתקוממים ע"י מציאותו והוא כמו תואר מקום שאם מכנים להקב"ה בשם מקום ברוך המקום מצד שהקב"ה מהוה הכל והכל תלוים ומתקיימים ברצונו ית"ש נקרא הוא ית' מקום מקומו של עולם אשר העולם והנמצאים מתקיימים ע"י ברצונו הטוב והשגחתו. וכאשר נרצה ליחס שם כללי אשר הזולתם טפלים לזה הדבר אין אנו יכולים ליחס בשם מקום כי זה המיוחס עצמו מתקיים ברצונו יתב' בבחינת תואר מקום אשר אנחנו מיחסים אצלו יתב'. לכן מתואר המקום הזה בשם בית כי הבית הוא באמת מקום לכל אנשי בית המתקיים וכל רכוש וקנינים יתקיימו בבחינת מקום אשר בבית. והבית גופה מתקיימת של גדר מקום אשר בכבוד ארץ נמצא בחינת בית הוא מקום ומתקיים והנה עם סגולה המה בחינת מקום לכל הנמצאים ולכל הנבראים בראשית ברא בשביל ישראל שנקראו ראשית והמה סולם מוצב ארצה וראשם מגיע השמימה להוריד השפע לכל נמצא מטה ומעלה. והקב"ה קרא ליעקב אל אני אל בעליונים ואתה אל בתחתונים. א"כ ראוי ליחס לישראל שם מקום. אולם לא יתכן ליחס להם שם מקום סתם כי המה מתקיימים ברצונו ית"ש. ע"ד ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כלכם היום. א"כ המה מקום ומתקיימים לזה בחרו במליצת בית לגדר שם מקום שלהם ומכונים בשם בית ישראל בית יעקב. ואם כי אמרו ז"ל למה

נברא אדם יחידי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם. בכ"ז לא רבים יחכמו שכל אחד ואחד יהי' שלם במדותיו ובמעשיו אשר יכונה בשם בית וע"י יהי' השראת קדושה והשגחתו זיכה הקב"ה לעולמו במקום מקודש מקום מקדשנו שהי' נקרא תלפיות: תל שכל הפיות פונים אליו אשר בו הי' כלולים כל לבבות ישראל אשר המה בחינת מקום המתואר בשם בית ישראל ושמה שרתה הקדושה העליונה. כמ"ש הכ"ח על פסוק אפריון ועל פסוק ויקחו לי תרומה כי לא על זהב וכסף ישרה הקב"ה שכינתו רק על לבות ב"י כאשר המה באגודה אחת קשורים ואחוזים כל הלבבות יחד לרצונו ית"ש. ולאהבת ד' את עמו וויתר על כבודו לבנות לו בית שיתנו כל אחד מובחר תשוקתו ואהבתו לד' כי לא יצויר שיתן לבבו וחיותו לעשות משכן לד'. לכן באם נותן באהבה ושמחה מראה עוצם אות אהבתו לד' ובכח נתינה הזאת שחוברה לה יחדיו משרה הקב"ה שכינתו על הבית הנבנה בטוב לב וברצון לכבודו ית"ש ובהתחברות אהבה. וזה תוכו רצוף אהבה וכן וזאת התרומה אשר תקחו מאתם שלא יתכן ליקח לבם רק אות אהבה להם. לכן אמר ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו. והי' יתכן להיות שהנותן הרבה כסף וזהב נותן פחות ממי שנותן מעט. כי הכל הי' הולך אחר כוונת הלב. שמי שלא התבונן בדבר לקשר אהבתו לד' לא נתן מאומה כי עיקר הי' להראות את אהבת לבו לד'. והנה הבונה בית מחדש על מקום פנוי כשרוצה שיהי' על צד השלימות מכין המאטריאלען הנצרכים לבנין הבית. והבונה בפלאץ פנוי בעיר יכול תיכף לבנות עליו. וכמעט קט יכול ליישר הקרקע שתיקון העיר הוא שלא יהי' הרים בתוך העיר רק מישור. לא כן אם רוצה לבנות בית במדבר בארץ הרים וגבעות אשר לא עבר בה איש ולא ישב בה אדם לא ימצא פלאץ מוכן להעמיד עליו בנין. ויתכן שיהי' באותו מקום הר לכן צריך לחפור ההר ולהשות את הפלאץ שיה' שוה ויפשוט צורת ההר ויקבל צורת שדה. ואח"כ כשבונה עליו בנין יפשוט צורת שדה ויקבל צורת בנין שנקרא בשם בית. ככה אבותינו הקדושים שכל מגמתם הי' להוציא כוונת הבורא ית' בבריאת העולם שיכירו כלם אחדותו והשגחתו בעולם. וכאשר בא אברהם אל המקום המוגבל אשר צפה ששמה יהי' השראת קדושה מכלל ישראל וקדושת המקדש תלוי בקדושת כלל ישראל שכ"ז שהם קדושים ומכונים בשם בית ישראל אזי יש מקום מציאות לבית הבחירה ובימי אברהם הי' עולם חרב נעדרים מידיעות אלקית שיש בורא הממציא כל המצאות והמשגיח ומשפיע מטובו על יושבי ארץ ומעניש להרעים וגומל לטובים. עד שבא אברהם וקרא להקב"ה אדון וכאשר הביט אברהם על מקום בית הבחירה ראה שעדיין אין הכנה שאין כאן מאטעריאל תורה ויראה ומע"ט בעולם א"כ מקום המקדש מתואר בשם הר אשר אין ראוי כלל להעמיד עליו בנין

וצריך להשוות הפלאץ ואח"כ להכין מאטעריאלען. לכן כינה למקום המקדש בשם הר. וזאת אמרה התורה. וילך אל המקום אשר אמר האלקי' שהי' מכונה בגדר מקום בית הבחירה המחזיק לכללות ישראל והשראת קדושה וספרה התורה ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק. היינו שראה שבכאן יהי' מקום קדושה. אבל עדיין מרחוק שצריך להכין מאטעריאל. ולהשוות הפלאץ. לכך נאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה יהי' כאן השראת קדושה מכללות ישראל. אולם אשר יאמר היום בהר ד' יראה. שעדיין הוא בחינת הר. ואברהם פעל הרבה לפרסם מציאות ד' והשגחתו כמו"ש מרגלית טובה הי' תלוי בצוארו של א"א שכל חולה הי' מתרפא ממנו כנודע. וגייר גרים. וגם ענין עקידה פעל הרבה ועשתה יסוד ונתקרב ההר ביותר שהורד לשם שפע אלקי לעולמים. אזי יצחק בימיו כינה את מקום צורת הר וקבלה צורת שדה. דהיינו דער בארעג איז שוין אבגעשטאכען וגם:

הכירה שמשם יצא שפע לעולם כמו בחינת שדה שמקיים העולם ע"י דגן. אולם עדיין לא הי' לו כינוי שם בית כי לא הי' עדיין השבטים אולם יעקב אבינו שהי' מטתו שלימה וצפה שממנו יצאו י"ב שבטי יה ויהיו מכונים בשם בית ישראל בית יעקב לכן כאשר הראהו אותו והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה היינו בחינת ישראל הגם שמעומסים בגוף חומרי. עכ"ז שורש נשמתם מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו. שכל הנמצאים תלוים במצב בית ישראל. וד' פתר לו כמו"ש והנה ד' נצב עליו ויאמר. ונברכו בך כל משפחות האדמה וכו'. ראה שממנו יצמח עם סגולה אשר יהי' בגדר מקום ומקומם יכונה בשם בית כמו בחינת בית. א"כ אז ראוי שהמקום הזה יופשט ממנו צורת שדה ולקבל צורת בית. אמרה התורה וירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים שראוי לכנות בשם בית. לכן ויקרא שם המקום ההוא בית אל כי ממנו יקבל צורת בית שהשם יתברך ישרה שכינתו בתחתונים. אמנם כאשר חטאו אבותינו ונחרב הבית המקדש כיון שהי' ש"ח ופירוד לבבות נאמר עת לבנות ועת לפרוץ. עת הי' לבנות הביהמ"ק ועת הי' לפרוץ. שנאמר הסר המצנפת והרם העטרה. זאת לאזאת. כיון שעיקר השראת השכינה ומקום השפעת קדישה הוא רק על לבבות בני ישראל באם תקוע בלבבם אהבת ד' ומתקשרים ומתחברים יחד לבביהם לד' לא נשאר מקום כאשר הלכו אחרי שרירות לבם נסתלקה השכינה. וכמו שהוכיחם ירמי' בתוכחתו. כה אמר ד' צבאות אלקי ישראל השיבו דרכיכם ואשכנה אתכם במקום הזה. אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ד' היכל ד' היכל ד' המה. ופירשו שהיו טועים וסוברים שעיקר התקשרות הבוית"ש ע"י המקדש ובאמת לא כן הוא כמ"ש. איזה

בית אשר תבנו לי. ועיקר מקדש די בלב ישראלי כשבוחרים מקום מיוחד ליחד לבבם ליראה את ד' ולטהר לבבם. לכן הגיד הנביא טעותם כי לא ידמו בנפשם כי בזה מכבדים ד' הבנותם היכל. אמר שמעו דבר ד' כל יהודה הבאים בשערים האלה להשתחוות לד'. וכוונתם שענין המקדש הוא דבר נפרד בפני עצמו. ואמר לא כן הוא הטיבו דרכיכם ומעלליכם אזי ואשכנה אתכם במקום הזה. ואמר אל תבטחו לכם על דברי שקר לומר היכל ד' היכל ד' שהיכל ד' מצד עצמו גורם שיהי' היכל ד' באמת המקום מקודש לעורר לבות ישראל לחברם ולקשרם לד' אבל היכל ד' המה בעצם. והנה ידענו שכדור הארץ מצויר בכל האברים. במאמרי נביאים לב הארץ עין הארץ כנף הארץ פה הארץ. ולב הארץ הוא המקום המיוחד הר ד' ומלב משפיע המקום הזה שפע קדושה ג"כ לכל בתי כנסיות שבישראל כמ"ש יחזקאל כה אמר ד' אלקים כי הרחקתם בגוים והפיצותים בארצות ואהי' להם למקדש מעט בארצות אשר באו שמה. ודרשו ז"ל זה בתי כנסיות ובתי מדרשות שלשם מושפע ומקושר ללב הארץ הר ד' לכן אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבהכ"נ. ודוד המלך ע"ה שהי' רגל רביעי ממרכבה לא הי' צריך לשום בנין בית כי הי' בעצמו מדור השכינה ופרסם השגחתו כמו"ש לעיל. לכן אמר לו הקב"ה האתה תבנה בית לשבתי. והקמותי את זרעך אחריך כו' הוא יבנה בית. הוא יהי' צריך לחבר לבות לבנות בית. לכן התפלל יהי' ד' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו שבעצם יהי' משכן ד' תוך לבותם. כן רבותי נתפלל ונעתר אנחנו לד' כי בלי ספק אשר בעוה"ר המקדש מעט ביה"כ הלזה אשר נחרבה ונשרפה בעוה"ר יד ד' הוא כי נתפרדו הלבבות ולא היו מקושרים יחד עם לבות אבותיה' אשר התחילו לשנו' מדרכי אבותיה': ונתפרדה החבילה והקב"ה רצה לזכותן לחדש את האהבה מחדש לחבר הלבבות ולקשרם יחד לד' לתת נדבת לבבו. ואם כי לא נגמרה עדיין במלואה לכונן את בית אלקינו בכ"ז תודות לאל כי באנו עד הלום טרם בוא ימים הקדושים הבע"ל אשר כל אחד אל מקום אבותינו יבוא לשלום לשפוך תחינתו לפני ד' ויעורר אהבת ד' אשר הי' עם אבותינו אשר התהלכו לפני ד' בתום לב והאמינו בד' ובתורתו נתפלל לד' יהי ד' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו שנהי' דבקים באהבת ד' ובמצותיו אל יעזבנו בעניני נפש ואל יטשנו בעניני הגוף. והעיקר להטות לבבנו אליו שלבנו יהיו מקושרים ומטוהרים לד'. ע"ד לב טהור ברא לי אלקים ולטהר משכן ד' שהוא הלב להאמין בד' ובתורתו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו וגדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון שיתעורר הקדושה הישנה מאבותינו לחבר יחד שלא נטה מן המסילה ח"ו מדרכי אבותינו להאמין בד' ובתורתו באמונה שלימה. וכאשר עזר ד' לנו להבא עד הלום כן יגמור ד' בעדנו

לברך על המוגמר אי"ה. כי עוד עבודה גדולה לגמור הכל כיאות לבית רם ונשא. וכל אחד בשמחת לב יתנדב וימלא חיובו וזכות המצוה הזאת יעמוד לנו ביום הכסא הבע"ל לפקוד אותנו בפקודת ישועה ורחמים להכתב לשנות חיים של שלום. ונזכה לראות בנין בית הבחירה תל תלפיות על תילה בנוי' במהרה בימנו אמן:

החיוב על כל אחד לברך ברכת הטוב ומטיב בשם ומלכות ואחד מוציא כלם בברכתו. ונודה לד' על כל הטוב שהחינו וקימנו לזמן הזה:

עת לפרוץ. ועת לבנות. וקשה. הי' לו לומר מקודם עת לבנות ואח"כ לפרוץ כי איככה נוכל לפרוץ בטרם נבנה. ובמדר' עת הי' לשלמה לבנות ביהמ"ק. שנאמר בנה בניתי בית זבול לך. ועת הי' לפרוץ שנאמר הסר המצנפת והרם העטרה. זאת לא זאת השפלה הגבה והגבה השפל:

דברי שלמה דרוש לשבת שמברכין אלול

ד' אלקים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר. יעיר בבקר בבקר יעיר לי אזן לשמוע בלמודים (ישעיהו נ') הענין הוא ע"ד שאמר החכם. שומר רוח לא יזרע. ורואה בעבים לא יקצור. ירצה שעת המוכשר לזריעה הוא עת שקט ארץ מהרוח. כי הרוח יפזר הגרעינין שלא במקום כונתו. כ"א עת הארץ לחה והשמים מכוסים בעבים ורוח אין. אז עת לזרוע ועת הקציר הוא בהפך בעת השמים מטוהרים מעבים וישב הרוח. אז עת הקציר. כי המטר אחר קצירה הוא קללה. כמו שמצאנו בשמואל. הלא עת קציר חטים היום. וזה שאמר שומר וממתין הרוח. איש כזה לא יזרע. ורואה בעבים לא יקצור. רק בהיפך צריך להיות. כ"כ הדורש ברבים להכניס איזה מוסר בלב הוא מכונה בשם זורע. שזורע לבות ויצמיח מזה בלבות השומעים הנהגות ישרות וכשרון מעשים. לכן מחויב לשמור רק לזרוע בעת אשר לא יכלה דבריו בעת הרוח. היינו הרוח גאוה. בעת כזאת לא יועיל זריעתו ולא יצמיח כי רוח הגאוה יפזרם. כמו"ש נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים. והחכם אמר עת לחשות ועת לדבר. הוא עת ירך לבב העם ונכנעו ושמי ראשם התקדרו בעבים אז יצליח:

הזורע. והנה עתה לעת כזאת שקול השופר יהי' נשמע בקרוב וימי הדין אשר כל אחד יתן חשבון על כל מעשיו באם בעת כזה בוודאי יחרד כל אדם ויכנע לבבו. אז עת לדבר לזרוע דברי מוסר וזה שאמר לדעת לעות יעף דבר. אף כי יש לו לשון למודים בכ"ז צריך לדעת העת המוכשר למען לא יעף דבריו:

דברי שלמה דרוש לימי סליחות

עני' סוערה לא נחמה ורב שלום בניך (ישעיהו נ"ד). מ"ת ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ד' אלקיך. ואין טוב אלא תורה. שנ' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. עוד מדרש (המובא לעיל) שמע ישראל אתם עוברים היום כו'. משל למלך שקידש את המטרונה בשני מרגליות אבדה אחת מהן. אמר לה המלך אבדת אחת שמור את השני'. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע. אבדו את נעשה שעשו את העגל אמר להם משה רבינו אבדתם נעשה שמרו את נשמע והמאמר תמוה. אם קידש הקב"ה במעמד הר סיני כמו"ש וארשתיך לי. א"כ כשעשו את העגל כפרו באנכי לא יהי' לך אבדו נעשה ונשמע. ואם תיקן משה רבינו חטא העגל וישראל עשו תשובה השיגו לחזרה נעשה ונשמע: תחילה אקדים מביאור בשו"ע או"ח. נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות מר"ח אלול עד יוהכ"פ. וכ' רמ"א מנהג בני אשכנז אינו כן. אלא מר"ח מתחילין לתקוע בכל יום אחר שחרית. ולכאורה המנהג תמוה. הלא בתורה כתיב יום תרועה יהי' לכם. היינו ר"ה. והאיך נוכל להקדים הזמן. ונוכל לומר ג"כ יכול מר"ח ת"ל יום תרועה ולא חודש. ובודאי הקדמונים מצאו סמך לבני הספרדים שהקדימו מר"ח לסליחות ובני אשכנזים לשופר. והענין ידוע מאמר החכם התחלה יותר מהחצי הכל ולזה גדרו חכז"ל כל התחלות קשות והנה אמרו חכמי התולדות אשר כל מקרי האדם ותהלוכותיו תלוים ועומדים כפי המזל בעלי' וירידה ברגע המולד. וביותר ברגע הולדה אשר הוא התחלה ראשונה. ואמרו כי הימים הקרובים אל התחלה כמו בשנה ראשונה ללדת הילוד כל השנוים והמקרים הן לטובה או להיפך. רומזים מקרי כל ימי חייו וכל משך זמני השנים נמשכים אחר שנה ראשונה. ועד"ז אמר החכם ביום טובה הי' בטוב וביום רעה ראה. נמצא האדם יש לו להתעורר לזכור המקרים אשר עברו עליו שנה ראשונה כפי המסופק לו ממולידו וישמח בימיו אשר הצליח ויתעצב בימיו אשר קרה לו פגע רע. יען כי הם עושים רושם בזמן בכל ימי חייו. והנה ידוע אשר המשילו חכז"ל הישראל ביציאתם ממצרים לילד הנולד כמושה"כ (ישעי' מ"ו) שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם. ובמדרש אמרו ע"פ גוי מקרב גוי משל לעובר במעי אמו הושיט הרועה את ידו והמשיל לאומה הישראלית ביצ"מ לעובר הנשמט ממעי אמו אזי שנה ראשונה כל תהלוכות ישראל במדבר הוא רומזים לכל הימים אשר היותינו על האדמה עד ביאת הגואל. וכל המקרים שהיו בשנה ראשונה הם רומזים על כל השנים. והנה נתבונן על הכל והנה רגע אשר יצאנו הי' כיולדה שיצאנו מעבדות לחירות ממש כמאין ליש שהיינו עבדי פרעה. אולם עדיין לא היינו מטוהרים מזוהמא כתינוק הנולד שצריך:

רחיצה. לכן במשך שבעה השבועות אשר הם ימי הספירה וספרנו מיום אל יום ומשבוע לשבוע עד אשר נתקדשנו ונטהרנו ואז זכינו לקבל דת אלקים והמעמד בהר סיני ונכתרנו בכתר תורה. ואח"כ למחרת עלה משה למרום לקבל את הלוחות ונתערב השטן המרקד בנו ונהפך השמחה לתוגה שעשו העגל עד י"ז בתמוז שנשתברו הלוחות והתחילו ימי צער ותוגה עד ר"ח אלול עלה משה לקבל את הלוחות שנית והתחילו ימי רצון לקבל תשובת ישראל עד יוהכ"פ ירד בעת רצון והי' יום סליחה וכפרה. והנה הימים הללו הם לנו לזכרון לפי אשר נתהוה בשנה ראשונה הוא לנו למורה בכל שנה עת הלידה שיצאו ישראל ביד רמה לנו ימי פסח בכל שנה לחוק לזכור יצ"מ. ימי ספירה גם לנו לחוק למימני יומא ושבועי עד שבעת זמן קבלת התורה גם לנו בכל שנה כן. יום י"ז בתמוז אשר הי' ליום תוגה יום תוכחה. זה היום הוא לפוקה ולמכשול שהבקעה העיר. וגם בחרבן בית ראשון הי' בי"ז בתמוז. רק מחמת צרות שכחו החשבון ויום זה משנשברו הלוחות מחמת העגל זה הושם רושם לכל שנה כמו"ש רז"ל אין פורעניות בא על ישראל שאין בה מחטא העגל ע"ד וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. והנה בר"ח אלול אשר התחילו ימי רצון ומרובה מדה טובה ממדת פורעניות. ואם מדת פורעניות עשו רושם לשנים אחרים ע"א כו"כ אשר הימים האלו הימי ר"ח אלול עד יוהכ"פ אשר נתכפרו על עון העגל מכש"כ הם ימי רצון לכפר על עונות הנעשים בכל השנה אשר מקור חוצבם מעון העגל אשר חזר היצה"ר למקומו לזאת ר"ח אלול לנו כמגילת ספר משנה ראשונה להתעורר בתשובה. ואמרו בפרדר"א תניא בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלי אלי ההרה. שאז עלה לקבל לוחות אחרונות. והעבירו שופר במחנה משה עלה להר כדי שלא יטעו אחרי ע"ז. והקב"ה נתעלה באותו שופר. שנ' עלה אלקים בתרועה ד' בקול שופר, וזה להורות שימים האלו הם ימי רצון שנתרצה הקב"ה לישראל אמר למשה עלי אלי ההרה. משא"כ בימים האמצעים הי' בכעס והי' משה עולה בעצמו כמ"ש ואתה אעלה אל ד' אולי אכפרה בעד חטאתכם ולא שציוהו לעלות ואמרו רז"ל כי היו נזופי' בר"ח אלול אמר ד' למשה בעצמו עלה וכיון שנתן רשות לעלות ידעו ישראל כי ד' ברצון גם עליהם אחר שנתן רשות לעלות מעלה. תחת אשר בתחילה אמר לך רד והעבירו שופר במחנה משה עלה שלא יהי' בטעות כמו בפעם ראשון. וגם כי נתרצו עונם. וכאשר ראו ישראל שהעת הוא עת רצון גם הם התעוררו בתשובה כמבואר בס' כמו שמשה מ' יום לחם לא אכל כן גם הם צמו עד יוהכ"פ שהביא משה הלוחות כתובים באצבע אלקים. וזה בשורה כי נתרצה עונם וזה שאמר בפרדר"א שהקב"ה התעלה באותו שופר שתקעו בר"ח. ומחמת זה התעוררו בתשובה ונתקדש שמו של הקב"ה באותו שופר.

ומזה סמכו ראשונים לתקן שנתחיל לתקוע מר"ח שאותו שופר יתעורר בתשובה כמו בשנה ראשונה ולתקן כל עבירות אשר נצמח כל השנה מחטא העגל. וסמכו על הכ' תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו. והנה אם כוונתו על ר"ה הלא מבואר בתורה בפי' בחדש השביעי באחד לחדש יום תרועה יהי' לכם וגם אין שייך מליצת בחדש. ולזה ע"כ כוונתו על כל החדש וזה בחדש שופר בכסא הב' נוסף היינו נוסף על ר"ה. והנה לפי המבואר שעיקר חטאם הוא מחטא העגל והימי הרצון לעורר בתשובה הוא ג"כ שהי' התעוררות תשובה עיקר מחטא עגל ועי"ז קבלו הלוחות השניות. וצריכין להבין החילוק בין לוחות ראשונים לאחרונים שהי' לאחר חטא. ועי"ז תמיד החטא העגל נמשך בנו כי הקילקול נמשך:

לנו על ידי חטא זה:

והנה בלוחות ראשונים מצאנו. ויפן וירד משה מן ההר ושני לחות העדות בידו לחת כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות וצריך להבין הלא כבר נודע לנו שמעשה אלקים המה כמו שאמרו בפי' בתורה. ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות לחות אבן כתובים באצבע אלקים. ולמה חזרה התורה לספר ענין הלוחות. והענין בזה שאותיות על הלוחות הקדושים היו חקוקים וחלולים עד שאמרו ז"ל מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדים. והנה כאשר ירצה האדם לתקן אותיות בטבלא גשמית שיהיו אותיות חלולי' אזי אין לאותיות שום ישיות כי הם מורגשי' לעין רואה מחמת העדר וחסרון גשם הטבלא ומציאות האותיות איננו בישיות רק ע"י מציאות ישיות הטבלא שסביב האותיות. וכאשר תשבר הטבלא יתבטלו האותיות ממציאותם. א"כ אינם אותיות בני חורין בפני עצמן רק משועבדים למציאו' הטבלא. לא כן האותיות אשר היו על הלחות. אף שהיו חלולים המה היו בריות בפני עצמם אורות קדושים אשר אין מורגשים לעין החושי. והנה כאשר הי' כתב פרשה הקודמת לחות אבן כתובים באצבע אלקים הי' נשמע שהם כתובים באותיות בולטים. לכן אמרה התורה כאן פי' על הקודם. לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים כו' אמרה התורה שלא תדמה שהי' חקוק מחמת חסרון הגשם הטבלא. לזה אמרה התורה והלוחות היינו הטבלא מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים היינו האותיות גם זה מעשה בפני עצמו. כי העדר ג"כ בריאה אצל יתברך שמו אורות קדושה. ולעיני בשר אינם מורגשים בישיות והלוח הוא קדש והמכתב קדש קדשים. ואמרה התורה חרות ולא חקוק שהוראת חקוק הי' מורה שאין להם קנין ישיות כלל רק משועבדים לטבלא וזה אמר לא חקוק רק חרות היינו

חירות שיש להם בפני עצמם מציאות. והנה למה פעל הקב"ה כך ענין הלוחות שהנה מצות התורה הוא לזכך את האדם. ע"ד המאור שבה מחזירו למוטב. וכמאמרם כל אמרת אלקי צרופה לא נתנו התורה והמצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. והאדם מורכב משני הפכים גוף ונפש. הגוף הוא דבר הנרגש. הנפש נעלמי. והאדם מורכב בעצמיותו בגוף ונפש בגוף צדיק אוכל. ובנפש לבי ובשרי ירננו כל עצמותי. ולזה נתן הקב"ה הלוחות בשני בחינות עצם הלוחות מורגש זה נגד הגוף. האותיות אינם מורגשים נגד הנפש. הלוחות לחזק האדם במעשיו שהמה מורגשים שיהי' עפ"י דת תורתנו הקדושה האותיות לחזק הנפש שיהיו כל מחשבותיו קדושים וטהורים. וגם המחשבות נעלמים. ונגד זה אמרו ישראל נעשה ונשמע נגד חלק הגוף נעשה. ונגד חלק הנפש נשמע נמצא עצם הלוחות הי' מתוקן חלק הנעשה ואותיות חלק נשמע. והנה כאשר נשתברו הלוחות הראשונים מזה נשתבר גוף עצם הלוחות אבל אותיות היו פורחות באויר וחזרו האורות למקומם. א"כ בשעת השבירה נתבטל חלק נעשה ונשמע. והנה כאשר הי' משה רבינו מתפלל בהצלת האומה אחר חטא העגל ואמר הקב"ה פסל לך שני לוחות אבנים כבראשונים. וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת א"כ המכתב הי' זה עצמו מראשונה אבל הלוחות בעצם הי' מעשה בו"ד. א"כ השיגו סגולת נשמע אשר זה מצד מציאות האותיות הקדושים. וסגולת נעשה אשר מצד מציאות עצם הלוחות הראשונים אשר הי' ג"כ מעשה אלקים זה לא השיגו. ולזה לאחר חטא העגל שנשתברו הלוחות הראשונים אשר היו:

שניהם מעשה אלקים מעשה הלחות בעצם והאותיות אשר המעשה הלוחות בעצמם רומז על חלק המעשה היינו המצות אשר אדם עושה במעשה והאותיות הוא נגד חלק הענין היינו התורה שאינה בשום מעשה רק בעיון לבד:

ולהבין הענין ביותר למה השיב בחזרה הנשמע דהנה ידוע אשר בשנים יעבוד אדם את קונו. א' הוא חלק העיון היא התורה אשר איננה במעשה רק בעיון בתורה. והב' הוא חלק המצות אשר נתן לנו לעשות מצות בפועל והיינו כמארז"ל בשעה שקבלו ישראל התורה באו ס' רבוא של מלאכי השרת ולכל אחד ואחד מישראל קשרו ב' כתרים. והם כתר תורה היינו שלימות העיון. וכתר כהונה מורה על שלימות המעשה כי זה משפט הכהן לעמוד ולשרת בקדש: ועד"ז נמליץ זקן אהרן שיורד עפ"י מדותיו שהדרת פניו של כהן הוא מצד מדותיו בשלימות המעשה. ועד"ז ביארו המפרשים המאמר. אברהם קרא אותו יראה. שנ' ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ד' יראה. שם קרא אותו שלום שנ' ומלכי צדק מלך שלם. אמר הקב"ה אם אני קורא אותו יראה כשם שקרא אברהם

שם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים ע"כ. ירצה כי אברהם הי' ראשון ובנין אב לכל המעיינים כאז"ל בן ג' שנים הכיר את בוראו הי' לקרוא המקום המוכן לשלימות בשם מורה. מורה על עיון שהוא חלק מן השלימות העקרי אמנם שם הנקרא מלכי צדק על צדקת נפשו במדות המשובחות כיון לקרוא שם המקום בשם המורה לשלימות המעשה להיות יותר מפורסם וניכר לעין כל. אך להיות ב' חלקים הללו מוכרחים לשלימות כל אחד מצד עצמו הוא מן ההכרח לקרוא על שם שניהם. ועיקר ראיות כי שלמות המעשה נחיחס לשם שנקרא מלכי צדק שהי' כהן לאל עליון. כי כתר כהונה מורה על חלק המעש'. והנה הב' כתרי' מבוארי' באבות. והשלישי כתר מלכות אינו אלא לצורך עמודים השנים להזהיר לעם ולהנהיג אותם על שמירת העיון הנרמז בכתר תורה ושלימות המעשה הנרמז בכתר כהונה ולכן אמר החכם אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים. לא אמר מלך ירושלים כמו שאמר במלכי עכו"ם. כי זה אינו שום תואר. כי באמת מלכות ישראל אינה על המקום כי המושל הוא הקב"ה רק הוא מלך לנהוג אלה הב' כתרים לירושלים ולהעמידם על תלם: והנה התורה האירה לנו הדרך נלך בה והמעשה עם חיוב מצות עשה וחיוב שלא לעבור ל"ת. ומה שחייב בין אדם לחבירו הוא כשרון המדות גדר התורה והמצות המה המישרות מסילת האדם. וזולתה הולך חשיכה. ובילקוט. והיו הדברים האלה על לבבך תן אותן הדברים על לבבך. ומתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והי' העולם ע"כ. שהי' קשה לו אחר שפרש שמע אינה מדברת רק מקבלת עול מלכות שמים. לכן קדמה לוהי' אם שמוע שמדברת מקבלת עול מצות. ואיך הזהיר בה ג"כ מקבלת עול מצות ועוד שאינו מזהיר לעשות בפועל רק שמירה בלב לכן פירש שמוסב על ואהבת את ד' אלקיך כי עבד המכיר מעלת האדון לפיהו תהיינה זריזתו וחריצותו לעבודתו נמצא הכרת האדון הוא סבה לחריצות עבודה. אבל אין עבודה סבה להכרת האדון אבל בעבודת השי"ת אינו כן. כי גם אם לא ידע אדם את גדלות אלקיו ואין לו ידיעה במעשיו ית' וביצורי הנפשיות מ"מ ע"י שקידת העבודה יפקחו עיניו ויראת מפעלות אלקים, נורא וע"י ידיעה ההיא יביא בקרבו אהבה להשי"ת כי עבודה בעצמה מחכימת פתי. ע"ד עדות ד' נאמנה מחכימת פתי. מצות ד': ברה מאירת עינים. והסיבה לזה כי לא כמלכו' הדיוט מלכו' השי"ת שהמלוכה נפרדת מן האדון ואין לה חיבור וקשור בו לכן לא יכול להכיר את האדון. אבל מצות השי"ת המה אחוזים בשרשי מדותיו העליוני' ובשמור האדם מצוה למטה ממשיך עליו שפע משורש אותה מצוה למעלה ויתקדש בה. וע"י שפע זה נתדבק עם האדון ית"ש. וכמו"ש ובו תדבקון. ואתם הדבקים בד' אלקיכם. וכן כל שיוסיף לעשות מצוה

מוסיף להתדבק ומוסיף הכרה בלב וכפי מדרגת ההכרה מדרגת האהבה. והנה קודם חטא העגל אשר היו ישרא' נזדככו והיו מרגישי' במצוה לבד גדלות ורוממות הש"י ולפי הכרתו הי' עבודתו. כי העשי' לבד הי' גורם להכרת הש"י ולא הי' נתקלקל עוד החושים אשר נשתמש לעשיית המצוה כמו"ש אני אמרתי אלקים אתם היינו שנזדככו. אבל לאחר חטא העגל שנתקלקלו הרבה ואיננו אפשר שבעשי' לבד יתפעל להכיר רוממות הש"י לכן זו התורה מלמדת אותנו שע"י התורה יבין מצות הש"י שלא מעשה הדיוט הם שהתורה משלמת חלקי הנפש. אחת דבר אלקים שתים זו שמענו. וכמאמר דהע"ה תורת ד' תמימה משיבת נפש. ובמדרש למה היא תמימה בשביל שהיא משיבת נפש. הרצון שכל שלימות הטבעי הם חיצונים ואינם נקשרים בנפש אבל התורה היא נקשרת בנפש ומשלים חלקי הנפש שיוכל לקיים כ"כ המצות שיהי' ממשיך השפע ע"י המצות: וזה כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם ואורך ימיכם שאינו נפרד רק בעצם. כי המצוה כאשר היא כתיקונה מושך עליו שפע טוב ממקור זה ממדות עליונים. ולהיפך לרע ח"ו:

ועד"ז ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכ' וקלל' הברכ' אשר תשמעון. והקללה אם לא תשמעון. ובמדרש באותה שעה שיצא הדבר מפי הקב"ה בא הרעה מעצמו היינו שנקשר עם הפעולה כשעושה המצו' כתקונה ובמדר' יש לאומו' משפטים ולישראל משפטים ואין אתה יודע מה ביניהם. על משפט האומות נאמר וגם אנכי נתתי להם חקים ומשפטים לא טובים משפטי' בל יחיו בהם. אבל במשפטי ישראל כתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ולא נדע מה זה השאלה הלא נודע לכל החילוק. כי זה דת אלקית וזה דת נמוסי. וגם התשובה וכי יתן השי"ת מצות רעים. רק השאלה הי' על מצות בני נח הז' מצות ולכן אמר כי כל הז' מצות המה רק שוא"ת ברכת ד' ג"ע ש"ד גזל כי בזה אינם שלימים בנפש לכן מיתתם שוה והכל בסייף לא כן מצות השי"ת שנתן לישראל איננו שלילה רק עשי' רמ"ח עשה ושס"ה ל"ת, ומבואר במדרש משל לרופא כשרואה בחולה שאין לו רפואה איננו מונע ממנו שום דבר. ולזה שרואה שיש לו רפואה מצוה עליו זה תאכל וזה לא תאכל כן לאומות העולם התיר הכל ולא הזהירם על הרבה ל"ת. לכן נפשות ישראל צריכין שמירה יתירה. וכל חטא קטן מקלקל לכן צריכין מצות עשה רמ"ח להשלים לכל אבריהם. ע"ד שאמר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות לזכך ולהשלים נפשם לעוה"ב. וזה שאמר על משפטי האומות כתיב וגם אנכי נתתי להם חקים ומשפטים לא טובים שאינם מטיבים הנפש בעצמם בל יחיו

בהם שאין בו חיות להוסיף בזה להם. אבל במשפטי ישראל כתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. שהמה מסוגלים להשלים הגוף והנפש:

ובזה מובן מדרש בחקתי. תנא בשם ר"א הסייף והספר נתנו מכורכים מן השמים. אמר להם הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר הרי אתם נצולין מסייף שנ' ויגרש את האדם. לשמור את דרך עץ החיים דרך זו דרך ארץ. תנא בשם: בן יוחאי הככר והמקל נתנו מכורכין מן השמים ואמר להם אם שמרתם התורה הרי הככר לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות. והבדל בין ר"א ור"ש ב"י. ר"א קאי על מצות בין שהמה רק שלילה שלא לשחות העולם שהוא רק דרך ארץ נמוסי דת ואמר הסייף כי משפטם חרוץ אזהרתן זו מיתתן אבל על מצות התורה לישראל אמר הככר והמקל שהמה בבחינת נותן חיות כמו ככר הלחם אשר יחי' בו ובהעדרו מת כן התורה והמצות שלימים ונותנים מזון והמקל מרומז שאין העונש שוה רק כפי פגימתו. וכמו המקל שבידו להכריח הרבה ומעט. כן עונשי עוברי מצות לא בשוה הם. כי כל מצוה ועבירה לפי המרומז מושך עליו וזה הכל כאשר מקיים המצוה כתיקונה וע"י התורה יוכל זה לקיים כי התורה מלמדת דעת האיך לעשות המצוה ואיזה הדבר הוא מצוה ועבירה כי בלא זה האדם כממשש בחושך ומי שאין לו לב פנוי לעסוק בתורה ההכרח לשמוע דברי החכמים הלומדי תורה וממנו ילמד איך לעשות המצוה. ומה הוא המצוה כי בקל יוכל אדם לטעות על עבירה שהיא מצוה. למשל כתיב בתורה לא תקום ולא תטור. ובעיני אדם ידמה להיפך מצוה לנקום באדם אשר עשה לו רע מעט אשר באמת איננו רע כי הכל בהשגחת השי"ת:

כתיב בתורה פ' ראה כי יכרית ד' אלקיך כו' עד לא תעשה. והוא תמוה איך ינקש אחריהם וכי מפני שיראה אותם נשמדי' מפניו ינקש אחריהם. וביאר בעל העקרים שחשש הוא שלא יתפתה האדם אחר דרכי ע"ז בשום צד ואולי יטעה האדם ויאמר כי מה שצוה ד' להשמיד עובדי עבודה זרה הי' בעבור שהיו עובדי' אותה בדברים הנכבדים הראוי להש"י. וא"כ אחר שתשמיד עובדי ע"ז שמא תדרוש עבודתו שהיו עובדים בהן את אלקיהם ותחשב ותעשה כן לעבודת ד'. לזה אמר פן תדרוש לאלקיהם איכה יעבדו הגוים לאלקיהם ואעשה כן גם אני לד'. לא תעשו כן לד' אלקיכם. כי תועבת ד' אשר שנא עשה כי נמאס הוא לפני הקב"ה והראי' כי גם את בניהם שרפו באש לאלקיהם. וד' לא יחפוץ בהשחתת העולם. כן בעוה"ר מי שאינו עוסק בתורה חושב לעבירות חמורות שם מצות לנקום זה מזה ולמסור ביד עכו"ם ח"ו. ובמדרש תורה קרוי' אבן ויצה"ר נקרא אבן. תורה קרוי' אבן שנ' את לחות האבן. יצה"ר קרוי אבן. דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם. ובגמרא אם' פגע בך מנול זה משכהו לבה"מ אם אבן הוא נמוח. משל

לרמאי שמוכר אבנים של זכוכיות צבועים ואומר שהם אבנים טובים ומוכר בזול. הכסיל חושב למציאה וחוטף ומשלם ובבואו לחכם בלילה. ואומר לו המתן למחר ואבחנם לעין השמש. ולמחר ביום הרגיש שהם צבועים. מה עשה. נתן עליהם מים חמים ונמחו. וכן היצה"ר מסית לאדם ואומר לו על עבירה שהיא מצוה גדולה ויש לו נחת מזה כי יעשה מצוה ויש לו הנאת הגוף מזה למשל לרודף שונא הכסיל חוטף ועושה זאת. אבל עצת חכז"ל שלא לעשות מהר אלא אם פגע בך משכהו לבהמ"ד ושם אחר תפילתך ולמודך יהי' עיניך זכים ובהירים שתנסה את המציאה שהוא נותן לפניך ואם אבן הוא נמוח ועיקר הוא להתבונן בכל דרכיו שיהי' למצוה לשמים ובזה יתוקן לעוה"ב. ובאמת החוטא לאחר החטא כשכבר פעל ועשה אשר זמם בעצמו יש לו חרטה. כמו"ש כי אחרי שובי נחמתי רק שבשעת העשי' הי' היצה"ר מסמא עיניו לבל יראה מה יעלה לו מזה. ועד"ז ביארו מאמר רז"ל. אמר ריב"ל כל השם אורחותיו בעוה"ז זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה. שנ' ושם דרך אראנו בישע אלקים. וקשה. א' הלשון כל. ב' אמר בעוה"ז פשיטא כי, העוה"ב:

אין שימת דברים בו. ג' מה זוכה ורואה. ד' קשר הענין. אך מהפסוק מבואר דכתיב זובח תודה יכבדנו ושם דרך אראנו בישע אלקים. והיינו מי שזובח יצרו יכבדנו כפול ומכופל כי סר מרע ומודה בי ומפרסם חסדי וטובי כי מוחל וסולח. אמנם יש דרך המחשב דרכיו לבל לא יבוא שום פעם לחטא גדול כאבן וארא נו בישע אלקים ולזה אמר כל השם היינו מי שיהי' יפקח עיניו שכל לראות ולהבין בעוה"ז הדומה ללילה וקשה לדעת מחמת מסך החומר. ולזה זוכה מדה כנגד מדה יראה בישועתו של הקב"ה עין בעין ויהנה מזיו השכינה שהוא היותר מדרגה ולכן אמר על החטאים דרך רשעים באפילה. היינו שלא ידעו במה יכשלו. שאינו נותן לב שיכשלו עי"ז בעולם העתיד ולא יתן ללב אלא ההוה ולא להבא. ולא כל אדם זוכה זה להבין ולהגלות לפניו ויצפין הדבר לכן ע"י התורה יכול לדעת דרך הש"י והאיך לעבדו ואיך לקיים מצותיו ולכן החיוב לשמוע בקול רב המורה בכל ענינים. ולא לעשות איש כפי הישר בעיניו. כי אם לא ע"י התורה אין לנו ידיעה האיך לעשות מצוה ומה הוא מצוה ע"י חטא העגל שנלקח מאתנו הרעיון הזדככות הגדולה אשר הי' לנו:

וזה ביאור המדרש אבדו נעשה שהמצוה לבד אין בה פועל באם לא עשה ע"י התורה. וע"י התורה יוכל לקיים המצו' ולזה שמרו נשמע היינו חלק עיקר התורה ועי"ז יוכל לבוא לנעשה. וזה מדייק המדרש ושמחת בכל הטוב מה כל ולזה אמר היינו התורה שהוא כל התורה שעי"ז יתקן המצות ג"כ וזה אמר ישעי' ג"כ. עני' סוערה היינו כנ"י

שהיא לע"ע עני' בדעת. סוערה איננה מסודרת כמו שאמרנו שפעם במדרגה עליונה ופעם בתחתונה. ולכן לא נחמה. ואמר אנכי מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים היינו אבנים בעצמם אף שהם מעשה אדם. אבל ע"י התורה יתיפו גם המצות ויהיו כתיקון ושמתי כדכד שמשותיך היינו שיאירו. ע"ד נר מצוה ותורה אור ושעריך לאבני חפץ. שעריך אלה המצות שהם רק כשער לעבודתו ית"ש. יהי' ג"כ לאבני חפץ. וכל גבולך לאבני חפץ היינו כל החושים יהיו כתיקונן כאשר הי' קודם חטא העגל. וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך ע"ד שבארנו תלמידי חכמים מרבים שלום. שנותנים שלימות לכל הבריות ולזה הם נקראים רב. וזה אמר וכל בניך למודי ד'. ועי"ז ורב שלום בניך שכלם יהיו בשלימות רב. ויהי רצון שנזכה לגאולה במהרה בימינו אמן:

ליקוטים

לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף עוד כו' ושלמו ימי אבלך. (ישעי' ס') ויש להבין בפסוק. קודם אמר לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם וכו' ואלקיך לתפארתך משמע מצד שד' יהי' לאור לא יצטרכו שוב לשמים וירח ואח"כ עשה החלט לקנין השמש וירח מצד היותו אור ד'. ב' למה כינו לשמש וירח לנוכח ישראל הלא לכל העולם הוא ובפ' הקודם לא אמר שמשך: ברייתא קאל תני דבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל להקביל את פני אביהם שבשמים אלא פעם אחת בחודש דים. מה ענין קבלת פנים. וגם הוי לי' לומר לקבל. ומה זה פעם אחת בחודש:

להקדים תהלים. השמים מספרים כבוד אל וכו' עד ואין נסתר מחמתו וצריך להבין כי פשט הפסוק הוא שמשמים יש ללמוד כבוד אל ולא שייך ידי כי אין להם פה רק כדרך פ"ש שאומרים היינו שמבינים ע"ד שאו מרום עיניכם כו'. ומה זה שאנו למדים מהשמש. גם יש להבין שאמר כחתן משמע שהליכתו: בנחת כדרך חתן. ותיכף אומר ישיש כגבור לרוץ אורח. והפשט לשמש שם אוהל בהם פי' רד"ק לשון הארה. גם אמר מקצה השמים מוצאו מיחד מוצאו למקום מיוחד וסיים ותקופתו על קצותם לשון רבים:

אמרו חז"ל מת בערב שבת סימן יפה לו. מת בשב' סימן רע לו. וצריך להבין שכמה צדיקים מתים בשבת ורשעי' בע"ש החוקרים שואלים הלא אדם מורכב הפכי נפש שתשוקתה לעבוד את הבורא ית"ש בתכלית אמת ובמה שירדה לחוך הגוף ועיר פרא אדם יולד ואין לו שום שלימות ותכלית אדם שיהי' מובחר כל הברואים ולבד בריאת חומרם אשר המה למטה מסוגי אדם מובחר הוא משאר עמים ע"ד ונתנך ד' אלקיך עליון על כל גוי ארץ ואנו אומרים ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים עד וחיי

עולם נטע בתוכנו עד ורוממנו מכל לשון. אולם מצד שגוף החומרי צריך לעניני חומרי אכילה ושתי' דירה ולבוש ושאר ענינים אשר בלעדיהם לא יתקשר הנפש עם הגוף וזאת לא ישיג אדם בהיותו בטל כאשר דרשו. וברכך בכל אשר תעשה. יכול ישב בטל ת"ל בכל אשר תעשה וזה תכליתו הלא צריך לילך בכל יום ממדריג' למדריג' עד וקוי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים וכבר אמר רשב"י אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע וקוצר ודש וזורה תורה מה תהא עלי'. ר' שמואל דרש ואספת דגנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר והגית בו יומם ולילה יכול דברים ככתבם ת"ל ואספת הנהג מנהג ד"א וסיים הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה להם כר' שמואל ועלתה א"כ עצת חכז"ל לעסוק במו"מ הדרא קושיתם מתי יבוא לתכלית. ואולם ידוע שאין הקב"ה בא בטרוניא עם הבריות כשאדם בא לדין שואלים ממנו קבעת עתים לתורה. לא אמר חלילה רק שצריך שיגזול לו עת בכל יום אף שהוא טרוד בעניני פרנסה וד"א. ובזה יוכל להשלים נפשו. אך ישאל השואל הלא קנין מועט בטל ברוב ונתבטל. אך קול מוחא דעביד לטעמא לא בטל היינו כיון שמרגיש טעם במאכל האיסור ניכר ולא בטל אפילו באלף רק להיפך שמתקן עוד המאכל כן בעבודת ד' המעט שעוסק בתורה צריך שיהי' שיתן טעם בכל עניניו שעשה בד"א אח"כ ואז לא בטל. ע"ד תורה בעידנא דאיעסק בה מגינא ומצלי. היינו באם שאור התורה מחזירו תמיד למוטב. ע"ד שאמרו אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה. וע"ד בכל דרכיך. ושויתי ד' לנגדי תמיד. שע"י תורה נותן כל מעשיו מה שעושה במו"מ בלי אונאה ושקר. וע"ד נר לרגלי דבריך. ואור לנתיבתי. והיינו רגל המלאכה שמעומס עלי לעסוק בפרנסה יתכן ח"ו שאלך בחשך כמו כסיל. אולם דבריך שאני לומד בעת קבוע זאת הוא נר לרגלי ואור לנתיבתי. וזאת נקרא דברי תורה: וזה אשר אנו מברכים אשר קדשנו לעסוק בדברי תורה. והי' לו לומר ללמוד ולא לעסוק היינו שברכה הוא אשר קדשנו בזה שעניני חול ועסק במו"מ יהיו בדברי תורה ע"י קביעת עתים לתורה. ובזה מיושב קושית תוס' שפעם אחת אמר בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת וכו'. ובסנהדרין אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה. ולדברינו מיושב שזה שאלה נתת באמונה הוא דברי תורה שעוסק ע"פ שקבע עתים לתורה שיהי' בלא אונאה והשגת גבול. וזה מאמר גמ' מרגלא בפומא דרבנן אני ברי' וחברי ברי' אני מלאכתי בעיר וחבירי מלאכתי בשדה אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתו כך אין אני מתגדר במלאכתי. שמא תאמר הוא מרבה ואני ממעיט. שנינו אחד המרבה: ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ולפי' רש"י שמיגיעת עם הארץ שעוסק בארציות ואין תירוץ לעם הארץ

שלא ישיג כ"כ אחד המרבה ומהמאמרים הקודמים נראה שרוצה להקטין א"ע לעולם יהי' אדם ערום ביראה מענה רך וכו'. ומשיב שלום לכל אדם אפילו עם עכו"ם בשוק. ומרגלא בפומי' גמור בכל לבבך ואהי' עמך שמור פיך ושם מסיים אמרו עליו על ריב"ז שלא הקדימו אדם שלום מעולם אפילו עכו"ם בשוק. וגם באם רצונינו לגנות למה נקר חברי. ואף שמצינו תני רנ"ח בה"ק הי' מתפלל בכניסתו לביהמ"ד וביציאתו תפלה קצרה מה אומר מודה אני לפניך ששמת חלקי ביושבי ביהמ"ד ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שהם משכימים ואני משכים הם לדברים בטלים ואני לדברי תורה זה רק דרך הודאה אבל לא לגנות ח"ו ולהתכבד בקלונם ולפי דברי הנ"ל יש ב' בחינות בעובדי ד'. יש נפשו חשקה רק ללמוד תורה תמיד ותורתו אומנתו יומם ולילה. ויש אשר שומר קביעותיו בכל יום ועוסק בפרנסה רק השעה שעוסק הוא לשמה ועי"ז זוכה לדברים הרבה היינו שכל פעולותיו המה קדושים וזה המאמר גמור בכל לבבך ובכל נפשך היינו תורה לשמה. והפעולה מזה תהי' לדעת את דרכיו ולשקוד על דלתותיו יום יום היינו שתשמרו עת הקבוע ואח"כ אף שתהיו טרודים במו"מ עכ"ז נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה וא"ת איך יתכן שיתקדש כיון שעוסק בעניני גופני. אזי אמר נצור תורתך בלבבך היינו השעה שלמדת יה' נצור בלבך ומזה תהי' יראת שמור פיך מכל חטא וטהר עצמך וקדש עצמך מכל אשמה ועון היינו שצריך בחירה הכל כי הבחירה חפשי ואז אהי' עמך בכל ענינך שתעשה ע"ד שויתי ד' ובכל דרכך דעהו. וזה הכל נמסר אל הלב ומי שרואה אחד עוסק בתורה תמיד ואחד עוסק במו"מ. ידמה שטוב מי שלומד תמיד ועל זה אמרו להשפיל א"ע אף שאני ברי' שזה עיקר בריאה אבל גם חבירי אף שעוסק במו"מ גם הוא יוכל להיות ברי' כמו אני רק אני מלאכתי הוא בעיר אבל חבירי ענינו הוא בשדה אני משכים למלאכתו והוא משכים למלאכתו ע"י שעוסק בתורה בקביעת עתים כשם שהוא אינו מתגדר בוודאי גם אני איני מתגדר ואף שאני מרבה שנינו אחד המרבה נמצא כוונתו להשפיל א"ע. ולזה מסיים שיהי' ערום ביראה שלא יתגאה ובאיזה אופן ניכר מי שעיקר כוונתו הוא עפ"י תורה אין עושה מעוה"ז עיקר רק יודע שעוה"ז הוא רק כפרוזדור ומי שירצה לילך לחצר המלך ויבוא מקודם לפרוזדור ויען שאינו מורגל ביופי יביט על הפרוזדור ובאמר עיק' הפרוזדו' להכין א"ע לנקות המלבושים ולא להביט על הפרוזדור. ואם לא כאשר יבוא עת לכנס לטרקלין המשרתים לא יאבו להניח אותו ואומרים לו אם ילך לחצר המלך צריך להרחיץ עצמו מקודם בנהר דינור וחכז"ל המליצו זאת מי שטרח בע"ש יאכל בשבת. ור' טרפון אמר היום קצר והמלאכה מרובה. מכנה עוה"ז קורצער פרייטאג. ודרך עולם ביום זה לא לאכול שום אכילות קבע כי אין זמן לבשל

רק להכין הכל עש"ק וכאשר שאלו לה למה לא בשלת אמרת בלילה יש זמן הרבה גם לאכול ולישון. נמצא הרשע עושה מעוה"ז עיקר וכאשר בא העת יאבד הכל כמו מאמר דהע"ה. כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל כו' עד קראו בשמותם עלי אדמות ולכאורה כאשר אמר כסיל ובער יאבדו הי' צריך להקדים חכמים יעמדו לנצח ומה יתרון לחכם מן הכסיל. אולם מרמז אותנו מפעולת אדם יבין תכליתו ומחשבתו ניכרת ממעשיו כי חכם שמחזיק עוה"ז לע"ש מאמין בתחיית המתים ונגדו תמיד עוה"ב. ומי שעושה לעוה"ז לעיקר נשכח ממנו שיש עוה"ב ובוודאי לא יאמין בתה"מ:

כי באם הי' מאמין לא הי' עושה עיקר מהעוה"ז. נמצא כאשר ימות אין לו בעוה"ז ולא לעוה"ב. ושם אד' יען שנבר' מהאדמ' וגם על שם אדמה לעליון ובעת לידתו הוא על שם אדמה. כי עיר פרא יולד. ואח"כ כאשר הוא על תכלית האמת בעת פרידתו אדמה לעליון. ע"ד וקוי ד' יחליפו כח: וזה כונת המשורר. הבוטחים על חילם ע"ד ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו. פירוש כאשר תראה אצל חכמים כי אצלם טוב מאד המות שיבואו לעלמא דקשוט. יחד כסיל יאבדו לאבדו מן העולם מה שהי' לו בעוה"ז ועזבו לאחרים חילו ועל עוה"ב אין לבטוח יען קרבם בתמו לעולם משכנות לדור ודור. והטע' לזה יען קראו בשמותם עלי אדמות היינו זו שמחת הלידה והמיתה:

וזה מת ע"ש היינו מי שידע שעוה"ז הוא רק בע"ש אזי סימן יפה לו ובשבת שנדמה לו בעוה"ז שהוא שבת אזי סימן רע לו. אולם שלא תאמר לא אעסוק כלל במו"מ כיון שאי אפשר וע"ז מורה אותנו תהלוכות השמש שאמרו כי לשמש שני תנועות הטבעיות לסבב הכדור בשס"ה ימים וגורמת קיץ וחורף זרע וקציר קור וחום. אולם גלגל היומי מכריחה שתלך ממזרח למערב לסבב הכדור בכ"ד שעות ומזה נעשה יום ולילה. נמצא תנועות הטבעיות ממערב למזרח ותנועת ההכרחי ממזרח למערב ומקוימות שניהם הגם שגלגל היומי מכריחה לילך נגד תנועותה הטבעית להיפך עכ"ז אינה מונעת א"ע מלילך ותנועותה הטבעית מעלה אחת בכל יום ולזה אינה זורחת ואינה שוקעת במקום אחד בכל יום כי משנה מקומה בכל יום מעלה אחת ממערב למזרח. והקשו היתכן שתלך ממזרח למערב בכל יום ואעפ"כ תעלה מעלה אחת ממערב למזרח. ואומר כמו עגלה סובבת והולכת ממזרח למערב במרוצה והזבוב הולך מצדה ממערב למזרח ועוד אמרו ששבת תועלת לישוב העולם אשר החמה משנה מקומה ואינה הולכת בכל יום על דרך אחת. כי לולא זה הי' האויר מתעפש מרוב חומה ובזה שמשנת מהלכה אינה מזיק. נמצא נלמוד מן השמש הגם שיש לה מכריח לרוץ ולסבב הכדור בכ"ד שעות עי"ז איננה מנחת תנועתה הטבעית לפחות לעלות מעלה אחת ומה גם שהמעלה האחת מהתנועות

הטבעיות מתקנת את מהלך תנועותיה ההכרחיח. ככה האדם יש לו שני תנועות תנועה הטבעית צרכי הנפש שהנפש ממקור העליון חא"מ אולם היצה"ר מכריחו למו"מ וד"א ורחיים על צוארו ובאמת מוכרח הוא לטרוד בפרנסה וזה הוא בכח ההכרח וכל האברים רצים לזה. ע"ד מאמר נדה. תניא אבא שאול אומר קובר מתים הייתי פעם אחת רצתי אחר צבי ונכנסתי בקליות של מת ורצאתי אחריו ג' פרסאות צבי לא הגעתי וקליות לא כלתה כשחזרתי לאחורי אמרו לי של עוג מלך הבשן הי' ועוד מאמר קובר מתים הייתי פעם אחת נפתחה מערה תחתינו ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי כשחזרת לאחורי א"ל עינו של אבשלום הי':

המאמר ברכות אמר ר' לוי ב"ר נחמי' לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו ואל תחטאו אי אזיל מוטב ואם לאו יעסוק בתורה אי אזיל מוטב ואם לאו יקרא ק"ש ואם לא יזכור לו יום המיתה. והקשו כי יען כי אמר רפואה תורה ע"ד בראתי יצה"ר בראתי לו תבלין ובסוכה, בני אם פגע בך מנול זה משכהו לביהמ"ד אי אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ד'. ועכ"ז אמרו אם לא יקרא ק"ש שק"ש ג"כ תחבולה להמתיק היצה"ר ע"ד אמר ר' חמא בר חנינא:

כל הקורא את שמע ומדקדק באותיותיו מצננים לו גהינם ודרשו מקרא שנ' בפרש שדי מלאכים בה תשלג בצלמון אל תקרא בפרש אלא בפירוש אל תקרא בצלמון אלא בצלמות. ובודאי הכתוב מרמז זאת כדברי חכז"ל. עכ"ז ראוי להבין מה זאת על ידי דקדוק אותיותיו יהי' תחבולה לצנן הגיהנם. ונראה הכונה לאחר מיתה ממ"נ אם קיים התורה למה יהי' בגיהנם ואם לאו למה יצננו לו וכי רשע שיקרא ק"ש באותיות ולא יקיים התורה יצננו לו גהינם ומה זה דקדוק דוקא באותיותיו ולמה לא אמר בתבותיו. אולם המליצו בזה שמצינו ד"ש בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע. ומיתור הכתוב דרשו שיש בלבו של אדם שני היצרים ע"ד כי יצר לב האדם רע מנעוריו ושני חלולים יש. בימין היצ"ט ובשמאל היצה"ר. וסימן לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. שהיצה"ר נקרא מלך זקן וכסיל ויצ"ט ילד מסכן וחכם וכונת חז"ל שלא יאמר אדם הנה בתורה ובתפלה ומצות מחויבים אנו לעשות לשם מצות בורא. ובאכילה ושתי' ומו"מ אשר המה צרכי הגוף איזה תועלת ונחת רוח לבורא בזה. אולם לא כן עיקר העבודה שויתי ד' לנגדי תמיד וכל מעשיו יהיו לש"ש ע"ד בכל דרכיך. ובזה ממתיק היצה"ר. והנה אמר הגאון בנפה"ח על דברי חכז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ולא אמר בעוה"ב שאז הי' משמע שיש מוכן עוה"ב מעת הבריא'. ואם יצדק יתנו לו. וכ"כ גיהנם מוכן. אבל באמת הענין הוא שממעשיו הטובים יחול עליו קדושה ובזה בונה לעצמו

גן עדן. וכמעט צדיק מרגיש במעשיו הטובים ריח גן עדן. ע"ד שכר מצוה מצוה היינו תענוג הרוחני ומיד שעושה הכנה למצוה תיכף עורר בעולם העליון לבנות ולנטוע כמה עולמות וכחות עליונים וממילא ממשיך עליו אור מקיף מהקדושה העליונה והוא מסייע לגומרה. וכ"כ החטא עצמו הוא הגיהנם שלו. ע"ד עונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך. וע"ד תיסרך רעתך. כשעולה בדעתו לעשות עבירה מגביר עליו כוחות הטומאה וממשיך עליו רוח טומאה. ואחר עשיית העבירה הוא בורא הגיהנם ואיננו מרגיש רק לאחר מיתה שילך למקום שהוכן. ובזה"ק כגוונא דחייבא מתחממו בנורא דיצה"ר כו'. בכל חמימא וחמימא וכו' הרי אתיקד נורא דגיהנם. זמנא חדא לא אשתכח יצה"ר בעלמא וכו'. האי זמנא כבה נורא דגיהנם ולא אתיקד כלל. אהדרי יצה"ר לאתרי שארי חייבא עלמא לאתחממא בשארי גיהנם לאתיקדה דהאי גיהנם לא אתיקד אלא בחמימא דתקיפו דיצה"ר דחיובא:

וזה שאמר הכתוב כי פועל אדם ישולם לו ולא התשלומין הוא דבר בפני עצמו. נמצא הגיהנם בוער באדם בחייו בשעת היצה"ר בו וכאשר נכבה היצה"ר נכבה האש של גיהנם. וכמאמר הנביא הן כלכם קודחי אש מאזרי זיקות לכו באור אשכם ובזיקות ביערתם ואש עד אבדון תאכל היינו אש היצה"ר עד הגיהנם תאכל הכל ממעשיו ולזה העצה שידקדק באותיותיו כפשט ב' ידע שצריך לעבוד ד' בכוחות יצה"ר ג"כ היינו כל עניני אכילה לש"ש. ובזה יהי' מצנן לו את הגיהנם בחייו וזה העצה יקרא ק"ש שפועל יותר מתורה. ולמה לא אמר ק"ש מתחילה ואח"כ אמר זכרון יום המיתה ולא אמר מיד: הענין אמרו חז"ל דרש ר' עוירא ואתימא ר' יהושע בן לוי שבע שמות יש לו ליצה"ר הקב"ה קראו רע. שנ' יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל שנא' ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא. שנ' לב טהור ברא לי אלקים מכלל דאיכא טמא. ויש להבין מה נפק"מ בשמות ששינה משה מקב"ה ודוד ממשה. והנה ג' אופנים יש לפתות את האדם לעבירה. אחת שיפתה אותו שיעשה עבירה גמורה כמו בדור:

המבול שהשחיתו את דרכם בענינים מגונים ומכונים למרוד וזה נקרא רע מנעוריו. שבנערותו יגבר תאותו לעבירה גמורה. ולזה לא רבי' ישמעו לו ובאם עשה ניכ' מחשבתו כי כן טבע כל חוטא בגלוי לעשות תשובה ע"ד רשעים מלאים חרטה. ותיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך. באיזה אופן כשתדע כי רע ומר עזבך את ד' אלקיך היינו בגלוי שהעבירה עצמה מעורר לתשובה. תחבולה שני' שמפתה אותו במצוה כדרך מצוה לשנוא או שאר ענינים כמאמרם. וכי דרכו של יצה"ר לאמור לך עבוד ע"ז. אלא היום עשה כך. היינו לא בפירוש עבירה רק נצוץ עבירה. ובדרך זה קשה לעשות תשובה. רק

אדם אחר מחויב להטעים לו כי רק לאיש בעצמו יוכל לפתות במצוה שהיא עבירה אבל לא העומד מנגד. ע"ד כל דרך איש ישר בעיניו לא יוחן בעיניו רעהו. אף שהוא עושה אבל בחבירו יראה שהוא עבירה. ומאמר התנא איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושי' ותפארת לו מן האדם. היינו שרואה בחבירו ויפה בעיניו זה בחינה שהוא דרך טוב. וזאת עיניך לנוכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך. פי' מהזולת שעומד לנגדך ובזה הבחינה פלס מעגל רגלך וכל דרכך יכונו ומבחינה זו נקרא ערל שטמטם הלב ולא ידע מה עושה כדרך ערל שהוא יותרת וכמו בקרח שאמרו לשם מצוה מדוע תתנשאו על קהל ד' ועד"ז שני דרכים אמרו יפשפש וימשמש היינו באם עושה עבירה המעשה ובאם עושה המצוה ימשמש בזה אם הוא מצוה או עבירה וזה חילוק שבין חיפוש ומישמוש. ובזה נבין מה חרון של יעקב על לבן שאמר לו מה מצאת מכל כו' כי מששת הלא צוה לו שיחפש. רק הוא ממשמש באוהל רחל על זה חרה לו. נמצא לאלו שקיימו יפשפש וימשמש אזי לא ישיגם יצה"ר לא בבחינת שם רע ולא ערל. אזי יש לו תחבולה אף שעושה מצוה מטיל בה פניות וגאות ואומר לו אתה גדול מחויב שיהי' לך כבוד ע"ד ויגבה לבו בדרכי ד' עד שפועלת בקרבו בדעות משונות ויתכבד בקלון חבירו. ותועבת ד' כל גבה לב. ומה לו להתגאות הכל מד' וכל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה ואמר הכתוב היתפאר הגרזן על החוצב בו היינו מי שמניע אותו הוא עיקר כן כל הנשמה על כל נשימה ואמר הכתוב גאה וגאון שנאתי והסיבה לזה קשה כי לא רבים ידעו זאת. ועד"ז נקרא טמא ע"ד שאמר הכתו' ונהי' כטמא כלנו כאשר אנו נחשבים כטמא מחמת יצה"ר וכבגד עדים כל צדקותינו אפילו מעשים הטובים, וע"ז מתפלל דהע"ה אף שאמר לבי חלל בקרבי שהרג היצה"ר שני הבחינות אך ביקש שלא יטמא לו ח"ו היינו שיזרוק בו גאות:

וע"ז אמרו השלשה ענינים רפואה לענין עשיית עבירה בפועל אמרה תורה ולענין פיתוי עבירה למצוה עיקר הוא הטעות בשביל שרצון גובר על השכל. ע"ד צדיקים לבם ברשותם ולכן הזולת שעיקר לו רצון גובר בו השכל יחבל האיש בעצמו הרצון מדחה השכל ולזה עצה יקרא ק"ש שנ' שם בכל לבבך ובכל נפשך היינו כל הרצון יהי' נשמע להשכל. וזה עיקר קבלת עומ"ש. וזה ינצל מטעות. אבל מגאות לא ינצל ע"י שני ענינים האלה כי אף שרצון יהי' נשמע לשכל עכ"פ יוכל להתגאה ע"ז עצה יזכור לו יום המיתה עי"ז יכנע לבבו ואמר מה לי להתגאות כי מחר לקבר יובל ולזה אבא שאול הי' קובר מתים שינצל מיצה"ר שנקרא טמא ועכ"ז אמר שפעם אחת נכנס בקוליות של מת כי עיקר התאוה הוא בקוליות כמו שמצינו כי נגע בכף ירך יעקב וצבי הוא רצון ועכ"ז הוא

רדף אחר רצונו ולא הגיע כי אוהב כסף לא ישבע כסף. ואין אדם שבע מתאותיו. ואמרו לו שהוא ענין מלך הזקן שכחו גדול שאף שהוא קובר מתים:
ויש לו עוד תאוה. ואח"כ אמר לענין גאוה שנפל בענין של אבשלום שהי' לו עון גדול שהלך נגד אביו מגודל גאותו:
הכלל ממאמר הנ"ל כי לעניני תאות הוא תנועת ההכרח לרוץ מהר אבל מחויב לילך ג"כ תנועות הטבעיות כשמש היינו לעסוק בעניני נפש בכל יום לקבוע עתים לתורה ולעלות מעלה אחת בכל יום עי"ז יתקן כל מהלך הכרחי מה שיעסוק כל היום בעניני ד"א יהי' הכל לש"ש וזה ענין דברי תורה וזאת אמר השמים מספרים כבוד אל אף שאין אומר ואין דברים בכל זאת בכל הארץ יצא קום ומזה שבקצה תבל מליהם ומה הוא אמר לשמש שם אוהל בהם: ואמר כי יש לו שני דרכים כחתן יוצא מחופתו מהלך ממערב למזרח שבאים בנחת הגם ישיש גבור לרוץ אורח הגם שמוכרח הוא לילך ממזרח למערב מסיבות גלגל היומי במרוצה בכ"ד שעות עכ"ז אינו פוסק מתנועות הטבעיות ומלבד שאינו פוסק מתנועות הטבעיות ומבטלה ג"כ מתקנות תנועות ההכרח. ואמר מקצה השמים מוצאו. ועכ"ז ותקופתו על קצותם שמסובבו ממערב למזרח נעשה התקדמות קור וחום מצד ואין נסתר מחמתו שהי' האויר מתעפש מרוב חום השמש:
מאמר פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. שענין חמה יש לו אור עצמו והלבנה אין לה מגרמה כלום רק בעת אשר עומדת נגד החמה בשפולי הגלגל מקבלת מאור החמה וכשמתקרבת אין לה אור וגם כשהיא בעקלתון אין לה אור. כ"כ נפש האדם מראה מלוטשת אשר מקבלת אור מאור עליון בעת שהוא בקו השוה נגד אור עליון. ע"ד כי עמך ממקור החיים באורך נראה אור. ורמזו חז"ל משמת חגי וזכרי בטלו זכוכיות לבנה. היינו שנפשם היתה זכה מראה מלוטשת לקבל אור מאור פני עליון. ועד"ז שויתי ד' לנגדי תמיד בקו השוה ולא יתקרב יותר בקרבתם לפני ד' וימותו. ומשה רבינו זכה לאור עצמו כאשר העידו כי קרן אור פניו ויראו מגשת אליו. ויהישיע הי' מראה מלוטשת נגד משה. ואמרו חז"ל חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים לכוון נגד אור עליון ובשל"ה אמר לפחות בכל שבוע יום אחד זה לחסידים. וכל העולם אשר טרודים בפרנסה לפחות בכל חודש. ולזה אמר ר' ישמעאל לשיטתו בכל חודש עכ"פ לתקן עצמו להיות נכון לקבל אור עליון וזה שלמד מלבנה. ולזה אומרים כן בקדוש לבנה. נמצא מליצת שמש וירח יאמר על השגת שפע העליונה ע"ד כי שמש ומגן ד' צבאות. וגם יאמר על השפעת המזלות עד ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים. ועתה בעוה"ר אנו מכונים בהסתרת פנים והמניעה מבחינת המקבל. ובחגיגה ר' יהושיע בן חנני' הוי קאי

בי קיסר אחוי לי ההוא מינא עמא דאהדרינא מרי לאפי' וכו'. אחוי לי' איהו ועוד ידו נטוי' עלינו. היינו שיש ב' בחינות שאיננו יכול להביט אל השר או שמהדר אפו ממנו או שנותן ידו על עיניו ומתנה עמו אם תעשה כן תראה פני. וזה השיב לו עוד ידו נטוי' היינו שתלוי בנו באם נעשה תשובה אזי נזכה לראות פני השכינה. נמצא עתה בגלות אנו תלוים בהצלחת הזמן. ע"ד נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו כי בחינת שמש וירח המשמש בעוה"ז הוא רק לעמים ואין מזל לישראל רק בחינות שמש וירח אשר מתואר הנהגה עליונה לקבל השפעה מאתו ית' מיוחדת רק לנו. ע"ד ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח ונדחת והשתחוית להם היינו שתראה שהמה מנהגים בעולם הצלחת הזמן ואמרה תורה אשר חלק אותם לכל העמים ואתכם לקח לו להיות לעם נחלה:

וזאת אמר הנביא. לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח: כי לא תצטרך להצלחה זמנית והי' לך ד' לאור עולם שתתנהג בהנהגה מיוחדת. ואלקיך לתפארתך. ואם ישראל הלא הי' לנו ומבשר אותנו לא יבוא עוד שמשך והסיבה.. מה שהייתי כהירח בהסתר פנים לא לך היינו זיכוך נפש נגד אור עליון כי ד' יהי' לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך שעוד לא תהי' אבילה כמו שהי' אחר החרבן מקדש ראשון ושני והמקדש יהי' לנצח במהרה אמן:

כלו כל הקיצין ואין תלוי אלא בתשובה ופדויי ד' ישובון ובאו לציון ברינה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונס יגון ואנחה שלא יהי' אח"כ שוב יגון ואנחה שלא הי' קין לכל צרות ורק שמחת עולם אמן: הטוב והמטיב ביבנה תיקנו נגד הרוגי ביתר. ואמר ר' מתנה אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו ביבנה הטוב והמטיב. הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה. וטוב הוא רק לטובת המת שלא יתבזה. והמטיב עבור הנפש שהי טוב לאחרים ג"כ ע"ד ישוב עפר אל האדמה והרוח תשוב אל אלקים שלזה צריך קבורה וכל נפשות ישראל אחד רק הגופים נחלקים:

ליקוטי ש"ס

בענין כפאו לאכול מצה (ר"ה כ"א) שלחו לי' לאבוה דשמואל כפאו לאכול מצ' יצא כפאו מאן ומסי' שכפאו פרסיים ואף שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה. אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך מ"ד התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא זכרון תרועה כ' והאי מתעסק בעלמא הוא קמל"ן. אלמא קסבר רבה מצות א"צ כוונה ושקל וטרי הסוגי' טובא. ולבסוף אמר לי' רבי זירא לשמעי' איכוון ותקע לי אלמא

קסבר שומע נמי בעי כוונה. וסוברים כמה פוסקים דר"ז חולק וסובר מצות צריכות כונה ואף במצה נמי. ובדעת הרמב"ם יש דיעות הר"ן סובר בדעת הרמב"ם דפוסק מצות אצ"כ רק במצה הואיל ונהנה וצא אבל בשאר מצות בעי כוונה כמו"ש המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע אולם להמ"מ לא נראה לחלק והי' לו גירסא ברמב"ם בכפאו ואכל מצה לא יצא והקשה הלח"מ מהא דפסק הרמב"ם הקורא שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון לא יצא והשאר אפילו אם לא כיון לבו יצא הי' קורא בתורה כדרכו או מגיה את הפרשיו' יצא והוא שכוון לבו בפסוק ראשון. מבואר דסובר מצות אצ"כ רק פסוק ראשון צריך כוונת הלב שלא יהרהר בדברים אחרים אבל כונת מצוה ל"ב. ואף דהמ"מ מחלק בין מעשה לשמיעה מ"מ הא התם הוא רק אמירה ואעפ"כ יצא. ואף אם נאמר לחלק בין אמירה לשמיעה מ"מ לגירסת המ"מ בכפאו ואכל מצה דלא יצא אמאי יצא בק"ש. והוא כ"ש:

והנה הכפ"ת הקשה למה אמר כפאו פרסיים הא אף בישראל דתנן האומר סוכה ואיני עושה לולב ואיני נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו מבואר דיצא ואמאי. וכ' דכוונת אחרים מהני כמו בנדה שנאנסה וטבלה דפליגי רב ור"י אם עלתה טבילתה קאמר בש"ס דוקא כשנפלה במים בלא מתכוון אבל אם אנסוה חברותיה כונה דחברתה מהני ומטעם זה כתב הרמב"ם דכפאו ואכל מצה יצא דרמב"ם לשיטתי' שסובר דנכרים בני עשיי' נינהו לענין:

וכל דבריו תמוהין הא עכו"ם לא בני חיובא נינהו ומה מהני כוונתו דוקא לענין נתינת גט וחליצה שהוא בעצמו עושה המעשה מהני אף שהוא על ידי כפי' אבל אם מצות צ"כ מאי מהני כוונתן של עכו"ם. גם גוף דבריו תמוהין שהכונה לצאת מהני ע"י אחרים הא זה הוי מצות שבגופו ל"מ לשיטת הרשב"א דלכך ל"מ בחליצה ושחיטה עע"ג למאן דסובר דבעי כונה משום דהכוונה היא מטעם שליחות ושם ל"ש שליחות ואף בשחיטה בעי כוונה מי ששוחט מכ"ש במצות שבגופו שצריך שיכוון שעושה לשם מצוה מה מהני כוונת אחרים ואף בנדה מהני היינו בנדה דמאן דסובר דבעי כוונה מבואר בש"ס חולין דר"י סובר כרבי יונתן בן יוסף וכיבס מה ת"ל ובתכבוסת בנגעי בגדים כתוב בפ' ראשונה וכבסו אשר בו הנגע והסגירו ואחר ההסגר כשסר הנגע כ' אשר תכבס וזה לשם טבילה) שנית מקיש תבבוסת שני' לתכבוס' הראשונ' מה ראשונה לדעת אף שני' לדעת אי מה להלן בעי דעת כהן אף כאן בעינן דעת כהן ת"ל וטהר מ"מ. א"כ א"ד לשחיטה דשם ילפינן למאן דבעי כוונה בשחיטה מדכ' וזבחת היינו מי שזובח בעי כוונה ול"מ כוונת אחרים העע"ג אבל בטבילה אף דבעי כוונה לאו הנטבל בעי כוונה רק מי שטובל

וכמו הטובל כלים כן נמי חברותי' שמאנסין אותה לטבילה פועל הכוונה כיון שעכ"פ נעשה הכביסה לדעת וסובר הש"ס דכמו בשוטות פקחות מתקנות אותן ואוכלת בתרומה כן אף בפקחת אף שבע"כ נטבלה מהני כיון דהטבילה היתה לדעת. אבל היכא דבעי כוונה מה מהני כוונת אחרים וכן אף לשיטת התוס' דסובר בשחיטה וחליצה מהני עע"ג היינו שעושה ע"ד העע"ג אבל בכפאו לקיים המצות מה מהני כוונה של הב"ד שהוא מחויב לעשות המצוה בכוונה. ובאמת יש להבין הא הנ"מ בפשיטות בין אם מצ"כ או לא בכפאו ישראלים ואינו אומר רוצה אני:

ונראה לכאורה למ"ש החרדים דאף אם מצות א"צ כונה מ"מ ביטל מצות עשה של ולעבדו בכל לבבכם א"כ לעולם כפינן שיאמר רוצה אני וכשאומר רוצה אני בודאי מכוון ג"כ בלב וכמו"ש הרמב"ם בטעם כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. אולם אם כפאו ול"א רוצה אני יש מקום ספק אם יצא או לא למאן דסובר מצות אצ"כ. ונראה לכאורה בזה ונקדים ליישב דברי ר"י דכתב בברכות בהא אבעיא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא אם בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה. והקשו הא מצות א"צ כונה וכתב לתרץ בשם רבינו שמואל דהא דמצות אצ"כ היינו בדבר התליא במעשה אבל מצוה דלא תליא במעש' רק באמירה צריך כוונה דאמירה היא בלב וכשאינו מכוון באמירה לא עשה שום מעשה דבר מן המצוה והקשו כולם מהא דפריך הש"ס ממתניתין דהי' קורא בתורה והגיע זמן ק"ש אם כיון לבו יצא חזינן דאף באמירה תליא אם מצות צ"כ או לא וי"ל לכאורה דדבר זה תליא אם הרהור כדיבור דמי או לא: ובמס' סנהדרין מצינו דר"י סובר אף לרבנן דפטרו מגדף דל"ה מעשה ובכפיפת קומתו בהשתחואה הוי מעשה ופריך בש"ס מ"ש דעקימת שפתיו ל"ה מעש' ובכפיפת קומתו הוי מעש' ומשני שכן ישנו בלב ופירש"י עיקר חיובו תלוי בלב. ופריך מעדים זוממין דממעטינן מקרבן שאין בהן מעשה ומשני הש"ס הואיל וישנו בקול שעיקר חיובו בשמיעת קול לפני ב"ד הוא בא וקול ליתי בי' ממש דומה למגדף דתלוי בלב. ולפי"ז י"ל אם הרהור כדיבור דמי ויוצא באם מהרהר הברכה ואין הקפידא בדיבור דוקא לא חשיב הדיבור כמעשה. אבל אם נימא הרהור לא כד"ד ובעינן דיבור דוקא אז חשיב עקימת שפתיו מעשה כיון דרחמנא:

אחשביה לדיבורו דבעי דיבור והוי כמו בכל מצות המעשיות דאם א"צ כוונה ע"כ דהמעשה פועל על הנפש אף שלא נעשה בכוונת מכוון לשם מצוה כן נמי הדיבור, ולפי"ז למה שהעלה הש"א מדברי הרמב"ם דס"ל דוקא בק"ש קיי"ל הרהור לאו כדיבור דמי אבל בשאר ברכות לכ"ע הרהור כד"ד א"ש דברי ר"ש דדוק' בהא דפתח בדחמרא כיון דבהרהור ג"כ יוצא א"כ ישנו בלב ל"ה הדיבור כמעשה וכשאינו מכוון לשם לא הוי

עקימת שפתיו למעשה כיון דהמצוה יכול לצאת בהרהור משא"כ בק"ש כיון דרחמנא אחשבי' לדיבורו ובעי עקימת שפתיו הוי הדיבור כמעשה כיון דאינו בלב ולכך פריך הש"ס דוקא למ"ד מצות אצ"כ למה לי אם כיון לבו אבל למ"ד מצות צ"כ א"ש: ולפי"ז י"ל דהנה דעת הרא"ה בכפאו ואכל מצה דוקא שידע שזה מצה והיום פסח דאל"כ ודאי לא יצא וראי' מדלא נקיט הש"ס חד מהנך גווני ודעת ר"י דמיירי דוקא בלא ידע שזה מצה דאל"כ הוי כמתכוין שלא לצאת והקשו קושיות הרא"ה עליו. אולם כ' הכפ"ת ממה דלא קאמר רבא ש"מ כפאו לתקוע יצא ודאי איירי דפרסיים כפאו לאכול חמץ ומיירי שהי' סבר שהוא חמץ ורצו לכופו להעבירו ע"ד אבל כפאו לתקוע שופר אין דרך לתקוע וע"כ לא נקיט רק התוקע לשיר אולם לדעת הרא"ה קשה למה לא נקט כפאו לתקוע. ולכאור' י"ל דאף להרא"ה איירי בידע שהיא מצה והפרסיים כפאו לאכול חמץ והטעה אותם ואכל מצה ואשמעינן רבותי' דאף בכה"ג שהתכוון לעשות מצוה אחרת להציל א"ע באכילה זאת מאכילת איסור מ"מ יוצא מהר"מ דעת הר"ן בהא דתנן אבל מתעסק עם התנוקות והמתעסק ל"י וכ' הר"ן אף למאן דסובר מצות אצ"כ מ"מ כאן גרע כיון שהתכוון למצוה אחרת דומיא דהשוחט לשם קרבן אחר דאמרינן בת מינו מחריב אולם כבר כ' הש"א וכן י"ל דעת רש"י קמ"ל דמתעס' יצא דמשם מבואר בהא דפריך מן הי' קורא בתורה אם כיון לבו ושם הי' כוונתו למצוה אחרת ואעפ"כ אם מצות אצ"כ ע"כ א"ד דשם א"י לעשות רק לקרבן אחד אבל כאן באותה התקיעה יכול לעשות שני המצות. א"כ י"ל דנקיט לרבותא כפאו ואכל מצה היינו בכה"ג שיודע שלא כיון לשם מצוה רק להציל א"ע מן אכילת חמץ אעפ"כ יצא וא"כ לאו אורחא למנקט כפאו לתקוע:

אולם י"ל וכבר כתב ג"כ לדין בזה דבכפאו לתקוע ודאי לא יצא דניהו דא"צ כוונה אבל מ"מ מעשה בעינן ובעי שיעשה ברצון המוחלט אבל כ"ז שעשה מעשה באונס לא חשיב מעשה כלל. ולפי"ז י"ל דוקא בכפאו לאכול מצה היינו לדעת הרא"ה שידע שהיא מצה אז אמרינן אף שאינו רוצה לאכול מ"מ כמו בתלי' וזבין אמרינן אגב אונסו וזוזי גמר ומקני כן נמי לענין כוונת מעשה כיון שנהנה מאכילת היתר ואיכא הנאה אמרינן אגב אונסו והנאותיו גמר ועושה ברצון ואף דאינו מכוון לשם מצוה היינו כיון דהנאה יהי' לו אף אם אינו מכוון מ"מ נהנה אבל עכ"פ לעשות המעשה מחשבה משא"כ בשופר אם תוקע באונס הוי כמו חלי' ויהב ואף שדבר זה תלוי בדעתו ויודע בנפשו אם עשה ברצון מוחלט או לא מ"מ י"ל בשלמא במצוה אנן סהדי דמכווין לעשות המעשה ברצון אגב אונסו והנאתו אבל בשופר כיון דאנן סהדי חזינן שהי' באונס הוי כוונתו למעשה

דברים שבלב דאין מחשבתו נכרת מתוך המעשה ובכה"ג לכ"ע בעי כוונה שיהי' ניכר המעשה בכוונה:

ולפי"ז י"ל למה שסברו בדעת רמב"ם דבתלי' וזבין בעי שיאמר רוצה אני כדמוכח בש"ס ב"ק דבלא"ה ל"מ וסובר:

הלח"מ אף דבש"ס ב"ב משמע דל"ב שיאמר רוצה אני פליגא הסוגיא דב"ק עם הסוגי' דב"ב ודעת רמב"ם דעכ"פ בעי שיהי' מוכח ממה שלוקח המעות דהתרצה:

ולפי"ז י"ל דהסוגיא דב"ב דסברי כפאו ואכל מצה יצא היינו אף של"ה כוונת מעשה מ"מ אמרינן אגב אונסו והנאתו התרצה וסברו לסברא זו אף בלא רוצה אני אנן סהדי דהתרצה רק כוונת מצוה ל"ה ולכך יצא אבל לדידן דפסקינן דבעי או שיאמר רוצה אני או בגווני שיהי' ניכר על רצונו דאל"כ הוי דברים שבלב הניכרים אם לא התרצה לכך פסק כפאו ואכל מצה דל"י וכ' בלשונו מי שאכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו ל"י היינו שלא התרצה בגוף אכילה ל"ה מעשה כלל. ובק"ש סובר כיון דבעי אמירה הוי כמעשה ול"ב כוונה דעקימת שפתיו הוי כמעשה ובתקיעת שופר סובר לחלק כיון דעיקר היא לשמים הקול דומה ממש למה דמבואר בש"ס סנהדרין הנ"ל בעדים זוממין הואיל דישנו בקול וכפירש"י: